من مات ولم یعرف امام زمانه فقد مات میتة جاهلیة
کتاب مستطاب دافع شکوک و اوہام مرحاجد و مرتاب حیات بخش قلوب کافۂ مومنین موالیان حضرت امام المتقین قاتل الناکثین والمارقین القاسطین
غالب کل غالب علی بن ابیطالب علیہ آلاف الاثنیۃ والتحیۃ من اللہ خالق المشارق والمغارب
جلد سوم
حیات القلوب
از تصنیفات
قدوۃ المحدثین زبدۃ المتالّمین عمدۃ المجتہدین شیخ الاسلام والمسلمین العالم الربانی آخوند ملا محمد باقر المجلسی الاصفہانی
بتصحیح محتاج مغفرت رب قوی سید عنایت علی الزیدی البارہوی
در مطبع نامی منشی نولکشور بطبع ازخورده

اطلاع - اس مطبع میں ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہے جسکی فہرست مفصل ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہے جسکے ملاحظہ سے شائقان اصل حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہیں قیمت بھی ارزان ہے اس کتاب کے ٹیٹل پیج کے تین صفحہ جو سادے ہیں انمیں بعض کتب علم فقہ وغیرہ فارسی و اردو مذہب امامیہ کی درج کرتے ہیں تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہے اُس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدردانوں کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو

کتب فارسی و اردو مذہب امامیہ

زاد المعاد - محشی و مترجم یہ کتاب مذہب امامیہ کی اعمال اور وظائف میں نوادرات سے ہے پورے سال یعنے بارہ مہینوں کے اعمال نہایت مبسوط اسمیں موجود ہیں تصنیف جناب ملا آخوند محمد باقر مجلسی علیہ الرحمۃ تصحیح علمائے مذہب امامیہ کاغذ سفید پر خوشخط مع حواشی عمدہ و نایاب چھپی ہے

تبیان الاسلام فی احکام الصیام - یہ کتاب فیض انتساب زبان فارسی تصنیف عالم علوم جلی و خفی حجۃ الاسلام و [illegible] الزمان جناب مفتی مولوی سید محمد عباس صاحب لکھنوی کی ہے اس کتاب لاجواب میں روزہ داروں کے مراتب اور ثواب اور روزے کے آداب نہایت مبسوط اور مفصل تحریر فرمائے ہیں اور روزہ خوروں کی شقاوت اور خباثت کو کس خوبصورتی سے بیان فرمایا ہے جسکے پڑھنے سے ماہ رمضان المبارک کی عظمت و جلالت اور روزہ داروں کی قدر و منزلت صاف صاف معلوم ہوجاتی ہے احادیث صحیحہ سے جناب مصنف نے ہر مطلب کا ثبوت دیا ہے اور دلائل عقلی و نقلی و نصوص قرآنی صوم اور صائم کی عظمت ظاہر فرمائی ہے

عین البکا معروف بہ دہ مجلس - یہ کتاب مستطاب مذہب امامیہ کی در بیان حالات شہدائے کربلا و شہادت سید الشہدا جناب امام حسین علیہ السلام نہایت عمدہ اور مستند ہے مجالس میں جسوقت اس کتاب کے مضامین ذاکر پڑھتا ہے سامعین کو سینہ کوبی سے غش آتا ہے الغرض یہ کتاب نہایت عمدہ ہے

رسالہ جبر و تفویض - تصنیف اعلم العلما افقہ الفقہا عالم ربانی مولانا آخوند محمد باقر مجلسی علیہ الرحمۃ سے ہے قابل دید ارباب علم دہر ہے اگرچہ اختصار ہے بقدر اسمیں فوائد ہیں

طرد المعاندین - تصنیف جناب مولوی سید حسین صاحب المعروف بجناب میرن صاحب مغفور یہ کتاب مذہب امامیہ کی نہایت عمدہ ہے

حلیۃ العرائس - یہ کتاب بزبان اردو فقہ میں اسم بامسمی ہے اسمیں عورات کے مسائل فقہیہ ضروری روزمرہ کے کار آمد ہیں صاف صاف شرح لکھے ہیں اگرچہ رسالہ مختصر ہے مگر فوائد عظیم مترتب ہیں جامع عباسی تذکرۃ الصلوٰۃ وغیرہ کتابیں اکثر عورات کو پڑھائی جاتی ہیں لیکن بعض بعض باتیں اسمیں اُس سے زیادہ ہیں اور عبارت عام فہم نہایت سلیس ہے اور مسائل بہت عمدہ عمدہ باسانید صحیحہ اسمیں موجود ہیں اُسکا پڑھنا عورات کے لیے اکسیر اعظم ہے مصنف اسکے مولوی امداد علی صاحب لکھنوی ہیں

[illegible] - یہ کتاب مختصر روزمرہ کی بول چال سابق روش کی نظم ہے اکثر اطفال خردسال اور عورات کے درس میں رہتی ہے انسان کا مرنا اور قبر میں منکر و نکیر کا سوال جواب کرنا قیامت کا آنا بہت عمدہ طور سے نظم ہے جسکے پڑھنے سے لڑکے اور لڑکیاں ان کو ازبر یاد کرلیتے ہیں جس سے مسائل میں بھی واقفیت ہوجاتی ہے اور روزہ نماز جو کہ اصول مذہب ہے اسمیں صلاحیت کامل پیدا ہوتی ہے اور عقائد بھی درست ہوجاتے ہیں اسی سبب سے ہر مقام پر مروج ہے اور ہر شخص اسکو تربیت اطفال کے لیے خرید کرتا ہے

مجموعہ مرثیہ میرزا دبیر - یہ مجموعہ بے نظیر و لاجواب مرغوب و دلربائے ہر صغیر و کبیر رونق منبر عزا وسیلہ نوحہ و بکا کا جامع مصائب شہدائے کربلا حضرت امام حسین ہے تصنیف سلطان الذاکرین قدوۃ الشاعرین سپہر سخن [illegible] خوش تقریر مرزا سلامت علی متخلص بہ دبیر ہے اسکی دو جلدیں ہیں

فہرست ابواب و فصول حیات القلوب جلد سوم

صفحہ	مضمون
۲	باب اول — دربیان وجوب وجود امام در ہر عصری و آنکہ ہیچ عصرے خالی از امام نمی باشد و از جانب خدا منصوص باشد۔
۳	فصل اول — در وجوب امام است و آنکہ ہیچ زمانی خالی از امام نمی باشد۔
۱۵	فصل دوم — دربیان آنکہ امام می باید معصوم باشد از جمیع گناہان۔
۲۱	فصل سوم — دربیان آنکہ امامت بہ نص خدا و رسول می باشد نہ بہ بیعت و اختیار امت۔
۲۶	فصل چہارم — دربیان وجوب معرفت امام۔
۳۰	فصل پنجم — دربیان آنکہ ہر کہ انکار یک امام کند چنان است کہ انکار ہمہ کردہ باشد۔
۳۳	فصل ششم — دربیان وجوب اطاعت ائمہ حق۔
۳۵	فصل ہفتم — دربیان آنکہ ہدایت نمی توان یافت مگر از جہت ائمہ حق صلوات اللہ علیہم۔
۳۷	فصل ہشتم — دربیان حدیث ثقلین و امثال آن۔
۴۴	فصل نہم — دربیان سائر نصوص متفرقہ۔
۴۸	باب دوم — دربیان آیاتیکہ در شان ائمہؑ مجملاً نازل گردیدہ۔
۴۸	فصل اول — در تاویل سلام علی آل یٰسین۔
۴۹	فصل دوم — دربیان آنکہ ذکر اہلبیت علیہم السلام اند۔
ایضاً	فصل سوم — دربیان آنکہ ایشان اہل رسولؐ اند۔
۵۲	تتمہ فصل سوم — دربیان آنکہ ایشانند اہل علم قرآن و راسخون در علم۔ و انذار کنندگان بقرآن۔
۵۴	فصل چہارم — دربیان آنکہ آیات و بینات خدا و کتاب خدا ایشانند در بطن قرآن۔
۵۶	فصل پنجم — دربیان آنکہ برگزیدہ بندگان و آل ابراہیم ائمہ علیہم السلام اند۔
۶۱	فصل ششم — دربیان وجوب مودت و محبت اہل بیتؑ۔
۶۶	فصل ہفتم — در تاویل والدین و ولد و ارحام و ذوی القربیٰ برسول خدا و ائمہ ہدیٰ صلوات اللہ علیہم اجمعین۔
۷۳	فصل ہشتم — دربیان آنکہ امانت در قرآن بمعنی امامت ست۔
۷۶	فصل نہم — دربیان آیاتیکہ دلالت بر وجوب متابعت اہل بیت علیہم السلام میکنند۔
۸۲	فصل دہم — دربیان تاویل نور در شان اہلبیتؑ و تاویل ظلمت باعدای ایشان۔
۹۷	فصل یازدہم — دربیان آنکہ ایشانند شہدا و گواہان بر خلق و اعمال عباد بر ایشان عرض می شود۔
۱۰۳	فصل دوازدہم — اخباریکہ بر تاویل آیات مومنین و مسلمین باہلبیت و ولایت ایشان نازل شدہ۔
۱۱۲	فصل سیزدہم — دربیان احادیثی کہ دلالت کنند بر آن کہ ایشان متقیان و سابقانند و شیعیان ایشان اصحاب الیمین اند و دشمنان ایشان اصحاب الشمال اند۔
۱۱۸	فصل چہاردہم — دربیان اخباریکہ در باب تاویل صراط و سبیل و اشباہ اینہا بائمہ ہدیٰ صلوات اللہ وارد شدہ
۱۲۴	فصل پانزدہم — دربیان آیاتیکہ مشتمل است بر صدق و صادق و صدیق بائمہ علیہم السلام۔
۱۲۸	فصل شانزدہم — دربیان اخباریکہ در تاویل حسنہ و حسنی بولایت و سیئہ بعداوت ائمہؑ وارد شدہ۔
۱۳۰	فصل ہفدہم — دربیان نعمت و نعیم در آیات کریمہ بائمہ و بیان

صفحہ	مضمون
	ولایت ایشان کہ اعظم نعم است
۱۳۴	فصل ہجدہم — در بیان اخباریست کہ تاویل شمس و قمر و نجوم و بروج و امثال آنہا بائمہ وارد شدہ —
۱۳۸	فصل نوزدہم — در بیان آیاتیکہ حبل اللہ المتین و عروۃ الوثقی و امثال اینہا در حق ائمہ وارد شدہ
۱۳۹	فصل بستم — در تفسیر حکمت بمعرفت ائمہ —
۱۳۹	فصل بست و یکم — در تفسیر صافون و مسبحون و صاحب مقام معلوم بائمہ —
۱۴۲	فصل بست و دوم — در تاویل اہل رضوان و درجات بائمہ و اہل سخط و عقوبت باعدای ایشان —
۱۴۴	فصل بست و سوم — در بیان آنکہ ناس اہلبیت اند و شیعہ شباہ ناس شیعیان ایشانند و غیر ایشان نسناس اند —
۱۴۵	فصل بست و چہارم — تاویل بحر و لؤلؤ و مرجان بائمہ —
۱۴۶	فصل بست و پنجم — در تاویل ماء معین و بئر معطلہ و قصر مشید و سحاب و مطر و غیر آن بائمہ —
۱۴۹	فصل بست و ششم — در بیان تاویل نحل بائمہ —
۱۵۱	فصل بست و ہفتم — در بیان تاویل سبع مثانی بائمہ —
۱۵۲	فصل بست و ہشتم — در بیان آنکہ علما در قرآن ائمہ و اولو الالباب شیعیان ایشان اند —
۱۵۳	فصل بست و نہم — در بیان آنکہ ایشانند متوسمین —
۱۵۵	فصل سی ام — در تاویل آیات فرقان بائمہ علیہم السلام —
۱۵۶	فصل سی و یکم — در تاویل شجرہ طیبہ باہلبیت و شجرہ خبیثہ بدشمنان ایشان —
۱۵۹	فصل سی و دوم — در بیان تاویل آیات ہدایت بائمہ —
۱۶۱	فصل سی و سوم — در تاویل آیات کہ مشتمل است بر امام و امت بائمہ

صفحہ	مضمون
۱۶۴	فصل سی و چہارم — در نزول سلام و اسلام بر ائمہ و شیعیان ایشان
۱۶۵	فصل سی و پنجم — در بیان آنکہ ایشانند خلفاے خدا و بعضے از آیات کہ در شان قائم آل محمد نازل شدہ —
۱۶۶	فصل سی و ششم — در آنکہ کلمہ و کلمات در قرآن مجید باول بیت
۱۶۷	فصل سی و ہفتم — در بیان آنکہ ایشان داخل اند در حرمہاے الٰہی
۱۶۸	فصل سی و ہشتم در تاویل آیات عدل و قسط و میزان بولایت ائمہ و تاویل کفر و فسوق بعداوت و ترک ولایت ایشان۔
۱۷۵	فصل سی و نہم — در تاویل جنب اللہ و وجہ اللہ و ید اللہ برسول خدا و ائمہ ہدی صلوات اللہ علیہم اجمعین —
۱۷۸	فصل چہلم — در بیان آنکہ ائمہ و شیعیان ایشان محل رحمت الٰہی و حزب اللہ و بقیۃ اللہ و محل علوم انبیا علیہم السلام اند —
۱۸۱	فصل چہل و یکم — در بیان آیاتیکہ در محبت ملائکہ بایشان نازل شدہ
۱۸۲	فصل چہل و دوم — در بیان آیات صبر و مرابطہ و یسر و عسر در شان ائمہ و شیعیان ایشان —
۱۸۵	فصل چہل و سوم — در بیان آیاتیکہ بر مظلومیت ائمہ علیہم السلام نازل شدہ
۱۸۹	بیان احوال جناب مصنف طاب ثراہ و جعل الجنۃ مثواہ
۱۹۰	خاتمۃ الطبع —

من مات ولم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة

کتاب مستطاب واقع شاکر و بام برجا جلد دم تاب حیات بخش قلوب کافه مومنین موالیان حضرت امام المتقین قاتل الناکثین و المارقین و القاسطین

غالب کل غالب علی بن ابیطالب علیه آلاف الاثنیة و التحیة من الله خالق المشارق و المغارب

جلد سوم

حیات القلوب

از تصنیفات

قدوة المحدثین زبدة المتالهین عمدة المجتهدین شیخ الاسلام و المسلمین العالم الربانی آخوند ملا محمد باقر المجلسی الاصفهانی

بتصحیح محتاج مغفرت رب قوی سید عبد الحسین الزیدی البارهوی

در مطبع نامی منشی نولکشور بحسن انطباع آراسته گردید

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی اوضح لنا مناہج الہدی بمفاتیح الکلام مصابیح الظلام سید الوری محمد الذی بشر بہ الانبیاء جمیع الامم و اہلبیت الاطہرین الذین ہم معادن الکرام و سادۃ العرب والعجم و ببقائہم تم نظام العالم صلواۃ اللہ علیہ و علیہم ما نما ظلام و ابیض الظلام اما بعد این مجلد سوم است از کتاب حیات القلوب تالیف خادم اخبار ائمہ اطہار محمد باقر بن محمد تقی حشرہما اللہ مع موالیہما الاخیار در بیان وجوب امام علیہ السلام و منصوب بودن او از جانب ملک علام و عصمت او از گناہان صغیرہ و کبیرہ و اتصاف او بصفات کمالیہ بغیر از نبوت و آیاتی کہ در شان ائمہ صلوات اللہ علیہم مجمل نازل گردیدہ و آن مشتمل است بر دوازدہ باب

باب اول

در بیان وجوب وجود امام در ہر عصری و آنکہ ہیچ عصر خالی از امام نمیباشد و در وجوب اطاعت او و آنکہ ہدایت نمییابند مردم مگر باو و آنکہ میباید از گناہان معصوم و از جانب خدا منصوص باشد و بیان بعضی از نصوص مجمل بر ایشان و برخی از فضائل ایشان و دران چند فصل است

فصل اول در وجوب امام است و آنکہ ہیچ زمانی از امام خالی نمیباشد بدانکہ خلاف است میان علمای امت در آنکہ نصب امام آیا واجب است بعد از انقراض زمان نبوت یا نہ و بر تقدیر وجوب آیا بر حق تعالی واجب است یا بر امت و بر ہر تقدیر آیا وجوبش عقلیست کہ عقل حکم میکند بوجوبش تا از دلائل سمعیہ وجوبش معلوم شدہ است پس قاطبۂ علمای امامیہ را اعتقاد آنست کہ نصب امام بر حق تعالی واجب است عقلاً و سمعاً و بعضی از معتزلہ اہل سنت و جمیع خوارج را اعتقاد اینست کہ نصب امام مطلقاً بر خدا و خلق واجب نیست و اشاعرہ و اصحاب حدیث و اہل سنت و بعضی از معتزلہ قائل اند کہ نصب امام بر مردم واجب

است بدلیل سمعی نه عقلی و جمعی از معتزله را اعتقاد آنست که بر مردم نصب امام واجب است با امن از فتنه نه با خوف فتنه و بعضی بر عکس گفته اند و امام در لغت عرب بمعنی پیشوا و مقتدا است و در اصطلاح فرقهٔ ناجیه عرب در باب صلوة که امام میگویند غالباً معنی پیشنماز است و در علم کلام که امام میگویند مراد شخصی است که از جانب خدا خلافت و نیابت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله تعیین شده باشد و گاهی هست که بر پیغمبر نیز امام اطلاق مینمایند و از بعضی اخبار معتبره که انشاء الله بعد ازین مذکور خواهد شد معلوم میشود که مرتبهٔ امامت بالاتر از مرتبهٔ پیغمبریست چنانچه حق تعالی بعد از نبوت بحضرت ابراهیم خطاب فرموده که انی جاعلک للناس اماما و بعضی از محققان گفته اند که امام شخصی است که حاکم باشد بر خلق از جانب خدا بواسطهٔ آدمی در امور دین و دنیا سے ایشان مثل پیغمبر الا آنکه پیغمبر از جانب حق تعالی بی واسطهٔ آدمی نقل میکند و امام بواسطهٔ آدمی که آن پیغمبر است مؤلف گوید که این تعریف نیز مشکل است زیرا که بسیاری از پیغمبران غیر اولو العزم تابع انبیای اولو العزم بوده اند و بشریعت ایشان عمل مینمودند و بخلق میرسانیدند و احادیث بسیار خواهد آمد که ائمه صلوات الله علیهم اجمعین پیوسته بآنکه در روح القدس استفادهٔ علوم از خداوند حی قیوم مینمودند و فرقی چند در احادیث میان نبی و امام مذکور است که بعد ازین انشاء الله بیان خواهد شد و حق اینست که در کمالات و شرائط و صفات فرقی میان پیغمبر و امام نیست بغیر آنچه در اخبار مذکور خواهد شد و از برای تعظیم حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله وسلم و آنکه آن جناب خاتم انبیا صلی الله علیه و آله وسلم باشد منع اطلاق اسم نبی و آنچه مرادف اینست بر آن حضرت کرده اند و شیخ مفید علیه الرحمه در کتاب مسائل باین قائل شده و نسبت بفرقهٔ ناجیهٔ امامیه داده است و ظاهر است که در امم سابقه بعد از وفات پیغمبری از انبیای صاحب شریعت تا مبعوث گردیدن صاحب شریعت دیگر پیغمبران بسیار بودند که اوصیای پیغمبر سابق و حافظ ملت و شریعت او بودند لهذا روایت شده است از حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم که علماے امت من مانند پیغمبران بنی اسرائیل اند و تفسیر علما در بعضی از روایات بائمه علیهم السلام شده است و معلوم است که هر فائده که بر وجود رسول و نبی مرتب میشود بر وجود امام مرتب است از دفع فساد و حفظ شریعت و منع مردم از ظلم و جور و معاصی و اما وجوب نصب امام بر حق تعالی پس فرقهٔ ناجیهٔ امامیه را بر آن دلائل عقلیه بسیار است که در کتب مبسوطه ایراد نموده اند مانند شافی سید اجل مرتضی رضی الله عنه و تلخیص شیخ طوسی قدس سره و غیر آنها و ما بایراد دو دلیل از آنها اکتفا می نمائیم زیرا که موضوع این کتاب ایراد دلائل سمعیه است از قرآن مجید و اخبار متواتره از طرق خاصه و عامه دلیل اول اینست که لطف بر حق تعالی واجب است زیرا که کردن آنچه نسبت به بندگان اصلح است بر او لازم است از جهت آنکه عقل حاکم است بر آنکه افعال کریم لایزال مبنی بر حکمت و مصلحت است و هرگاه اصلح که راجح و انفع است مانع نداشته باشد ترک آن و تبدیل بغیر اصلح با آنکه ترجیح مرجوح است از فاعل مختار غنی کریم قبیح نیز هست بر عقلا چون وجوب اصلح ثابت شد باید که لطف نیز بر خدا واجب باشد زیرا که لطف عبارتست از امری که بسبب آن فعل مامور به و ترک منهی عنه بر مکلف آسان شود و بسبب آسانی فعل آن و ترک این از و فعل آید اما بشرطیکه بحد الجاء و اضطرار نرسد چه علت استحقاق ثواب و عقاب اختیاری بودن فعل است پس باین سبب قائلان بحسن و قبح عقلی بوجوب اصلح قائل اند بوجوب لطف بر حق تعالی و دلیل بر این اینست که تکلیف مشتمل است بر منافع و مصالح بسیار بحسب دنیا و عقبی برای عباد و تکلیف مشتمل است بر لطف و لطف البته اصلح است از غیر آن پس لطف بر خدا واجب باشد بنا بر وجوب اصلح و این معلوم است که وجود امام لطف است زیرا که علم ضروری همه کس را حاصل است

که هرگاه مردم را سر کرده بوده باشد که ایشان را منع کند از فتنه و فساد و ظلم و ستم بر یکدیگر کردن و از ارتکاب معاصی و بدارد ایشان را
بر طاعات و عبادات و انصاف و مروت البته امور مردم منسق و منتظم میگردد و بصلاح اقرب و از فساد ابعد خواهد بود و دلیل دوم
اینست که شریعت حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم را حافظی ضرور است که از تحریف و تغییر و زیادتی و نقصان آنرا نگاه
دارد و آیات قرآنی مجمل است و اکثر احکام از ظاهر قرآن معلوم نمیشود و از جانب خدا مفسری میباید که استنباط احکام از قرآن تواند نمود
بر خلاف آنکه عمر بن الخطاب در وقتیکه حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم در هنگام ارتحال بعالم قدس دوات و
قلم طلبید که نامه برای امت بنویسد که هرگز گمراه نشوند گفت ان الرجل لیهجر حسبنا کتاب الله یعنی این مرد هذیان میگوید کتاب
خدا ما را کافی است با آنکه عمر تفسیر یک آیه قرآن را نمیدانست و هر مسئله که عارض میشد او در تفتیش در گل میماند و پناه
بحضرت امیر المؤمنین علیه السلام می آورد تا آنکه سنیان نقل کرده اند که در هفتاد موطن عمر گفت لولا علی لهلک عمر
اگر علی علیه السلام نمیبود عمر هلاک میشد اگر کتاب خدا بس بود امت را این قدر اختلاف در میان ایشان چرا بهم رسید و در
ضمن تفسیر آیات و ترجمه احادیث دلائل بسیار مذکور میشود ان شاء الله تعالی اما آیاتیکه حق تعالی میفرماید انما انت
منذر و لکل قوم هاد بعضی از مفسران گفته اند که یعنی توئی ترساننده و هدایت کننده هر قوم که هاد عطف باشد بر منذر و
بعضی گفته اند که مراد اینست که توئی ترساننده کفار و فجار از عذاب الهی و هر قوم را هدایت کننده هست پس از قبیل عطف جمله
بر جمله خواهد بود و دلالت میکند بر آنکه هیچ عصر خالی از امام هدایت کننده نیست و بر تفسیر اخیر احادیث از طرق عامه و خاصه
بسیار است چنانچه عامه از ابن عباس روایت کرده اند که چون این آیه نازل شد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که من
انذار کننده ام و علی هدایت کننده است یا علی بتو هدایت مییابند هدایت یابندگان و ابوالقاسم حسکانی در کتاب شواهد التنزیل روایت کرده است
از ابی بریده اسلمی که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم آب وضو طلبید و حضرت علی بن ابیطالب علیه السلام حاضر بود
و چون از وضو فارغ شد دست حضرت امیر را گرفت و بر سینه مبارک خود چسپانید و فرمود که انما انا منذر یعنی منم بیم دهنده
پس دست خود را بسینه علی گذاشت و فرمود که و لکل قوم هاد یعنی توئی هدایت کننده امت بعد از من پس فرمود که توئی نور بخشنده
مردم و توئی علامت هدایت و پادشاه قاریان قرآن و گواهی میدهم که تو چنین میباشی و در بصائر الدرجات بسند صحیح از حضرت امام
محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم منذر است و بعد از آن حضرت در هر زمان
هدایت کننده از ما هست که هدایت مینماید مردم را بسوی آنچه پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم از جانب او آورده است
و هادیان بعد از او علی بن ابیطالب است علیه السلام و امامان بعد از او و هر یک بعد از دیگری تا روز قیامت و بسندهای
معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است در تفسیر انما انت منذر و لکل قوم هاد فرمود هر امامی هدایت کننده
آن قومی است که آن امام در میان ایشان است و بسند معتبر از حضرت محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که حضرت
رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم منذر است و علی هادیست و بخدا سوگند که هدایت کننده از میان ما برطرف نمیشود و پیوسته
در میان ما است تا روز قیامت و بسند صحیح و معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که در تفسیر این آیه فرمود که رسول خدا
صلی الله علیه و آله و سلم منذر است و علی هادیست پس حضرت از راوی پرسید که آیا امروز در میان ما هادی هست گفت بلی

فدای تو شوم پیوسته در میان شما هادی بعد از هادی بود تا بتو رسید پس حضرت فرمود که خدا رحمت کند ترا یس اگر چنین می بود که این آیه بر
کسی نازل شود و آن شخص که آیه بر او نازل شده بمیرد و کسی بعد از او نباشد که معنی آن آیه را بداند حکم آن آیه از میان مردم جاری گردد هر آینه
کتاب بمیرد یعنی بیفایده شود و حکمش برطرف شود و لیکن کتاب خدا زنده است تا روز قیامت یعنی حکم قرآن باجماع جمیع امت باقی هست
تا روز قیامت و تکالیف الهی هرگز از مردم ساقط نمیشود و هرگاه پیغمبری نباشد که معصوم از خطا باشد و حکم کتاب را برای امت بیان نماید
کتاب بیفایده خواهد بود و اگر تکلیف باقی باشد تکلیف غافل لازم می آید و آن ظلم است و بر حق تعالی روا نیست و این یکی از دلائل
بینه وجوب نصب امام است از جانب حق تعالی و ابن بابویه رحمه الله تعالی در کتاب اکمال الدین بسند صحیح از حضرت امام محمد باقر علیه السلام
روایت کرده است که فرمود در تفسیر ولکل قوم هاد که مراد امامی است که در هر زمان هادی قومی است که در میان ایشانست و علی بن
ابراهیم بسند صحیح از آنحضرت روایت کرده است که منذر رسول الله است و هادی امیر المومنین علیه السلام است
و امامان بعد از او یعنی در هر زمانی امامی هست که مردم را هدایت میکند براه خدا و بیان میکند حلال و حرام الهی را برای ایشان و آیه دوم آنست
که حق تعالی میفرماید ولقد وصلنا لهم القول لعلهم یتذکرون و اکثر مفسران گفته اند که یعنی پیوند کردیم برای ایشان آیه را بعد
از آیه و قصه را بعد از قصه و وعده را بوعید و نصایح القصه ها که موجب عبرت گردد که ایشان متذکر شوند و پند پذیر گردند و اما احادیث
بسیار از طریق اهلبیت وارد شده است که مراد نصب امامی است بعد از امامی چنانچه علی بن ابراهیم در تفسیر خود و شیخ طوسی در مجالس
بسندهای معتبر از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام روایت کرده اند در تفسیر قول حق تعالی ولقد وصلنا لهم القول
یعنی بعد از امام دیگر و این تاویل چند احتمال دارد اول آنکه مراد آن باشد که پیوند کردیم برای مردم قول را یعنی بیان
حق و تبلیغ احکام حق و شرائع به نصب کردن امامی دوم آنکه مراد آن باشد که پیوند کردیم برای مردم قول را یعنی بیان حق
و تبلیغ احکام حق و شرائع را به نصب کردن امامی بعد از امامی سوم آنکه مراد آن باشد که پیوند کردیم قول را یعنی قائل شدن
بامامت امامی بعد از امامی تا روز قیامت چهارم آنکه اشاره باشد بآیه کریمه که حق تعالی از هنگام اراده خلق آدم علیه السلام
ملائکه خطاب کرد که انی جاعل فی الارض خلیفه یعنی این وعده خلیفه در زمین قرار دادن مخصوص زمان آدم ع نیست بلکه متصل
است تا روز قیامت و هیچ زمانی بدون خلیفه نباشد و وجه اول ظاهرتر است و بر هر تقدیر شاید تاویل بطن آیه باشد و منافات
با ظاهر آیه که مفسران گفته اند نداشته باشد والله اعلم و در بصائر از حضرت محمد باقر علیه السلام روایت کرده است در تاویل
قول حق تعالی وممن خلقنا امة یهدون بالحق وبه یعدلون که ظاهر لفظش اینست که از آنجماعت که ما خلق کرده ایم گروهی
هستند که هدایت میکنند مردم را بحق و بآن عدالت میکنند حضرت فرمود که مراد از این گروه امامان حق اند و تفسیر این آیه بعد از این
مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی و اما اخبار پس ابن بابویه رحمه الله تعالی در کتاب مجالس و اکمال الدین از حضرت امام
زین العابدین علیه الصلوة والسلام روایت کرده است که مائیم پیشوای مسلمانان و حجتهای خدا بر عالمیان و سادات و
بزرگان مومنان و کشاینده رو سفیدان و دست و پا سفیدان بسوی بهشت یعنی شیعیان که در روز قیامت
روها و دست و پاهای ایشان از نور وضو سفید و روشن خواهد بود و مائیم مولی و آقای مومنان و مائیم باعث امنی اهل زمین
از عذاب الهی چنانچه ستارگان امامان اهل آسمانند یعنی ما تا در زمینیم قیامت بر پا نمیشود و عذاب بر مردم نازل نمیشود و تا ستاره

در آسمان هست ملائکه خوف قائم شدن قیامت ندارند چون ما از زمین برطرف شویم علامت برطرف شدن نظام زمین و مردن اهل آنست
و چون ستارها از آسمان فرو ریزد علامت برطرف شدن آسمانها و متفرق شدن ملائکه است از جاهای خود و فرمود که ماییم آنان که ببرکت
ما خدا نگاه میدارد آسمان را از آنکه بر زمین فرود آید مگر باذن او که در قیامت باشد و ببرکت ما خدا نگاه میدارد زمین را از آنکه در گردد با اهلش
سرنگون شود و ببرکت ما خدا باران را میفرستد و رحمت خود را پهن میکند و بسبب ما خدا برکتهای زمین را بیرون می آورد و اگر امامی از ما
بر روی زمین نباشد هر آئینه فرو رود زمین با اهلش پس حضرت فرمود که هرگز خالی نبوده است زمین از روزیکه خدا خلق کرده است
حضرت آدم علیه السلام را از حجتی که خدا را در زمین بوده باشد یا حجت ظاهر مشهور یا حجت غائب مستور و خالی نمیباشد زمین تا روز قیامت
از حجت خدا و اگر حجت خدا در زمین نباشد عبادت کرده نخواهد شد زیرا که طریق عبادت را از وحی آموزند و او مردم را امر بعبادت میفرماید راوی
پرسید که چگونه منتفع میشوند مردم بحجتی که غائب و پنهان باشد از ایشان فرمود که چنانچه منتفع میشوید از آفتابی که در زیر
ابر پنهان است مولف گوید که ازینجا معلوم میشود که از امام غائب فیوض و برکاتش بخلق میرسد و اگر شبهه عامه در میان
خلق بهم رسد ایشان را هدایت مینماید بنحویکه او را نشناسند و بسا باشد که غیبت از برای جمعی لطف باشد که حق تعالی
داند که اگر آنحضرت حاضر شود ایمان نخواهند آورد بلکه اکثر خلق چنین اند زیرا که در حضور آنحضرت تکالیف شدیدتر خواهد بود در
جهاد با اعدای دین و غیر آن و بسا باشد که دیدهای کور روشن و دلهای اخفش ایشان تاب انوار و اسرار آنحضرت
نیاورد چنانکه شب پره از نور آفتاب منتفع نمیگردد و بسیاری از سلاطین و متکبران هستند که در غیبت امام ایمان دارند و آرزوی
حضور او مینمایند و با حضور آن حضرت که شریف و وضیع و پادشاه و گدا را باهم برابر گرداند بسا باشد که تاب نیاورند و کافر
شوند چنانچه طلحه و زبیر را حضرت امیر المؤمنین علیه السلام با غلامی که در روز پیش آزاد شده بود در عطا برابر گردانید و باعث
کفر ایشان گردید و آن ضررها از ایشان بدین و اهل دین رسید و از برای لطف بودن وجود امام علیه السلام در حال غیبت
همین بس است که اعتقاد بوجود او و امامت او موجب حصول ثواب غیر متناهی برای ایشان میگردد و سید مرتضی رضی الله
عنه در شافی و رساله غیبت و غیر او چند جواب فرموده اند از اعتراض بعدم انتفاع مردم بامام غائب اول آنکه چون در همه وقت
احتمال ظهور آنحضرت میدارند همین معنی باعث ارجاع ایشان از بعضی قبائح میگردد پس فرقی هست میان عدم امام و غیبت
او دوم آنکه حق تعالی لطف را تعجیل آورده و مانع از انتفاع مردم دشمنان آنحضرت اند چنانچه حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم
در مکه بود و کفار قریش مانع بودند از انتفاع مردم از آنحضرت خصوصا در آن چند سال که آنحضرت در شعب ابی طالب با سایر بنی هاشم
پنهان بودند و کفار قریش مانع بودند از آنکه کسی بخدمت آنحضرت برسد و در آن ایام که در غار مختفی بود تا هنگامیکه بمدینه مشرفه نزول
اجلال فرمود و هیچیک ازینها منافی لطف در وجود نبی صلی الله علیه و آله و سلم نبوده سوم آنکه ممکن است که علت غیبت امام علیه السلام
راجع بدوستان نیز شود با آنکه حق تعالی داند که اگر امام ظاهر شود ایشان ایمان نخواهند آورد و این باعث کفر ایشان میگردد چهارم
آنکه لازم نیست که انتفاع عام باشد ممکن است که جمعی آنحضرت را ببینند و از و منتفع شوند چنانچه نقل میکنند که شهری هست
که اولاد آنحضرت در آنجا میباشند و حضرت بآن شهر تشریف می برند و هر چند مردم خبر ندارند آنحضرت را نمی بینند اما مسائل خود را
از آنحضرت بواسطه یا من وراء حجاب اخذ مینمایند و سید مرتضی رضی الله عنه بعد از ذکر بعضی از وجوه متقدمه فرموده است

که انتفاع امت بامام تمام نمی شود مگر بامری چند از جانب خدا که باید بعمل آورد و امری چند از جانب امام که باید حاصل شود و امری
چند از جانب ما که باید بفعل آوریم اما آنچه از جانب حق تعالی است اینست که امام را ایجاد نماید و متمکن گرداند او را از قیام بلوازم امامت
از علم و شرائط امامت و نص کردن بر امامت او و بر او لازم گرداندن که قیام نماید بامور امامت و اما آنچه از جانب امام است اینست
که قبول نماید آن تکالیف را و بر خود قرار دهد که قیام بآن نماید و اما آنچه راجع بامت باشد اینست که متمکن گردانند امام را از تدبیر امور
ایشان و رفع مانعها و مانعان از آن بکنند و اطاعت و انقیاد او نمایند و آنچه او تدبیر نماید بعمل آورند پس آنچه راجع بخدا میشود اصل
است درین باب باید اول بعمل آید پس آنچه تعلق بامام دارد و متفرع بر آن میگردد و آنچه تعلق بامت دارد بر هر دو متفرع میگردد پس
تا بعمل نیاید آنچه تعلق بخدا و امام دارد بر امت چیزی لازم نمیشود و بعد از آنکه آنها متحقق شود از جانب خدا و امام اگر مانع از جانب
امت بهم رسد و باعث غیبت امام گردد ضرر بلطف الهی نمیرساند و آنچه بر خدا و امام علیه السلام لازم است بعمل آوردن و تقصیر
از جانب امت خواهد بود و تفصیل این مبحث در کتاب غیبت مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی و کلینی و ابن بابویه و دیگران بسند
معتبر روایت کرده اند که حضرت امام جعفر صادق علیه السلام از هشام بن سالم که از ثقات اصحاب آنحضرت است پرسیدند
که چه کردی با عمرو بن عبید بصری که از علمای صوفیه اهل سنت بود و چگونه از او سوال کردی هشام گفت فدای تو شوم ای فرزند
رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم من از شما شرم میکنم و زبان من در خدمت شما کار نمیکند که سخن بگوید حضرت فرمود
که هرگاه ما شما را امر کنیم میباید اطاعت کنید هشام گفت که بمن خبر رسید دعوای فضیلت عمرو و نشستن او در مسجد بصره
و افسادی کردن او بر من بسیار گران آمد پس روانه شدم و در روز جمعه داخل بصره شدم و بمسجد بصره در آمدم حلقه بزرگی دیدم
که بر دور عمرو آماده بودند و او یک جامه سیاهی از پشم بکمر بسته و یک جامه دیگر چنین ردا کرده بود و مردم از او سوالها میکردند پس راه
گشودم و در میان حلقه داخل شدم و در آخر همه بدو زانو نشستم گفتم ای عالم من مرد غریبم و مسئله دارم رخصت میدهی که سوال
کنم گفت بلی گفتم آیا چشم داری گفت ای فرزند این چه سوالست گفتم سوال من چنین است گفت ای فرزند سوال کن هر چند
مسئله احمقانه است گفتم چشم داری گفت بلی گفتم بآن چه چیز میبینی گفت رنگها و شخصها گفتم آیا بینی داری گفت بلی گفتم
بآن چه کار میکنی گفت بوها را استشمام میکنم گفتم آیا دهان داری گفت آری گفتم بآن چه کار میکنی گفت مزه چیزها را بآن مییابم
گفتم آیا زبان داری گفت آری گفتم بآن چه کار میکنی گفت بآن سخن میگویم گفتم آیا گوش داری گفت آری گفتم بچه کار تو می آید گفت
صداها را بآن می شنوم گفتم آیا دست داری گفت بلی گفتم بآن چه میکنی گفت بآن چیزها را فرو میگیرم گفتم آیا دل داری گفت بلی
گفتم بچه کار تو می آید گفت بآن تمیز میکنم آنچه را بر این اعضا و جوارح مشتبه میشود گفتم آیا آن جوارح بس نبودند و از دل
مستغنی نبودند گفت نه گفتم چرا مستغنی از دل نیستند و حال آنکه همه صحیح و سالم اند گفت ای فرزند وقتی که این اعضا
شک میکنند در چیزی که بوئیده اند یا دیده اند یا چشیده اند یا شنیده اند یا لمس کرده اند بر میگردانند بدل پس
او یقین را جزم و شک را باطل میکند گفتم پس خدا دل را در بدن باز داشته است برای آنکه شک جوارح را برطرف کند گفت
آری گفتم پس البته باید دل در بدن باشد و ناچار است از آن و اگر دل نباشد ادراکات جوارح مستقیم نمیگردد گفت
بلی پس گفتم ای ابو مروان خداوند عالمیان اعضا و جوارح ترا نگذاشته است بی امامی و پیشوائی که آنچه حق است برایشان

بیان کند و شک را از ایشان زائل کند و جمیع خلائق را در حیرت و شک و اختلاف گذاشته است و امامی و مقتدائی برای ایشان نصب
نکرده است که در حیرت و شک با او رجوع کنند که ایشان را براه حق مستقیم بدارد و حیرت و شک را از ایشان بردارد و چون این را
گفتم ساکت شد و هیچ جواب نگفت پس بجانب من التفات نمود و گفت تو هشام نیستی گفتم نه گفت آیا با او هم نشینی کرده گفتم نه گفت از مردم
کجائی گفتم از اهل کوفه ام گفت البته تو هشامی پس برخاست و مرا در بر گرفت و در جای خود نشانید و حرف نزد تا من برخاستم
چون این قصه را نقل کردم حضرت صادق علیه السلام خندید و فرمود که ای هشام این را از کجا آموخته بودی گفتم ای فرزند
رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم چنین بر زبانم جاری شد و بروایت دیگر گفت که از شما اخذ کرده بودم اجزای آنرا با یکدیگر
تالیف کردم حضرت فرمود که بخدا سوگند که این مضمون در صحف ابراهیم و موسی علیهم السلام نوشته شده است مولف گوید که انسان عالم صغیر
است و نمونه عالم کبیر است چنانچه حضرت امیر المؤمنین علیه السلام فرموده است که اتحسب انک جرم صغیر و فیک انطوی
العالم الاکبر یعنی گمان میکنی که تو جسم کوچکی و در تو منطوی و پنهان گردیده است عالم بزرگتر چنانچه استخوانها در بدن بمنزله کوهها اند
در زمین و گوشت بمنزله خاک و رگهای کوچک و بزرگ بمنزله نهرهای کوچک و بزرگ اند و سر که محل اکثر قوی و مشاعر است و مشرف است بر بدن بمنزله
آسمان هاست که محل کواکب نیر است و اشعه آنها بر زمین میتابد و بخارات که از معده متصاعد میگردد و بدماغ میرسد و سرد میشود و از چشم و دماغ متقاطر میگردد
بمنزله ابخره است که در زمین متصاعد میگردد و بکره زمهریر که میرسد متقاطر میگردد و ایضا قوای دماغیه بتوسط نخاع بجمیع بدن میرسد چنانچه اشعه کواکب
در زمین تاثیر میکنند و چنانچه در زمین امرا و سلاطین و حکام هستند در بدن نیز بعضی از قوی خادم بعض دیگر اند و پادشاه کل نفس ناطقه است که تعبیر از آن
بقلب میکنند باعتبار آنکه اول تعلق بروح حیوانی میگیرد و آن از قلب منبعث میشود و چنانچه معموره دنیا در جانب شمال است دل که سبب
معموره بدن است در جانب شمال است و چنانچه ملوک را وزرا میباشند که ارزاق رعایا را قسمت میکنند آنچه در کبد طبخ می یابد بر جمیع بدن
منقسم میشود و چنانچه بعضی از برای زمین از فضلات مقرر شده که بدریا منتهی شود در بدن انسان نیز مقرر شده و استقصای
این مطالب بسط عظیم میخواهد که مناسب این مقام نیست و کلینی و شیخ طبرسی رحمهما الله تعالی روایت کرده اند از یونس بن یعقوب
که مردی از اهل شام بخدمت حضرت صادق علیه السلام آمد و گفت من مردی هستم صاحب علم کلام و علم فقه و علم فرائض و میراث
و آمده ام که با اصحاب تو مناظره و مباحثه کنم حضرت فرمود که پس کلام تو از کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم است یا از پیش خود میگوئی
گفت بعضی از کلام آنحضرت است و بعضی را از پیش خود میگویم حضرت فرمود که پس تو شریک حضرت رسولی گفت نه گفت پس وحی را از خدا شنیده
که ترا خبر داده است باحکام خود گفت نه فرمود که پس اطاعت تو واجب است چنانچه اطاعت رسول خدا واجب است گفت نه یونس
گفت پس حضرت بجانب من ملتفت شد و فرمود ای یونس این مرد پیش از آنکه سخن بگوید کلام خود را باطل کرد زیرا که کسیکه
وحی الهی باو نرسد و خدا او را واجب الاطاعة نکرده باشد سخن گفتن او در امور دین باطل خواهد بود بلکه خود را شریک
خدا گردانیده خواهد بود پس هشام بن حکم که از متکلمان اصحاب آنحضرت بود و بنهایت فضل و علم و فطانت بوده و در آن وقت تازه
خطش دمیده بود داخل مجلس شد حضرت او را تعظیم فرمود و جای از برای او گشود و فرمود که تو یاری کننده مائی بدل و زبان
و دست پس بعد از آنکه جمعی از اصحاب آنحضرت با او سخن گفتند و بر او غالب نشدند حضرت بشامی فرمود که با این پسر مناظره کن یعنی
با هشام پس شامی گفت یا هشام که با من گفتگو کن در باب امامت این مرد هشام از این سخن بی ادبانه او در غضب شد و گفت

ای مردک آیا خدا نسبت بمردم مهربان‌تر است یا مردم نسبت بخود گفت بلکه خدا مهربان‌تر است هشام گفت بمهربانی خود چه کرده است
نسبت بمردم شامی گفت از برای ایشان حجتی و راهنمائی اقامت کرده است که پراگنده نشوند و اختلاف در میان ایشان
بهم نرسد و امور ایشان را منتظم گرداند و خبر دهد ایشان را از فرایض پروردگار ایشان هشام گفت آنمرد کیست گفت رسول خدا صلی الله
علیه و آله و سلم هشام گفت بعد از رسول کی بود گفت کتاب خدا و سنت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم هشام گفت آیا کتاب
و سنت بما نفعی بخشیده است امروز در آنکه اختلاف را از ما برطرف کند گفت بلی هشام گفت پس چرا ما و تو اختلاف داریم و از جهت
این اختلاف تو از شام بسوی ما آمده که مناظره کنی پس شامی ساکت شد و جواب نتوانست که بگوید پس حضرت بشامی گفت چرا
سخن نمیگوئی شامی گفت اگر گویم اختلاف نداریم دروغ گفته‌ام و اگر گویم کتاب و سنت بعد از رجوع بآنها رفع اختلاف میکنند غلط
گفته‌ام زیرا که احتمال وجوه بسیار دارد و هر کسی آنها را موافق مطالب خود حمل میکند و اگر گویم که اختلاف داریم و هر دو بر حقیم پس کتاب
و سنت بما نفعی نبخشید اما نیز من میتوانم همین سخن را باو برگردانم حضرت فرمود که برگردان تا جوابش را بشنوی شامی گفت خدا مهربان
تر است نسبت بخلق یا خود نسبت بخود مهربان‌ترند هشام گفت خدا مهربان‌تر است شامی گفت آیا کسی را بازداشته است که اختلاف
از ایشان برطرف کند و امور ایشان را اصلاح آورد و حق و باطل را برای ایشان تمیز دهد هشام گفت در زمان حضرت رسول خدا صلی الله
علیه و آله و سلم را میگوئی یا امروز را شامی گفت در زمان حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم آنحضرت بود امروز بگو کیست هشام
گفت این بزرگوار که اینجا نشسته است و از اطراف عالم بار می‌بندند بسوی او می‌آیند و ما را خبر میدهد باخبار آسمانی بمیراثی
که از پدر و جد خود دارد شامی گفت این از کجا بر من معلوم تواند شد هشام گفت بپرس از وی هر چه خواهی شامی گفت عذر مرا قطع
کردی اکنون بر من است که سوال کنم حضرت فرمود که ای شامی ترا خبر میدهم که سفر تو چگونه بود و در راه چه بر تو واقع شد و آ
پس آنحضرت همه را خبر داد و گفت راست میگوئی الحال تو ایمان آوردم و مسلمان شدم حضرت فرمود که بلکه الحال ایمان آوردی
و پیشتر چون شهادتین میگفتی مسلمان بودی و اسلام پیش از ایمان بهم میرسد و احکام دنیا از میراث و نکاح و غیر آنها بر اسلام مترتب
میشود و ثواب آخرت بر ایمان میباشد و تا اعتقاد بامامت ائمه علیهم السلام نکنند مستحق بهشت نمیشوند شامی گفت راست گفتی
من در این ساعت گواهی میدهم به یگانگی خدا و رسالت حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم و گواهی میدهم که تو وصی اوصیائی
و کلینی و ابن بابویه و کشی بسندهای معتبر روایت کرده‌اند از منصور بن حازم که گفت بحضرت صادق علیه السلام عرض کردم
که خدا جلیل‌تر و بزرگوارتر است از آنکه او را بخلق بشناسند بلکه خلق را بخدا میشناسند حضرت فرمود که راست گفتی گفتم هر که بداند
که او را پروردگاری هست باید بداند که آن پروردگار را خوشنودی و غضبی هست یعنی بعضی از اعمال باعث خوشنودی
او میگردد و بعضی باعث سخط و غضب او و باید بداند که خوشنودی و غضب او را نمیتوان دانست مگر بوحی یا رسولی پس کسی که
وحی باو نرسد باید که طلب کند پیغمبران را پس هرگاه ایشان را ملاقات کند میداند که ایشان حجت خدایند بمعجزات و علامتیکه خدا بایشان
داده است و آنکه اطاعت ایشان واجب است و گفتم بسنیان که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم حجت خدا بود بر خلق
گفتند بلی گفتم وقتیکه از دنیا رفت کی بود حجت خدا گفتند قرآن پس نظر کردم در قرآن دیدم که مخاصمه میکنند بقرآن سنیان
و جبریان و زندیقان که اعتقاد بقرآن ندارند تا آنکه همه غالب میشوند بر مردم بحقیت خود پس دانستم که قرآن حجت نمیتواند بود مگر

بکسیکه تفسیر کننده قرآن باشد و معانی آنرا داند و آنچه گوید حقیقت خود را تواند ظاهر کرد پس گفتم بسفیان که کیست تفسیر کننده و حافظ قرآن گفتند
ابن مسعود میدانست و عمر میدانست و حذیفه میدانست گفتم همه را میدانستند گفتند نه بعضی را میدانستند پس نیافتم کسی را که معنی کل قرآن
را داند بغیر از علی بن ابیطالب علیه السلام و هرگاه چیزی میان جماعتی باشد و هر یک از ایشان گوید که ما همه آنرا میدانیم دیگری گوید
که من میدانم و براستی بیان کند که آن علی بن ابیطالب علیه السلام است پس گواهی میدهم که او قسیم و حافظ و مفسر قرآن است
و اطاعت او بر خلق واجب است و حجت بوده است بر مردم بعد از حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم و آنچه در تفسیر قرآن و
استنباط احکام از آن بگوید حق است حضرت فرمود که خدا رحمت کند ترا منصور گفت برخاستم و سر مبارک آنحضرت را بوسیدم و گفتم علی بن
ابیطالب علیه السلام از دنیا نرفت تا حجتی بعد از خود گذاشت چنانچه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بعد از خود حجتی گذاشت و حجت
او بعد از او امام حسن علیه السلام بود و گواهی میدهم به امام حسن علیه السلام که او حجت خدا بود و اطاعتش بر خلق واجب بود باز حضرت
فرمود خدا ترا رحمت کند پس سرش را بوسیدم و گفتم شهادت میدهم بامام حسن علیه السلام که او از دنیا نرفت تا حجتی بعد از خود نصب
کرد چنانچه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و پدرش کردند و حجت بعد از او حسین بن علی علیه السلام بود و اطاعت او واجب بود باز
حضرت فرمود که خدا ترا رحمت کند پس سرش را بوسیدم و گفتم شهادت میدهم بر حسین بن علی علیه السلام که از دنیا نرفت تا بعد از خود
حجتی گذاشت و حجت بعد از او علی بن الحسین علیه السلام بود و اطاعت او واجب بود گفت خدا ترا رحمت کند پس سرش را بوسیدم و گفتم
شهادت میدهم به علی بن الحسین علیه السلام که از دنیا نرفت تا حجتی بعد از خود گذاشت و حجت بعد از او محمد بن علی بن جعفر علیهما السلام
بود و اطاعت او واجب بود پس گفت سبحان الله گفتم سر خود را بده ببوسم پس سر مبارکش را بوسیدم پس آنحضرت خندید باز گفتم
بوسیدن تا آنکه نوبت بآنحضرت رسیده بود میدانست که میخواهم آنحضرت را بگویم پس گفتم میدانم که پدرت از دنیا نرفت تا حجتی بعد از خود
نصب کرد چنانچه پدرش کرده بود و گواهی میدهم بخدا که آن حجت توئی و اطاعت تو واجب است حضرت فرمود که بس است خدا ترا
رحمت کند گفتم سرت را بده ببوسم پس خندید و فرمود که هرچه خواهی از من بپرس که بعد ازین از تو چیزی پنهان نخواهم کرد مولف
گوید که آنکه خدا را بخلق نمیتوان شناخت بلکه خلق را بخدا می شناسند چند احتمال دارد اول آنکه علم بوجود صانع بدیهی فطریست و هر
در اول آنکه بحد شعور و تمیز رسید میداند که خالقی دارد که او را آفریده و کافرانی که بسبب اغراض فاسده انکار صانع میکنند در وقت اضطرار
در دریا و صحرا رو بخدا می آورند و باو متوسل میگردند و چون خود را از اغراض باطله خالی کنند و رجوع بنفس خود کنند میدانند که خود آفریننده
خود نیستند و همچنین مثل ایشان هم ایشان را نیافریده چنانچه حق تعالی میفرماید و لئن سألتهم من خلق السموات والارض
لیقولن الله یعنی اگر از کافران سوال کنی که کی آفریده آسمانها و زمین را البته میگویند که خدا آفریده بنا بر آنکه مخصوص مشرکان
منکر نباشند و احادیث بر این مضمون بسیار است در اینکه خلق را بخدا می شناسند یعنی حقیقت انبیا و اوصیا علیهم السلام معجزه چند
ظاهر میشود که حق تعالی بر دست ایشان جاری میسازد دوم خدا را بمشابهت مخلوقات نمیتوان شناخت با آنکه او را تشبیه کنند بخلق او
یا صفات کمالیه را بنحویکه در مخلوقات هست برای او اثبات نمایند و خلق را بخدا میتوان شناخت بسبب آنکه او ایشان را آفریده و
ظاهر ساخته با آنکه علوم و معارف و حقائق اشیا همه از جانب خدا بر خلق فائز میگردد و سوم آنکه کمال معرفت حق تعالی و صفات
کمالیه او را بدون وحی و الهام نمیتوان دانست و لازم می آید بلکه خدا را بعقلی که عطا کرده و بآیاتی که در آفاق و انفس

بر وجود و صفات کمالیه خود اقامت نموده و او را میتوان شناخت و حقیقت انبیا و رسل صلوات الله علیهم را بمعجزات که در دست ایشان جاری کرده میتوان دانست و تفاصیل این معانی با معانی دیگر که توان گفت در بحار الانوار مذکور است و دلیلی که منصور بن حازم بر وجوب امام و حقیقت ائمه حق بیان کرده متین ترین دلائل است و حاصلش آنست که حق تعالی این خلق را عبث نیافریده و اگر تکلیفی نباشد و این خلائق را خلق کرده باشد که مانند حیوانات بچرند و بیاشامند و بگردند و نشاه دیگر نباشد که غرض استحقاق مثوبات ابدی آن نشاه باشد هر آینه این خلق عبث خواهد بود زیرا که المهای این دنیای فانی بر راحتش زیادتی میکند و هیچ لذتی نیست در دنیا که مقرون بچندین الم نباشد زیرا که یکی از لذات خوردن و آشامیدن است و غالب خلقها مشقت بسیار در تحصیل آنها باید کشید و بعد از خوردن و آشامیدن غالب اوقات مورث دردها و آزارها میگردد و همچنین زوجه بلذت قلیلی که از او برد انواع الم از نفقه و کسوه و همچنین تحصیل لباس و مسکن متضمن انواع مشقتهاست تا آنکه متمتع قلیلی از اینها ببرد و همچنین تحصیل ضروریات و سعه معاشرت او باید متحمل شود و اگر دابه برای سواری تحصیل کند باید که راحتی و لذتی که از سواری آن یابد انواع آزارها از حفظ و تربیت آن و تحصیل مایحتاج آن میکشد و اگر مال دنیاست باندک توهم لذتی که نادر است که خود از آن منتفع شود انواع تعبها در تحصیل آن و حفظ آن از استیلای دزدان و ظالمان باید دید بلکه همه لذات دنیا جهت دفع المی چند است چنانچه خوردن دفع الم گرسنگی است و آشامیدن دفع الم تشنگی است و جماع کردن دفع آزار منی است که در اوعیه آن جمع میشود و همچنین سایر لذات بر این قیاس است و جمیع این لذات توهمی با علم بآنکه این نشاه فانی است مرگ البته آمدنی است و همه اینها در معرض فنا و زوال است منقبض و مکدر میگردد و بعینه مثل آن خواهد بود که شخصی جمعی را بضیافت بیاورد در خانه خرابی که مشرف بر انهدام باشد آناً فآناً منتظر آن باشند که آن خانه بر سر ایشان فرود آید و طعامی که نزد ایشان آورد بخاک و خاشاک بسیار آلوده باشد و هر لقمه که خواهند بردارد چندین مار و عقرب و زنبور بر دست و دهان او زنند و این خانه مملو باشد از شیر و ببر و پلنگ و انواع درندها که قصد جان ایشان کنند و خواهند لقمها از ایشان بگیرند چنین ضیافتی اگر مقصود محض خوردن این لقمها باشد جمیع عقلا مذمت خواهند کرد چنانچه حق تعالی فرموده است افحسبتم انما خلقناکم عبثا و انکم الینا لا ترجعون یعنی آیا گمان میکنید که ما شما را عبث آفریده‌ایم و آنکه شما در قیامت بسوی ما برنخواهید گردید زیرا که دلالت میکند بر آنکه اگر بازگشت قیامت و ثواب و عقاب نباشد خلق ایشان عبث و بیفائده خواهد بود پس معلوم شد که خلق ایشان برای تحصیل نشاه دیگر است و معلوم است که تحصیل آن نشاه بهر عملی نمیتواند شد پس باید که حق تعالی راهنمایان نصب کند که طریق تحصیل مثوبات اخروی را از معرفت و عبادت تعلیم ایشان نماید و در زمان انبیا ایشان راهنمایانند و بعد از ایشان احتیاج بحافظ شریعت و استنباط کننده قرآن مجید حاصل است و هر دلیلی که بر عصمت پیغمبر و علم او بجمیع احکام شریعت و سائر صفات پیغمبر دلالت میکند دلالت بر وجود این صفات در امام میکند و عصمت و کمال علم را بغیر حق تعالی کسی نمیداند پس البته باید از جانب حق تعالی منصوب و منصوص باشد و باتفاق امت غیر از امیر المؤمنین علیه السلام نص برای نشده است پس باید آنحضرت امام باشد و ایضاً هرگاه امامت مردد باشد میان حضرت امیر المؤمنین علیه السلام و میان ابوبکر و میان عمر و عثمان باتفاق امت حضرت امیر علیه السلام اعلم و اشجع و اورع واجب و انسب از ایشان بپیغمبر بوده البته او بامامت اولی خواهد بود زیرا که تفضیل مفضول قبیح است بحسب عقل و ایضاً حق تعالی میفرماید هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون انما یتذکر اولوا الالباب یعنی آیا مساوی اند آنها که میدانند و آنها که نمیدانند متذکر نمیشود این را مگر صاحبان

حق را بر او فرموده است افمن یهدی الی الحق احق ان یتبع امن لا یهدی الا ان یهدی فما لکم کیف تحکمون یعنی آیا آن کسیکه
هدایت میکند بسوی حق سزاوارتر است باآنکه متابعت او کنند یا کسیکه هدایت یافته نشود مگر کسیکه او را هدایت کند چه میشود شما را چگونه حکم میکنید
در وقتیکه ملائکه خود را احق دانستند بخلافت در زمین از حضرت آدم علیه السلام حق تعالی باعلمیت آدم علیه السلام بر ایشان حجت تمام کرد و در
وقتیکه بنی اسرائیل ریاست و بادشاهی طالوت را قبول نمیکردند خداوند عالمیان اعلمیت او را بعلم و جسم که ملزوم شجاعت است بیان
کرد و فرمود و زاده بسطة فی العلم والجسم و از طریق عامه و خاصه متواتر است که همه صحابه خصوصا آن سه خلیفه جور در آیات
و احکام مشکله بحضرت امیر علیه السلام رجوع میکردند و آنحضرت هرگز بایشان در حکمی از احکام یا تفسیر آیه از آیات محتاج نشد و
همچنین در زمان حضرت امام حسن علیه السلام امر خلافت مردد بود میان آنحضرت و معاویه و قطع نظر از کفر معاویه هیچ عاقل شکی
ندارد در اعلمیت و سایر کمالات آنحضرت و نقص و اجتماع معایب در معاویه و همچنین حضرت امام حسین علیه السلام و معاویه و یزید
علیه اللعنه و بعد از آن همچنین ائمه علیهم السلام با خلفای جور که در زمان ایشان بودند و بهمین دلیل امامت همه ثابت میشود و ابن
بابویه بسند معتبر از جابر روایت کرده است که گفت بخدمت حضرت امام محمد باقر علیه السلام عرض کردم که بچه سبب محتاج اند مردم به پیغمبر
و امام حضرت فرمودند از برای آنکه عالم بر صلاح خود باقی بماند زیرا که خداوند رحمن دفع میکند عذاب را از اهل زمین هرگاه در آن
پیغمبری یا امامی بوده باشد چنانچه حق تعالی میفرماید وما کان الله لیعذبهم وانت فیهم یعنی نخواهد بود که خدا عذاب کند ایشان را
و حال آنکه تو در میان ایشانی و حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که ستارگان امانند از برای اهل آسمان از آنکه
ایشان از جاهای خود بدر روند و اهلبیت من امان اند برای اهل زمین پس چون ستارگان برطرف شوند بیاید بسوی اهل آسمان آنچه نخواهند
و چون اهل من از زمین برطرف شوند بیاید بسوی اهل زمین آنچه نخواهند و ابن بابویه رحمه الله گفته است که مراد باهلبیت امامانند که مقرون
گردانیده است خدا اطاعت ایشان را باطاعت خود که فرموده است اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم و ایشان معصوم اند از گناهان و مطهر اند از عیبها
و گناه نمیکنند و مؤید اند و موفق اند و مسدد اند و به برکت ایشان خدا روزی میدهد بندگانش را و بایشان آباد میگرداند شهرهای خود را و بایشان
باران از آسمان میفرستد و بایشان برکتهای زمین را میرویاند و بایشان مهلت میدهد گناهکاران را و تعجیل در عقوبت ایشان نمیکند
و عذاب بر ایشان نمیفرستد و مفارقت نمیکند از ایشان روح القدس و ایشان از او مفارقت نمیکنند و ایشان از قرآن جدا نمیشوند
و قرآن از ایشان جدا نمیشود و بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که چون پیغمبری آدم علیه السلام منقضی
شد و عمرش باخر رسید حق تعالی باو وحی کرد که ای آدم پیغمبری تو تمام شد و عمرت باخر رسید پس نظر کن بسوی آنچه نزد تست از علم و ایمان
و میراث پیغمبری و بقیه علم و اسم اعظم همه را بده بعقب خود هبة الله بدرستیکه من زمین را نمیگذارم هرگز بغیر عالمی که باو دانسته شود اطاعت
من و دین محمد صلی الله علیه و آله و سلم و نجاتی باشد برای هر کس که اطاعت او کند و بسند معتبر از حضرت امیر المؤمنین علیه السلام منقول
است که گفت خداوندا تو زمین را خالی نمیگذاری از حجتی بر خلق که یا ظاهر و هویدا باشد یا پنهان باشد تا آنکه باطل نگردد حجتها و بینات تو
و بسند صحیح روایت کرده است از یعقوب سراج که گفت از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم که آیا باقی میماند زمین بدون عالم زنده
که ظاهر باشد امامت او و مردم پناه برند باو و سوال کنند از حلال و حرام فرمود که اگر چنین باشد پس خدا عبادت کرده نخواهد شد
و ابن بابویه و صفار و مفید رحمهم الله بسندهای معتبر و صحیح از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده اند که زمین باقی نمیماند

مگر آنکه دران عالمی بوده باشد که زیادتی و نقصان دین را بداند پس اگر زیاد کنند مومنان در دین خدا برگرداند ایشانرا و اگر کم کنند چیزی را کامل گرداند برای ایشان پس بگوید بگیرید دین خدا را کامل و تمام و اگر چنین نباشد هر آئینه مشتبه شود بر مومنان امر دین ایشان و فرق نکنند میان حق و باطل و بسندهای صحیح بسیار از آن حضرت منقول است که اگر زمین یکساعت بی امام بماند هر آئینه فرو رود مولف گوید که ممکن است فرو رفتن کنایه از خرابی و برطرف شدن انتظامش باشد و کلینی و ابن بابویه و دیگران بسندهای معتبر از آنحضرت روایت کرده اند که اگر در زمین دو مرد باشند یکی از ایشان امام خواهد بود و فرمود آخر کسی که بمیرد امام است تا آنکه کسی بر خدا حجت نداشته باشد که مرا بی حجت نگذاشتی و ابن بابویه و دیگران بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده اند که جبرئیل بر محمد صلی الله علیه و آله و سلم نازل شد و خبر آورد از جانب خداوند عالمیان که ای محمد صلی الله علیه و آله و سلم من زمین را نگذاشته ام مگر آنکه دران عالمی بوده باشد که بداند طاعت مرا و او هدایت مرا و سبب نجات خلق باشد در مابین وفات پیغمبری تا بدون آمدن پیغمبر دیگر و نمیگذارم شیطان را که مردم را گمراه کند و نبوده باشد در زمین حجتی و دعوت کنند و بسوی من و هدایت کننده بسوی راه من و عارف و دانا بامر دین من و بدرستیکه من برانگیخته و مقرر گردانیده ام از برای هر قومی هدایت کننده که بدایت کنم با و سعادتمندان را و حجت باشد بر اشقیا و ایضا بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده که مردم باصلاح نمی آیند مگر بامام و بسند معتبر روایت کرده اند از آنحضرت که اگر باقی نماند در زمین مگر دو مرد هر آئینه یکی از ایشان حجت خواهد بود و بسندهای معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده اند که فرمود که بخدا سوگند که خدا زمین را نگذاشته است از روزی که خدا آدم را از دنیا برده است بدون امامی که هدایت یابند بسبب او بسوی خدا و او حجت خدا باشد بر بندگانش و باقی نمیماند زمین بغیر از حجتی از خدا بر بندگانش هر که ترک متابعت او کند هلاک میگردد و هر که متابعت او نماید و ملازمت او کند نجات مییابد و واجب است این بر حق تعالی و ایضا از آنحضرت روایت کرده اند که باقی نمیماند زمین مگر بامام ظاهری یا پنهانی و در حدیث دیگر فرمود که خالی نبوده است دنیا از روزیکه خدا آسمانها و زمین را خلق کرده است از امام عادل و خالی نخواهد گذاشت تا روز قیامت که حجت خدا باشد بر خلقش و کلینی و ابن بابویه و شیخ طوسی بسند صحیح روایت کرده اند از ابو حمزه ثمالی که گفت از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم که آیا زمین بی امام باقی میماند فرمود که اگر باقی بماند خواهد رفت و بسند بسیار از حضرت باقر علیه السلام مرویست که خدا زمین را نگذاشته است بی عالمی که کم کند آنچه مردم زیاد کنند و زیاد کند آنچه مردم کم کنند و اگر چنین نباشد هر آئینه بر مردم مختلف و مشتبه گردد امور ایشان و سلیمان جعفری از حضرت امام رضا علیه السلام پرسید که آیا زمین از حجت خالی میباشد فرمود که اگر یک چشم زدن زمین از حجت خالی باشد هر آئینه فرو رود باهلش و در حدیث صحیح دیگر فرمود که حجت خدا بر خلق قائم نمیگردد و تمام نمیشود مگر بامام زنده که او را بشناسد و حمیری از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود در هر خلفی و عصری از امت من عادلی از اهلبیت من می باشد که نفی میکنند ازین دین تحریف کردن غالیان را و ادعاهای دروغ اهل بطالت را و تاویل کردن جاهلان را و ابن بابویه از فضل بن شاذان روایت کرده است از حضرت امام رضا علیه السلام که فرمود اگر کسی گوید چرا حق تعالی اولو الامر را مقرر گردانید و امر بطاعت ایشان کرده جواب میگوئیم که از جهت علتهای بسیار اول آنکه چون از برای خلق اندازه قرار کرده اند در هر چیزی که از آن تجاوز ننمایند که باعث فساد ایشان گردد پس ناچار بود که امینی بر ایشان موکل باشد که منع نماید ایشانرا از تعدی از حلال و داخل شدن در حرام که اگر این نبود هیچکس ترک لذت و منفعت نمیکرد از جهت فساد دیگری پس منجر بقتال و فساد و نزاع میشد پس سرکرده و قیمتی برای ایشان

تعیین نمود که منع کند ایشانرا از فساد و بر پا دارد در میان ایشان حدود و احکام خدا را دوم آنکه هیچ فرقه از فرق و ملتی از ملل باقی نماند
و زندگانی نتوانستند کرد مگر برئیسی و سرکرده از برای امور دین و دنیای خود پس جائز نبود در حکمت حکیم که امری را که همه قبول حکم او کنند بحسن
آن و آنکه آن ضرورست در انتظام امور مردم ترک نماید او را پس ضرور بود که کسی تعیین نماید که استعانت و قتال نماید با دشمنان خود و قسمت
نماید میانه ایشان غنائم و اموال ایشانرا و اقامت جمعه و جماعت میانه ایشان بکند و دست تعدی ظالم را از مظلوم کوتاه گرداند سوم آنکه اگر از برای
ایشان امام قیم امین حافظ مستودعی قرار نمیداد که قیام نماینده بامور خلق باشد و خیانت در دین خدا نکند و حفظ کننده دین و شریعت باشد
و امانت دار اسرار رسول صلی الله علیه و آله و سلم باشد هر آئینه مندرس میشد ملت و دین خدا و بر طرف میشد سنتها و احکام پیغمبر صلی الله علیه
و آله و سلم تغییری می یافت و زیاد میکردند در دین خدا صاحبان بدعت چنانچه صوفیه حکم میکنند و کم میکردند ملاحده چنانچه اسمعیلیه کردند
و مشتبه میکردند اینها را بر مسلمانان زیرا که مبنی خلق خدا را ناقص و محتاج به مربی و مؤدب و غیر کامل باختلافی که در فهمها و خواهشها
و طریقهای ایشان هست پس اگر قیمی و حافظی برای ایشان مقرر نکند خدا که آنچه حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم از جانب خدا آورده
حفظ نماید هر آئینه فاسد شوند ایشان و تغییر یابد شریعتها و سنتها و احکام الٰهی و ایمان و تغییر آنها موجب فاسد شدن جمیع خلق میگردد و بسند
صحیح از حضرت صادق علیه السلام منقول است که میان حضرت عیسی علیه السلام و حضرت رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم پانصد
سال فاصله بود در دویست و پنجاه سال نه پیغمبری بود و نه عالم ظاهری راوی گفت پس چه میکردند مردم فرمود که متمسک بودند بدین عیسی
علیه السلام پرسید که حال ایشان چه بود فرمود که مؤمن بودند فرمود که نمیباشد زمین بدون عالمی یعنی اگر ظاهر نباشد پنهان خواهد بود کلینی و ابن بابویه
و غیر ایشان بسندهای معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده اند که اگر امام یکساعت از زمین بر طرف شود هر آئینه زمین با اهلش موج
می آید چنانچه دریا با اهلش موج می آید و ابن بابویه بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که اگر نمی بودند حجتهای خدا بر روی زمین هر آئینه فرو میبرد
زمین آنچه در میانش بود و بر رویش بود بدرستیکه زمین یکساعت از حجت خالی نباشد و ایضا بسند معتبر روایت کرده است از حضرت امام رضا علیه السلام
که فرمود مائیم حجتهای خدا بر روی زمین و مائیم خلیفهای خدا در میان بندگان خدا و مائیم امینهای [illegible] ستهای خدا و مائیم کلمة التقوی که خدا در قرآن فرموده
و الزمهم کلمة التقوی یعنی ولایت ما باعث نجات از عذاب خداست و مائیم عروة الوثقی که خدا در قرآن ذکر کرده یعنی ولایت و متابعت ما
حلقه محکمی ست که هر که چنگ در آن زند گسستن ندارد و او را به بهشت میرساند و مائیم گواهان خدا و نشانهای هدایت خدا در میان مردم
بسبب ما خدا نگاه میدارد آسمانها و زمین را از آنکه روان شوند از جای خود و حرکت کنند و ببرکت ما باران رامیفرستد و رحمت خود را پهن میکند
و زمین هرگز خالی نمیباشد از امام قائمی از ما که یا ظاهر باشد یا پنهان و اگر یک روز زمین خالی شود از حجت خدا هر آئینه با اهلش بموج در آید چنانچه
دریای طوفان با اهلش بموج در می آید و بسند معتبر از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده که اگر زمین یک روز بی امام ماند هر آئینه با اهلش
فرو رود و خدا عذاب کند ایشانرا به بدترین عذابهای خود بدرستیکه حق تعالی گردانیده است ما را حجت خود در زمین و امانان در زمین از برای
اهل زمین از آنکه عذاب بر ایشان نازل شود پیوسته در امانند از آنکه زمین ایشانرا فرو برد مادام که ما در میان ایشانیم پس هرگاه خدا خواهد
که ایشان را هلاک گرداند و مهلت ندهد ما را از میان ایشان میبرد پس آنچه خواهد نسبت بایشان از عذاب و عقاب بعمل می آورد
و بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که خالی نبوده است زمین از روزیکه آفریده شده است
از حجت عالمی که زنده گرداند آنچه را ایشان بمیرانند از حق پس این آیه را خواند که یریدون لیطفئوا نور الله

لیطفئوا

بافواههم والله متم نوره ولو کره الکافرون یعنی کافران میخواهند که خاموش کنند و فرو نشانند نور خدا را بدهنهای خود و خدا تمام کنندهٔ نور
خود است هر چند نخواهند کافران و در روایت دیگر فرمود که حجت خدا پیش از خلق بوده و با خلق هست و بعد از خلق خواهد بود و بسند صحیح از حضرت
باقر و صادق علیهما السلام روایت کرده است که علمی که با آدم فرود آمد بالا نرفت و علم بمیراث بما میرسد و هر چه از علم و آثار رسولان و پیغمبران
که از غیر اهلبیت حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم اخذ کنند باطل است بدرستیکه علی صلوات الله علیه عالم این امت بود و از ما اهلبیت
عالمی از دنیا بیرون نمیرود مگر آنکه بعد از خود کسی را میگذارد که مثل علم او را بداند یا آنچه خدا خواهد و بسندهای معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت
کرده است که حق تعالی نگذاشته است زمین را بدون عالمی که مردم باو محتاج شوند و او بمردم محتاج نشود و حلال و حرام را بداند راوی گفت فدای شوم تو
از کجا میداند فرمود بمیراثی که از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و علی بن ابیطالب علیه السلام باو رسیده است و ابن بابویه و صفار و برقی روایت
کرده اند از حضرت صادق علیه السلام که همیشه خدا را در زمین حجتی بوده است که حلال و حرام را میدانسته است و مردم را بسوی راه خدا دعوت می نموده است و
حجت از زمین منقطع نمیشود مگر چهل روز پیش از قیامت پس چون حجت از زمین مرتفع شود در توبه بسته میشود و نفع نمی بخشد ایمان آوردن
کسیکه پیش از بر طرف شدن حجت ایمان نیاورده باشد و آن جماعت بدترین خلق خدا خواهند بود و قیامت برای ایشان قائم میگردد
و بسند صحیح از حضرت امام محمد باقر علیه السلام منقول است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که مثل اهلبیت من در این امت
مانند مثل ستارهای آسمان است که هر ستاره که فرو میرود ستارهٔ دیگر طالع میگردد همچنین هر امامی از اهلبیت من که رحلت مینماید بعد از و
دیگری بامامت قیام مینماید و ابن بابویه بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که حضرت امیر المؤمنین صلوات الله علیه
در خطبه که در مسجد کوفه خواند فرمود که خداوندا بدرستیکه ناچار است زمین ترا از حجتی از برای تو بر خلق تو که ایشان را هدایت کند بسوی دین تو و بیاموزد
بایشان علم ترا تا باطل نگردد حجت تو و گمراه نگردند تابعان و دوستان تو بعد از آنکه ایشان را هدایت کرده و آن حجت بعد از این یا امام ظاهری خواهد بود
که اطاعت تو بکنند یا پنهان خواهد بود که انتظار ظهور او برند و اگر شخصش از مردم پنهان است در دولت باطل اما علم و دانش در دلهای مؤمنان
ثابت است پس بآن عمل مینمایند تا ظاهر شدن او و دوستان میگیرند بآنچه وحشت میکنند از ایشان تکذیب کنندگان و ابا میکنند از آن گمراهان و در
بصائر الدرجات بسند حسن از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که از آن حضرت پرسیدند که در زمین دو امام میتواند بود فرمود
نه مگر آنکه یکی خاموش باشد و امام پیش از و دعوی امامت کند و بعد از رفتن او آن امام شود مولف گوید که احادیث در باب اتصال
وصیت از زمان آدم علیه السلام تا آخر اوصیاء در اول مجلد اول گذشت و اعادهٔ آن موجب تکرار است **فصل دوم** در بیان آنکه امام باید
معصوم باشد از جمیع گناهان بدانکه اجماع علمای امامیه منعقد است بر آنکه امام معصوم است از جمیع گناهان صغیره و کبیره از اول عمر تا آخر
عمر خواه عمدا خواه سهوا و مخالفت نکرده است در این باب کسی بغیر از ابن بابویه و استادش ابن ولید رحمهم الله که ایشان تجویز کرده اند که در غیر
تبلیغ رسالت و احکام خدا جایز است که ایشان را سهو بفرماید از برای مصلحتی مثل آنکه سهو کند در نماز و سائر عبادات و سائر امور بغیر بیان احکام و تبلیغ رسالت
که در آنها هیچ نوع از سهو جایز نمیدانند و سائر فرق اسلام بغیر اسمعیلیه شرط نمیدانند و دلائل عقلیه و نقلیه بر مذهب امامیه بسیار است
و بعضی از آنها در جلد اول بیان شد و اما دلائل عقلیه بعضی که در این باب ایراد میکنیم چند دلیل است اول آنکه مقتضی نصب امام
آنست که خطا بر رعیت روا است پس کسی میباید که ایشان را از خطا حفظ نماید پس اگر بر او نیز خطا جایز شود محتاج بامام
دیگر خواهد بود پس یا تسلسل لازم می آید و آن محال است یا منتهی میشود بامامی که بر او خطا روا نباشد پس امام او خواهد بود

دوم آنکه حافظ کننده شریعت ست زیرا که قرآن ظاهر است متضمن تفصیل احکام شریعت نیست و همچنین از سنت و احادیث نبوی صلی الله علیه وآله
وسلم جمیع احکام شرع معلوم نمیشود و از اجماع است نیز معلوم نمیشود زیرا که اجماعی که معصوم در میان ایشان نباشد چنانکه بر هر یک خطا
جائز است بر مجموع نیز جائز ست و از قیاس نیز معلوم نمیشود زیرا که در اصول بطلان عمل بآن بدلائل ثابت شده است و بر تقدیر تسلیم جائز جمیع
احکام شرع نمیتوان بود و نه برائت اصلیه زیرا که اگر عمل بآن بایست کرد فرستادن پیغمبران در کار نبود پس حافظ شریعت بغیر امام نتواند بود
و اگر خطا بر او جائز باشد اعتماد دینی همیشه بر گفته او از طاعات و تکالیف الهی و آن منافی غرض تکلیف ست که انقیاد او امر الهی باشد سوم
آنکه اگر از او خطا واقع شود واجب خواهد بود که مردم بر او انکار کنند و این منافی وجوب اطاعت اوست که خدا فرموده است اطیعوا الله و
اطیعوا الرسول واولی الامر منکم و ایضاً اگر او نیز معصوم نباشد تواند بود که امر بمعصیت و نهی از طاعت کند و بر رعایا واجب خواهد بود
که امر او را اطاعت کنند و واجب بودن اطاعت در معصیت مستلزم آنست که یک فعل از یک جهت هم طاعت باشد و هم معصیت و این
محال ست چهارم آنکه اگر معصیت از او صادر شود غرض از نصب امام که انقیاد امت ست او را و متابعت او کردن در اقوال و افعال بر هم
میخورد و این منافی نصب امام ست و استقصای دلائل عقلیه مناسب این کتاب نیست و آنچه در اول این کتاب و در اینجا مذکور شد
برای اثبات این مطلب بر منصف کافی ست و علمای عامه که عصمت را شرط نمیدانند ظهور فسق و جور را نیز مبطل امامت نمیدانند
و لهذا بامامت خلفای بنی امیه و بنی عباس با آن ظلمها و فسقها قائل شده اند و شخصی که از مشاهیر علمای ایشان ست در عقائدش
گفته معزول نمیشود امام از امامت بسبب فسق و جور و ملا سعد الدین در شرحی که بر عقائد نوشته دلیلی بر این مدعا چنین گفته که از
برای آنکه ظاهر شد فسق و منتشر گشت جور از امامان بعد از خلفای راشدین و حال آنکه پیشینیان مطیع و منقاد ایشان بودند و ایضاً
در شرح مذکور گفته است که اهل حل و عقد از امت اتفاق نموده اند بر خلافت خلفای بنی عباس و ایضاً ملا سعد الدین در شرح مقاصد
گفته است که منعقد میشود امامتش هر چند فاسق و جاهل باشد و بعد از این گفته که اگر کسی بقهر و غلبه امام شود و دیگری بیاید و او را مقهور و
مغلوب سازد آن مقهور معزول میگردد و غالب امام میشود اینست کلمات واهیه ایشان و عقل کدام عاقل تجویز میکند که امام و پیشوای
خلق از اهل جهنم باشد و حق تعالی فاسق را از اهل جهنم شمرده از آنجا که فرموده و اما الذین فسقوا فمأویهم النار و نیز فرموده که اعتماد بخبر فاسق نکنید
ان جاءکم فاسق بنبأ فتبینوا و نیز فرموده ان الله لا یهدی القوم الفاسقین و هرگاه ثابت شد که عصمت در امام شرط است
پس امامت ابوبکر باطل شد زیرا که باتفاق او معصوم نبود پس امامت امیر المؤمنین علیه السلام بی واسطه ثابت شد زیرا که باتفاق
امت امامت بعد از حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم مردد ست میان آنحضرت و ابوبکر و هرگاه یکی باطل شد دیگری ثابت میشود
و بدانکه قائلان بعصمت خلاف کرده اند در آنکه معصوم آیا قادر بر فعل معصیت هست یا نه اما آنها که قائل اند که قادر نیست بعضی میگویند
که در بدنش یا در نفسش خصوصیتی هست که مقتضی اینست که محال ست که اقدام بر معصیتی نماید و بعضی گفته اند که عصمت قدرت طاعت
ست و عدم قدرت بر معصیت و اکثر علمای قائل اند بآنکه قدرت بر معصیت دارد و بعضی از ایشان تفسیر کرده اند عصمت را بآنکه
آن امریست که حق تعالی میکند نسبت به بنده از الطافی که نزدیک گرداننده بطاعت ست که بآن حالت اقدام بر معصیت نمیکند
اما بشرطیکه بحد الجاء و اضطرار در جبر نرسد و بعضی گفته اند ملکه نفسانیه است که صادر نمیشود از صاحبش بآن معاصی و بعضی گفته اند
که عصمت لطفی ست از خدا که نسبت به بنده میکند که بآن لطف بنده را داعی بترک طاعت و ارتکاب معصیت نمی باشد از اسباب

آن لطف چهار چیز است اول آنکه نفسش را یا بدنش را خاصیتی باشد که مقتضی ملکه باشد که مانع از فجور باشد دوم آنکه حاصل شود او را علم بمعایب
و بهاهای معاصی و مناقب نیکیهای طاعت سوم تاکید این علوم بتتابع وحی و الهام از جانب خدا چهارم مواخذه کردن او بر ترک
اولی بحیثیتی که بداند که هرگاه در غیر واجب کار را بر او تنگ میگیرد در واجبات و محرمات با او مسامحه نخواهد کرد پس هرگاه این امور در کسی جمع
شود او معصوم خواهد بود و حق آنست که قدرت او بر معصیت بر طرف نمیشود والا مستحق مدح بر ترک معصیت نخواهد بود و ثواب و عقاب در حق
او نخواهد بود و پس از تکلیف بیرون خواهد بود و آن باطل است باجماع و نصوص متواتره و ایضاً عصمت فضل و کمالی نخواهد بود چه بنا بر
این هر کس را جبر کند معصوم خواهد بود و تحقیق آنست که آدمی با قوت عقل و وفور فطانت و قابلیت و کثرت عبادت و ریاضت و هدایات ربانی
و توفیقات سبحانی بمرتبه میرسد که پیوسته مراقب جناب رب الارباب میباشد بلکه از مرادات و ارادات خود بالکلیه خالی میگردد بمقام و ما تشاؤن
الا ان یشاء الله میرسد و مصداق بی یسمع و بی یبصر و بی یمشی میگردد پس در اینحال ترک طاعت و صدور معصیت بلکه خلاف اولی از و محال
باشد مثل کسیکه در پیش پادشاهی در کمال محبت و شفقت و احسان و امتنان باشد و مع ذلک در نهایت سطوت و قدرت سلطان حاضر
باشد و غایت شفقت و محبت او را نسبت بخود مشاهده نماید و خود نیز نهایت محبت بآن پادشاه داشته باشد البته چنین کسی از سه جهت
محال باشد که خلاف رضای او هیچ کار کند هر چند سهل باشد یکی از جهت شدت محبت چه بضرور محب هرگاه بحقیقت محبت رسیده باشد
خلاف رضای محبوب از و صادر نشود دوم شرم و حیا چه البته با این همه محبت و احسان و شفقت و امتنان در غیبت او مخالفت او را روا نمیدارد
چه جای آنکه در حضور او مخالفت نماید سوم خوف و بیم چه با این قدر خصوصیت و قدرت و سلطنت هرگاه رعایت رضای او نکند بالضرور
مستحق نهایت عقوبت شود و از غایت عذاب ایمن نباشد و کدام عقوبت صاحب این مقام را بتغیر محبت و تنزل از مرتبهٔ قرب و عزت
رسد و کمال ظهور دارد باینکه در مثل این حال صدور معصیت محال است اما نه محالیست که جبر لازم آید چه جبر آنست که قدرت و ارادت بنده
را تاثیر نباشد و در اینمقام قدرت و ارادت چنین کسی هیچ کمتر از دیگری نیست چنانچه همه فساق مثلا اقدام بر شرب خمر میتوانند نمود معصوم
نیز قدرت دارد و میتواند اقدام نمود پس مطلقا شائبهٔ جبر در اینجا نیست و اما آیاتی که دلالت میکنند بر وجوب عصمت امام از جملهٔ آنها آنست که حق تعالی
خطاب کرد بحضرت ابراهیم که انی جاعلک للناس اماما یعنی گردانیده ام ترا از برای مردم امام حضرت ابراهیم گفت و من ذریتی سوال
میکنم که بعضی از ذریت مرا نیز امام گردانی حق تعالی در جواب فرمود که لا ینال عهدی الظالمین یعنی نمیرسد عهد من که امامت باشد
بستمکاران و هر فاسقی که ظالم است و ستمکار است بر نفس خود و اما احادیث پس اکثر آنها در مجلد اول در باب عصمت انبیا مذکور شد و ابن بابویه
در کتاب خصال در تفسیر این آیه گفته است که یعنی از برای امامت صلاحیت ندارد کسیکه بت پرستیده باشد یا یک چشم زدن شرک بخدا آورده باشد
هر چند آخر مسلمان شود و ظلم گذاشتن چیزیست در غیر موضعش و اعظم ظلم شریک از برای خدا قرار دادنست حق تعالی میفرماید ان الشرک
لظلم عظیم و همچنین امامت را شایسته نیست کسیکه مرتکب حرامی شود خواه صغیره و خواه کبیره هر چند بعد از آن توبه کند و اقامت حد نمیتواند
کرد کسیکه بر او حدی لازم شده باشد پس البته امام میباید معصوم باشد و عصمت او نمیتوان دانست مگر بنص خدا بر او بر زبان پیغمبرش زیرا که
عصمت در ظاهر خلقت ظاهر نمیشود که دیده شود مانند سیاهی و سفیدی و اشباه اینها بلکه امر پنهانی است که معلوم نمیشود مگر باعلام خداوند
دانای غیبها است و اما اخبار پس اکثر آنها در مجلد اول گذشت و ابن بابویه در عیون اخبار الرضا بسند معتبر از حضرت امام رضا علیه السلام روایت
کرده است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم فرمود که هر که خواهد که نظر کند بدرخت یاقوت سرخی که حق تعالی بدست قدرت خود کاشته

و چنگ در آن زند پس اعتقاد کند امامت علی و امامان از فرزندان او را بدرستیکه ایشان اختیار کرده و برگزیدهٔ خدایند از میان خلائق و معصوم
اند از هر گناهی و خطائی و در اکثر کتبش بسند حسن از ابن ابی عمیر روایت کرده است که گفت در مدت مصاحبتم با هشام بن حکم از و استفاده
نکردم سخنی که بهتر باشد از این سخن روزی از او پرسیدم که امام آیا معصوم است گفت بلی گفتم بچه دلیل توان دانست که آن معصوم است
گفت جمیع گناهان چهار وجه میدارد که پنجم ندارد حرص و حسد و غضب و شهوت و هیچ یک از اینها در او نمیباشد جائز نیست که حریص باشد
بر دنیا زیرا که همه دنیا در زیر نگین او است و او خزینه دار مسلمانان است پس او حرص در چه چیز میدارد و جائز نیست که حاسد باشد زیرا که آدمی
حسد میبرد بر کسیکه بالاتر از او باشد و کسی بالاتر از او نمیباشد در چگونه حسد برد بر کسیکه از او پست تر باشد و جائز نیست که غضب کند از برای
چیزی از امور دنیا مگر آنکه غضبش از برای خدا باشد زیرا که خدا او واجب کرده است بر او که اقامت حدود در او آنکه ملامت کننده او را مانع اجرای حد
الهی نگردد و در دین خدا رحم کردن مانع جاری کردن حد نگردد و جائز نیست که متابعت لذتها و شهوتهای دنیا بکند و اختیار کند دنیا را بر آخرت
زیرا که خدا آخرت را محبوب او گردانیده است چنانچه دنیا را محبوب ما گردانیده است پس او نظر بسوی آخرت میکند چنانچه ما نظر بسوی دنیا میکنیم آیا دیده کسی را که
روی خوبی را ترک کند برای روی زشتی و طعام لذیذی را ترک کند از برای طعام تلخی و جامه نرمی را ترک کند برای جامه درشتی و نعمت دائم باقی را ترک کند برای نعمت زائل فانی و ابن بابویه
در معانی الاخبار از حضرت امام زین العابدین علیه السلام روایت کرده است که فرمود که امام نمیباشد مگر معصوم و عصمت در ظاهر خلقت نمیباشد که توان شناخت پس ناچار
امام باید که خدا و رسول صلی الله علیه و آله و سلم نص بر امامت او کرده باشند پرسیدند که ای فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پس چه معنی دارد معصوم
فرمود که معصوم آنست که معتصم باشد و چنگ زند بر حبل خدا و حبل خدا قرآنست و امام و جدا نمیشوند امام و قرآن از یکدیگر تا روز قیامت و امام هدایت
میکند مردم را بسوی قرآن و قرآن هدایت میکند مردم را بسوی امام و اینست معنی قول حق تعالی ان هذا القرآن یهدی للتی هی اقوم
یعنی بدرستیکه این قرآن هدایت میکند مردم را بسوی ملت و طریقه که آن درست ترین ملتها و طریقهاست که طریق متابعت و ولایت ائمه
حق بوده باشد مترجم گوید که تفسیر عصمت باعتصام بحبل الله کردن یا باعتبار آنست که عاصم است خدا او را از گناهان بسبب اینکه او
بقرآن معتصم است یا مراد از معصوم آنست که خدا او را معتصم بقرآن گردانیده که عمل نماید بجمیع قرآن و معانی جمیع قرآن را بداند و عیاشی
روایت کرده است که هشام بن الحکم از حضرت صادق علیه السلام پرسید از معنی معصوم حضرت فرمود که معصوم آنست که خود را نگاه دارد بتوفیق
خدا از جمیع محرمات خدا چنانچه حق تعالی میفرماید که و من یعتصم بالله فقد هدی الی صراط مستقیم که معنی ظاهر لفظش آنست که هر که چنگ زند
بدین خدا در جمیع امور بخدا پس البته هدایت یافته شده است بسوی راه راست و بنا بر تاویلی که حضرت فرمودند که هر که خود را نگاه دارد از گناه
بتوفیق خدا پس هدایت یافته شده است براه راست و کراجکی در کنز الفوائد روایت کرده است از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که خبر داد
مرا جبرئیل علیه السلام که کاتبان اعمال امیر المؤمنین علیه السلام گفتند از روزی که با آنحضرت مصاحب شده ایم تا حال گناهی برای آنحضرت
ننوشته ایم و از طریق اهل بیت روایت کرده است از عمار بن یاسر که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که ملائکه کاتبان اعمال امیر المؤمنین
علیه السلام فخر میکنند بر سائر کاتبان بآنکه با آن حضرت اند زیرا که هرگز عملی را بالا نبردند که موجب غضب خدا باشد و در عقائد امامیه که حضرت صادق
علیه السلام برای اعمش بیان کرده مذکور است که پیغمبران و اوصیای ایشان معصوم اند از گناهان و مطهر اند از صفات ذمیمه و در عقائد ابن بابویه
علیه السلام که حضرت امام رضا علیه السلام برای مامون نوشته مذکور است که حق تعالی واجب نمیگرداند بر خلق اطاعت کسی را که داند که او
کافر خواهد شد و بعبادت او یا اطاعت شیطان خواهد کرد و در علل الشرائع بسند معتبر از سلیم بن قیس هلالی روایت کرده است که امیر المؤمنین

علیه السلام فرمود که واجب بودن اطاعت نمیباشد مگر از برای خدا و رسول خدا و اولوا الامر و امر باطاعت اولوا الامر از برای آن کرده اند که ایشان معصوم
اند از گناهان و پاکیزه اند از بدیها و امر نمیکنند مردم را بمعصیت خدا و شیخ طبرسی در مجالس و ابن مغازلی شافعی از طرق عامه روایت کرده اند از ابن
عباس و ابن مسعود که حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که منم دعا کردۀ پدرم ابراهیم علیه السلام گفتم یا رسول الله چگونه تو دعا کردۀ اوئی فرمود که حق تعالی
وحی کرد بسوی ابراهیم علیه السلام که انی جاعلک للناس اماما پس ابراهیم علیه السلام از بسکه شاد شد از وعدۀ امامت خواست که از فرزندان او
بدر نرود و گفت از ذریت من مثل من امام قرار ده پس خدا وحی کرد بسوی او که ای ابراهیم من با تو عهدی نمیکنم که بآن وفا ننمایم ابراهیم گفت پروردگارا
کدام ست آن عهدی که وفا بآن نمی نمائی از برای من فرمود که با تو عهد نمیکنم که ظالمی از ذریت ترا امام بگردانم گفت پروردگارا کدام ست آن ظالمی که عهد امامت
باو نمیرسد فرمود کسی ست که سجده کند بتی را و او را هرگز امام نمیگردانم و نمیتواند بود که او امام باشد پس ابراهیم علیه السلام گفت واجنبنی وبنی ان نعبد الاصنام رب
انهن اضللن کثیرا من الناس یعنی مرا اجتناب فرما و فرزندان مرا از آنکه بپرستیم بتها را پروردگارا این بتها گمراه کردند بسیاری از مردم را پس حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که پس
منتهی شد دعوت امامت بسوی من و بسوی برادرم علی که هیچیک از ما هرگز سجده نکردیم بتی را پس مرا پیغمبر گردانید و علی را وصی من گردانید و ابن بابویه از ابن عباس روایت کرده است که
شنیدم از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که فرمود که من و علی و حسن و حسین علیهم السلام و نه نفر از فرزندان حسین علیهم السلام مطهر
اند از عیبها و معصوم اند از گناهان و عیاشی و دیگران روایت کرده اند از صفوان جمال که گفت ما در مکه بودیم سخن در تاویل این آیه جاری
شد واذ ابتلی ابراهیم ربه بکلمات فاتمهن الخ حضرت صادق علیه السلام فرمود که پس تمام کرد امامت را بعلی و امامان از فرزندان علی
در انجا که فرموده است ذریة بعضها من بعض والله سمیع علیم پس گفت انی جاعلک للناس اماما قال ومن ذریتی قال لا ینال
عهدی الظالمین گفت پروردگارا در میان فرزندان من ظالم خواهد بود وحی آمد که بلی ابوبکر و عمر و عثمان و هر که متابعت ایشان کند ابراهیم
گفت پروردگارا پس تعجیل کن از برای محمد و علی آنچه مرا وعده دادۀ در حق ایشان و تعجیل کن یاری و نصرت ایشان را و اشاره بایست
که آنچه خدا فرموده است ومن یرغب عن ملة ابراهیم الا من سفه نفسه ولقد اصطفیناه فی الدنیا وانه فی الآخرة لمن الصالحین
که مفاد لفظش آنست که کیست که نخواهد ملت ابراهیم را مگر کسیکه نفس خود را سفیه و بی خرد گرداند و بتحقیق که برگزیدیم او را در دنیا و بدرستیکه
او در آخرت از جمله شائستگانست حضرت فرمود که مراد از ملت امامت ست پس چون ساکن گردانید ذریت خود را در مکه گفت ربنا انی
اسکنت من ذریتی بواد غیر ذی زرع عند بیتک المحرم ربنا لیقیموا الصلوة فاجعل افئدة من الناس تهوی الیهم وارزقهم
من الثمرات و در جای دیگر فرمود رب اجعل هذا بلدا آمنا وارزق اهله من الثمرات من آمن بالله والیوم الآخر
ظاهر آیه اولی اینست که ای پروردگار ما بدرستیکه من ساکن گردانیدم بعضی از اولاد خود را در وادی که در آن زراعتی نمیشود نزد خانه صاحب
حرمت توای پروردگار ما از برای آنکه نماز را برپا دارند پس بگردان دلهای مردم را که مائل گردند بسوی ایشان و روزی کن ایشان را از
میوها و ظاهر آیه ثانیه آنست که پروردگارا بگردان این را شهر صاحب ایمنی و روزی کن اهلش را از میوها هر که ایمان آورد از ایشان بخدا
و روز قیامت حضرت فرمود که برای این تخصیص کرد بمومنان از ترس آنکه مبادا مانند سوال امامت در صورت قبول در نیاید چنانچه فرمود که عهد
من بستمکاران نمیرسد پس خدا فرمود که ومن کفر فامتعه قلیلا ثم اضطره الی عذاب النار وبئس المصیر که ظاهرش آنست که هر که
کافر باشد او را بهره ور میگردانم اندکی که مدت زندگانی دنیا باشد پس مضطر گردانم او را بسوی عذاب جهنم و بد محل بازگشتی ست جهنم از
برای ایشان چون این را فرمود ابراهیم پرسید که کیستند اینها که ایشان را بهره ور میگردانی از نعمتهای دنیا و بازگشت ایشان بسوی جهنم

است وحی باو رسید که ابوبکر وعمر وعثمان وتابعان ایشانند و کلینی وشیخ مفید ودیگران از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده اند که حق تعالی حضرت ابراهیم علیه السلام را وصف کرد به بندگی پیش از پیغمبری واو را پیغمبر گردانید پیش از آنکه او را رسول گرداند ورسول گردانید او را پیش از آنکه او را خلیل خود گرداند وخلیل گردانید او را پیش از آنکه او را امام گرداند پس این پنج صفت عظیم بزرگوار از برای او جمع شد وحق تعالی فرمود که انی جاعلک للناس اماما از بسکه عظیم نمود در دیده ابراهیم خواست که این بزرگواری از فرزندان او بدر نرود گفت ومن ذریتی حق تعالی در جواب فرمود لا ینال عهدی الظالمین حضرت فرمود که یعنی سفیه پیشوای پرهیزگار نمیتواند بود وایضا روایت کرده اند از ائمه علیهم السلام که انبیا ورسولان بر چهار طبقه اند پس پیغمبری میباشد که بر خود پیغمبر است وبدیگری تعدی نمیکند ودر خواب می بیند وصدای ملک را میشنود ودر بیداری ملک را نمی بیند وبر احدی مبعوث نشده وبر او دیگری امام است مثل حضرت لوط علیه السلام که حضرت ابراهیم بر او امام بود وپیغمبری میباشد که در خواب می بیند وصدا میشنود وملک را می بیند وبر جماعتی فرستاده شده خواه کم باشد وخواه بسیار چنانچه حق تعالی در باب حضرت یونس علیه السلام فرموده است وارسلناه الی مائة الف او یزیدون یعنی فرستادیم او را بسوی صد هزار بلکه زیاده بر صد هزار کس بود وبر او امام بود وپیغمبری هست که در خواب می بیند وصدای ملک را میشنود وخود امام است بر دیگران ودر اول حضرت ابراهیم علیه السلام پیغمبر بود وامام نبود تا آنکه حق تعالی باو گفت که انی جاعلک للناس اماما وچون برای ذریت خود استدعا کرد حق تعالی فرمود لا ینال عهدی الظالمین یعنی کسیکه بتی یا صورتی یا مثالی را بپرستد وثعلبی از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که خدا اشاره کرده است بطهارت اهل بیت علیهم السلام از رجس که شک وگناه است چنانچه در آیه تطهیر فرموده است که انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت ویطهرکم تطهیرا ومحمد بن عباس و ابن ماهیار در تفسیر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که حق تعالی ما را بخود نمی گذارد واگر ما را بخود بگذارد ما نیز مثل سایر مردمان خواهیم بود در گناه وخطا ولیکن خدا در حق ما فرموده است ادعونی استجب لکم یعنی دعا کنید مرا تا مستجاب کنم فائده دانستی که علمای امامیه رضوان الله علیهم اتفاق کرده اند بر عصمت ایشان از جمیع گناهان ودر بسیاری از دعاها خصوصاً دعای صحیفه کامله اعتراف بگناه از ائمه علیهم السلام واقع شده ودر بعضی از احادیث نیز امری چند که موهم صدور معصیت باشد وارد شده وآنها را بچندین وجه تاویل میتوان کرد اول آنکه ترک مستحب وفعل مکروه را گاه هست که گناه ومعصیت می نامند بلکه ارتکاب بعضی از مباحات نظر بجلالت ورفعت شان ایشان تعبیر از آن بگناه میکنند باعتبار پستی این مرتبه نسبت بسایر احوال ایشان چنانچه صاحب کشف الغمه گفته است که اکثر اوقات ایشان بیاد خدا ومراقبه الهی مصروف است وخاطر ایشان بملا اعلی متعلق است پس گاهی که از آن مرتبه نزول کنند ومشغول شوند بخوردن وآشامیدن وجماع کردن وسایر مباحات اینها را گناه مینامند واستغفار از آن میکنند نمی بینی که اگر غلامان بعضی از ارباب دنیا در حضور آقای خود متوجه این امور گردد محل ملامت است واز آن عذر خواهند طلبید دوم آنکه هر گاه مرتکب بعضی امور گردند از معاشرت خلق وتعلیم وتکمیل وهدایت ایشان که از جانب حق تعالی مامور بآنها شده اند پس عود کنند بمقام قرب ووصال ومناجات حضرت ذو الجلال چون آن مرتبه از این مرتبه عظیم تر است خود را مقصر میدانند واستغفار وتضرع میکنند هر چند آن حالت نیز بامر پروردگار باشد هم چنانکه بار تشبیه اگر یکی از پادشاهان بعضی از مقربان را که پیوسته در مجلس حضور بوده باشد بخدمتی از خدمات مامور گرداند که بسبب آن از مجلس حضور مهجور گردد بعد از وصول بمقام وصال خود را بجرم تقصیر نسبت میدهد باعتبار حرمان از مجلس انس ومحل قرب سوم آنکه چون علوم وفضائل وعصمت ایشان از لطف وفضل جناب اقدس الهی است واگر این نمود ممکن بود که انواع معاصی از ایشان صادر یابد پس چون نظر باین حالت خود مینمایند اقرار بفضل پروردگار وعجز

ولنفس خود باین عبارات میفرمایند و حاصلش بآن برمیگردد که اگر عصمت تو نبود گناه خواهم کرد و اگر توفیق تو نبود خطای بسیار از من صادر میشد چهارم آنکه چون مراتب معرفت غیر متناهی ست وانبیا و اوصیا و اولیا پیوسته در ترقی اند در حصول کمالات و صعود بر معارج و ترقیات در هر ساعتی از ساعات بلکه در هر آنی از آنات در درجه از مدارج عرفان و در مرتبه از مراتب ایقان برمی آیند که مرتبهٔ سابقه را نسبت باین مرتبه قاصر میشمارند و عباداتی که بآن حالت واقع نشده خود را در آن عبادات مقصر میدانند و از آنها استغفار مینمایند و شاید اشاره باین معنی باشد که حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم میفرمود که من در هر روز هفتاد مرتبه استغفار میکنم پنجم آنکه چون ایشان معرفت معبود را در مرتبهٔ کمال دارند و نعمتهای آلهی را نسبت بخود تمام مییابند هر چند آنکه سعی در طاعات و عبادات مینمایند لایق آنجناب نمیدانند و طاعات خود را از این جهت معصیت میشمارند و از آنها استغفار میکنند و بغیر وجه اول که اکثر علما گفته اند سایر وجوه بخاطر این قاصر رسیده و کسیکه از بادهٔ محبت قطره بکامش رسیده کمال این وجوه را تصدیق مینماید و من لم یجعل الله له نورا فما له من نور و ابن بابویه رحمه الله در رسالهٔ عقاید گفته است که اعتقاد ما در انبیا و رسل و ائمه علیهم السلام آنست که ایشان معصوم اند و مطهر اند از هر دنس و گناه و عیبی و آنکه گناه صغیره و کبیره از ایشان صادر نمیشود و معصیت خدا نمیکنند در آنچه خدا امر کرده است ایشان را بآن و میکنند آنچه بآن مامور شده اند و کسیکه نفی عصمت در ایشان نماید در حالی از احوال ایشان پس نشناخته است ایشان را و اعتقاد ما در ایشان آنست که ایشان موصوف اند بکمال و تمامیت علم از اوایل امور ایشان تا اواخر احوال ایشان و در هیچ حالی از احوال موصوف به نقص و عصیان و جهل نیستند **فصل سوم** در بیان آنکه امامت به نص خدا و رسول میباشد نه به بیعت و اختیار امت و آنکه واجب ست بر هر امام که نص بر امام کند بعد از خود و بعضی از دلائل این مطلب در فصل اول مذکور شد بدانکه اجماع علمای امامیه منعقد ست بر آنکه امام میباید که از جانب خدا و رسول خدا منصوص باشد و عباسیه میگویند که به نص میباید یا به میراث و زیدیه میگویند یا بنص است یا بدعوت بسوی خود و کافهٔ اهل سنت میگویند یا به نص است یا باختیار و بیعت اهل حل و عقد و دلائل عقلیه بر حقیت مذهب امامیه بسیار ست دلیل اول آنکه معلوم شد که امام میباید معصوم باشد و عصمت امریست مخفی که بغیر از خدا کسی نمیداند پس میباید که نص از جانب خدا باشد زیرا که او عالم ست بعصمت نه غیر او دلیل دوم آنست که بحکم تتبع عادات بنی آدم و ملاحظهٔ آثار طبایع خلق عالم عقلا معلوم میشود که هرگاه ایشان را حاکمی زاجر و سلطانی قاهر نباشد که ایشان را از ظلم و غضب و اتباع شهوات و ارتکاب منهیات باز دارد اکثر آدمیان از داعیهٔ غلبه بر بنی نوع خود بوجه ظلم و تعدی و دست درازی و غارت اموال و قتل نفوس بغیر حق خواهد شد و این سبب انواع فساد و هرج و مرج انتظام عالم و خلق و سلسلهٔ بنی آدم میشود و یقینی ست که حق تعالی باین خصال راضی نیست چنانچه میفرماید ان الله لا یحب الفساد پس بر حق تعالی واجب ست که دفع فساد کند و این بحکم عادت نمیشود الا بآنکه در هر زمانی حکومت و ریاست بنی آدم بشخصی مفوض شود که از جادهٔ صلاح و طریق فلاح اصلا پا بیرون ننهد و بمقتضای شریعت ضبط مصالح معاش و معاد کافهٔ عباد نماید و چنین شخصی امام ست پس اگر حق سبحانه و تعالی در هر زمانی تعیین امام نکند هر آئینه بفساد راضی خواهد بود و فساد قبیح ست و رضا بقبیح بر حق تعالی محال ست دلیل سوم آنست که بعقل و نقل به ثبوت پیوسته که شفقت و رافت حضرت عزت در بارهٔ عباد و هدایت ایشان براه سداد و ارشاد باصلاح معاش و معاد بی نهایت است چنانچه در چند موضع در قرآن فرموده ان الله رؤف بالعباد و دلیل کمال رافت و نهایت شفقت حضرت عزت با کافهٔ بندگان آنست آنکه در صلاح جزئیات اعمال و افعال ایشان را مهمل نگذاشته چنانچه قاعدهٔ نوره کشیدن و شارب گرفتن و کیفیت داخل شدن بیت الخلا و بیرون آمدن و استنجا بآب و بسنگ کردن و آداب جماع کردن و امثال آن از امور جزئیه را باتمام و اکمال بر زبان رسول فرموده و الا فضا

بتفصیل اعلام بندگان خود کرده چنانچه بر کافه انام ظاهر و باهر گشته و یقین ست که تعیین خلیفه برای رسول که بعد از و ضبط شریعت و نسق قواعد
دین و ملت نماید و از شر و فساد مخالفان و امثال آن مردم را محافظت نماید بچندین مرتبه اهم ست از جزئیات مذکوره و چون حضرت باریتعالی
در امور جزئیه مساهله را جائز نداشته چگونه در مثل این امر خطیر که اعظم ارکان دین ست اهمال فرماید پس یقین ست که تعیین خلیفه که حاکم بر جمیع عباد
باشد فرموده و بحضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم بتعیین آن امام وحی فرستاده و اجماع مسلمانان منعقد ست بر آنکه بر غیر حضرت امیر المؤمنین
علیه السلام نص نشده پس باید که آنحضرت بنص تعیین شده باشد دلیل چهارم آنست که باعتراف اهل سنت عادت جناب اقدس الهی نسبت
بجمیع انبیا از آدم تا خاتم این بوده که تا خلیفه از برای ایشان تعیین نموده از دنیا رحلت نفرموده و سنت حضرت رسالت پناهی صلی الله
علیه و آله وسلم در همه غزوات و سفرهای جزئی که آنحضرت را از مدینه مشرفه سانح میشد بلکه مادام که در مقام شریف خود مقیم نیز بود در هر قریه
از قرای اسلام که جمع قلیلی که در ان ساکن بودند یا سریه و لشکری بجای مقرر مینمود تعیین رئیس و خلیفه را مهمل و باختیار رعیت نمیگذارد
تا خود بامر حق تعالی امیر و حاکم تعیین نمیفرمود پس در مثل این سفر بی انجام چگونه تمام اهل اسلام و همه شرائع و احکام را الی یوم القیام
معطل و باختیار جمعی مهمل میگذاشت دلیل پنجم آنست که منصب امامت نظیر نبوت ست زیرا که هر دو دلیل یافته ست حاکم بر همه مکلفین در
جمیع امور دین و دنیا و تعیین و مردم را شناختن چنین شخصی که قابل چنین منصب بزرگ باشد میسر نیست و با این همه رای ها مختلف باطل بر تقدیر یکه
اتفاق برای توانند نمود بقدر فهم و همت و اغراض باطله ایشان خواهد بود نه موافق مصلحت کلی و حکمت الهی و محال آنکه بالضرورت آرای متفرقه
هر یک اختیار کسی کنند که برای خود و قوم خود اصلح دانند بلی اتفاق برین قسم امور بغلبه و قهر توانند شد و این سلطنت سلاطین جبابره و ملوک جابره است
نه امامت ملت و امارت شریعت و ایضا هرگاه رعیت اختیار امام موافق مصلحت الهی توانند کرد اختیار نبی نیز میتوانند کرد و آن باتفاق باطل ست
و طرفه آنست که اگر پادشاهی حاکم شهری را عزل کند و بعوض او کسی نصب نکند یا رئیس دهی از دهی بیرون رود و بجای خود کسی تعیین نکند که مباشر
رتق و فتق امور رعیت شود بلکه باختیار خود شان گذارد هر آینه آن جماعت که قائل بوجوب نصب امام بر خدا و رسول نیستند آن پادشاه و رئیس را
نهایت مذمت و توبیخ کنند و این امر قبیح را که از رئیس قریه مستحسن نشمارند از خدا و رسول حسن دانند و گویند پیغمبر خود را از دنیا برد و تعیین خلیفه
نکرد بلکه نصب امام را باختیار رعیت گذاشت دلیل ششم آنست که بر تقدیر یکه امت از همه غرضها و هوای نفس خود منزه شوند و باهتمام تمام متوجه
اختیار امام گردند و چون همه جائز الخطااند ممکن آن بود که اختیار شان خطا باشد و ترک مستحق امامت و اختیار نامستحق کرده باشند چنانکه در اختیار ملوک
و سلاطین و سائر مردم واقع میشود که مدتی کسی را برای امری امین و معتمد و قابل میدانند و بعد از ان خلاف و ران ظاهر میشود و در حدیث صاحب الامر
علیه السلام این دلیل بتفصیل مذکور خواهد شد دلیل هفتم بر تقدیر یکه اختیار امت تعلق بصواب هم گیرد بدیهی ظاهر ست که عالم السر و الخفیات بندگان
خود را بهتر میشناسد و میداند که هر کس برای چه کار مناسب ست و این کار البته بر او آسان ترست پس با وجود این خود ترک کردن و تفویض
نمودن بدیگران که اگر دانند و توانند در کمال اشکال خواهد بود و ترجیح مرجوح ست و صدورش از قادر حکیم قبیح و محال نیز هست دلیل هشتم آنکه اگر
امامت باختیار امت باشد دو احتمال دارد اول آنکه اختیار ایشان خطا باشد و چون حضرت عزت البته قبل از اختیار میداند که
ایشان خطا خواهند کرد پس با وجود علم و قدرت و حکمت و شفقت تفویض تمشیت دین و تربیت مسلمین بجمعی که البته خطا کنند و اختیار حاکم
ظالم نمایند در نهایت قباحت ست و از حکیم علیم صدورش محال و اگر علم الهی تعلق گرفته که ایشان قابل امامت را اختیار خواهند کرد و شناختن
چنین کسی و شناسانیدن او برعیت و ایشان را ملجا باطاعت او کردن و رفع منازعت های منازعان و رفع حسدهای حاسدان نمودن

کاریست در نهایت اشکال بود در جناب مقدس الهی در نهایت سهل است پس چنین کاری باین دشواری را بدیگران گذاشتن و جمعی از ضعفا را بچنین امرے
باین عظمت گماشتن در نهایت قباحت است و بر حکیم متعال محال است با آنکه خود فرموده است یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر یعنی خدا آسانی
شما را میخواهد و دشواری شما را نمی خواهد و باز فرموده است ما جعل علیکم فی الدین من حرج یعنی خدا قرار نداده است بر شما در دین هیچ تنگی و دشواری و کدام
دشواری ازین عظیم تر میباشد و این دلیل فی الحقیقت مرکب است از دو دلیل سابق و اما آیات آیه اولی آنکه حق تعالی میفرماید الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و رضیت
یعنی امروز تمام کردم از برای شما دین شما را و تمام کردم بر شما نعمت خود را و باتفاق بعد از نبوت دین را هیچ چیز اینقدر حاجت و مسلمان را هیچ نعمت باین قدر ضرورت
نیست که بوجود امام محتاجیم که اگر امام نباشد در اندک وقتی از دین اثری و از مسلمین خبری باقی نمیماند پس با وجود این همه احتیاج دین و مسلمین هر دو بی امام
ناتمام و بی نظام باشند پس اگر حق تعالی تعیین امام ننمود و اصلا امت را بآن امر نفرموده پیغمبر خود را از دنیا برده باشد لازم آید که دین و نعمت هر دو
ناتمام باشند و هر که تجویز این کند تکذیب قرآن و رسول خداوند رحمن نموده خواهد بود و مکذب ایشان کافر است قطع نظر از احادیث متواتره که از
طرق خاصه و عامه وارد شده که این آیه شریفه بعد از نص بر حضرت امیر المومنین علیه السلام نازل شده و انشاء الله در مجلس ایراد خواهیم کرد و آیات دیگر
آنست که حق تعالی در بسیاری از آیات قرآنی فرموده است که ما همه چیز را در قرآن بیان کرده ایم مثل قوله تعالی ما فرطنا فی الکتاب من شیء
و فرموده و نزلنا علیک الکتاب تبیانا لکل شیء فرموده است و لا رطب و لا یابس الا فی کتاب مبین و امثال اینها از آیات که حاصل همه
آنها آنست که هیچ چیزی نیست که حکم آنرا در کتاب بیان نکرده باشیم پس هرگاه همه چیز را در کتاب بیان فرموده باشد حکم امامت و تعیین امام علیه السلام
که اهم اشیاء و اعظم احکام است البته بیان فرموده و ترک ننموده و باختیار دیگران نگذاشته خواهد بود و هر کس خلاف این گوید تکذیب قرآن کرده
کافر خواهد بود نوع دیگر از آیات آنست که در بسیار جاے از قرآن فرموده است که همه امور بدست خداست و دیگری را اختیاری نیست مثل قول حق تعالی
در وقتیکه منافقان میگفتند که آیا ما را در امر اختیاری هست حق تعالی فرمود که قل ان الامر کله لله یعنی بگو ای محمد صلی الله علیه و آله و سلم بایشان که تمام کارها با خداست
و شما را در هیچ کاری اختیاری نیست و در جای دیگر میفرماید لیس لک من الامر شیء یعنی اختیار هیچ چیز با تو نیست پس هرگاه اختیار هیچ کار با آن حضرت نباشد و امامت
از آنجمله است پس دیگران سزاوارترند بآنکه بی اختیار باشند و اخبار از طریق اهلبیت علیهم السلام وارد شده است که این آیه در باب امامت نازل شده است
چنانچه عیاشی از جابر جعفی روایت کرده است که گفت در خدمت حضرت امام محمد باقر علیه السلام این آیه را خواندم که لیس لک من الامر شیء
حضرت فرمود که بخدا سوگند که برای حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم بود اختیار چیزے بچیزے و مراد از آیه آن نیست که تو فهمیده
ولیکن ترا خبری میدهم بسبب نزول آیه بدرستیکه حق تعالی چون امر کرد پیغمبرش را که اظهار کند ولایت و امامت علی علیه السلام را حضرت متفکر گردید
در باب عداوت قومش نسبت با امیر المومنین علیه السلام چون ایشان را میشناخت و میدانست که چون حق تعالی آنحضرت را تفضیل داد بر سائر صحابه
در جمیع خصلتهاے او زیرا که او اول کسے بود که ایمان آورد بخدا و رسول و پیش از همه کس نصرت و یاری خدا و رسول کرد و دشمنان خدا و
رسول را پیش از همه کشت و دشمنے با منافقان خدا و رسول زیاده از همه کس کرد و علمش از همه بیشتر بود و مناقبش آنقدر بود که احصا نتوان کرد پس
حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم چون فکر کرد در عداوت قومش نسبت با امیر المومنین علیه السلام بسبب این خصلتها و حسدی که بر او می بردند
ترسید که ایشان اطاعت او نکنند در این باب پس خدا او را خبر داد که او را در باب امامت و خلافت اختیاری نیست و اختیار با خداست و خدا
علی را وصی او گردانیده و بعد از آن حضرت او را صاحب اختیار امور امت ساخته مراد از این آیه اینست و باز بسند دیگر از جابر روایت کرده است
که از حضرت باقر علیه السلام سوال کرد از تفسیر این آیه حضرت فرمود که ای جابر حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم حریص بود بر آنکه خلافت بعد از و بر علی

قرار گیرد و بر علم الهی چنان بود که مردم را برای امتحان بحال خود بگذارد و جبر بر امری نفرماید و مراد آنست که ایشان غصب خلافت از آنحضرت خواهند کرد جابر گفت پس مراد از این آیه چیست حضرت فرمود که مراد آنست که یا محمد صلی الله علیه و آله وسلم ترا هیچ اختیار نیست در باب امامت و خلافت علی علیه السلام و غصب کنندگان خلافت او بر من و قرآن فرستاده ام بر تو الم احسب الناس ان یترکوا ان یقولوا امنا وهم لا یفتنون ولقد فتنا الذین من قبلهم فلیعلمن الله الذین صدقوا ولیعلمن الکاذبین یعنی آیا گمان میکنند مردم که ایشان را خواهند گذاشت بمحض آنکه گفتند ایمان آوردیم و ایشان را امتحان نخواهند کرد و بتحقیق که ما امتحان کردیم امتهای را که پیش از ایشان بودند پس البته خدا ایشان را امتحان میکند تا معلوم شود که کی راستگو است در دعوی ایمان و که دروغگو و منافق است آیه دیگر آنست که حق تعالی میفرماید هذا القرآن علی رجل من القریتین عظیم اهم یقسمون رحمة ربک نحن قسمنا بینهم معیشتهم فی الحیوة الدنیا ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات لیتخذ بعضهم بعضا سخریا ورحمة ربک خیر مما یجمعون و خلاصه مضمونش آنست که کفار قریش گفتند که چرا این قرآن نازل نشد بر مردی از دو قریه که مکه و طائف است که عظیم باشد از جهت جاه و مال مانند ولید بن مغیره و عروه بن مسعود ثقفی زیرا که رسالت منصب عظیم است و لائق نیست مگر بمرد عظیمی و ندانسته اند که این رتبه ایست روحانی و استعدادهای عظمت نفس میکند که متحلی باشد بفضائل قدسیه نه بحیازت زخارف دنیویه پس حق تعالی فرمود که آیا ایشان میخواهند که قسمت کنند رحمت پروردگار ترا که پیغمبریست و بهر کس که میخواهند میدهند ما قسمت کردیم میان ایشان معیشت ایشان را در زندگانی دنیا و بلند کردیم بعضی از ایشان را بر بالای بعضی درجهای بسیار و تفاوت قرار دادیم در روزی ایشان برای آنکه بعضی از ایشان بعضی را بکار دارند در حوائج خود و میان ایشان الفت بهم رسد و نظام عالم بآن منتظم گردد و در آن قسمت بر ما اعتراضی وارد نمی آید و رحمت پروردگار تو که پیغمبریست و توابع آنست بهتر است از آنچه ایشان جمع میکنند از اموال و اسباب دنیا و حاصل این آیه آنست که نبوت بهتر و مرتبه اش بزرگتر است از مال و معیشت دنیا و ما قسمت آنرا باختیار ایشان نگذاشتیم بلکه خود تقسیم نمودیم و برای هر کس آنچه خواستیم مقرر داشتیم پس چون قسمت نبوت را با آن رفعت مکان و عظمت شان باختیار ایشان گذاریم و خود نظر توجه از آن برداریم و چون معلوم است که مرتبه امامت نظیر مرتبه نبوت است و بعد از نبوت هیچ نعمت در جنب جناب مقدس سبحانی را بر بندگان مثل امامت نیست پس هرگاه تقسیم معیشت دنیا را که ادنای نعمتهاست و عطای نبوت را که نظیر امامت است باختیار بندگان نگذارد بلکه باراده و اختیار خود مقرر دارد بالضرورت نصب و تعیین امام را که فی الحقیقت نبوت است بحسب معنی البته باختیار امت نخواهد گذاشت آیه دیگر آنست که حق تعالی میفرماید و ربک یخلق ما یشاء و یختار ما کان لهم الخیرة سبحان الله و تعالی عما یشرکون یعنی پروردگار تو می آفریند هر چه را میخواهد و اختیار میکند برای هر امر هر که را میخواهد نیست ایشان را که بخواهش خود اختیار کنند امری را و حضرت احدیت مقدس و منزه است از آنکه ایشان باو نسبت میدهند و خود و دیگری را در اختیار شریک او میدانند و صاحب اختیار میگردانند و مفسران روایت کرده اند که این آیه در وقتی نازل شد که کفار قریش گفتند لولا نزل هذا القرآن علی رجل من القریتین عظیم چنانچه پیش تفسیر شد و وجه استدلال باین آیه در نهایت وضوح است و اخبار بسیار در تاویل آن وارد شده است که مذکور خواهند شد و اما اخبار ابن شهر آشوب در مناقب از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است از تفسیر این آیه و ربک یخلق ما یشاء و یختار فرمود که محمد صلی الله علیه و آله وسلم و اهلبیت او را اختیار کرده است و ایضا از طرق عامه و خاصه از انس بن مالک روایت کرده است و سید بن طاوس نیز در طرائف از تفسیر محمد بن مومن روایت کرده است از انس که گفت پرسیدم از حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم از تفسیر این آیه و ربک یخلق ما یشاء گفت خدا خلق کرد آدم را از گل بهر نحو که خواست پس گفت و یختار یعنی بدرستیکه خدا برگزید مرا و اهلبیت مرا بر جمیع خلق و [illegible] بسیار

کرده‌اند پس مرا رسول گردانید و علی بن ابیطالب علیه السلام را وصی من گردانید پس گفت ما کان لهم الخیرة یعنی نگردانید از برای مردم
که اختیار کنند و لیکن من اختیار میکنم هر که را میخواهم پس من و اهلبیت من برگزیده و اختیار کردهٔ خدائیم از خلق پس گفت سبحان الله
یعنی منزه است خدا از آنچه شریک میگردانند با خدا کفار پس گفت و ربک یعنی پروردگار تو ای محمد صلی الله علیه و آله و سلم یعلم ما تکن صدورهم
میداند آنچه را پنهان میکنند سینه های ایشان حضرت فرمود که یعنی بغض منافقان نسبت بتو و اهلبیت تو و ما یعلنون یعنی آنچه آشکار میکنند بر
زبانهای خود از دوستی تو و اهلبیت تو و حمیری در قرب الاسناد بسند صحیح از حضرت امام رضا علیه السلام روایت کرده است که واجبست بر
امام در وقتیکه خوف وفات داشته باشد آنکه حجت بر مردمان تمام کند در باب امام بعد از خود به حجت معروف ظاهری حق تعالی میفرماید در کتابش
و ما کان الله لیضل قوما بعد اذ هدیهم حتی یتبین لهم ما یتقون یعنی حکم نمیکند خدا بگمراهی گروهی بعد از آنکه ایشانرا هدایت کرده باشد تا آنکه
بیان کند از برای ایشان آنچه بپرهیزند از آن پس راوی پرسید که امام وصیت میکند با امام بعد از خود هر کس را که میخواهد تعیین میکند فرمود که وصیت
بامر خدا میکند بهر که خدا تعیین نماید و در بصائر الدرجات نیز این روایت بسند معتبر منقولست و شیخ طبرسی در احتجاج و دیگران روایت کرده‌اند که
سعد بن عبدالله بخدمت حضرت امام حسن عسکری علیه السلام رفت که از مسئلهٔ چند سوال کند دید که کودکی در کنار آنحضرت نشسته است چون مسائل خود را
پرسید حضرت بآن کودک اشاره کرد و فرمود که از مولای خود سوال کن یعنی حضرت صاحب الامر علیه السلام پس از جمله مسائلی که سوال کرد این بود
که ای مولای من مرا خبر ده که چه علت دارد که امت اختیار امام از برای خود نمیتوانند کرد حضرت فرمود امامیکه مصلح احوال ایشان باشد یا مفسد
باشد گفت امامیکه مصلح باشد حضرت فرمود که آیا جائزست که اختیار ایشان بر مفسدی واقع شود و ایشان گمان کنند که او مصلح است برای
آنکه کسی اطلاع بر ضمیر دیگری ندارد که ارادهٔ صلاح دارد یا ارادهٔ فساد گفت بلی حضرت فرمود که بهمین علت نمیتوانند اختیار امام کرد و این
مطلب را تقویت میکنم از برای تو به برهانی که قبول کند عقل تو گفت بلی حضرت فرمود که خبر ده مرا از رسولانی که حقتعالی برگزیده است ایشانرا
و کتابها برای ایشان فرستاده است و ایشانرا تقویت بوحی و عصمت نموده زیرا که ایشان راهنمای امتهایند از جملهٔ ایشان موسی و عیسی
علیهم السلام اند آیا جائزست با وفور عقل و کمال و علم ایشان هرگاه قصد کنند که جمعی را اختیار کنند و اختیار ایشان بر منافقی واقع شود و گمان
کنند که مومن است گفت نه حضرت فرمود که موسی کلیم خدا با وفور عقل و کمال و علمش و نازل شدن وحی بر او اختیار کرد از اعیان قوم و وجوه لشکر
خود از برای میقات پروردگار خود هفتاد مرد از جماعتی که شکی در ایمان و اخلاص ایشان نداشت پس معلوم شد که آنها منافق بوده‌اند چنانچه
حق تعالی فرموده است واختار موسی قومه سبعین رجلا لمیقاتنا فلما اخذتهم الرجفة تا آخر آیات که تفسیر آنها در مجلد اول گذشت
پس حضرت فرمود که چون یافتیم اختیار آن کسی که خدا از برای پیغمبری برگزیده است بر فاسدترین مردم افتاد و او گمان میکرد که ایشان
صالح‌ترین مردم‌اند دانستیم که اختیار نمیتواند کرد مگر کسیکه میداند چیزهای را که در سینه های مردم پنهان و در ضمائر خلق مستورست و کسی اختیار
میتواند کرد که رازهای پنهان مردم نزد او هویداست و هرگاه پیغمبران اختیار اصلح نتوانند نمود مهاجران و انصار چگونه اختیار امام توانند کرد و تمام
حدیث در ابواب احوال حضرت صاحب الامر علیه السلام بیان خواهد شد انشاء الله تعالی و ابن بابویه بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است
که حق تعالی حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم را صد و بیست مرتبه بآسمان برد و در هر مرتبه وصیت کرد بسوی آنحضرت در باب ولایت حضرت امیرالمومنین علی بن
ابیطالب علیه السلام و امامان بعد از او زیاده بر آنچه وصیت کرد در باب فرائض دیگر و در قرب الاسناد از حضرت امام موسی علیه السلام روایت
کرده است که حقتعالی در هیچ امری بر بندگان تاکید نکرده است آنقدر که در باب اقرار بامامت تاکید کرده است و مردم در هیچ امری آنقدر انکار

نکردند که در امامت کردند و ابن بابویه و کلینی و دیگران بسندهای معتبر روایت کرده اند که از حضرت صادق علیه السلام پرسیدند که چگونه امامت در فرزندان حضرت امام حسین علیه السلام قرار یافت نه در فرزندان حضرت امام حسن علیه السلام و حال آنکه هر دو فرزندان حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم و فرزندزادهٔ او و بهترین جوانان اهل بهشت بودند حضرت فرمود که موسی و هارون علیهم السلام هر دو پیغمبر مرسل بودند و برادر بودند و حق تعالی پیغمبری را در صلب هارون علیه السلام قرار داد نه در صلب موسی علیه السلام و کسی را روا نبود که بگوید چرا خدا چنین کرد و بدرستیکه امامت خلافت خداست کسی را نیست که بگوید چرا امامت را در صلب حسین علیه السلام قرار داد نه در صلب حسن ع زیرا که حقتعالی حکیم است در افعالش و سوال کرده نمیشود از آنچه او میکند و دیگران سوال کرده میشوند و کلینی و ابن بابویه و صفار و دیگران زیاده از بیست نفر بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده اند که فرمود که شما گمان میکنید که اختیار امامت با امام است بهر که میخواهیم میدهیم نه والله امامت عهدیست از جانب رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بسوی یک یک منصوص تا آخر ائمه علیهم السلام و بسندهای معتبر دیگر از آنحضرت روایت کرده اند که فرمود که هیچ امامی از دنیا نمیرود مگر آنکه خدا او را اعلام میکند کسی را وصی خود گرداند و بروایت دیگر امام میداند امام بعد از خود را و با او وصیت میکند و بروایت دیگر امام میرد تا میداند که کی بعد از او امام است و ابن شهر آشوب در مناقب از محمد بن جریر طبری روایت کرده است که در وقتیکه حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم خود را عرض میکرد بر قبائل عرب و از ایشان بیعت میخواست بسوی قبیلهٔ بنی کلاب آمد و از ایشان اسلام و بیعت طلبید ایشان گفتند که با بیعت میکنیم بشرط آنکه امر خلافت را بعد از خود با گذاری حضرت فرمود که این امر بدست خداست اگر خواهد در شما قرار میدهد و اگر خواهد در غیر شما ایشان که این را شنیدند بیعت نکردند و گفتند که بیائیم از برای تو شمشیر بزنیم و تو دیگری را بر ما حاکم گردانی و ایضا روایت کرده است که ابو الحسن رفا از یکی از علمای اهل سنت پرسید که وقتیکه پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم از مدینه بیرون رفت آیا کسی را در مدینه خلیفه کرد گفت بلی علی علیه السلام را خلیفه کرد گفت چرا با اهل مدینه نگفت که شما کسی را در میان خود اختیار کنید که شما اجتماع بر ضلالت نمیکنید سنی گفت از مخالفت یکدیگر و حدوث فتنه ترسید ابو الحسن گفت که اگر فساد در میان ایشان بهم میرسید بعد از برگشتن باصلاح می آورد سنی گفت این روش محکم تر و از حدوث فتنه دورتر بود ابو الحسن گفت که آیا کسی را تعیین کرد که بعد از وفات جانشین او باشد گفت نه ابو الحسن گفت حالت فوت اعظم و احتیاج مردم بخلیفه بیشتر بود از حالت سفر پس چگونه در حالت موت نترسید از اختلاف امت و فتنه در حالت سفر که تدارکش نزد وی ممکن بود ترسید سنی ساکت شد و جواب نتوانست گفت **فصل چهارم** در بیان وجوب معرفت امام است و آنکه مردم معذور نیستند در ترک ولایت امام حق و آنکه هر که بمیرد و امام خود را نشناسد مرده خواهد بود با کفر و نفاق بدانکه نزد شیعه اقرار بامام از اصول دین است و تارک آن در احکام آخرت با کفار شریک است و در اکثر احکام دنیوی بروش مسلمانان با ایشان سلوک مینماید مگر آنها که اظهار عداوت اهلبیت علیهم السلام کنند مانند خوارج که ایشان در احکام دنیوی نیز حکم کفار دارند و از بعضی روایات ظاهر میشود که در زمان عدم استیلای امام حق از برای شفقت بر شیعه حکم اسلام بر ایشان ظاهرا جاری کرده اند که کار بر شیعه در معاشرت ایشان دشوار نشود و بعد از ظهور دولت حق و قیام قائم علیه السلام حکم کفار صرف بر ایشان جاری میشود و اکثر علمای شیعه را اعتقاد اینست که بغیر از مستضعفین ایشان مخلد در جهنم خواهند بود مثل سائر کفار و نادری از علمای شیعه قائل شده اند که بعد از مکث طویل در عذاب الهی امید نجات در باب ایشان هست و مستضعف آنست که باعتبار ضعف عقل تمیز میان حق و باطل نتواند کرد یا آنکه دلیل حقیقت مذهب حق بعدم تقصیر بر او تمام نشده باشد مانند کسانیکه در میان حرم پادشاهان سنی برآمده باشند و اختلاف مذهب را نشنیده باشند یا اگر شنیده باشند کسی را نیابند که حقیقت مذهب امامیه را بر ایشان اثبات کند ایشانرا امید نجات در آخرت هست و حق اینست که غیر مستضعفین را امید نجات نیست و در عذاب الهی مخلد خواهند بود

و عامه و خاصه بطرق متواتره از حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم روایت کرده اند که من مات و لم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة
یعنی هر که بمیرد و امام زمان خود را نشناسد مرده خواهد بود بروش مردن اهل جاهلیت پیش از مبعوث شدن رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم
که بر کفر و جهل باصول و فروع دین میمردند و آنکه بعضی از متکلمین و متعصبین اهل سنت گفته اند که مراد بامام زمان قرآن است هر عاقلی
میداند که تعبیر از کتاب برجوع بامام کردن مجاز و خلاف ظاهر است و ایضاً اضافه بزمانه ظاهر است در آنکه هر زمانی امامی دارد و قرآن مشترک است
میان جمیع زمانها و اینکه مراد حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم باشد بوجه ثانی مندفع است و ایضاً امام گذشته را امام زمان نمیگویند پس
معلوم شد که در هر زمان امامی میباید که مردم او را بشناسند و باتفاق بغیر امامیه کسی قائل نیست بآنکه در هر عصر امامی هست و هیچ عصر خالی از
امام نمیباشد و برقی در محاسن بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که هر که بمیرد
و امام خود را نشناسد بمردن جاهلیت مرده است پس بر شما باد باطاعت امام خود بتحقیق دیدید اصحاب امیر المؤمنین علیه السلام را که
متابعت نکردند بکجا انتهی شد امر ایشان و شما پیروی میکنید کسی را که مردم معذور نیستند بجهالت و نشناختن او و ایشان ماست کرائم قرآن یعنی
هر آیه که دلالت بر فضیلتی میکند و ما گروهیم که خدا اطاعت ما را واجب گردانیده است و زمینهای انفال ماست و برگزیده غنیمت از ماست
و ایضاً بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که زمین صلاحیت ندارد مگر بامام و هر که بمیرد و امام خود را نشناسد بمیرد بمرگ
جاهلیت و محتاج ترین احوال هر یک از شما بمعرفت امام در وقتی است که جانش باینجا برسد و بدست اشاره کرد بسینه مبارک خود و فرمود که
در آنوقت خواهد گفت بر امر نیکی و مذهب خوبی بوده ام و آن وقتی است که احوال آخرت بر او ظاهر میشود و حال خود را خوب مشاهده مینماید
و بسند حسن از حسین بن ابی العلا منقولست که گفت از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم از معنی قول رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که هر که
بمیرد و او را امامی نباشد او بمرگ جاهلیت مرده است حضرت فرمود بلی اگر مردم متابعت علی بن الحسین علیه السلام میکردند و ترک میکردند عبد الملک
مروان را هدایت مییافتند پس گفتیم کسیکه بمیرد و امام خود را نشناسد بمرگ کفر میمیرد فرمود نه بمرگ ضلالت میمیرد مترجم گوید میتواند بود که مراد در این
حدیث آن باشد که در دنیا حکم کفر بر ایشان جاری نمیشود یا مراد مستضعف شان باشند چنانچه در احادیث معتبره دیگر از آنحضرت منقول
است که یعنی مردن کفر و ضلالت و نفاق و ایضاً در محاسن و غیر آن بسندهای معتبر روایت کرده اند از حضرت امام محمد باقر علیه السلام که هر کس
بمیرد و امامی نداشته باشد پس مردنش مردن جاهلیت است و معذور نیستند مردم تا امام خود را بشناسند و هر که بمیرد و امام خود را شناسد ضرر
نمیکند او را ظاهر شدن امام که پیش افتد یا پس افتد و هر که بمیرد و امام خود را شناسد چنانست که با حضرت قائم علیه السلام باشد در زیر خیمه او
و در اکمال الدین بسند معتبر روایت کرده است که از حضرت امام رضا علیه السلام پرسیدند که هر که بمیرد و امام خود را نشناسد بمرگ جاهلیت
مرده است فرمود که بلی هر که شک کند و توقف کند در امامت امام کافر است و هر که انکار یا اظهار عداوت امام کند مشرک است یعنی مانند بت
پرست است و کلینی و نعمانی بسند صحیح از ابن ابی نصر روایت کرده اند که از حضرت امام رضا علیه السلام پرسید از تفسیر این آیه و من اضل
ممن اتبع هواه بغیر هدی من الله یعنی کیست گمراه تر از کسیکه متابعت کند خواهش خود را بی هدایتی از جانب خدا حضرت فرمود که مراد
کسی است که در دین خود برای خود عمل کند بی آنکه متابعت امامی از ائمه هدی علیهم السلام نماید و ایضاً روایت کرده اند از حضرت صادق
علیه السلام هر که شریک گرداند با امامی که امامتش از جانب خداست کسی را که امامتش از جانب خدا نیست پس او مشرک است و چنانست که با خدا شریک قرار داده
باشد و نعمانی بسند قوی از ابن ابی یعفور روایت کرده است که گفت بحضرت صادق علیه السلام عرض کردم که مردی هست که شما را

دوست میدارید از دشمنان شما بیزاری میجوید و حلال شما را حلال میداند و حرام شما را حرام میشمارد و اعتقاد دارد که امامت از شما اهلبیت بدر نمیرود و بسلسلهٔ
دیگر اما میگوید که ایشان اختلاف کرده اند در ایشان پیشوایان و راهنمایند پس وقتیکه همه اتفاق کنند بر یک کس من قائل بامامت
او خواهم شد حضرت فرمود که اگر براین حالت بمیرد بمرگ جاهلیت مرده است و براین مضمون احادیث بسیار روایت کرده اند و علی بن ابراهیم
و ابن بابویه و غیر ایشان بسندهای معتبر از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده اند که معذور نمیدارد خدا در روز قیامت کسی را که گوید که پروردگارا من
ندانستم که فرزندان فاطمه صلواة الله علیها والیانند بر همه خلق و در حق شیعه فرزندان فاطمه علیها السلام و پس این آیه نازل شده است یا عبادی
الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم یعنی ای بندگان من که بسیار ستم
کرده اید بر جانهای خود به بسیار کردن گناهان ناامید مشوید از رحمت خدا بدرستیکه خدا گناهان را همه می آمرزد اگر خواهد بدرستیکه او آمرزنده و مهربانست
مراد حضرت اینست که شیعیانند که استحقاق آمرزش دارند نه غیر ایشان و غیر ایشان مخلد در جهنم اند و حمیری بسند صحیح از حضرت امام رضا علیه السلام
روایت کرده است که هر که دوست دارد که میان او و خدا حجابی نباشد و نظر کند برحمت الهی و حق تعالی نظر رحمت کند بسوی او پس دوست دارد
آل محمد را صلی الله علیه وآله وسلم و بیزاری جوید از دشمنان ایشان و متابعت کند امامی از جماعت ایشان را هر که چنین کند پیوسته نظر کند برحمت کرم
خدا و نظر برحمت خدا از و منقطع نگردد و در عیون اخبار الرضا از آنحضرت علیه السلام روایت کرده است از پدران بزرگوارش که حضرت امیر المؤمنین
صلواة الله علیه فرمود که هر که بمیرد و امامی از فرزندان من اعتقاد نداشته باشد بمرگ جاهلیت بمیرد و خدا او را عقاب کند بانچه در جاهلیت و اسلام
کرده باشد و شیخ طوسی رحمه الله در مجالس روایت کرده است در تفسیر این آیهٔ کریمه و انی لغفار لمن تاب و امن و عمل صالحا ثم اهتدی
که حضرت فرمود که والله اگر کسی توبه کند از شرک و ایمان بیاورد بخدا و روز قیامت و اعمال شایسته بکند و هدایت نیابد بولایت ما و محبت ما و شناختن فضل ما
آنها هیچ فائده باو نمی بخشد پس عمدهٔ ایمان و خبر آخرش اعتقاد بامامت ائمه حق و متابعت ایشان هست و در علل الشرائع روایت کرده است
از حنان بن سدیر از حضرت صادق علیه السلام پرسید که چه علت دارد که هر امامی که بعد از پیغمبر است میباید بشناسیم و اما آنها که پیش از آنحضرت
اند واجب نیست که همه را بشناسیم حضرت فرمود که علتش آنست که شریعتهای آنها که پیش از آنحضرت بودند مخالف شریعت آنحضرت بود
و ما مکلف بشریعت آنها نیستیم باین سبب معرفت آنها در کار نیست بخلاف امامها که بعد از آنحضرت بودند و حافظ شریعت آنحضرت بودند و در
معانی الاخبار بسند معتبر روایت کرده است که سلیم بن قیس هلالی از حضرت امیر المؤمنین علیه السلام پرسید که کمتر چیزی که آدمی بآن گمراه میشود چیست
فرمود آنست که نشناسد کسی را که خدا امر کرده است باطاعت او و واجب گردانیده است ولایت و محبت او را و او را حجت خود گردانیده است در
زمین و گواه خود گردانیده است بر خلق پرسید که کیستند ایشان یا امیر المؤمنین علیه السلام فرمود که آن جماعت اند که خدا اطاعت ایشان را مقرون
باطاعت خود و پیغمبر خود گردانیده است و گفته است اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم پس سلیم سر مبارک آنحضرت را بوسید و گفت واضح
کردی از برای من و غم از دل من برداشتی و هر شکی که در دل من بود برطرف کردی و در علل الشرائع روایت کرده است از حضرت صادق علیه السلام
که روزی حضرت امام حسین صلوات الله علیه بیرون آمد بسوی اصحابش و فرمود که ایها الناس بدرستیکه خداوند جلیل خلق نکرده است بندگان را
مگر از برای آنکه او را بشناسند پس هر گاه او را شناختند عبادت میکنند او را و هر گاه او را عبادت کردند بی نیاز میشوند بعبادت او از عبادت غیر او پس مردی گفت
یا ابن رسول الله پدر و مادرم فدای تو باد معرفت خدا چیست فرمود شناختن اهل هر زمانی امامی را که واجب است بر ایشان اطاعت او
مترجم گوید که معرفت خدا را بمعرفت امام تفسیر فرمود برای آنکه خدا را نمیتوان شناخت مگر از جهت ایشان یا از این جهت که خداشناسی بدون شناختن امام

فائده نمی بخشد یا ازین جهة که کسیکه خدا را چنین شناسد که مردم را مهمل میگذارد و امامی برای ایشان تعیین نمینماید خدا را بحکمت و لطف و کرم نشناخته و در عقاب الاعمال از طریق عامه ابوسعید خدری روایت کرده است که روزی حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم نشسته بود و در خدمت آنحضرت حضرت امیر المومنین علیه السلام و جمعی از صحابه نشسته بودند حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم فرمود که هر که لا اله الا الله بگوید داخل بهشت میشود پس ابوبکر و عمر گفتند ما لا اله الا الله میگوئیم حضرت فرمود که قبول نمیشود لا اله الا الله مگر ازین یعنی امیر المومنین علیه السلام و شیعیان او که پروردگار پیمان ایشان را بر ولایت او گرفته است پس ابوبکر و عمر باز گفتند که ما میگوئیم لا اله الا الله پس حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم دست بر سر امیر المومنین علیه السلام گذاشت و گفت علامت قبول شهادت از شما آنست که بیعت او را نشکنید و منصب او را غصب نکنید و سخن او را بدروغ نسبت ندهید و از حضرت صادق علیه السلام بسند معتبر روایت کرده است که فرمود که از ماست امامیکه طاعت او واجب است هر که او را انکار نماید یهودی میمیرد یا نصرانی بخدا سوگند که خدا زمین را نگذاشته است از روزی که حضرت آدم علیه السلام را از دنیا برده است مگر آنکه در زمین امامی بوده است که مردم بسبب او هدایت مییافتند بسوی خدا و حجت خدا بود بر بندگان هر که دست از متابعت او برمیداشت هلاک میشد و هر که ملازمت او مینمود نجات مییافت و بر خدا لازم است که همیشه چنین باشد و کلینی بسند معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که عبادت نمیکند خدا را مگر کسیکه خدا را شناسد اما کسیکه خدا را نشناسد خدا را می پرستد از روی گمراهی راوی گفت معرفت خدا چیست فرمود آنست که تصدیق کند خدا را و تصدیق کند پیغمبر او را و اعتقاد داشته باشد بامامت علی علیه السلام و پیروی کند او را و امامان هدایت او و بیزاری از دشمنان ایشان جوید همچنین خدا را میباید شناخت و کلینی و برقی و نعمانی بسندهای صحیح و معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده اند که هر که عبادت کند خدا را بعبادتی که اهتمام کند در آن و بتعب اندازد خود را و با امام عادلی که از جانب خدا منصوب باشد اعتقاد نداشته باشد سعیش نزد خدا مقبول نیست و او گمراه و حیرانست و مثل او مثل گوسفندیست که گم کرده شبان و گله خود را پس حیران گردید و رفت و آمد تا تمام روز چون شب او را فرو گرفت گله گوسفندی را دید با شبانش پس ملحق بآن گله شد و شب با آنها بسر آورد پس چون شبان گله خود را بچراگاه برد و گوسفند دید که گله و شبان او نیست پس برگشت حیران و طلب شبان و گله خود میکرد پس گله دیگر دید میل بسوی آن کرد و شبان آن گله او را صدا زد که ملحق شو بگله خود که حیرانی و شبان و گله خود را گم کرده پس او برگشت ترسان و حیران نه شبانی داشت که او را بچراگاه خود راه نمائی کند یا از چراگاه بماوای خود برساند ناگاه درین حالت گرگ او را دریافت و تنهائی او را غنیمت شمرد و او را خورد و همچنین ست هر که صبح کند درین است و او را امامی از جانب خدا نباشد که عادل باشد صبح کرده خواهد بود حیران و اگر براین حال بمیرد بمرگ کفر و نفاق مرده است و بدانکه امامان حق و اتباع ایشان بر دین خدایند و امامان جور معزول اند از دین خدا و از حق و خود گمراهند و مردم را گمراه میسازند و اعمالی که میکنند مانند خاکستریست که باد تند بر آن بوزد و پراگنده کند و قادر نیستند از آنچه کسب کرده اند بر چیزی اینست گمراهی دور و دراز مترجم گوید که وجه تشبیه از آنجهت ست که کسیکه امام حقی داشته باشد و بعد از و متابعت خلیفه او ننماید نزد هر امامی از ائمه جور که میرود خلاف آنچه از امام حق دیده و شنیده است مشاهده مینماید از و نفرت میکند و نزد دیگری میرود و امام جور نیز هرگاه از و خلاف آن باطلی که در دست دارد می بیند او را دور میگرداند که مبادا اتباع او را فاسد گرداند و او بر آن حالت هست تا آنکه شیطان که گرگ راه دین است این حیرانی او را غنیمت میشمارد و او را از دین بالکلیه بدر میبرد یا بمتابعت یکی از ائمه جور راغب میگرداند و هلاک میکند او را و ابن بابویه بسند معتبر از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام روایت کرده است که امام علم و نشانه ایست میان خدا و خلق پس هر که او را شناسد مومن است و هر که او را نشناسد کافر است و نعمانی بسند معتبر

روایت کرده است که محمد بن مسلم از حضرت امام محمد باقر علیه السلام پرسید که مرا خبر ده از کسیکه انکار کند امامی از شما را حال او چیست حضرت فرمود
کسیکه انکار کند امامی را که امامت او از جانب خدا باشد و بیزاری جوید از و واز دین او پس کافرست و مرتد شده است از اسلام زیرا که امام از جانب خدا و دینش دین خداست پس هر که بیزاری
جوید از دین خدا خونش مباح است در آنحال مگر آنکه برگردد و توبه کند بسوی خدا از آنچه گفته است فصل پنجم در بیان آنکه هر که انکار یک امام کند چنان است که انکار همه کرده باشد کلینی
وابن بابویه ونعمانی و دیگران بسندهای صحیح و معتبر بسیار از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده اند که هر که انکار کند امامت یک امام زنده را
پس انکار کرده است جمیع امامهای گذشته را و ابن بابویه و دیگران بسندهای معتبر از ابان بن تغلب روایت کرده اند که گفت از حضرت صادق
علیه السلام سوال کردم که کسیکه همه امامهای گذشته را بشناسد و امامیکه در زمان اوست نشناسد آیا مؤمن است حضرت فرمود که نه پرسیدم
که آیا مسلمانست فرمود که بلی ابن بابویه گفته است که اسلام اقرار بشهادتین است و این باعث آن میشود که خون و مال ایشان محفوظ میشود
و ثواب آخرت بر ایمان است رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم فرمود که هر که شهادت دهد بیگانگی خدا و پیغمبری من مال و جانش را حفظ کرده است
مگر آنکه مستحق کشتن یا مال گرفتن باشد و حسابش بر خداست در قیامت و ایضاً بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که
بدانید که اگر کسی انکار کند پیغمبری حضرت عیسی علیه السلام را و اقرار کند بجمیع پیغمبران دیگر مؤمن نیست قصد کنید راه خدا را الطاب کردن امامیکه
علامت راه حقست و چون امام شما محجوب و پنهان باشد طلب کنید احادیث و آثار ایشانرا که در میان شما هست تا کامل گردانید امر دین
خود را ایمان آورده باشید به پروردگار خود و بسند معتبر از حضرت امام رضا علیه السلام روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم گفت
که یا علی تو و امامان از فرزندان تو بعد از من حجتهای خدائید بر خلق و نشانهای راه هدایت اند در میان بندگان خدا هر که انکار کند یکی از
ایشانرا مرا انکار کرده است و هر که معصیت کند یکی از ایشانرا مرا معصیت کرده است و هر که جفا کند یکی از ایشانرا مرا جفا کرده است و هر که
وصل کند با شما باحسان با من وصل کرده و هر که اطاعت کند شما را مرا اطاعت کرده و هر که با شما دوستی کند با من دوستی کرده و هر که با شما
دشمنی کرده با من دشمنی کرده زیرا که شما از منید از طینت من آفریده شده اید و من از شمایم و ایضاً نعمانی از محمد بن تمام روایت کرده است که بخدمت
حضرت صادق علیه السلام عرض کردم فلان شخص که مولا و شیعهٔ تو است ترا سلام میرساند و میگوید که ضامن شو از برای من که در قیامت مرا
شفاعت کنی حضرت پرسید که از شیعیان و دوستداران ماست گفتم بلی فرمود که پس شان او از آن ارفع است که محتاج بالتماس شفاعت
باشد پس من عرض کردم که مردی هست که علی علیه السلام را امام میداند و دوست میدارد و اوصیای بعد از او را امام میداند و نمی شناسد
حضرت فرمود که او گمراه است گفتم اقرار بهمه امامها دارد و امام آخر را انکار میکند فرمود او مانند کسی است که اقرار به پیغمبری عیسی علیه السلام داشته
باشد و انکار پیغمبری محمد صلی الله علیه وآله وسلم نماید یا اقرار به پیغمبری محمد داشته باشد و انکار پیغمبری عیسی علیه السلام نماید پناه میبرم بخدا از
کسیکه انکار یک حجت از حجتهای خدا کند مترجم گوید که پیغمبران و اوصیائی که حق تعالی در قرآن ایشانرا یاد کرده مانند ابراهیم و موسی و عیسی
علیهم السلام یا در سنت پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم بتواتر نبوت یا وصایت ایشان رسیده باشد و ضروری دین شده باشد هر که یکی از
ایشان را انکار کند کافرست و سایر انبیا و اوصیا را اجمالاً میباید اذعان کرد اما بخصوص دانستن واجب نیست مثل آنکه اقرار کند که جمیع
پیغمبران و رسولان خدا و اوصیای ایشان برحق اند و کلینی و نعمانی بسند موثق از محمد بن مسلم روایت کرده اند که بخدمت حضرت
صادق علیه السلام عرض کرد که مردی بمن گفت که امام آخر را که امام زمانست بشناس ضرر نمیرساند ترا که امام پیش را ندانی حضرت فرمود
که خدا لعنت کند این مرد را من او را دشمن میدارم با آنکه او را نمی شناسم امام آخر خود را نمیتواند شناخت مگر با امام اول و کلینی بسند

معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که بندهٔ مومن نیست تا خدا و رسول و جمیع ائمه و امام زمان خود را بشناسد و رد کند هرچه
بر او مشتبه شود بسوی او و انقیاد کند او را پس فرمود که چگونه امام آخر را بشناسد کسیکه جاهل باشد امام اول را و امامت او را انکار کند
بسند صحیح از زراره رحمه الله روایت کرده است که از حضرت باقر علیه السلام سوال کردم که مرا خبر ده که معرفت امام بر جمیع خلق واجب است حضرت
فرمود که خداوند عالمیان محمد صلی الله علیه و آله و سلم را مبعوث گردانید برسالت بر جمیع مردم و حجت خدا بود بر جمیع خلق در زمین پس هر که
ایمان بخدا و رسول بیاورد و متابعت او بکند و او را تصدیق نماید معرفت امام بر او واجب است و کسیکه ایمان بخدا و رسول نیاورد و متابعت
و تصدیق او ننماید و حق ایشان نشناسد چگونه واجب تواند بود بر او معرفت امام پنهانی و حال آنکه او ایمان بخدا و رسول نیاورده و حق
ایشان نشناخته زراره گفت چه میگوئی در حق کسیکه ایمان بخدا و رسول آورده و تصدیق رسولش کرده در هر چیز که خدا بر او فرستاده آیا
واجب است بر ایشان حق معرفت شما حضرت فرمود که بلی سنیان معرفت ابوبکر و عمر را با آن قبائح ایشان واجب میدانند زراره
گفت بلی حضرت فرمود که گمان میکنی که خدا معرفت آن دو پلید را در دل ایشان انداخته است نه والله بغیر شیطان کسی در دل ایشان نینداخته
است و بخدا سوگند که الهام نکرده است بمومنان معرفت ما را بغیر خداوند عالمیان و ایضاً بسند معتبر روایت کرده است از جابر که گفت شنیدم
از حضرت امام محمد باقر علیه السلام که میفرمود خدا را نمی شناسد و عبادت خدا نمیکند مگر کسیکه خدا را بشناسد و امام خود را از ما اهلبیت بشناسد و
کسیکه خدا را و امام خود را از ما اهلبیت نشناسد پس البته او غیر خدا را میشناسد و غیر خدا را می پرستد بخدا سوگند که بی راه میرود از روی ضلالت و گمراهی
و ایضاً بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که شما صالح و شائسته نیستید تا معرفت حاصل کنید و معرفت حاصل نکرده اید
تا تصدیق نکنید و تصدیق نکرده اید تا انقیاد و تسلیم نکنید چهار چیز را که در آیه مذکور خواهد شد که توبه و ایمان و عمل صالح و هدایت یافتن
بولایت و متابعت ائمه حق است پس فرمود که صلاحیت نمی یابد و درست نمیشود اول آنها مگر باخر آنها و بدون ولایت آنها نفع نمی بخشد گمراه اند اصحاب
سه تا و حیران شده اند حیرانی دور و دراز بدرستیکه حق تعالی قبول نمیکند مگر عمل شائسته را و قبول نمیکند خدا مگر وفا بشرطها و عهدها که در آیه مذکور است پس
هر که وفا کند بشرطهای خدا و بکار فرماید آنچه را خدا در قرآن از او عهد گرفته میرسد بثوابها که خدا وعده داده است او را بدرستیکه خداوند عالمیان خبر داده است بندگان را براههای هدایت و نشانها
براه هدایت نصب کرده است و خبر داده است ایشان را که چگونه این راه را طی کنند پس گفت وانی لغفار لمن تاب و آمن و عمل صالحا ثم اهتدی یعنی بدرستیکه
من بسیار آمرزنده ام کسی را که توبه کند از شرک و کفر و ایمان آورد بخدا و رسول و روز قیامت و هدایت یابد و فرموده است که انما یتقبل الله
من المتقین یعنی بدرستیکه قبول نمیکند خدا اعمال را مگر از پرهیزگاران پس کسیکه از خدا بترسد در آنچه امر کرده است او را خدا را ملاقات میکند بایمان بآنچه
محمد صلی الله علیه و آله و سلم آورده است هیهات هیهات چه دور است احوال این جماعت از نیل سعادت گذشتند جماعت بسیار و مردند پیش
از آنکه هدایت یابند بولایت و متابعت ائمه حق و گمان کرده اند که ایمان آورده اند و شرک آورده اند بخدا نمیدانی هر که بخانه ها از درگاهش
بدر آید او هدایت یافته است و هر که از غیر درگاه داخل خانه شود راه هلاک را پیموده و درگاه علم رسول صلی الله علیه و آله و سلم ائمه حق اند چنانچه
حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که من شهرستان علم و حکمتم و علی درگاه اوست و خدا فرموده است که واتوا البیوت من ابوابها
یعنی بخانه ها از درگاهش داخل شوید و خدا پیوند کرده است اطاعت اولی الامر را که امام باشد باطاعت رسولش و وصل کرده است طاعت
رسول را باطاعت خود چنانچه فرموده است اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم پس هر که ترک کند طاعت والیان امر امامت
را نه اطاعت خدا کرده و نه اطاعت رسول و اطاعت ایشان اقرار است بآنکه حق تعالی فرموده است خذوا زینتکم عند کل مسجد

یعنی بگیرید زینت خود را نزد هر مسجدی و از اخبار ظاهر میشود که مراد بمسجد نماز ست و زینت شامل زینت جسمانی و روحانی هر دو هست و بهترین زینتهای روحانی عقاید ایمانی ست که عبادات بدون آنها مقبول نیست و عمدهٔ آنها ولایت و متابعت ائمهٔ حق و پیشوایان دین ست پس فرمود که طلب کنید خانهائی که خدا بعد از آیهٔ نور که در شان اهلبیت علیهم السلام نازل شده و فرموده است فی بیوت اذن الله ان ترفع و یذکر فیها اسمه که تاویلش در احادیث چنین وارد شده است که این نور در خانه آباده افروخته است که خدا رخصت داده است و مقدر و مقرر فرموده که همیشه بلند مرتبه و بلند آوازه باشد و یاد خدا در آن خانها میشده باشد پس حضرت فرمود که بدرستیکه خبر داده است شما را که آن خانه آبادها با کیستند فرموده است رجال لا تلهیهم تجارة و لا بیع عن ذکر الله یعنی مردان مردی چند اند که غافل نمیگرداند ایشان را تجارتی و نه بیعی از یاد خدا و از یاد داشتن نماز و از ادا کردن نماز و بیم میبرند از روزی که از دهشت آن برمیگردد دلها و دیدها پس حضرت فرمود که بدرستیکه حق تعالی برگزید مخصوص گردانید رسولان و پیغمبران را از برای امر خود که هدایت خلق و بیان شرایع دین باشد پس برگزید از ایشان گروهی را که تصدیق کنند بیم دادن و انذار را که خدا بر زبان رسل کرده است پس فرموده است و ان من امة الا خلا فیها نذیر یعنی هیچ امتی نیست مگر آنکه گذشته است در آن انذار کننده و ترساننده از عقوبات الهی حیران است هر که نادانست هدایت یافته است هر که بینا و عاقل ست و مراد از بینائی دل ست که حق تعالی میفرماید فانها لا تعمی الابصار و لکن تعمی القلوب التی فی الصدور یعنی بدرستیکه کور نیست دیدهای سر ایشان ولیکن کور ست دلها که در سینهای ایشانست و چگونه هدایت یابد کسیکه دلش نابینا باشد و چگونه بینا شود کسیکه تدبر و تفکر نکند در آیات و احادیث متابعت کنید رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و اهلبیت او را و اقرار کنید بانچه از جانب خدا نازل شده است متابعت کنید آثار هدایت را که ائمهٔ حق باشند بدرستیکه ایشان علامتهای امانت و دین داری و پرهیزگاری اند و تتمهٔ حدیث ترجمه‌اش گذشت و ایضا بسند معتبر روایت کرده است از حضرت صادق علیه السلام که عبد الله بن الکوا که از جملهٔ خارجیان بود بخدمت حضرت امیر المومنین علیه السلام آمد و پرسید از تفسیر این آیه و علی الاعراف رجال یعرفون کلا بسیماهم حضرت فرمود که مائیم که بر اعراف خواهیم بود و می‌شناسیم یاوران خود را بعلامتها که در سیمای ایشانست و مائیم اعرافی که نمیتوان شناخت خدا را مگر براه معرفت ما و مائیم اعرافی که خدا می‌شناساند ما را بر صراط احوال دوستان و دشمنان ما را پس داخل بهشت نمیشود مگر کسیکه ما را شناسد و ما او را بشناسیم و داخل جهنم نمیشود مگر کسیکه ما او را نشناسیم و او ما را نشناسد اگر خدا میخواست میتوانست خود را به بندگان بشناساند ولیکن مصلحت در آن دانست که ما را درهای معرفت خود گرداند و صراط و راه نجات سازد و مائیم وجه خدا که از جهت ما بخدا میتوان رسید پس کسیکه عدول نماید از ولایت ما یا غیر ما را بر ما ترجیح دهد پس ایشان از راه راست گردیده اند مساوی نیستند آنجماعت که مردم چنگ در متابعت ایشان زده اند با ما زیرا که مردم که غیر شیعیان باشند رفته اند بسوی چشمهای گل آلودی چند که بعضی بر بعضی ریخته میشود و آنها که بسوی ما آمده اند بسوی چشمهٔ صافی چند آمده اند که پیوسته جاریست بامر پروردگار آنها که آخر شدن ندارد و هرگز منقطع نمیگردد مترجم گوید که حضرت تشبیه فرموده اند علم را بآب از جهت آنکه چنانچه آب باعث حیات بدن ست علم باعث حیات روح ست و علوم مخالفان را از جهت قلت و عدم انتفاع بآنها و مخلوط بودن بشکها و شبهها بآبهای کمی که در گودالها جمع شده باشد و مخلوط بگل و لجن و کثافات بوده باشد و از این جهت که ایشان از یکدیگر این علوم فاسده را اخذ کرده اند و بخدا و رسول و ائمهٔ حق که علوم حق نزد ایشان ست منتهی نمیشود و تشبیه فرموده است که آن چشمها بعضی در بعضی ریخته میشود و علوم اهلبیت علیهم السلام را تشبیه فرموده اند بچشمهٔ صافی که پیوسته از جانب پروردگار جاری باشد از آنجهت که علوم ایشان یقینی ست و منبعش وحی و الهام الهی ست و در آن راه شک و شبهه نیست و پیوسته بالقای روح القدس و الهامات یقینیه که بر قلب

ایشان فائض میشود انقطاع و آخر شدن ندارد چنانچه بعد از این مذکور میشود انشاء الله تعالی و ایضا بسند معتبر از ابو حمزه ثمالی روایت کرده است
که حضرت باقر علیه السلام با و گفت که ای ابو حمزه احدی از شما اگر چند فرسخ راه خواهد برود دلیلی و راهنمای پیدا میکند که راه گم نکند و تو جاهل
تری براههای آسمان از راههای زمین پس از برای خود راهنمای طلب کن و مراد براههای آسمان عقائد و اعمال چندیست که آدمی بسبب
آنها به بهشت و درجات عالیه قرب الهی و کمال معنوی فائض گردد و بسند صحیح از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که از آن
حضرت پرسیدم از تفسیر این آیه و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا یعنی هر که حکمت باو داده شده است پس تحقیق که خیر بسیار
باو داده شده است حضرت فرمود که مراد بحکمت طاعت خدا است و شناختن امام معتبر حکیم گوید که حکمت علوم حق یقینیست که مقرون
بعمل باشد چنانکه گفته اند حکیم راست گفتار درست کردار است لهذا حضرت تفسیر فرموده بمعرفت امام که سرمایه جمیع سعادت است
و علوم یقینیه را از و کسب میتوان کرد و بطاعت خدا که عمل کردن بآن علوم است و از اینجا معلوم میشود که حکمت آن علوم باطله نیست
که جمعی از ارباب ضلالت بعقلهای قاصر خود استنباط کرده اند و حکمت نام نهاده اند و اکثر شرائع انبیا و کتب الهی را بآن برهم زده اند و مردم
را از معرفت کتاب الهی و احادیث رسول خدا و ائمه هدی صلوات الله علیهم محروم کرده اند بدون علم به شرائع دین و دانستن مسائل ضروریه
بسبب چند مسئله باطل خود را عالم و حکیم نام کرده اند ایضا بسند موثق از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده اند در تفسیر این آیه او من
کان میتا فاحییناه و جعلنا له نورا یمشی به فی الناس کمن مثله فی الظلمات لیس بخارج منها یعنی آیا اگر کسیکه مرده باشد
پس او را زنده گردانیم و بگردانیم از برای او نوری که بآن نور راه رود و در میان مردمان مانند کسی هست که مثل و صفت آن باشد که در تاریکیهای
کفر و ضلالت باشد و هرگز از اینجا بیرون نیاید حضرت فرمود که مراد بمرده کسی هست که چیزی نداند و علم بحقائق امور بهم نرساند و مراد بنوری
که براه رود بآن در میان مردم امامی ست که پیروی او نماید و کسیکه در ظلمات باشد کسی ست که امام خود را نشناسد و بسند معتبر از حضرت
صادق علیه السلام روایت کرده است که ابو عبد الله جدلی بخدمت حضرت امیر المؤمنین صلوات الله علیه آمد حضرت فرمود که ای ابو عبد الله
میخواهی که ترا خبر دهم از تفسیر قول حق تعالی من جاء بالحسنة فله خیر منها و هم من فزع یومئذ آمنون و من جاء بالسیئة
فکبت وجوههم فی النار هل تجزون الا ما کنتم تعملون که ترجمه ظاهر لفظش آنست که هر که حسنه بیاورد بدرگاه خدا پس از برای
او هست ثوابی بهتر از آن زیرا که در عوض خبث شریعت و در عوض فانی باقی و در عوض یک ده تا هفتصد باو عطا میکنند و ایشان
از فزع و خوف روز قیامت ایمن اند و هر کس سیئه بیاورد یعنی گناه و بدی و اکثر مفسران تفسیر بشرک کرده اند پس برو می اندازد
ایشانرا در جهنم آیا جزا داده میشوید مگر بآنچه کرده اید ابو عبد الله گفت بلی یا امیر المؤمنین علیه السلام فدای تو شوم حضرت فرمود که حسنه
معرفت ولایت و امامت ما است و محبت ما اهلبیت و مراد سیئه در اینجا انکار ولایت ما و بغض ما اهلبیت است که باعث آن میشود که
او را به مذلت و خواری برو بجهنم می افکند فصل ششم در بیان وجوب اطاعت ائمه حق ست کلینی و غیر او بسند کالصحیح از حضرت باقر
علیه السلام روایت کرده اند که بلندی امر دین و رفعتش و کلیدش و درگاه همه امور و خوشنودی خداوند رحمن اطاعت امام
است بعد از شناختن او پس فرمود که حق تعالی میفرماید من یطع الرسول فقد اطاع الله و من تولی فما ارسلناک
علیهم حفیظا یعنی هر که اطاعت رسول کند پس بتحقیق که اطاعت خدا کرده است و هر که پشت کند و رو از اطاعت او بگرداند
پس ما ترا نفرستاده ایم که حافظ بر ایشان باشی اعمال ایشانرا و آنکه حساب کنی ایشانرا که آنها بر تو رسانیده است و بر ما حساب

کردن و ثواب و عقاب دادن مستحکم گردید که استشهاد بائمه بجهت آنست که حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم در مواطن متعدده مردم را بمتابعت
ایشان امر فرموده پس اطاعت ایشان اطاعت رسول است و اطاعت رسول اطاعت خداست پس اطاعت ایشان اطاعت خداست و
بسند معتبر از ابو الصباح روایت کرده است که گفت گواهی میدهم که شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که فرمود که گواهی میدهم که علی علیه السلام
امامی بود که خدا اطاعتش را واجب کرده بود و حسن ابن علی علیه السلام امامی بود که خدا اطاعتش را واجب کرده بود و حسین بن علی و علی بن الحسین
امامی بودند که خدا اطاعتش را واجب کرده بود و ایضاً از آنحضرت روایت کرده است که حضرت امام محمد باقر علیه السلام فرمود که ما گروهیم که خدا
واجب گردانیده است اطاعت ما را و شما اقتدا کنید بکسیکه معذور نیست بشناختن او و ایضاً از آنحضرت روایت کرده است که حضرت امام
محمد باقر علیه السلام فرمود در تفسیر قول حق تعالی که در حق آل ابراهیم علیه السلام میفرماید و آتیناهم ملکا عظیما یعنی عطا کردیم بایشان پادشاهی
بزرگی فرمود که مراد پادشاهی بزرگ طاعت مفروضه است یعنی آنکه اطاعت ایشان را بر همه خلق واجب گردانیده است و رسول خدا
و اهلبیت او صلوات الله علیهم در آل ابراهیم علیه السلام داخل اند و از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که با ابو الحسن عطار گفت
که شریک گردان انبیا و اوصیا را در اطاعت یعنی چنانچه اطاعت پیغمبران واجب است اطاعت اوصیای ایشان نیز واجب است و ایضاً
بسند صحیح معتبر روایت کرده است که ما گروهیم که حضرت عزت اطاعت ما را واجب گردانیده و از برای ما مقرر داده است انفال را که حاصل کرده
است بدون جنگ و غیر آنها که در مجلس ذکر است و برگزیده مال غنیمت را و مائیم راسخان در علم که ثابت قدمیم در علم و علوم یقینی است ما ئیم
حسد برده شدگان که حق تعالی در حق ایشان فرموده است ام یحسدون الناس علی ما آتیهم الله من فضله آیا حسد می برند مردم بر آنچه
خدا عطا کرده است بر ایشان از فضل خود و ایضاً بسند معتبر کالصحیح از حسین بن ابی علا روایت کرده است که گفت بخدمت حضرت صادق
علیه السلام عرض کردم اعتقاد شیعیان را در باب اوصیا که اطاعت ایشان فرض است از جانب خدا حضرت فرمود بلی ایشان آنجماعت اند که
حق تعالی در شان ایشان فرموده است اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم یعنی اطاعت کنید خدا را و اطاعت کنید
رسول خدا را و اولو الامر خود را و بعد ازین انشاء الله بیان خواهد شد که مراد از اولو الامر ائمه معصومین علیهم السلام اند که امر امامت بایشان
است و اطاعت امر ایشان واجب است و ایشانند آنجماعت که خدا در حق ایشان فرموده است انما ولیکم الله و رسوله والذین
آمنوا الذین یقیمون الصلوة و یؤتون الزکوة و هم راکعون یعنی اولی بامر و صاحب اختیار شما نیست مگر خدا و رسول او و آن جماعتی
که برپا میدارند نماز را و میدهند زکوة را در حالیکه در رکوع اند که باتفاق خاصه و عامه از غیر امیر المومنین صلوات الله علیه تصدق در رکوع
بفعل نیامده و موافق بعضی از احادیث از ائمه علیهم السلام تصدق در رکوع بفعل آمده و صیغه جمع مؤید اینست و بسند صحیح معتبر منقول
است که مردی از اهل فارس از حضرت امام رضا علیه السلام پرسید که اطاعت تو فرض است گفت آری پرسید که مثل اطاعت علی بن ابیطالب
علیه السلام فرض است گفت آری و ایضاً بسند معتبر از ابو بصیر روایت کرده است که از حضرت صادق علیه السلام سوال کرد که آیا ائمه
علیهم السلام در امر امامت و وجوب اطاعت همه بمنزله یک شخص اند و حکم ایشان یکی است حضرت فرمود بلی و ایضاً کلینی و دیگران بسند
معتبر از محمد بن زید طبری روایت کرده اند که گفت بر بالای سر حضرت امام رضا علیه السلام ایستاده در خراسان و جمع کثیری از بنی هاشم
در خدمت آنحضرت بودند که از جمله ایشان اسحق بن موسی بن عیسی عباسی بود پس حضرت فرمود که ای اسحق بمن خبر رسیده است که
مردم میگویند که ما دعوی میکنیم که مردم بندگان مااند نه بحق قرابتی که من بحضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم دارم من هرگز این

سخن را گفته ام و نه شنیده ام از احدی از پدران که این را گویند و خبر نیز بمن نرسیده است از احدی از آبای من که این را گفته باشند ولیکن
میگوئیم که مردمان بندگان مایند در اطاعت یعنی بمنزله بندگان اند در آنکه واجب است اطاعت ما بکنند و موالی ما و آزاد کردهای مااند در دین
که بسبب متابعت ما در دین از آتش جهنم آزاد شده اند پس باید این سخن را حاضران بغائبان برسانند و ایضاً کلینی بسند معتبر از ابی سلمه روایت
کرده است که گفت از حضرت صادق علیه السلام شنیدم که میفرمود که مائیم آن جماعتی که حضرت عزت اطاعت ما را بر خلق واجب گردانیده است
و مردم را چاره نیست از معرفت ما و معذور نیستند مردم در نشناختن ما هر که ما را بامامت بشناسد مومن است و هر که ما را انکار کند کافر است و هر که
ما را نشناسد و انکار نیز نکند گمراه در مقام شک باشد مانند مستضعفین او گمراه است تا برگردد بسوی هدایتی که حق تعالی بر او واجب گردانیده
است از اطاعت واجبهٔ ما و اگر بر این ضلالت بمیرد خدا با او میکند آنچه خواهد از عذاب یا عفو و ایضاً بسند معتبر روایت کرده است که از حضرت
امام رضا علیه السلام پرسیدند از بهترین چیزی که بندگان تقرب بآن جویند بسوی خدا فرمود که بهترین آنچه تقرب بآن جویند بآن بسوی خدا اطاعت خداست و اطاعت رسول
او و اطاعت اولی الامر حضرت امام محمد باقر علیه السلام فرمود که دوستی ما ایمانست و دشمنی ما کفرست و ایضاً بسند معتبر روایت کرده است
که گفت بحضرت امام محمد باقر علیه السلام گفتم که میخواهم عرض کنم بر تو دین خود را که خدا را بآن عبادت میکنم فرمود که بگو گفتم شهادت میدهم بوحدانیت
خدا و برسالت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله وسلم و اقرار دارم بآنچه پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم از جانب خدا آورده است و اقرار دارم
بآنکه علی علیه السلام امامی بود که خدا اطاعت او را واجب کرده بود و پس بعد از او حسن علیه السلام امامی بود که خدا اطاعت او را واجب کرده بود
و پس از او حسین علیه السلام امامی بود که خدا اطاعت او را فرض و واجب گردانیده بود و پس علی بن الحسین علیه السلام امامی بود که حق
تعالی اطاعت او را فرض گردانیده بود و پس همه ائمه علیهم السلام را چنین گفتم تا بآن حضرت رسیدم پس گفتم که تو بعد از ایشان امام واجب الاطاعه
حضرت فرمود که این دین خدا و دین ملائکهٔ خداست مترجم گوید که دین ملائکه خداست یعنی ملائکه این دین را از برای بندگان می پسندند
چنانچه در دین انبیا این مراد است یا اینکه مراد اینست که ملائکه مکلف اند باین اعتقادات چنانچه از اخبار دیگر ظاهر میشود فصل هفتم در بیان آنکه هدایت نمیتوان
یافت مگر از جهت ائمه حق و ایشانند وسیله میان خدا و خلق و بدون معرفت ایشان نجات از عذاب الهی حاصل نمیگردد ابن بابویه در مجالس و دیگران بسندهای
معتبر روایت کرده اند از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام که آنحضرت فرمود که بلیه مردم بر ما عظیم است اگر ایشان را بسوی خود میخوانیم اجابت نمیکنند و اگر ایشان را
وامیگذاریم بغیر ما هدایت نمی یابند و ایضاً در خصال روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بحضرت امیرالمومنین علیه السلام فرمود که سه
چیز است که قسم یاد میکنم که آنها حق اند اول آنکه تو و اوصیای تو بعد از تو عرفائید که خدا را نمیتوان شناخت مگر براه معرفت شما دوم
آنکه شما عرفائید که داخل بهشت نمیشود دیگر کسیکه شما را شناسد و شما او را بشناسید سوم آنکه شما عرفائید که داخل جهنم نمیشود مگر کسیکه
شما را نشناسد و شما او را نشناسید و در علل الشرائع بسند صحیح روایت کرده است که حضرت امام حسن عسکری علیه السلام نوشت باسحق
بن اسمعیل که حضرت عزت به منت و رحمت خود چون فرائض را بر شما واجب گردانید واجب نگردانید بر شما احتیاجی که بآن داشته باشد
بلکه رحمتی است از خداوندیکه بجز او خداوندی نیست بسوی شما تا آنکه جدا کند خبیث را از طیب و از برای آنکه امتحان کند آنچه در سینه های
شماست و خالص گرداند آنچه در دلهای شماست و از برای آنکه پیشی گیرید بسوی رحمت او و از برای آنکه زیادتی بهم رسانند منزلهای
شما در بهشت او پس واجب گردانید بر شما حج و عمره و بر پا داشتن نماز و دادن زکوة و روزه و ولایت اهلبیت علیهم السلام را
گردانید بشما درگاهی برای آنکه بگشاید بآن درها فرائض را و کلیدی باشد بسوی راه او و اگر محمد صلی الله علیه و آله وسلم و اوصیای او

از قرنهای گذشته بودند هر آینه شما مانند چهارپایان حیران بودید و هیچ واجبی از واجبات را نمیدانستید و آیا داخل شهری میتوانید شد مگر از دروازهٔ آن
پس چون منت گذاشت خدا بر شما بعد از پیغمبر شما امامان و صاحبان اختیار برای شما برپا داشت در روز غدیر گفت الیوم اکملت لکم دینکم و
اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دینا یعنی امروز کامل گردانیدم از برای شما دین شما را و تمام گردانیدم بر شما نعمت خود را و
پسندیدم اسلام را برای دین شما و واجب گردانیدم بر شما از برای دوستان خود حقی چند که امر کردم شما را باداء آنها برای آنکه حلال شود از برای شما آنچه دارید
از زنان شما و اموال شما و آنچه میخورید و می آشامید و برای آنکه بشناساند شما را و عطا کند برکت و نمو و فراوانی در آنها و برای آنکه معلوم شود که کی
اطاعت میکند او را در پنهان و باز فرمود که قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی یعنی بگو یا محمد صلی الله علیه و آله و سلم که سوال نمیکنم از شما
مزدی بر پیغمبری بغیر از مودت و دوستی در خویشان خود پس بدانید که هر که بخل نماید بخل نمیکند مگر بر نفس خود زیرا که نفعش بخود او عاید میگردد و بدرستیکه
خدا بی نیاز است از شما و شما فقیران و محتاجان اید بسوی خدا پس بعد از آنکه حق بر شما ظاهر شد هر چه خواهید بکنید پس خدا بزودی می بیند عمل شما
و رسول او می بیند و مومنان می بینند پس بازگشت شما بسوی دانای آشکار و پنهان است پس خبر میدهد شما را بکردهای شما و عاقبت
نیکو برای پرهیزگاران است والحمد لله رب العالمین و در معانی الاخبار از امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که حضرت رسول صلی الله
علیه و آله و سلم فرمود که یا علی چون روز قیامت شود بنشینیم من و تو و جبرئیل بر صراط پس نگذرد احدی از صراط مگر کسیکه با او نامه باشد که در آن
بیزاری از آتش جهنم بولایت تو بوده باشد و شیخ طبرسی در مجالس از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که مائیم سبب میان
شما و میان خدای عز و جل و ایضا از حضرت امام حسن علیه السلام روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بحضرت امیر المومنین
علیه السلام خطاب کرد که یا علی تو و اصحاب و اتباع تو در بهشتند و در احتجاج از عبد الله بن سلیمان روایت کرده است که در خدمت حضرت امام
محمد باقر علیه السلام بودم مردی از اهل بصره بخدمت آنحضرت عرض کرد که حسن بصری میگوید که آنها که پنهان میکنند علم را آزار خواهند داد
شکمهای ایشان اهل جهنم را حضرت فرمود که هرگاه چنین باشد پس هالک میشود مومن آل فرعون که خدا در حق او فرموده است
که یکتم ایمانه و مدح کرده است او را بکتمان ایمان همیشه علم پوشیده و پنهان بوده است از روزیکه حضرت نوح علیه السلام را به پیغمبری فرستاده
است پس حسن اگر خواهد بجانب راست رود و اگر خواهد بجانب چپ رود بخدا سوگند که یافت نمیشود علم مگر نزد اهلبیت علیهم السلام پس حضرت فرمود
که محنت مردم بر ما عظیم است و اگر ایشان را بخوانیم بسوی خود اجابت ما نمیکنند و اگر دست برداریم از ایشان بغیر از ما هدایت نمییابند و بسند صحیح
در بصائر الدرجات از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که بسبب ما خدا عبادت کرده میشود و بسبب ما خدا شناخته میشود و بسبب
ما خدا را بیگانگی میشناسند و محمد صلی الله علیه و آله و سلم حجاب خداست یعنی واسطه ایست میان خدا و خلق و در بشارة المصطفی بسند معتبر از حضرت
باقر علیه السلام روایت کرده است که هر که خدا را بوسیلهٔ ما میخواند فلاح و رستگاری یافته و هر که خدا را بی وسیلهٔ ما بخواند یعنی خدای عز و جل
را بغیر ما بخواند خود هلاک شده و دیگران را هلاک کرده

فصل هشتم در حدیث ثقلین و امثال آن

در بشارة المصطفی از طرق عامه
از رافع آزاد کردهٔ ابوذر غفاری رضی روایت کرده است که دیدم ابوذر را که بحلقهٔ در کعبه چسپیده بود و میگفت هر که مرا شناسد شناسد و هر که مرا
نشناسد بشناسد منم ابوذر غفاری شنیدم از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که هر که مقاتله کند با من در دفعهٔ اولی و مقاتله کند با اهلبیت در دفعهٔ
ثانی خدا محشور گرداند او را در دفعهٔ ثالثه با دجال بدرستیکه مثل اهلبیت من در میان شما مانند کشتی نوح است که هر که در آن کشتی سوار
شده نجات یافته و هر که تخلف ورزید از آن غرق شد و مثل دروازه حطهٔ بنی اسرائیل است که هر که داخل آن دروازه شد نجات یافت و هر که

داخل نشد هلاک شد. و شیخ طوسی رحمه الله بطرق بسیار این حدیث را از ابوذر روایت کرده است و در بعضی از روایات در آخرش این زیادتی
است که حضرت در آخرش سه مرتبه فرمود که آیا رسانیدم رسالت خدا را و سید ابن طاوس در طرائف از مسند احمد بن حنبل روایت کرده است
از ابوسعید خدری که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود بدرستیکه در میان شما دو چیز بزرگ سنگین گذاشته ام یا داده ام که اگر متمسک بآنها باشید
هرگز گمراه نمیشوید بعد از من یکی بزرگتر است از دیگری و آن کتاب خدا است و آن ریسمانی ست کشیده از آسمان
بسوی زمین و دیگری عترت من و اهلبیت من اند بدرستیکه ایشان از یکدیگر جدا نمیشوند تا در حوض کوثر بر من وارد شوند و ایضا از احمد
روایت کرده است که اسرائیل بن عثمان گفت که من زید بن ارقم را دیدم در خانه مختار پس با او گفتم که آیا شنیدی از رسول خدا صلی الله
علیه و آله و سلم که میگفت انی تارک فیکم الثقلین یعنی در میان شما دو چیز بزرگ میگذارم گفت بلی و ایضا احمد روایت کرده است از زید
بن ثابت که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم گفت بدرستیکه من در میان شما دو چیز بزرگ میگذارم که جانشین و خلیفه من اند در میان
شما کتاب خدا ریسمانی ست کشیده از آسمان بسوی زمین و عترت من که اهلبیت من اند بدرستیکه از هم جدا نمیشوند تا در حوض کوثر بر من
وارد شوند و این احادیث را شیخ ابن بطریق در عمده روایت کرده است و ایضا سید ابن طاوس و ابن بطریق روایت کرده اند از جامع الاصول که معتبر
ترین کتابهای عامه است درین زمان و خود از اصل آن نوشته است و لفظ آنرا نقل میکنم در حدیث مسلم نیز دیده ام که روایت کرده اند از یزید
بن حیان که گفت رفتم من و حصین بن سبره و عمر بن مسلم بنزد زید بن ارقم پس چون نشستیم نزد او حصین با او گفت ای زید تو خیر بسیار یافته دیدی رسول
صلی الله علیه و آله و سلم را و حدیث او را شنیدی و با او جهاد کردی و در عقب او نماز کردی ای زید بتحقیق خیر بسیار کرده حدیث کن ما را ای زید بآنچه شنیده از
رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم زید گفت ای پسر برادر من بخدا سوگند که سال من بسیار شده و عهد من بآنحضرت قدیمست و فراموش کرده ام بعضی
از آنها را که بخاطر گرفته بودم از حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پس هر چه شما را روایت کنم و حدیث کنم قبول کنید و آنچه را روایت نکنم تکلیف نکنید
مرا که روایت کنم پس گفت قام رسول الله یوما فینا خطیبا بماء یدعی خما بین مکة والمدینة فحمد الله واثنی علیه و وعظ و ذکّر ثم قال
الا ایها الناس انما انا بشر یوشک ان یاتینی رسول ربی فاجیب وانی تارک فیکم الثقلین اولهما کتاب الله فیه الهدی
والنور فخذوا بکتاب الله واستمسکوا به فحث علی کتاب الله ورغب فیه ثم قال اهل بیتی اذکرکم الله فی اهل بیتی
اذکرکم الله فی اهل بیتی اذکرکم الله فی اهل بیتی فقال له حصین ومن اهل بیته یا زید الیس نساءه من اهل بیته
فقال نساءه من اهل بیته ولکن اهل بیته من حرم الصدقة بعده قال ومن هم قال آل علی وآل عقیل وآل جعفر وآل عباس قال
کل هؤلاء حرم الصدقة قال نعم یعنی حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم ایستاد روزی در میان ما و خطبه خواند در آبی که آنرا خم میگفتند
در میان مکه و مدینه پس حمد و ثنای خدا گفت و پند داد و آخرت را بیاد مردم آورد و فرمود که ای گروه مردم نیستم من مگر بشری نزدیک است که بیاید
رسول پروردگار من یعنی ملک موت پس اجابت کنم و بروم و بدرستیکه میگذارم در میان شما دو چیز بزرگ اول آنها کتاب خدا است که در آنها
هدایت و نور است پس بگیرید کتاب خدا را و چنگ زنید در آن پس حضرت تحریص و ترغیب نموده در عمل بکتاب خدا پس فرمود دیگر اهلبیت من است
پس سه مرتبه فرمود که خدا را بیاد شما می آورم در حق اهلبیت من یعنی آزار ایشان مکنید و حرمت ایشان را رعایت کنید و حق امامت را از ایشان
غصب مکنید پس حصین گفت که اهلبیت او کیستند یا زید آیا زنان او از اهلبیت او نیستند زید گفت که از اهل خانه او هستند اما مراد از اهلبیت
در اینجا آنها اند که محروم اند از تصدق بعد از او گفت که کیستند آنها زید گفت آل علی و آل عقیل و آل جعفر و آل عباس حصین گفت آنها

همه محروم اند از صدقه گفت بلی مترجم گوید که بعد از این مذکور خواهد شد که زید غلط کرده است اهلبیت مخصوص آل عباست و ایضاً همین مضمون را باندک اختلافی
در جامع الاصول و مناقب الکاشب روایت کرده اند و سید از ابن مغازلی شافعی بچندین طریق روایت کرده است که حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله
و سلم فرمود که بدرستیکه نزدیک شده است که مرا بخوانند بعالم قدس و اجابت نمایم و بدرستیکه در میان شما دو چیز بزرگ گذاشته ام کتاب خدا که
ریسمانی ست کشیده از آسمان بسوی زمین و عترت من که اهلبیت من اند و بدرستیکه خداوند لطیف خبیر خبر داد مرا که این دو تا از یکدیگر جدا
نمیشوند تا در حوض کوثر بر من وارد شوند پس نظر کنید که چگونه خلافت من خواهید کرد در رعایت ایشان و ایضاً سید از کتاب فضائل قرآن
ابن ابی الدنیا روایت کرده ست که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که منم فرط شما بر حوض کوثر که پیش از شما وارد میشوم که از برای شما مهیا
کنم پس چون وارد شوید و مرا ملاقات کنید سوال خواهیم کرد از ثقلین که چگونه خلافت من در حق ایشان کرده اید پس ندانستیم که ثقلین چیست
تا آنکه مردی از مهاجران برخاست و گفت ای پیغمبر خدا پدر و مادرم فدای تو باد ثقلان کدام اند حضرت فرمود بزرگتر آنها کتاب خداست یک طرف
آن بدست خداست و طرف دیگر بدست شماست پس چنگ زنید در آن تا نه لغزید و گمراه نشوید و کوچکتر آنها عترت من اند هر که از ایشان
رو بقبلهٔ من کند و اجابت دعوت من بکند پس مکشید ایشانرا و فریب مدهید ایشانرا بدرستیکه من سوال کرده ام از خداوند صاحب لطف
و احسان و دانا پس عطا کرد مرا که هر دو با هم نزد من آیند در حوض کوثر مانند این دو تا و اشاره کرد با انگشت شهادت و گفت میان
یاری کننده این دو تا یاری کنندهٔ تست و خوار کنندهٔ این دو تا خوار کنندهٔ من اند و دشمن این دو تا دشمن من اند و بدرستیکه هلاک
نشدند امتی پیش از شما مگر آنکه عمل کردند بخواهشهای نفسانی خود و معاونت یکدیگر کردند در ضرر پیغمبر خود و کشتند آنها را که امر بعدالت میکردند
در میان ایشان و ایضاً صاحب طرائف از ثعلبی که از مفسران عامه است روایت کرده است در تفسیر آیه واعتصموا بحبل الله جمیعا بچندین
سند که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که ایها الناس گذاشته ام در میان شما دو امر بزرگ که خلیفه و جانشین من اند در میان شما
اگر بگیرید و عمل کنید و متابعت کنید آنها را هرگز گمراه نشوید بعد از من یکی بزرگتر ست از دیگری که آن کتاب خداست ریسمانی ست کشیده
در میان آسمان و زمین و عترت من که اهلبیت من اند از یکدیگر جدا نمیشوند تا در حوض کوثر نزد من آیند و ابن اثیر در جامع الاصول که
بالفعل در میان عامه متداول ست روایت کرده است از صحیح ترمذی از جابر بن عبدالله انصاری که گفت دیدم رسول خدا صلی الله علیه
و آله و سلم را در روز عرفه که بر ناقهٔ غضبا سوار بود و خطبه میخواند شنیدم که میگفت من گذاشته ام در میان شما چیزی را که اگر اخذ کنید بآن
هرگز گمراه نشوید کتاب خدا و عترت من که اهلبیت من اند و ایضاً از صحیح ترمذی از زید بن ارقم روایت کرده است که رسول خدا صلی الله
علیه و آله و سلم فرمود که من در میان شما میگذارم چیزی را که اگر متمسک باو شوید هرگز گمراه نگردید بعد از من دو چیز ست که یکی از دیگری
بزرگتر ست و آن کتاب خداست ریسمانی ست کشیده از زمین تا آسمان و عترت من که اهلبیت من اند هرگز از یکدیگر جدا نمیشوند
تا در حوض کوثر بر من وارد شوند پس نظر کنید که چگونه خلافت من در حق ایشان خواهید کرد و در احتجاج از سلیم بن قیس هلالی
روایت کرده است که گفت روزی من و حبش بن المعتمر در مکه بودیم ناگاه ابوذر برخاست و حلقهٔ در کعبه را گرفت و بصدای بلند
ندا کرد در موسم حج که ایها الناس هر که مرا شناسد شناسد و هر که نشناسد منم جندب بن جناده و منم ابوذر ایها الناس من شنیدم از پیغمبر
شما که مثل اهلبیت من در امت من مانند کشتی نوح ست در میان قومش هر که سوار شد در آن کشتی نجات یافت و هر که تخلف کرد از آن
غرق شد و مثل در گاه حطه است در بنی اسرائیل ایها الناس من شنیدم از پیغمبر شما که میگفت بدرستیکه من گذاشتم در میان شما دو چیز

که هرگز گمراه نشوید مادام که متمسک باینها باشید کتاب خدا و اهلبیت من تا آخر حدیث پس چون ابوذر بمدینه آمد عثمان فرستاد بسوی او و گفت چه باعث شد ترا که در موسم حج ایستادی و آنها را گفتی گفت عهدی بود که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بسوی من کرده بود و مرا امر بآن کرده عثمان گفت کی از برای تو گواهی باین میدهد پس برخاست حضرت امیر المومنین علیه السلام و مقداد و شهادت دادند پس هر سه بیرون رفتند عثمان اشاره کرد بحضرت امیر المومنین علیه السلام و گفت این و دو مصاحبش گمان میکنند که کاری از پیش خواهند برد و چیزی بدست ایشان خواهد آمد و ابن بابویه در امالی بسند معتبر از ابن عباس روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که هر که باین سن اعتقاد کند و بطریقه من راه رود و متابعت سنت من کند پس باید که اعتقاد کند که ائمه از اهلبیت من بهترین اند از جمیع امت من بدرستیکه مثل ایشان درین امت مثل باب حطه است در بنی اسرائیل و در عیون اخبار الرضا بسندهای معتبر بسیار از آنحضرت روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود مثل اهلبیت من در میان شما مثل سفینهٔ نوح است علیه السلام هر که در کشتی متابعت اهلبیت سوار شود نجات یابد و هر که تخلف کند از آن در پس گردنش زنند و در آتش جهنم اندازند و همین حدیث را ابن اثیر که از اعاظم علمای عامه است در نهایه نقل کرده است و در صحیفة الرضا علیه السلام روایت کرده است و عیاشی از امام رضا روایت کرده است در تفسیر آیه و قولوا حطة نغفر لکم خطایاکم که حضرت امام محمد باقر فرمود که مائیم باب الله شما مترجم گوید که میان مفسران و مورخان خلاف بسیاری در دخول باب حطه است و آنچه مشهور است آنست که بعد از وفات حضرت موسی علیه السلام که چهل سال مدت تیه تمام شد حضرت یوشع وصی موسی علیه السلام بنی اسرائیل را برداشت و بجنگ عمالقه آمد که شهر اریحا که از بلاد شام است فتح کند پس چون فتح کردند و عمالقه را کشتند و بلاد شام را متصرف شدند حق تعالی امر کرد ایشان را که داخل شهر اریحا شوند از روی تواضع و استغفار کنندگان سرها بزیر افکنند چنانچه حق تعالی فرموده است و اذ قلنا ادخلوا هذه القریة فکلوا منها حیث شئتم رغدا و ادخلوا الباب سجدا و قولوا حطة نغفر لکم خطایاکم و اکثر سجود را تفسیر کرده اند بخم شدن و فروتنی کردن و حطه را تفسیر کرده اند حط عنا خطایانا یعنی فرو ریز گناهان ما را و گفته اند گناه ایشان آن بود که در زمان حضرت موسی علیه السلام قبول نکردند که داخل اریحا شوند و مبتلا به بلیه شدند و از ابن عباس روایت کرده اند که حطه بمعنی لا اله الا الله است و سنزید المحسنین یعنی بهره زیاد میکنیم نیکی کنندگان را فبدل الذین ظلموا قولا غیر الذی قیل لهم یعنی پس مبدل کردند آنها که ستم کردند بر خود گفتاری غیر آنچه بایشان گفته شده بود که بگویند گفته اند که ایشان خم نشدند و نشسته گاه خود را بر زمین میکشیدند و میرفتند و بجای حطه میگفتند حنطا سمقانا یعنی گندم سرخی میخواهیم از روی استهزا و استخفاف با امر خدا پس خدا بر ایشان تاریکی و طاعون فرستاد که در یک ساعت هفتاد هزار کس ایشان مردند پس خدا رحم کرد بر ایشان و طاعون را برداشت چنانچه حق تعالی فرموده است فانزلنا علی الذین ظلموا رجزا من السماء بما کانوا یفسقون یعنی پس فرو فرستادیم بر آنها که ستم کرده بودند عذابی از آسمان بسبب فسقی که ایشان کردند پس مثل اهلبیت علیهم السلام درین امت مثل آن درگاه است زیرا که ایشان باب الله اند هر که در درگاه متابعت ایشان داخل شود از عذاب دنیا و آخرت نجات یابد و هر که تکبر کند از اقرار بامامت ایشان و متابعت ایشان هلاک شود بهلاک معنوی و گمراه گردد و در دنیا و عقبی بعذابهای الیم معذب گردد و در جلد اول از تفسیر امام علیه السلام نقل شده که حق تعالی صورت محمد و علی صلوات الله علیهما را در دروازهٔ شهر ممثل گردانید و امر کرد ایشان را که سجده کنند برای تعظیم آن مثالها و تازه کنند بر خود بیعت ایشان تا آخر آنچه گذشت پس حضرت فرمود که حضرت امیر المومنین علیه السلام فرمود که از برای بنی اسرائیل دروازه حطه را نصب کردند و نصب کردند از برای شما ای امت

محمد صلی الله علیه و آله و سلم درگاه حطهٔ اهلبیت محمد صلی الله علیه و آله و سلم را و امر کردند شما را بمتابعت هدایت ایشان و ملازم بودن طریقهٔ ایشان تا خدا گناهان شما را بیامرزد و نیکوکاران شما را ثواب زیاده کرامت کند و باب حطهٔ شما بهتر ست از باب حطهٔ بنی اسرائیل زیرا که درگاه ایشان از چوبی چند بود و اینها سخن گویان راست گویان مومنان هدایت کنندگان فاضلانند چنانچه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که ستارها در آسمان امان اند از غرق شدن و اهل من امان امت من اند از گمراه شدن در دین خود و ایشان در زمین هلاک نمیشوند مادام که از اهلبیت من کسی باشد که متابعت سیرت و سنت ایشان نماید و ایضا حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که هر که خواهد که بروش زندگانی من زندگی کند و بروش مردن من بمیرد و ساکن شود در جنت عدن که پروردگار من مرا وعده داده است و بچنگ زند در درختی که حق تعالی بدست قدرت خود غرس نموده است و فرموده است که باش پس بهم رسیده است پس ولایت علی بن ابی طالب علیه السلام را اختیار کنند و اقرار کنند بامامت او و با دوست او دوست باشد و با دشمن او دشمن باشد و اختیار کنند بعد از او ولایت فرزندان فاضل او را که اطاعت خدا میکنند بدرستیکه ایشان از طینت من خلق شده اند و خدا روزی ایشان کرده است علم و فهم مرا پس وای بر آنها از امت من که تکذیب با فضل ایشان کنند و قطع کنند از ایشان پیوند مرا خدا نرساند بایشان شفاعت مرا و حدیث سفینهٔ نوح را سید در طرائف از کتاب ابن مغازلی شافعی بچندین طریق از ابن عباس و ابوذر و سلمه بن الاکوع و غیر ایشان روایت کرده اند و حدیث سفینه را و باب حطه را سلیم ابن قیس از حضرت علی بن ابیطالب علیه السلام روایت کرده و بحضرت عرض کرد که زیاده از صد نفر از فقهای صحابه شنیدیم و ابن بابویه در امالی و اکمال الدین از ابن عباس روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بعلی بن ابیطالب علیه السلام گفت که یا علی من شهر حکمتم و تو دروازهٔ آنی و داخل شهر نمیتوان شد مگر از دروازهٔ آن و دروغ میگوید کسیکه دعوی میکند که مرا دوست میدارد و ترا دشمن میدارد زیرا که تو از منی و من از توام و گوشت تو از گوشت من است و خون تو از خون منست و روح تو از روح منست و پنهان تو از پنهان منست و آشکار تو از آشکار منست و تو امام امت منی و خلیفه و جانشین منی بر امت من بعد از من سعادتمند کسی ست که ترا اطاعت کند و شقی کسی ست که نافرمانی تو کند و سعادتمند کسی ست که ولایت ترا اختیار کند و زیان کار کسی ست که با تو دشمنی کند و رستگار کسی ست که از تو جدا نشود و هلاک شده کسی ست که از تو جدا شود و مثل تو و مثل امامان از فرزندان تو بعد از من مثل کشتی نوح ست که هر که سوار شد نجات یافت و هر که تخلف کرد غرق شد و مثل شما مثل ستارهای آسمانست که هر که ستاره که فرو میرود ستارهٔ دیگر طلوع میکند تا روز قیامت و از زید بن ثابت روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود انی تارك فیكم الثقلین كتاب الله وعترتی اهل بیتی الا وهما الخلیفتان من بعدی ولن یفترقا حتی یردا علی الحوض و در اکمال الدین و معانی الاخبار و خصال از ابوسعید خدری روایت کرده است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که من در میان شما دو چیز بزرگ میگذارم که یکی بلندتر ست از دیگری کتاب خدا که ریسمانی ست کشیده از آسمان بسوی زمین و عترت من بدرستیکه از یکدیگر جدا نمیشوند تا در حوض کوثر بر من وارد شوند راوی میگوید که از ابوسعید پرسیدم که عترت او کیست گفت اهلبیت او و ایضا از ابو عمر و مصاحب ابو العباس نحوی لغوی شنیدم که میگفت اینها را از برای آن ثقل میگفتند که تمسک بآنها سنگین و دشوار ست و ابن بابویه حدیث ثقلین را در اکمال الدین و غیر آن به بیست و پنج سند روایت کرده است از ابوسعید خدری و ثعلبه و ابوهریره و حضرت امیر المومنین علیه السلام و زید بن ارقم و جابر ابن عبد الله انصاری و ابوذر غفاری و زید بن ثابت و غیر ایشان از صحابه و علی بن ابراهیم در تفسیر روایت کرده است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم در حجة الوداع در مسجد خیف فرمود که در من فرط شمایم و پیش از شما نزد یک حوض میروم و شما بعد

از من وارد میشوید بر حوض حوضی که عرضش از ما بین بصری شام ست تا صنعای یمن و در ان قدح ها از نقره و طلا است بعدد ستاره های آسمان و بدرستیکه در آنجا سوال خواهم کرد از شما از ثقلین که چه کردید با آنها گفتند یا رسول الله ثقلین کدام اند فرمود کتاب خدا که ثقل بزرگتر ست یک طرفش بدست خدا و طرف دیگر بدست شما ست پس دست زنید بآن تا گمراه نشوید و هرگز نه لغزید و عترت من که اهلبیت من اند بدرستیکه خبر داد مرا خداوند صاحب لطف و احسان و دانای آشکار و پنهان که این دو تا از یکدیگر جدا نمیشوند تا در حوض کوثر بر من وارد شوند مانند این دو انگشت من و دو انگشت شهادت را با هم جفت کرد نمیگویم مانند این دو تا که یکی بر دیگری زیادتی کند و جمع میان سبابه و انگشت میان نمود مترجم گوید در آنچه پیش مذکور شد که این دو انگشت تشبیه شد منظور جدا نشدن بود در تشبیه بانگشت شهادت و میانین از یکدست مناسب تر بود و در اینجا منظور پیشی نگرفتن ست و تشبیه بر دو انگشت شهادت مناسب ترست و انگشت میان مناسب نیست زیرا که بلند ترست و پیشی میگیرد بر انگشت شهادت و مقصود از هر دو فی الجمله آنست که لفظ و معنی قرآن نزد اهلبیت علیهم السلام ست و دیگری تمام هر دو را ندارد و ایضاً عمل قرآن مجید تمام از اوامر و نواهی مخصوص ایشان ست چنانچه در وصف حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم وارد شده است که خلق آنحضرت بود و ایضاً ایشان شهادت میدهند بر حقیت قرآن و قرآن شهادت میدهد بر حقیت ایشان چنانچه در حدیث وارد شده که ثلث قرآن در فضائل ایشان ست و ثلثی در مثالب دشمنان ایشان و بعضی از روایات ربع وارد شده است و ابن بابویه در اکثر کتب خود از حضرت سید الشهداء علیه السلام روایت کرده است که از حضرت امیر المومنین علیه السلام پرسیدند که عترت کیست فرمود منم و حسن و حسین و نه امام از فرزندان حسین که نهم ایشان مهدی و قائم ایشان ست سلام الله علیه و علی آبائه جدا نمیشوند از کتاب خدا و کتاب خدا از ایشان جدا نمیشود تا در حوض کوثر بر من وارد شوند و صفار در بصائر الدرجات و عیاشی در تفسیر حدیث ثقلین را بسندهای بسیار از طریق اهلبیت علیهم السلام روایت کرده اند و ایضاً در بصائر از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که خدا را در زمین سه[3] حرمت ست قرآن و عترت من و کعبه که خانه محترم خدا است اما قرآن را پس تحریف کردند و تغییر دادند و اما کعبه را پس خراب کردند و اما عترت مرا پس کشتند و همه اینها امانتهای خدا بودند پس همه را ضایع کردند بدانکه احادیث ثقلین و سفینه و باب حطه متواتره اند و لغویان عامه همه نقل کرده اند ابن اثیر در نهایه گفته است که در حدیث وارد شده است انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و عترتی گفته است که اینها را چرا ثقل نامید از برای آنکه اخذ بآنها و عمل کردن بآنها سنگین و دشوار ترست و هر چیز خطیر نفیس را ثقل میگویند پس اینها را ثقل نامید از جهت اعظام قدر آنها و تفخیم شان آنها و باز در نهایه گفته است که در حدیث ست مثل اهل بیتی کمثل سفینة نوح من تخلف عنها زج الله فی النار و در قاموس گفته است که ثقل محرکه هر چیز نفیس ست که ضبط کنند و پنهان دارند و این معنی ست حدیث انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و عترتی و سید مرتضی در شافی گفته است که دلیل بر صحت حدیث ثقلین آنست که جمیع امت آنرا تلقی بقبول نموده اند و احدی از ایشان با اختلافی که در تاویلش کرده اند اختلاف در صحت حدیث نکرده اند و قاعده علما آنست که اگر شکی در صحت حدیث داشته باشند اول دران باب سخن میگویند و بعد از ان در تاویل و معنی آن سخن میگویند و عدول کردن ایشان ازین طریقه دلیل ست بر آن که شکی در صحت حدیث ندارند بعد از ان گفته است عترت آدمی در لغت نسل او ست مانند فرزند و فرزند فرزند او و بعضی از اهل لغت توسعه داده اند و گفته اند عترت نزدیک ترین قوم او ست بسوی او در نسب پس بنا بر قول اول ظاهر و حقیقت لفظ شامل حسن و حسین ست صلوات الله علیهما و اولاد ایشان خواهد بود و بآنکه حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم مقید فرموده

است سخن را بقیدیکه شبهه را از آن زائل گردانیده است و سخن را واضح گردانیده است بآنکه فرموده است عترتی من اهلبیتی من اند پس حکم
را متوجه ساخته است بسوی کسیکه مستحق سرزنش نبوده باشند و ما میدانیم که کسیکه در عترت آدمی موصوف باشد بآنکه از اهلبیت اوست اولاد و اولاد
اولاد است و کسیکه جاری مجرای ایشان باشد در نسب قریب بآنکه حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم خود بیان فرموده که اهلبیت او چه جماعت
اند زیرا که اخبار مستفاضه وارد شده است که جمع کرد آنحضرت حضرت امیرالمومنین علیه السلام و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام را در خانه خود و
عبائی بر روی ایشان افگند و گفت خداوندا اینها اهلبیت من اند پس رجس و پلیدی و شک را از ایشان دور گردانی و پاک کن ایشانرا از
گناه و صفات ذمیمه پاک گردانیدنی پس آیه تطهیر در نوقت نازل شد پس ام سلمه زوجه آنحضرت گفت یا رسول الله آیا من از اهلبیت تو نیستم حضرت
فرمودند و لیکن تو بر خیری پس نام اهلبیت علیهم السلام مخصوص این جماعت گردانید و غیر ایشانرا داخل نکرد پس باید که حکم در حدیث
ثقلین متوجه باشد بسوی ایشان و بسوی کسیکه ملحق باشند بایشان بدلیل دیگر و اجماع کرده اند هر که این حکم را ثابت گردانیده است در ایشان
یعنی وجوب تمسک بایشان و پیروی کردن ایشان بر آنکه اولاد ایشان نیز جاری مجرای ایشان اند در حکم ایشان داخل اند و اگر گویند که بنابر
بعضی احتمالات که مذکور شد میباید که حضرت امیرالمومنین علیه السلام داخل عترت نباشد جواب میگوئیم کسیکه عترت را مخصوص اولاد و اولاد اولاد
میداند از شیعه میگوید که حضرت امیرالمومنین علیه السلام هر چند که ظاهر لفظ عترت آنحضرت را شامل نیست اما پدر عترت است و سید
و مهتر و بهترین ایشانست و حکم در باب عترت بدلیل خارج شامل آنحضرت است و اگر گویند که گاه باشد که حکم بعدم ضلالت از برای
کسیکه متمسک بکتاب و عترت هر دو بوده باشد نه به عترت تنها جواب میگوئیم که بنابرین سخن فائده میشود زیرا که هر گاه کتاب تنها حجت باشد چیزی که تنها حجت
نباشد بآن ضم کردن فائده نخواهد داشت و خصوص عترت دخل نخواهد داشت همه کس همه چیز چنین است که هر گاه موافق کتاب باشد حجت خواهد بود و این عترت را تخصیص
کردن و قطع کردن بر آنکه ایشان از کتاب خدا جدا نمیشوند تا روز قیامت دلیل آنست بر آنکه قول ایشان تنها حجت است و بنا
این حدیث را حمل کرده اند بر آنکه اجماع اهلبیت علیهم السلام حجت است و این فائده نمیکند زیرا که معلوم است باجماع ایشان بر آنکه
حضرت امیرالمومنین علیه السلام بعد از حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم بلا فاصله خلیفه است الا شاذی که تمرد ایشان از اجماع
ضرر ندارد بآنکه از همین حدیث ممکن است استدلال کردن بر آنکه در هر عصری حجتی معصوم مامون میباید باشد زیرا که ما میدانیم که حضرت
رسول صلی الله علیه وآله وسلم با احتیاط با این سخن نکرد مگر برای آنکه قطع عذر ما بکند و حجت بر ما تمام کند در امر دین و راهنمائی کند ما را بچیزی
که بسبب آن نجات یابیم از شک و ریب و مؤید این است آنچه در روایت زید بن ثابت مذکور است وهما الخلیفتان من بعدی یعنی کتاب
و عترت هر دو خلیفه و جانشین من اند بعد از من زیرا که معلوم است که مراد آنست که آنچه را در حال حیات من بمن رجوع میکردید باید بعد از من
بایشان رجوع کنید پس میگوئیم خالی از دو صورت نیست اول آنکه اجماع ایشان حجت است چنانچه مخالف فهمیده است دوم
آنکه در هر عصری معصومی در میان ایشان هست که قول او حجت است اگر اول مراد باشد حجت را بر ما تمام نکرده خواهد بود و قطع عذر ما
نشده خواهد بود و در میان ما خلیفه که قائم مقام او باشد نگذاشته خواهد بود زیرا که در هر مسئله واجب نیست که اجماع ایشان منعقد
گردد و آنچه اجماع ایشان بر آن منعقد شده است شاید یک جزء از هزار جزء مسائل شریعت بوده باشد پس چگونه حجت بر ما
تمام میکند در شریعت بکسیکه نزد او از حاجتها ما نیست مگر اندکی از بسیار پس این دلیل است بر آنکه ناچار است در هر عصری از حجتی
در میان اهلبیت علیهم السلام که مامون باشد و بگفته او قطع حاصل شود و این دلیل است بر وجود حجت مجملاً و بادله خاصه

معلوم میشود که آن حجت کسی ست بر سبیل تفصیل و چون فرمود که از هم جدا نمیشوند تا روز قیامت پس حکم کتاب و اصل آن تا قیامت باقی ست باید
که آن حجت نیز همیشه باقی باشد بالضرورة و در هر عصری فردی از آن بوده باشد بلکه هر که تأمل کند میداند که احتیاج به حجت زیاده است از احتیاج بکتاب زیرا که
از ظاهر قرآن قلیلی از احکام معلوم میشود و آنها نیز در نهایت اجمال و تشابه است چنانچه بعضی گفته اند که محکم ترین آیات قرآنی آیهٔ وضوست و در آن
تشابه بسیار است پس در اصل و اکثر عبادات و احکام شریعت با شرح و تفسیر و تفصیل احکام موجوده در ظاهر قرآن محتاج اند بخلیفه و از اینجا نیز ظاهر میشود
که قول آنکه مراد رجوع بکتاب و عترت با هم است صورتی ندارد زیرا که سائر احکام از قرآن ظاهر نمیشود بلکه آنها که ظاهر میشود نیز از جهت تشابه بر مردم
مشتبه میماند و قطع عذر ایشان باین هر دو نمیشود و اما دلالت این عبارت بر تنصیص بر امامت و خلافت و وجوب متابعت پس کسیکه اندک
عقلی و انصافی داشته باشد شک نمیکند در آن مثل آنکه هرگاه پادشاهی یا حاکمی از شهری بیرون رود و بگوید فلان را در میان شما گذاشتم
از آن نمی فهمند بغیر آنکه چنانچه اطاعت من میکردید باید که او را اطاعت کنید و کسیکه از خانهٔ خود ارادهٔ سفری نماید و گوید که فلان را در میان شما میگذارم
دلالت میکند بر آنکه او وکیل من ست و صاحب اختیار خانه است خصوصاً وقتی که اول بگوید که من بشرم و نزدیک است داعی پروردگار خود را اجابت
میکنم و بعد از آن بگوید که من در میان شما کتاب و عترت را میگذارم و اما آنچه در اکثر اخبار مذکور است تفضیل کتاب بر عترت وارد شده و از فحوای اخبار
بسیار دیگر تفضیل عترت بر کتاب ظاهر میشود و جمع میان اینها خالی از اشکالی نیست و فقیر را وجهی بخاطر قاصر رسیده و تفصیل آن را در کتاب
عین الحیوة ایراد نموده ام و مجملش آنست که قرآن مجید را الفاظ و معانی بسیار است از ظهر و بطن تا هفت بطن و هفتاد بطن و موافق
احادیث بسیار لفظ قرآن و تمامش مخصوص اهلبیت علیهم السلام است و اخبار بسیار دلالت میکند بر آنکه معانی قرآن خصوصاً بطون
آن مخصوص ائمهٔ اهلبیت علیهم السلام ست بلکه علم ما کان و ما یکون تا روز قیامت جمیع شرائع و احکام در قرآن است و علمش نزد ایشان مخزون ست
پس حامل و کامل قرآن مجید ایشان اند و همچنین عمل نمودن بجمیع احکام و شرائع قرآن مخصوص ایشان ست و چون از جمیع گناهان
معصوم و بجمیع کمالات بشری متصف اند و ایضاً اکثر قرآن در مدح ایشان و مذمت مخالفان ایشان ست چنانچه سابق مذکور شد و این معنی نیز
ظاهر ست که مدح هر صفت کمالی که در قرآن واقع ست بمدح صاحب آن صفت برمیگردد و صاحب آن صفت بر وجه کمال ایشان اند
و مذمت هر صفت نقصی که وارد شده است به مذمت صاحبان آن صفت عائد میگردد که دشمنان ایشان اند و چون قرآن شخصی نیست
قائم بذات بلکه عرضی ست که در محال مختلفه ظهورات مختلفه دارد چنانچه پیوسته بر علم ملک علام بوده و از آنجا در لوح ظاهر گردیده از آنجا در قلب
حضرت جبرئیل منتقل گردیده و از جانب خدا بلا واسطه یا بواسطهٔ جبرئیل در روح مقدس و قلب منور حضرت رسالت پناه صلی الله علیه
و آله و سلم ظاهر گردیده و از آنجا بقلوب اوصیا و مومنان در آمده و در صورت کتابتی جلوه نموده پس اصل قرآن را حرمتی ست و بسبب
آن در هر جا که ظهور کرده و آن محل را حرمتی بخشیده و در هر جا که ظهورش زیاده است موجب حرمت آن بیشتر گردیده پس هرگاه آن نقوش
مرکب و لوح و کاغذی که بر آن نقش بسته و جلدی که مجاور آنها گردیده با آنکه پست ترین ظهورات آن اینست آنقدر حرمت بآنها بخشیده که اگر
کسی خلاف آدابی نسبت بآنها بعمل آورد کافر میشود پس قلب مومنی که حامل قرآن گردیده حرمتش زیاده از نقش و کاغذ قرآن خواهد بود
چنانچه وارد شده است که مومن حرمتش از قرآن بیشتر ست و از صفات و اخلاق حسنهٔ قرآن هر چند در مومن بیشتر ظهور کرده موجب
احترام او زیاده گردیده و هر چند خلاف آن صفات از نقائص و معاصی و اخلاق رذیله ظهور کرده موجب نقصان ظهور قرآن و نقص
حرمت او گردیده پس این مراتب ظهورات قرآن و اوصاف آن زیاده میگردد تا چون بمرتبهٔ حضرت رسالت صلعم و اهلبیت او

بر بعضی مراتب ظهورش بجهالت پیر است پس اگر بحقیقت نظر کنی قرآن حقیقی ایشان اند که محل لفظ قرآن و معنی آن اخلاق و اخلاق ایشانست چنانچه دانستی که
قرآن چیزی را گویند که نقش قرآن دران باشد و نقش کامل قرآن بحسب لفظ و معنی در قلوب مطهر ایشان حاصلست چنانکه حضرت امیرالمومنین
علیه السلام میفرمود که منم کلام الله ناطق و احادیث برین مضامین بسیار است که در کتاب الحیوة بعضی از آنها را ایراد کرده ایم پس بنابر تحقیق
حاصل این احادیث این خواهد بود که بابین جهت ایشان که جهت اتحاد با قرآن و حاصل علم آن بودن است بهتر است از سایر جهات ایشان
چنانچه حضرت عزت فرموده است و لقد فضلناهم علی علم علی العالمین و سایر جهات ایشان انساب شریفه و نصوص و امثال اینها است
اگرچه اینها نیز داخل جهت قرابت میتوان کرد اما عمده جهت قرابت علم است والله یعلم فصل نهم در بیان سایر نصوص متفرقه ایشان که
مجملا در ضمن اخبار مختلفه وارد شده است در کتاب بشارة المصطفی از ابوهریره روایت کرده است که حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم فرمود
که بهترین شما بهتر شماست از برای اهلبیت من بعد از من و ایضا از حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم بروایت جابر بن عبدالله روایت کرده است
که فرمود هر گروه فرزندان پدری عصبه یعنی خویشان پدری میدارند که منسوب بآنها میباشند مگر فرزندان فاطمه که من ولی ایشان و عصبه ایشانم
و ایشان عترت من اند و از طینت من خلق شده اند وای بر آنها که تکذیب نمایند فضیلت ایشانرا هرکه ایشانرا دوست دارد خدا او را دوست
میدارد و هرکه ایشانرا دشمن میدارد خدا او را دشمن میدارد و ایضا بسند معتبر از حضرت امیرالمومنین علیه السلام روایت کرده است که بدرستیکه
حضرت عزت بر بندگان پنج چیز را واجب گردانیده است و واجب نگردانیده است مگر خوب و نیکو را نماز و روزه و زکوة و حج و ولایت ما اهلبیت
را پس عمل کردند مردم بچهار چیز و استخفاف کردند بر پنجم بخدا سوگند که کامل نکرده اند چهار خصلت را تا کامل نگردانند آنها را به پنجم یعنی اعتقاد
بامامت اهلبیت علیهم السلام شرط قبول آنهاست و ایضا از آنحضرت روایت کرده است که مائیم نجیبان و اولاد ما اولاد پیغمبران اند گروه ما
گروه خدا اند و گروهیکه بر ما خروج کرده اند لشکر شیطان اند کسیکه ما را به ایشان مساوی گرداند از ما نیست و صاحب کتاب مصباح الانوار
از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم فرمود که من ترازوی علمم و علی علیه السلام
دو کفه آنست و حسن و حسین علیهما السلام ریسمانهای آن اند و فاطمه علاقه آنست و امامان بعد از ایشان بآن ترازو وزن میکنند دوستان ما
دشمنان خود را که بآن دشمنانست لعنت خدا و لعنت لعنت کنندگان و ابن اثیر در جامع الاصول نقل کرده است از صحیح ترمذی از حضرت
امیرالمومنین علیه السلام که حضرت رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم دست حسن و حسین علیهما السلام را گرفت و گفت هرکه دوست دارد مرا
دوست دارد این دو تا و پدر ایشان و مادر ایشانرا با من خواهد بود در درجه من در قیامت و ایضا از صحیح ترمذی از زید بن ارقم روایت کرده است که رسول خدا
صلی الله علیه وآله وسلم گفت از برای علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام که من جنگم با کسیکه با شما جنگ است و صلحم با کسیکه با شما صلح
است و دیلمی از محدثان عامه در فردوس الاخبار روایت کرده است از حضرت امیرالمومنین علیه السلام که رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم
گفت که ما اهلبیتیم که خدا از ما فواحش آشکار و پنهان را دور گردانیده است و ایضا روایت کرده است که حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم
فرمود که ما اهلبیتی ایم که خدا از برای ما آخرت را بر دنیا اختیار کرده است و سید رضی در نهج البلاغة روایت کرده است که حضرت امیرالمومنین
علیه السلام در خطبه که ذکر آل پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم دران خطبه میکرد فرمود که ایشان موضع رازهای پیغمبر اند و ملجای امور رسالت اویند
و صندوق علم اویند و محل بازگشت حکم اویند و محل و مخزنهای کتابهای اویند و ریسمانهای دین اویند بایشان راست کرد منحنی شدن
پشت او را و با ایشان زائل گردانید ترس او را قیاس نمیتوان کرد بآل محمد صلی الله علیه وآله وسلم از این امت احدی را و مساوی

نمیتوان کرد هرگز بایشان گروهی را که نعمت آل محمد صلی الله علیه وآله وسلم بر ایشان جاری گردید و به برکت ایشان هدایت یافته اند ایشان
اند بنای محکم دین و ستون یقین بسوی ایشان باید برگردد کسیکه غلو کرده و از اندازه بدر رفته و بایشان باید ملحق شود کسیکه پس مانده و از برای
ایشان ست خصائص حق ولایت که محبت ایشان بر همه خلق واجبست و در میان ایشانست وصیت و وراثت یعنی ایشان اوصیاء پیغمبر اند و
وارث اویند و ابن بابویه در امالی بسند معتبر از حضرت امام رضا علیه السلام روایت کرده است که حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم فرمود که خبر داد مرا
جبرئیل از جانب خداوند جل جلاله که فرمود که علی بن ابیطالب علیه السلام حجت من ست بر خلق من و دین مرا او برپا میدارد و از صلب او امامی
چند بیرون آورم که قیام مینمایند بامر من و مردم را میخوانند بسوی راه من ببرکت ایشان دفع میکنم عذاب را از غلامان و کنیزان خود و بسبب
ایشان نازل میگردانم رحمت خود را و ایضاً بسند معتبر روایت کرده است از ام سلمه که گفت شنیدم از رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم که میگفت
علی بن ابیطالب علیه السلام و امامان از فرزندان او بعد از من بزرگواران روی زمین اند و کشانندهٔ دست و پا سفیدان و روسفیدان اند در قیامت
بسوی بهشت و ایضاً بسند قوی از حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم روایت کرده است که چون مرا بالا بردند بآسمان هفتم و از انجا بسدرة المنتهی
و از سدره به حجابهای نور ندا کرد مرا پروردگار من جل جلاله که یا محمد صلی الله علیه وآله وسلم تو بندهٔ منی و منم پروردگار تو پس از برای من
خضوع کن و مرا عبادت کن بر من توکل کن نه بر غیر من و بر من اعتماد کن و بس پس بدرستیکه ترا پسندیدم که بندهٔ من و دوست من
و رسول من و پیغمبر من باشی و پسندیدم تو را و برادر تو علی را که خلیفهٔ تو و جانشین تو و در گاه علم تو باشد پس او حجت من ست بر بندگان من
و امام و پیشوای خلق من ست باو دانسته میشود دوستان و دشمنان من و باو ممتاز میشود گروه شیطان از گروه من و باو برپا میشود دین
من و حفظ کرده میشود حدود من و جاری میشود احکام من و باو و امامان از فرزندان او رحمت میکنم بندگان و کنیزان خود را و بقائم از
شما معمور و آبادان میگردانم زمین خود را به تسبیح و تقدیس و تهلیل و تکبیر و تمجید و باو پاک میگردانم زمین را از دشمنان خود و میراث دهم
زمین را به دوستان خود و باو سخن و کلمهٔ کافران را پست میگردانم و کلمه و دین خود را بلند میگردانم و باو زنده می گردانم بندگان و کنیزان خود
را بعلم خود و از برای او ظاهر میگردانم گنجها و ذخیره ها را بمشیت خود و او را مطلع میگردانم بر رازها و آنچه در خاطرهای مردم ست باراده خود و اعانت
میکنم او را بملائکه خود تا آنکه تقویت کنند او را بر جاری کردن امر من و ظاهر گردانیدن دین من او ست دوست من بحقیقت و مهدی بندگان من ست براستی و ایضاً
بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم گفت یا علی علیه السلام تو برادر منی و وارث من و وصی منی و خلیفه و جانشین منی
در اهلبیت من و در امت در حیات من و بعد از وفات من دوست تو دوست من و دشمن تو دشمن منست یا علی من و تو و امامان از فرزندان تو سید و سرور خلق اند در دنیا و پادشاهان
اند در آخرت هر که ما را شناخته است پس خدا را شناخته است و هر که ما را انکار کند پس بتحقیق که خدای عز و جل را انکار کرده است و ایضاً
بسند معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده ست که حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم فرمود که بگیرید دامان این انزع
را یعنی علی علیه السلام را زیرا که پیشانی آنحضرت کشاده بود پس بدرستیکه او ست صدیق اکبر یعنی تصدیق پیغمبر صلعم پیشتر از همه کسی
کرده است در گفتار و کردار از همه صدیقان بزرگتر ست و او ست فاروق که جدائی می افگند میان حق و باطل هر که دوست دارد او را خدا
هدایت کرده است او را و هر که دشمن دارد او را خدا او را دشمن دارد و هر که از و تخلف کند خدا او را هلاک گرداند و از و بهم رسیده اند دو سبط
پیغمبر صلعم یعنی فرزند زادهٔ رسول صلی الله علیه وآله وسلم حسن و حسین و اینها فرزندان من اند و از حسین امامان هدایت بهم رسند خدا عطا کرده است
بایشان علم و فهم مرا پس ایشانرا دوست دارید و ولی یا غیر خود قرار دهید و راز داری بغیر ایشان نگیرید پس حلول کند بر شما غضب خدا

از پروردگار شما و هر که حلول کند بر او غضبی از پروردگارش پس فرو رفته است در تیه ضلالت و عذاب الهی و نیست زندگانی دنیا مگر متاع فریب و علی بن ابراهیم در تفسیر روایت کرده است از حضرت امیر المومنین علیه السلام که در بعضی از خطبها فرمود که بتحقیق میدانند آنها که حفظ کنندگان احادیث اند از اصحاب محمد صلی الله علیه وآله وسلم که آنحضرت فرمود که بدرستیکه من و اهلبیت من مطهران و معصومانیم پس بر ایشان پیشی مگیرید که گمراه شوید و از ایشان تخلف مورزید که از راه حق بلغزید و مخالفت ایشان مکنید که جاهل گردید و ایشانرا چیزی تعلیم مکنید که ایشان داناترند از شما و داناترین مردم اند در بزرگی و بردبارترین مردم اند در خردسالی پس متابعت کنید حق را و اهل حق را هر جا که باشند و ایضا بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که چون قیامت برپا شود بطلبند محمد صلی الله علیه وآله وسلم را پس بپوشانند او را حله گلرنگ پس باز دارند او را در جانب راست عرش پس ابراهیم علیه السلام را بطلبند و حله سفیدی بپوشانند و برپا دارند او را در جانب چپ عرش پس بطلبند امیر المومنین علی علیه السلام را و حله گلرنگی بپوشانند و از جانب راست حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم برپا دارند پس اسمعیل را بطلبند و حله سفید بپوشانند و از جانب چپ ابراهیم علیه السلام برپا دارند پس امام حسن علیه السلام را بطلبند و حله سبزی بپوشانند و بر جانب راست امیر المومنین علیه السلام برپا دارند پس بطلبند امام حسین علیه السلام را و حله گلرنگی بپوشانند و در جانب راست امام حسن علیه السلام برپا دارند پس شیعیان ایشانرا بطلبند و در پیش روی ایشان بایستند پس بطلبند حضرت فاطمه علیها السلام را و زنان و فرزندان و شیعیان او را پس داخل بهشت کنند ایشانرا بیحساب پس منادی از میان عرش ندا کند از جانب رب العزت و از افق اعلی که نیکو پدریست پدر تو یا محمد صلی الله علیه وآله وسلم و او ابراهیم ست علیه السلام و نیکو برادریست برادر تو و او علی بن ابیطالب علیه السلام ست و نیکو فرزند فرزند زادهایند فرزند زادهای تو و ایشان حسن و حسین اند و نیکو فرزند سقط شده است جنین تو که او محسن ست فرزند علی و فاطمه و عمر او را شهید کرد و نیکو امامان هدایت یافتگان فرزندان تو و ایشانرا یک یک نام برند و نیکو شیعیان اند شیعیان تو بدرستیکه محمد صلی الله علیه وآله وسلم و وصی او و دو فرزند زادهای او و امامان از فرزندان او رستگاران اند پس امر کند ایشانرا که به بهشت برند و اینست مضمون قول حق تعالی فمن زحزح عن النار و ادخل الجنة فقد فاز یعنی پس هر که دور گردانیده شود از آتش جهنم و داخل گردانیده شود در بهشت پس بتحقیق که او رستگار گردیده و صفار بسندهای معتبر از حضرت امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیهما السلام روایت کرده است که حضرت رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم فرمود که هر که خواهد بروش زندگی من زندگانی کند و بروش مردن من بمیرد و داخل شود به بهشتی که وعده داده است مرا پروردگار من که آن جنت عدن ست و منزل من ست در بهشت یک درخت از درختان آنرا پروردگار من بدست قدرت و رحمت خود غرس نموده پس گفته باش پس آن بهم رسید پس دوست دارد و اعتقاد کند بامامت علی علیه السلام بعد از من و امامت اوصیاء فرزندان مرا که خدا عطا کرده است بایشان فهم مرا و علم مرا و ایشان عترت من اند و از گوشت و خون بهم رسیده اند بخدا شکایت میکنم دشمنان ایشانرا از امت من که انکار فضیلت ایشان میکنند و قطع میکنند در حق ایشان صله و پیوند مرا والله که فرزند مرا خواهند کشت خدا شفاعت مرا بایشان نرساند و در روایت دیگر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم فرمود که هر که خوش آید او را که زندگی کند بنحو زندگی من و بمیرد بنحو مردن من و داخل جنت عدن شود پس ولی و امام خود قرار دهد علی بن ابیطالب علیه السلام و اوصیای او را بعد از من بدرستیکه ایشان داخل نمیکنند شما را در درگاه ضلالتی و بیرون نمیکنند شما را از درگاه هدایتی و ایشانرا تعلیم مکنید زیرا که ایشان داناترند از شما و سوال کردم از پروردگار

خود که جدائی نیفکند میان ایشان و میان قرآن تا آنکه با یکدیگر در حوض کوثر بر من وارد شوند چنین دو و انگشت خود را با یکدیگر ضم کرد و عرض
آن حوض بقدر ما بین بُصری شام است تا صنعای یمن و در آن قدحها است از نقره و طلا بعدد ستاره‌های آسمان و ابن بطریق مضامین این
روایات را از کتاب حلیة الاولیا بچندین سند از ابن عباس و زید بن ارقم روایت کرده است و صاحب کشف الغمه از مناقب
خوارزمی از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است و شیخ مفید در مجالس خود روایت کرده است از حضرت امام رضا
علیه السلام که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم گفت یا علی بشما فتح میکند خدا امر امامت را و بشما ختم میکند پس صبر کنید بر غصب
غاصبان و جور دشمنان بدرستیکه عاقبت نیکو از برای پرهیزکاران است شما گروه خدائید و دشمنان شما گروه خدا نیستند بلکه گروه شیطان اند خوشا حال
کسیکه اطاعت شما کند و وای بر کسیکه شما را نافرمانی کند شمائید حجت خدا بر خلق و شمائید عروة الوثقی که هرکه متمسک شود بآن هدایت یابد و هرکه ترک کند آنرا گمراه گردد
از خدا سوال میکنم از برای شما بهشت را کسی سبقت نمیگیرد بر شما بسوی طاعت خدا بلکه شما اولی و احقید بطاعت الهی از دیگران و ایضاً روایت کرده است از حضرت
امیر المومنین علیه السلام که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم گفت که یا علی خدا بما ختم میکند دین را چنانچه بما افتتاح کرده و بما
الفت میدهد خدا میان دلهای شما بعد از عداوت و کینها و در کتاب فضائل از حضرت صادق علیه السلام از پدرانش علیهم السلام
روایت کرده است از جابر انصاری که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که فاطمه سرور دل من است و دو پسرش
میوه‌های دل من اند و شوهرش نور دیدهٔ من است و امامان از فرزندان او امانت من اند و ریسمان کشیده اند از آسمان بزمین
هرکه چنگ زند در ایشان نجات یابد و هرکه تخلف کند از ایشان فرو رود در درکات ضلالت و در کتاب روضه و فضائل از ابن
عباس روایت کرده اند که گفت چون از حجة الوداع برگشتیم در مسجد رسول صلی الله علیه و آله و سلم در خدمت آنحضرت نشسته بودیم
فرمود که بدانید که حضرت عزت منت گذاشته بر اهل دین که هدایت کرد ایشانرا بمن و من منت میگذارم بر اهل دین که هدایت میکنم
ایشانرا بعلی بن ابیطالب علیه السلام پسر عم من و پدر فرزندان من هرکه هدایت یابد با ایشان نجات یابد و هرکه تخلف نماید از
ایشان گمراه گردد ای گروه مردمان خدا را بیاد آورید و از خدا بترسید در باب عترت من و اهلبیت من بدرستیکه فاطمه پارهٔ تن من است
و دو فرزندان او دو بازوی من اند و من و شوهر او چراغ راه هدایتیم خدایا رحم کن هرکه ایشانرا رحم کند و میامرز کسی را که بر ایشان
ستم کند پس آب از دیده‌های مبارکش جاری شد و فرمود که گویا می بینم آن ستمهارا که بر ایشان وارد خواهد شد و در عیون اخبار الرضا
بسند معتبر از آنحضرت روایت کرده است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم گفت که یا علی تو و فرزندان تو برگزیده های
خدائید از خلقش و ایضاً از آنحضرت روایت کرده است که رسول صلی الله علیه و آله و سلم گفت که هرکه من مولی و صاحب
اختیار اویم پس علی علیه السلام اولی بنفس و صاحب اختیار او است خداوندا دوستی کن هرکه با او دوستی کند و دشمنی کن هرکه
با او دشمنی کند و یاری کن هرکه او را یاری کند و مدد کن هرکه او را مدد کند و دشمنش را مخذول گردان و یاور او و فرزندان او باش
و خلیفهٔ او باش در فرزندانش و برکت ده ایشانرا در آنچه با ایشان عطا کرده و تائید کن ایشانرا بروح القدس و حفظ کن ایشانرا
بهر طرف از زمین که متوجه شوند و امامت را در میان ایشان قرار ده و زنده کن هرکه ایشانرا اطاعت کند و هلاک کن هرکه ایشانرا
نافرمانی کند بدرستیکه تو نزدیکی بدعا کنندگان و اجابت ایشان مینمائی و ابن بابویه در کتاب فضائل الشیعه از حضرت صادق
علیه السلام روایت کرده است که مردم غافل شدند از گفتار حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم در حق علی علیه السلام در روز

غدیر خم چنانچه غافل شده اند از گفتار حضرت در حق علی علیه السلام در غرفه مستتر او ابراهیم دیدنکه مردم بعیادت حضرت رسول صلی الله علیه
وآله وسلم آمدند دران غرفه پس علی علیه السلام داخل شد و خواست نزدیک آنحضرت بنشیند جای نیافت پس چون حضرت رسول
صلی الله علیه وآله وسلم دید که آنحضرت راجا ندادند فرمود که ای گروه مردم اینها اهلبیت من اند و شما استخفاف بشان ایشان میکنید
و هنوز من زنده ام درمیان شما بخدا سوگند که اگر من غائب شوم از شما خدا غائب نخواهد شد از شما بدرستیکه روح و راحت و خوشنودی
و بشارت و دوستی و محبت از برای کسیست که اقتدا کند بعلی بن ابیطالب علیه السلام و اعتقاد کند با مامت او و تسلیم و انقیاد
کند از برای او و از برای اوصیا بعد از او و لازم ست بر من داخل کردن ایشانرا در شفاعت خود زیراکه ایشان اتباع من اند
و هر که متابعت من کند پس او از من ست این مثلی ست که در ابراهیم علیه السلام جاری شد و گفت فمن تبعنی فانه منی زیراکه
من از ابراهیم ام و ابراهیم از من ست و دین من دین اوست و سنت من سنت اوست و فضل من فضل اوست و من
از و افضلم و فضیلت من فضیلت اوست بتصدیق قول پروردگار من که فرموده ذریة بعضها من بعض والله سمیع علیم

باب دوم

در بیان آیاتی که در شان ائمه مجملا نازل گردیده و دران چند فصل است **فصل اول** در تاویل سلام علی ال یس حق تعالی
فرموده است یس والقرآن الحکیم و فرموده است سلام علی ال یس مفسران از حضرت امیرالمومنین علیه السلام و امام محمد باقر
علیه السلام روایت کرده اند که یس اسم رسول ست و درآیه دوم فخر رازی گفته است که نافع و ابن عامر و یعقوب آل یس خوانده اند باضافه
لفظ آل بلفظ یس و باقی قرا بکسر همزه و سکون لام خوانده اند و در قراءت اولی سه وجه گفته اند اول آنکه الیاس پسر یاسین ست پس
الیاس آل یس ست دوم آنکه آل یس آل محمد اند سوم یس اسم قرآن ست و از طریق عامه و خاصه احادیث بسیار وارد شده است که قرات
بمنزله آل یسین ست و مراد آل محمد صلی الله علیه وآله وسلم ست و ابن حجر در صواعق از فخر رازی نقل کرده است که اهلبیت حضرت رسول
با آنحضرت مساوی اند در پنج چیز در سلام در بارهٔ رسول السلام علیك ایها النبی و در بارهٔ اهلبیت سلام علی ال یس و در صلوات بر او
و بر ایشان در تشهد فرموده است در حق رسول طه یعنی یا طاهر و در شان اهلبیت و یطهرکم تطهیرا و در حرمت تصدق و در
محبت در شان رسول صلی الله علیه وآله وسلم فاتبعونی یحببکم الله و در شان اهلبیت علیهم السلام قل لا اسالکم علیه
اجرا الا المودة فی القربی و علی بن ابراهیم در تفسیر روایت کرده است از حضرت صادق علیه السلام که یاسین اسم رسولخداست
صلی الله علیه وآله وسلم و دلیل براین آنکه بعد از آنحضرت فرموده ست انك لمن المرسلین و ایضا گفته است در تفسیر سلام علی آل
یس که یاسین محمد صلی الله علیه وآله وسلم ست و آل محمد ائمه اند علیهم الصلوة والسلام و در امالی و معانی الاخبار و تفسیر محمد بن العباس
ابن ماهیار روایت کرده است از حضرت صادق ع که حضرت امیرالمومنین علیه السلام فرمود در تفسیر قول حق تعالی سلام علی آل
یسین که یس محمد ست و مائیم آل یسین و ایضا در امالی و معانی الاخبار روایت کرده است از ابی مالک که یاسین محمد صلی الله
علیه وآله وسلم ست و ایضا در هر دو کتاب از ابن عباس روایت کرده است در قول حق تعالی سلام علی ال یس که گفت یعنی
علی آل محمد ست و ایضا در معانی الاخبار از ابن عباس روایت کرده است در تفسیر سلام علی آل یسین یعنی سلام از جانب پروردگار
عالمیان بر محمد و آل او و صلوات الله علیهم و سلامتی از برای کسیکه ولایت ایشانرا اختیار کند در قیامت از عذاب خدا و ایضا

در معانی الاخبار از عبد الرحمن سلمی روایت کرده است که عمر بن الخطاب سلام علی آل یاسین میخواند ابو عبد الرحمن گفت که آل یاسین آل محمد است و ابن ماهیار در تفسیرش روایت کرده است از سلیم بن قیس هلالی که حضرت امیر المؤمنین علیه السلام فرمود که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را اسمش یاسین است و مائیم آنها که خدا در شان ایشان فرموده است سلام علی آل یس و ایضاً ابن ماهیار و فرات بن ابراهیم در تفسیرهای خود بطرق متعدده این مضمون را از ابن عباس روایت کرده اند که در حدیث طولانی که حضرت امام رضا علیه السلام احتجاج نمود بر علمای عامه در فضل عترت طاهره مذکور است که حضرت از ایشان پرسید که خبر دهید مراد از قول حق تعالی یس والقرآن الحکیم انک لمن المرسلین علی صراط مستقیم مراد از یس کیست علما گفتند محمد است کسی در آن شکی ندارد حضرت فرمود که پس خدا عطا کرده است بمحمد و آل محمد از این سبب فضیلتی که کسی نمیرسد بکنه وصف آن مگر کسیکه درست تعقل کند آنرا زیرا که حق تعالی سلام نفرستاده است مگر بر انبیا پس فرموده است سلام علی نوح فی العالمین و فرموده است سلام علی ابراهیم و فرموده است سلام علی موسی و هرون و نگفته است سلام علی آل نوح و نگفته است سلام علی آل ابراهیم و نگفته است سلام علی آل موسی و هرون و گفته است سلام علی آل یس یعنی آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم است فصل دوم در بیان آنکه اهل ذکر اهلبیت علیهم السلام اند و آنکه بر شیعه سوال از ایشان واجب است و بر ایشان جواب واجب نیست حق تعالی فرموده است فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون بالبینات والزبر و در جای دیگر نیز فرموده است هذا عطاؤنا فامنن او امسک بغیر حساب و فرموده است و انه لذکر لک و لقومک و سوف تسئلون ظاهر آیه اولی و ثانیه آنست که سوال کنید از اهل ذکر اگر باشید که ندانید و خلاف کرده اند مفسران که اهل ذکر کیستند بعضی گفته اند اهل علم اند و بعضی گفته اند اهل کتاب اند و اخبار بسیار وارد شده اند که مراد ائمه اند بدو وجه آنکه ایشان اهل علم قرآن اند چنانچه بعد از این در آیه سوره نحل میفرماید و انزلنا علیک الذکر لتبین للناس ما نزل الیهم فصل سوم آنکه ایشان اهل رسول اند و رسول ذکر است چنانچه فرموده است قد انزل الله الیکم ذکرا رسولا و در آیه سوم مشهور میان مفسران آنست که خطاب بحضرت سلیمان است یعنی این پادشاهی عطای است از ما که تو دادیم خواهی بده و منت گذار و خواهی امساک کن و بده بی آنکه بر تو حسابی باشد نه در دادن و نه در نگاه داشتن و از اخبار آینده ظاهر میشود که مراد عطای علم است و در آیه چهارم اکثر مفسرین ذکر را بشرف تفسیر کرده اند یعنی قرآن شرفی است از برای تو و از برای قوم تو و در قیامت سوال کرده خواهید شد از ادای شکر قرآن و قیام نمودن بحق آن و در احادیث آینده وارد شده است که مراد آنست که سوال از علوم و احکام قرآن از شما خواهند کرد و علی بن ابراهیم و صفار بسندهای معتبر بسیار روایت کرده اند که زراره از حضرت امام محمد باقر علیه السلام سوال کرد از اهل ذکر حضرت فرمود که مائیم زراره گفت پس از شما باید سوال کنند فرمود بلی زراره گفت مائیم سوال کنندگان فرمود بلی گفت پس بر ما واجب است که از شما سوال کنیم فرمود بلی گفت پس بر شما واجب است جواب ما گوئید فرمود اختیار با ماست اگر بخواهیم جواب میگوئیم و اگر نمیخواهیم نمیگوئیم پس این آیه را خواند هذا عطاؤنا تا آخر مترجم گوید که هدایت گمراهان و نهی از منکر و امر بمعروف بدون مانعی با تحقق شرائط بر همه کس واجب است خصوصاً این امامان و پیشوایان دین که ایشان برای این امور منصوب اند پس این حدیث و امثال آن یا محمول اند بر حال تقیه که مامور نیستند که ترک تقیه کنند و باظن ضرر البته اظهار حق نکنند و یکی از شرائط

امر بمعروف و نهی از منکر عدم خوف ضررست و شرط دیگر تجویز تاثیرست یا محمول اند بر بعضی از تاویل آیات نسبت بجمعی که عقول
ایشان تاب فهم آنها نداشته باشد یا بعضی از دقائق معرفت الهیه یا معرفت احوال غریبه حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم و
حضرات ائمه معصومین علیهم السلام که فهم اکثر خلق قاصرست از ادراک آنها زیرا که ائمه صلوات الله علیهم از شیعیان ناقص الفهم
زیاده از سنیان تقیه میکردند بسبب آنکه از شیعیان نزد دیدن بعضی از معجزات غریبه یا شنیدن بعضی از احوال عجیبه ایشان غالی
شدند و بالوهیت ایشان قائل شدند و اما استشهاد بآیه قصه سلیمان اینست که بر سبیل مثل و نظیر ذکر کرده اند یعنی همچنانچه حضرت
سلیمان علیه السلام را در امور دنیوی مخیر نموده بودند میان عطا و منع ما را در اضافه علوم و حقائق مخیر گردانیده اند و یا آنچه در قصه حضرت
سلیمان علیه السلام نیز مراد خصوص علوم معارف باشد یا اعم از آنها از امور دنیوی یا آنکه در حق ائمه نیز اعم از هر دو مراد باشد و در
عیون اخبار الرضا در حدیث احتجاج در فضیلت عترت طاهره آنحضرت فرمود اهل ذکر یهود و نصاری اند حضرت فرمود سبحان
الله آیا جائزست که از ایشان بپرسیم اگر از ایشان سوال کنیم ما را بدین خود دعوت خواهند کرد و خواهند گفت که دین ما بهتر
از دین اسلام مامون گفت که آیا شرحی و بیانی بخلاف گفته ایشان نزد شما هست حضرت فرمود که بلی ذکر رسول خداست و ما اهلبیت
او ئیم و این مطلب در کتاب خدا ابیّن و واضح ست در آنجا که در سوره طلاق میفرماید الذین امنوا قد انزل الله الیکم ذکرا
رسولا یتلوا علیکم آیات الله پس ذکر رسول خدا است و ما اهل اوئیم و در قرب الاسناد و در بصائر الدرجات و کافی بسند صحیح روایت
کرده اند که حضرت امام رضا علیه السلام نوشت بابن ابی بصیر که حضرت عزت میفرماید فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون
ایضا میفرماید و ما کان المؤمنون لینفروا کافة فلولا نفر من کل فرقة منهم طائفة لیتفقهوا فی الدین ولینذروا
قومهم اذا رجعوا الیهم لعلهم یحذرون یعنی نبودند مومنان که بیرون آیند از شهرهای خود پس چرا که از هر فرقه طائفه
بیرون نمی آیند از برای آنکه مسائل دین خود را بیاموزند و بترسانند قوم خود را از عذاب الهی چون برگردند بسوی ایشان شاید
حذر کنند حضرت فرمود پس واجب شده است بر شما سوال کردن و برد کردن بسوی ما و بر ما واجب نکرده گفتن را حق تعالی
میفرماید فان لم یستجیبوا لك فاعلم انما یتبعون اهوائهم و من اضل ممن اتبع هواه بغیر هدی من الله یعنی اگر اجابت
تو نکنند و سخن ترا قبول نکنند پس بدان که ایشان متابعت نمیکنند مگر خواهشهای نفسانی خود را و کیست گمراه تر از کسیکه پیروی
کند خواهش خود را بغیر هدایتی از جانب خدا مترجم گوید ظاهرا حضرت آیه را تاویل فرموده اند بآنکه هرگاه دانید که استجابت تو نمیکنند
در کار نیست تبلیغ رسالت و مبالغه در آن نسبت بایشان پس دلیل خواهد بود که بر ایشان جواب گفتن واجب نیست و در
بصائر الدرجات بچندین طریق موثق فرمود که شمائید یعنی شیعیان گفتم چنانچه مامور شده اید که سوال کنیم و گمان کردم که از این
راه که بدر آییم هرچه سوال کنیم جواب خواهد گفت پس فرمود که شما مامور سوال شده اید و ما مامور بجواب نشده ایم اختیار با ماست
اگر خواهیم جواب میگوئیم اگر نخواهیم جواب نمیگوئیم و صفار در بصائر الدرجات بزیاده از سی سند معتبر این مضمون را روایت
کرده است و علامه حلی رحمه الله در کتاب کشف الحق از تفسیر محمد ابن موسی شیرازی که از علمای عامه است و از دوازده تفسیر
استخراج کرده است روایت کرده است که او از ابن عباس روایت کرده است که اهل ذکر محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین اند ایشان
اهل ذکر و علم و عقل اند و اهلبیت نبوت اند و معدن رسالت اند و محل آمدن و رفتن ملائکه اند والله که خدا مومن را مومن

نشنیده مگر از برای کرامت امیر المومنین علیه السلام و سفیان ثوری نیز این حدیث را روایت کرده است از سدی از حارث اعور و در بصائر الدرجات بچهار سند صحیح از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است در تفسیر وانه لذکر لك ولقومك وسوف تسئلون که ذکر قرآن است و مائیم قوم آنحضرت و از ما سوال میکنند از معانی و احکام قرآن و در روایت صحیح دیگر حضرت باقر علیه السلام فرمود که مقصود باین آیه مائیم و مائیم اهل ذکر و مائیم سوال کرده شده که باید از ما سوال کنند و در روایت صحیح دیگر حضرت باقر علیه السلام فرمود در تفسیر این آیه که رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم و اهلبیت او اهل ذکراند و از ایشان سوال میکنند و بسند صحیح معتبر از حضرت امیر المومنین علیه السلام روایت کرده است که مائیم قوم آنحضرت و ابن ماهیار در تفسیرش مثل این روایات را از سلیم بن قیس از حضرت امیر المومنین علیه السلام روایت کرده است که حضرت این آیه را خواندند و فرمودند که رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم و اهلبیت او اهل ذکراند و ایشان اند سوال کرده شدگان خدا امر کرده است مردم را که از ایشان سوال کنند پس ایشان اند والیان مردم و اولی بامر ایشان پس حلال نیست احدی از مردم را که این حقی که خدا از برای ایشان واجب گردانیده است از ایشان بگیرد و ایضا در حدیث معتبر دیگر از آنحضرت روایت کرده است که قوم آنحضرت امیر المومنین علیه السلام است و مردم را از ولایت آنحضرت در قیامت سوال خواهند کرد و در کافی بسند معتبر روایت کرده است از موسی بن اشیم که گفت در خدمت حضرت صادق علیه السلام بودم شخصی از تفسیر آیه سوال کرد حضرت جواب فرمود مرد دیگر داخل مجلس شد و از همان آیه سوال کرد حضرت تفسیر دیگر فرمود غیر آنکه اول فرموده بود پس مرا حالتی عارض شد که خدا میداند حتی آنکه گویا دلم را بکارد پاره پاره کردند و در دل خود گفتم که من ابوقتاده را در شام گذاشته ام که یک حرف مانند و را خطا نمیکند و آمده ام نزد این مرد که چنین جفاهای بزرگی میکند در این خیال بودم که مرد دیگر آمد و از همان آیه سوال کرد و تفسیر دیگر فرمودند بغیر آنچه هر دو جواب گفته بود پس نفس من ساکت شد و دانستم که این خطا نیست دانسته اینها را فرموده اند از برای تقیه و مصلحت و چون حضرت دانستند که چه در خاطر من گذشت بجانب من التفات نمودند و فرمودند که ای پسر اشیم خدا تفویض کرد و فرمود و ما آتیکم الرسول فخذوه و ما نهیکم عنه فانتهوا یعنی هر چه عطا کند شما را رسول پس بگیرید و عمل کنید و آنچه نهی کند شما را از آن پس ترک کنید و آنچه بحضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم تفویض کرده بود بما تفویض نموده و در کتاب اختصاص همین حدیث را روایت کرده و در آخرش چنین است که چون حاضران مجلس بیرون رفتند نظر کردند بسوی من و فرمود که گویا دلتنگ شدی گفتم دل تنگ نشدم فدایت شوم از سه قول مختلف در یک نوع سوال حضرت فرمود که ای پسر اشیم بدرستیکه خداوند تفویض کرد بسلیمان علیه السلام امور مملکت و بادشاهی را و فرمود هذا عطاؤنا فامنن او امسك بغیر حساب و تفویض کرد به محمد صلی الله علیه وآله وسلم امر دین خود را و فرمود و ما آتیکم الرسول فخذوه و ما نهیکم عنه فانتهوا و خدا تفویض کرده است بائمه از ما بسوی ما آنچه تفویض کرده بود به محمد صلی الله علیه وآله وسلم پس دلتنگ مشو و در بصائر الدرجات بسند حسن کالصحیح روایت کرده است که صفوان از حضرت امام رضا علیه السلام پرسید که آیا میتواند بود که از امام بپرسند از مسئله حلال و حرام و جوابش نزد او نباشد فرمود نه اما گاه است که جوابش نزد او هست و نمیگوید از برای مصلحت و از حضرت صادق علیه السلام بسند صحیح روایت کرده است که مائیم اهل ذکر و اولوا العلم و نزد ماست علم حلال و حرام و علی بن ابراهیم رحمه الله روایت کرده است در تفسیر این آیه الذین آمنوا و تطمئن قلوبهم

بذکر الله یعنی آنها که ایمان آورده اند و مطمئن و ساکن میگردد دلهای ایشان بیاد خدا فرمود که یاد خدا امیر المؤمنین علیه السلام و ائمه اند
علیهم السلام یعنی ولایت ایشان یا آنکه یاد ایشان یاد خداست و ابن ماهیار روایت کرده است از حضرت امام موسی علیه السلام در تفسیر
این آیه لقد انزلنا الیکم کتابا فیه ذکرکم افلا تعقلون یعنی بتحقیق که فرستاده ایم بسوی شما کتابی را که ذکر شما ست در آن آیا نمی فهمید
و تعقل نمیکنید فرمود که مراد بذکر اطاعت امام ست بعد از پیغمبر که موجب شرف دنیا و آخرت است **فصل سوم** در بیان آنکه ایشان اند اهل
علم قرآن و راسخون در علم و انذار کنندگان بقرآن و ابن ماهیار بسند معتبر از امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است در تفسیر این آیه
فالذین آتیناهم الکتاب یؤمنون به یعنی پس آنها که داده ایم بایشان کتاب را ایمان می آورند بآن حضرت فرمود که مراد بآنها که کتاب
بایشان داده شده است آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم اند که علم قرآن بایشان داده شده است و من هؤلاء من یؤمن به
یعنی و از این جماعت بعضی هستند که ایمان می آورند بکتاب حضرت فرمود که مراد اهل ایمان اند از اهل قبله و ابن بابویه و کلینی و دیگران
روایت کرده اند بسندهای بسیار از حضرت صادق علیه السلام در تفسیر این آیه بل هو آیات بینات فی صدور الذین اوتوا العلم
یعنی بلکه قرآن آیات واضحی چند است که در سینه های آنها که علم بایشان داده شده است فرمود بآنها که علم بایشان داده شده است
ائمه اند از آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم و لفظ و معنی قرآن در سینه های ایشان ست و در بصائر الدرجات بسند معتبر از ابو بصیر از امام محمد باقر
علیه السلام روایت کرده است که حضرت این آیه را خواند بعد از آن فرمود که خدا نگفته که در میان دو جلد مصحف ست بلکه گفت در سینه آنها ست
که علم بایشان داده است ابو بصیر گفت شاید آنها فرمود که کی بوده اند بغیر ما و به بسند سند روایت کرده است که این آیه در شان
ایشان ست و محتمل ست که حضرت فرمود که فی صدور الذین اوتوا العلم را متعلق به بینات گردانیده باشد یعنی واضح اند در سینه آنها ست
و کسی بغیر ایشان معانی و اسرار آنها را نمیداند پس در فهم قرآن رجوع بایشان باید کرد و عیاشی از حضرت صادق علیه السلام
روایت کرده است در تفسیر این آیه الذین آتیناهم الکتاب یتلونه حق تلاوته اولئک یؤمنون به یعنی آنها که کتاب را بایشان
داده ایم تلاوت میکنند آنرا چنانچه سزاوار تلاوت کردن است ایشان اند که ایمان آورده اند بکتاب حضرت فرمود که آنها که کتاب بایشان
داده شده است ائمه علیهم السلام اند مترجم گوید که بعضی از مفسران گفته اند که مراد بکتاب تورات است و آنها که علمش بایشان داده
شده است آن جماعت اند از یهود و نصاری که ایمان بحضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم آورده بودند و بعضی گفته اند که کتاب
قرآن ست و آنها که کتاب بایشان داده شده است مؤمنان این امت اند و تفسیری که حضرت فرموده اند مبنی بر این ست و موافق
تر ست بسیاق آیه کریمه زیرا که حق تلاوت قرآن موقوف ست بر علم باسرار و بطون آن و آن مخصوص بایشان ست چنانچه
ایمان کامل بقرآن بعمل نمی آید مگر از ایشان و کلینی بسندهای معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است در تفسیر این
آیه و اوحی الی هذا القرآن لانذرکم به و من بلغ الخ یعنی و وحی کرده شده است بسوی من این قرآن که بترسانم بآن
شما را و هر که برسد حضرت فرمود که یعنی هر که بجا با است برسد از آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم انذار میکند مردم را بقرآن چنانچه انذار
میکرد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بآن و علی بن ابراهیم روایت کرده است که و من بلغ امام ست فرمود که محمد صلی الله علیه
و آله و سلم انذار میکرد و ما انذار میکنیم چنانچه محمد صلی الله علیه و آله و سلم انذار میکرد مترجم گوید که اکثر مفسران گفته اند که من بلغ عطف است
بر ضمیر مفعول لانذرکم یعنی از برای آنکه انذار کنم هر کس را که قرآن بآن برسد تا روز قیامت و بنابر آنچه در احادیث وارد شده است

عطف بر ضمیر فاعل اند در علم خدا بود و علی بن ابراهیم رحمه الله بسند معتبر روایت کرده است از حضرت صادق علیه السلام که قرآن
خبر کننده و امر کننده است امر میکند به بهشت و خبر میکند در جمیع و در آن محکم هست که واضح الدلالت بر معنی مقصود و متشابه است که معانی
بسیار در آن محتمل ست و فهم معنی مقصود از آن مشکل ست اما محکم را پس ایمان می آوری و عمل میکنی بآن و اعتقاد میکنی بآن و اما متشابه
را پس ایمان می آوری و عمل نمیکنی بآن و اینست معنی قول حق تعالی فاما الذین فی قلوبهم زیغ فیتبعون ما تشابه منه ابتغاء
الفتنة و ابتغاء تاویله وما یعلم تاویله الا الله والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کل من عند ربنا و راسخان در علم آل
محمد صلی الله علیه وآله وسلم اند و ایضاً علی بن ابراهیم و صاحب اختصاص بسندهای صحیح و معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت
کرده اند که رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم بهترین راسخان در علم بود و دانست آنچه خدا براو فرستاده بود از تنزیل قرآن و تاویل قرآن
یعنی ظهر و بطن قرآن و نخواهد که براو فرستد آیه را که تاویلش را تعلیم او نکند و اوصیای او که بعد از او آمده اند همه تنزیل و تاویل قرآن را
میدانستند و در کافی و بصائر تتمه هست که آنها تاویلش را نمیدانند از شیعیان چون عالم یعنی امام از روی علم و دانائی در میان
ایشان بیان کند میگویند ایمان آوردیم بآن همه از جانب پروردگار هست و قرآن در آن خاص میباشد و عام میباشد و محکم میباشد
و متشابه میباشد و ناسخ میباشد و منسوخ میباشد و راسخان در علم همه را میدانند مترجم گوید اول آیات چنین ست هو الذی انزل
علیک الکتاب یعنی اوست خداوندی که فرستاده است بر تو قرآن را منه آیات محکمات هن ام الکتاب از جمله قرآن آیه چند
هست واضح الدلالت که اینها اصل قرآن ست و آخر متشابهات و آیه چند دیگر هست که شبیه بیکدیگر ست معنی آنها و معنی مقصود از آنها
واضح نیست واما الذین فی قلوبهم زیغ پس اما آنها که در دلهای ایشان میل بسوی باطل هست فیتبعون ما تشابه منه پس
متابعت میکنند آنچه متشابه هست از قرآن ابتغاء الفتنة و ابتغاء تاویله از برای آنکه مردم را گمراه کنند و بشبهه اندازند و از برای آنکه
بخواهش خود تاویل کنند وما یعلم تاویله الا الله و نمیدانند تاویل متشابه را مگر خدا والراسخون فی العلم و آنها که ثابت اند در علم و بنای
علم ایشان بر یقین ست در ینجا خلاف ست میان مفسران و اکثر ایشان وقف میکنند بر الله و این را ابتدای کلام میدانند و یقولون آمنا
به کل من عند ربنا را خبر آن میدانند یعنی راسخان در علم میگویند ایمان آوردیم به متشابه همه از جانب پروردگار ماست هر چند معنی آنرا
ندانیم و بعضی بر الله وقف نمیکنند والراسخون را عطف بر الله میکنند یعنی راسخون در علم نیز میدانند یعنی متشابه قرآن را و احادیث
بسیار وارد شده است بر این تفسیر بر آنکه مراد از راسخون رسول خدا و ائمه هدی صلوات الله علیهم اند و در بعضی از روایات وارد شده است
که یقولون استیناف کلام ست و فاعل آن شیعیان ست یعنی چون شیعیان از ائمه خود که راسخ در علم اند تاویل متشابه را میشنوند
و تصدیق ایشان میکنند و میگویند همه از جانب پروردگار ماست و کلینی بسند صحیح روایت کرده ست که مائیم راسخان در علم و ما
میدانیم تاویل قرآن را و بسند معتبر دیگر روایت کرده است از آنحضرت که راسخون در علم امیرالمومنین و امامان بعد از وست صلوات الله
علیهم و در بصائر الدرجات روایت کرده است بسند صحیح از حضرت امام محمد باقر علیه السلام که هیچ آیه در قرآن نیست مگر آنکه آنرا ظهری و بطنی
هست و هیچ حرفی در آن نیست مگر آنکه اشاره است بامری که حادث میشود و حدوث آن و ظهور آن بر امام وقتی دارد و بر امام زنده
علم بآن فائض میشود و بر امام گذشته چنانچه خدا میفرماید که نمیدانند تاویل آنرا مگر خدا و راسخان در علم و ما میدانیم آنرا و علی بن
ابراهیم روایت کرده است از حضرت صادق علیه السلام در تفسیر این آیه قال الذین اوتوا العلم ان الخزی الیوم والسوء علی الکافرین

یعنی خواهند گفت آن جماعتی که داده شده است بایشان علم که خواری امروز و حال بد بر کافران است حضرت فرمود که آن جماعت که علم بایشان داده شده
است ائمه علیهم السلام اند و ایضاً روایت کرده است در تفسیر این آیه ویری الذین اوتوا العلم الذی انزل الیک من ربک هو الحق
یعنی میدانند آنها که علم بایشان داده شده است که آنچه نازل شده است بسوی تو از پروردگار تو آن حق است حضرت فرمود که مراد حضرت
امیر المومنین علیه السلام است که تصدیق کرد حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم را در آنچه خدا براو فرستاده است و کلینی روایت کرده است بسند
معتبر از امام محمد باقر علیه السلام که دعوی نکرده است احدی از مردم که همه قرآن را چنانچه خدا نازل کرده است میداند مگر دروغ گوئی و جمع
نکرده است و حفظ نکرده است قرآن را چنانچه خدا فرستاده است مگر علی بن ابیطالب علیه السلام و ائمه بعد از او علیهم السلام و در روایت دیگر
فرمود که نمیتواند دعوی کند کسی که نزد او جمیع قرآن است ظاهرش و باطنش غیر اوصیای پیغمبر علیه السلام و در حدیث دیگر فرمود که از جمله علمها
که خدا بما داده است تفسیر قرآن است و احکام قرآن و علم تغییر زمانه و حوادثی که در زمانه واقع میشود پس فرمود که اگر ضبط کننده مییافتیم که اسرار
ما را فاش نکند یا کسیکه رازی باو توان گفت میگفتیم و ایضاً بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که فرمود که بخدا سوگند
که من میدانم کتاب خدا را از اول تا آخر چنانچه گویا در کف من است در قرآن خبر آسمان و خبر زمین و خبر گذشته و خبر آینده و خدا میفرماید فیه
تبیان کل شیء یعنی در قرآن است بیان همه چیز و در حدیث دیگر فرمود که خدا در شان آصف وزیر سلیمان علیه السلام گفته است که گفت
آن کسیکه نزد او علمی از کتاب بود من می آورم برای تو تخت بلقیس را پیش از آنکه چشم بر هم زنی پس حضرت انگشتها را گشود و بر سینه حقیقت
دفینه خود گذاشت و گفت نزد ما است والله علم جمیع کتاب و بسند صحیح از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که معاویه بن
عمار از آن حضرت کرد سوال از تفسیر این آیه قل کفی بالله شهیدا بینی و بینکم و من عنده علم الکتاب یعنی بگو یا محمد که بس است
خدا گواه میان من و میان شما و آنکه نزد او است علم کتاب ما افضل ما است و بهتر ما است بعد از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و در بصائر بسند
معتبر روایت کرده است که شخصی بخدمت حضرت امام موسی علیه السلام عرض کرد که شما تفسیری چند میکنید کتاب خدا را که ما نشنیده ایم از
دیگری حضرت فرمود که قرآن بر ما نازل شده پیش از دیگران و از برای ما تفسیر شده پیش از آنکه در میان مردم منتشر گردد پس ما میدانیم
حلال و حرام قرآن را و ناسخ و منسوخ آنرا و ما میدانیم که کدام آیه در سفر نازل شده و کدام آیه در حضر نازل شده و در کدام شب نازل
شده و در شان کی نازل شده و در چه باب نازل شده پس ما حکیمان و دانایان خدائیم در زمین او و گواهان خدائیم بر خلق او
و این مفاد قول حضرت عزت است ستکتب شهادتهم و یسئلون یعنی بزودی نوشته میشود شهادت ایشان و از ایشان
سوال میکنند حضرت فرمود پس شهادت از برای ما است و سوال کردن از برای شهود علیه است که سائر امت باشند پس این علم آن
چیزیست که اعلام کردم بسوی تو و ادا کردم بسوی تو آنچه لازم شده بود بر من پس اگر قبول کنی شکر کن و اگر ترک کنی پس خدا بر همه چیز گواه است

فصل چهارم در بیان آنکه آیات خدا و بینات خدا و کتاب خدا ایشان اند و در بطن قرآن علی بن ابراهیم بسند معتبر روایت کرده است که سوال کردند
از امام محمد باقر علیه السلام در تفسیر این آیه الذین کذبوا بایاتنا صم و بکم فی الظلمات من یشاء الله یضلله و من یشاء یجعله علی
صراط مستقیم که ترجمه ظاهرش آنست که آنها که تکذیب کردند بآیات ما کر اند که نمی شنوند آیات را شنیدنی که از آن منتفع گردند و لال اند
که گویا بحق نمیگویند و در تاریکیهای کفر و جهالت و ضلالت حیران مانده اند هر که را خدا خواهد بگمراهی او را گمراه میگرداند او را یعنی هر که مستحق الطاف الهی
نیست او را بخود میگذارد و هر که را خواهد میگرداند او را براه راست حضرت فرمود که این آیه نازل شده است در شان جماعتی که تکذیب

کردند اوصیا و انبیا را که ایشان دلالان اند چنانچه خدا فرموده و در ظلمات اند هر که از فرزندان شیطان است تصدیق نمیکند باوصیاء و ایمان نمی آورد
بایشان هرگز و ایشانند که خدا گمراه کرده است ایشانرا و هر که از فرزندان آدم است که شیطان در نطفهٔ او شریک نشده است ایمان می آورد باوصیا
و ایشان اند که براه راست اند راوی گفت که از حضرت شنیدم که میفرمود که هر جا که کذبوا بآیاتنا در قرآن وارد شده است مراد تکذیب همه اوصیا است
مترجم گوید که تکذیب بآیات را تاویل کردن بتکذیب باوصیاء دو وجه دارد اول آنکه مراد بآیات علامات عظمت و جلالت الهی باشد و ایشان
اعظم علامات بزرگی الهی اند چنانچه بعد ازین خواهد آمد دوم آنکه آیاتی مراد باشد که در شان ایشان در قرآن وارد شده و تکذیب بآنها
متضمن تکذیب بهمه قرآن است و ایضاً علی بن ابراهیم روایت کرده است در تفسیر این آیه والذین هم عن آیاتنا غافلون یعنی
و آن جماعتی که ایشان از آیات ما غافل اند که مراد از آیات حضرت امیر المومنین علیه السلام و ائمه صلوات الله علیهم اند و دلیل برین قول امیر المومنین
علیه السلام است که خدا را آیتی از من بزرگتر نیست و ایضاً بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است از تفسیر قول حق تعالی و ما تغنی
الآیات والنذر عن قوم لا یومنون یعنی فائده نمی بخشد آیات و نذر یعنی ترسانندگان اند گروهی را که ایمان نمی آورند و فرمود که آیات ائمه
اند و نذر پیغمبران اند و باز فرموده است درین آیه والذین کفروا و کذبوا بآیاتنا فاولئک لهم عذاب مهین یعنی آنهاکه کافر شدند
و تکذیب کردند بآیات ما پس از برای ایشان عذابیست خوار کننده که مراد آن گروهی اند که ایمان نیاورده اند بولایت امیر المومنین علیه السلام
و ائمه علیهم السلام و باز گفته است در تفسیر این آیه سیریکم آیاته فتعرفونها یعنی بزودی بنماید خدا بشما آیات خود را پس خواهید شناخت
آنها را فرمود که مراد امیر المومنین علیه السلام و ائمه علیهم السلام اند چون برمیگردند در رجعت دشمنان ایشان میشناسند ایشانرا چون می بینند ایشانرا و
روایت کرده است بسند حسن کالصحیح از حضرت صادق علیه السلام در تفسیر این آیه ان نشا ننزل علیهم من السماء آیة فظلت اعناقهم
لها خاضعین یعنی اگر خواهیم میفرستیم بر ایشان از آسمان آیتی پس میگردد گردنهای ایشان برای آن آیت خاضع و ذلیل که مراد
خضوع گردنهای بنی امیه است در وقتیکه صدا از آسمان باسم صاحب الامر علیه السلام ظاهر گردد و ایضاً گفته است در تفسیر قول حق تعالی
وما یجحد بآیاتنا الا الکافرون یعنی انکار نمیکنند آیات ما را مگر کافران که مراد آنست که انکار نمیکنند امیر المومنین و ائمه علیهم السلام را مگر کافران
و ایضاً بسند معتبر از حضرت امام موسی علیه السلام در تفسیر این آیه ذلک بانه کانت تاتیهم رسلهم بالبینات که مراد به بینات ائمه علیهم السلام اند و کلینی روایت کرده
است از حضرت صادق علیه السلام در تفسیر این آیه واذا تتلی علیهم آیاتنا بینات قال الذین لا یرجون لقاءنا ائت بقرآن غیر هذا او بدله یعنی چون تلاوت میشود برایشان
آیات ما در حالتیکه بین و واضح اند میگویند آنجماعتیکه امید ملاقات ما ندارند یعنی اعتقاد بآخرت ندارند بیاور قرآنی غیر این یا بدل
کن این را حضرت فرمود که یعنی بدل کن علی علیه السلام را گویا مراد این باشد که ایشان میگفتند که قرآنی بیاور که ولایت علی علیه السلام
در آن نباشد یا درین قرآن بجای علی دیگری را قرار ده و در احادیث بسیار بروایت ابن ماهیار و دیگران از حضرت صادق و امام رضا
علیهما السلام وارد شده است در تفسیر این آیه وانه فی ام الکتاب لدینا لعلی حکیم که اکثر مفسران گفته اند که مراد آنست که بدرستیکه
قرآن در لوح محفوظ نزد ما محفوظ است از تغییر و بلند مرتبه است در میان کتابهای آسمانی و حکیم است یعنی مشتمل است بر حکمتها یا محکم
است و منسوخ نمیگردد بغیر خود و فرمودند که مراد آنست که حضرت امیر المومنین علیه السلام در سورهٔ حمد که ام الکتاب است مذکور است و حکیم
و دانا است و این مبنی برین است که صراط المستقیم امیر المومنین علیه السلام است و راه ولایت و متابعت او چنانچه منقول
است که از حضرت امام رضا علیه السلام پرسیدند که در کجا در ام الکتاب ذکر علی بن ابیطالب علیه السلام شده است فرمود در اهدنا الصراط

المستقیم که علی علیه السلام صراط المستقیم است و در دعای روز غدیر وارد شده است که شهادت میدهیم که علی علیه السلام امام هدایت
کننده است و امیر مومنان است که او را در کتاب خود ذکر کرده بدرستیکه گفته وانه فی ام الکتاب لدینا لعلی حکیم فصل پنجم در بیان آنکه برگزیده
بندگان و آل ابراهیم ائمه علیهم السلام اند و دران چند آیه است آیه اول آنکه حق تعالی میفرماید ثم اورثنا الکتاب الذین اصطفینا من
عبادنا فمنهم ظالم لنفسه ومنهم مقتصد ومنهم سابق بالخیرات باذن الله ذالک هو الفضل الکبیر
جنات عدن یدخلونها الخ یعنی بمیراث دادیم کتاب را که قرآن باشد یا توریت یا مطلق کتابهای الهی الذین اصطفینا من
عبادنا آن کسانیکه برگزیدیم از بندگان بعضی گفته اند که این برگزیده های پیغمبران اند و بعضی گفته اند علمای امت محمد صلی الله علیه
وآله وسلم اند و احادیث بسیار خواهد آمد که این مخصوص اهلبیت است فمنهم ظالم لنفسه پس بعضی از ایشان ستم کننده
اند بر نفسهای خود را اختلاف کرده اند مفسران در مرجع ضمیر منهم سید مرتضی رحمه الله و جماعتی از مفسران گفته اند که ضمیر راجع است
بعباد یعنی بعضی از بندگان ما ستم کننده اند بر نفس خود را و بعضی گفته اند که راجع است برگزیدگان ومنهم مقتصد و بعضی از
ایشان میانه رواند ومنهم سابق بالخیرات باذن الله و بعضی از ایشان پیشی گرفته اند بخیرات و نیکیها بتوفیق خدا ذالک هو الفضل
الکبیر نیست آن فضیلت بزرگ بآن اختلاف کرده اند مفسران در احوال این سه فرقه که در آیه مذکور شده بعضی گفته اند همه نجات میابند
و بعضی گفته اند که آنها که ظالم اند از عذاب الهی نجات نمییابند چنانچه قتاده گفته است که ظالم از اصحاب مشئمه است و مقتصد از اصحاب
میمنه است و سابق سابقون مقرب اند جنات عدن یدخلونها بهشتهای عدن و اقامت که ایشان داخل میشوند آنها اختلاف
کرده اند در آنکه ضمیر فاعل یدخلونها بچه چیز راجع است بعضی گفته اند بهر سه راجع است و هر سه داخل بهشت میشوند و بعضی گفته اند
که راجع است ببرگزیدگان که فرموده الذین اصطفینا من عبادنا و بعضی گفته اند که راجع است به مقتصد و سابق و ظالم داخل نیست
واما احادیثی که درین باب وارد شده است و در معانی الاخبار از حضرت صادق علیه السلام منقول است که ظالم پیوسته متابعت
شهوات نفس خود میکند و مقتصد در دل خود میگردد و بعضی سعی در تصحیح عقائد خود مینماید یا بصدد اصلاح نفس خود است
یا در عبادت و در اغراض دنیوی نیز او را منظور دین میباشد و سابق بخیرات گرد پروردگار خود میگردد و بعضی از مرادات خود خالی
شده و بغیر رضای پروردگار خود غرضی نمیدارد و ایضا بسند معتبر از حضرت محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که ظالم از در
طینه حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم آنست که حق امام را نداند و مقتصد آنست که امامت امام را اعتقاد کند و حق او را ادا
و سابق بخیرات امام است در مجمع البیان از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است این مضمون را و در آخر فرمود که همه
ایشان آمرزیده اند جنات عدن یدخلونها یعنی سابق و مقتصد داخل جنات عدن میشوند و ایضا بسند معتبر از حضرت
امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که از تفسیر این آیه سوال کردند فرمود که در حق ما اهلبیت نازل شده است ابو حمزه ثمالی گفت
که پرسیدم که ظلم کننده بر خود از شما کیست فرمود که آنست که گناه و ثواب او برابر باشد از ما اهلبیت یعنی ذریت حضرت رسول صلی الله
علیه وآله وسلم پس او ظلم کننده است بر نفس خود که تقصیر در عبادت خدا کرده است گفتم کیست مقتصد از شما فرمود که آنست
که عبادت خدا کند در حال شدت و رجا یا در حال غلبه اهل باطل تا وقتیکه مرگ متیقن باو برسد گفتم کیست سابق بخیرات از شما
فرمود که آنست که مردم را براه راست پروردگار امر نماید و امر کند مردم را به نیکیها و طاعت و نهی کند مردم را از بدیها و معاصی ...

گمراه کنندگان نباشد و از جانب خیانت کنندگان خصمی ننماید و راضی بحکم فاسقان نباشد مگر کسیکه بر نفس خود و دین خود ترسد و بیاد
تقیه بکند با ایشان معارضه کند و از روی تقیه با ایشان مدارا نماید و علی بن ابراهیم گفته الذین اصطفینا ائمه علیهم السلام اند و ظالم لنفسه
از آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم غیر ائمه اند که انکار حق امام کنند و مقتصد آنست که اقرار بامام کند از آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم و سابق
بالخیرات امام است و در احتجاج روایت کرده است که ابو بصیر از حضرت صادق علیه السلام سوال کرد از تفسیر این آیه حضرت فرمود تو چه میگوئی گفت
من میگویم مخصوص فرزندان فاطمه است حضرت فرمود کسیکه شمشیر بلند کند و مردم را بسوی خود دعوت کند و بسوی ضلالت گمراهی بناحق
دعوی امامت کند خواه از فرزندان فاطمه باشد و خواه از غیر ایشان داخل این آیه نیست گفت پس کی داخل است درین آیه فرمود که ظالم
بر نفس خود آنست که مردم را بسوی ضلالت میخواند نه بسوی هدایت و مقتصد از ما اهلبیت آنست که حق امام را میشناسد و سابق بالخیرات
امام است و از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که الذین اصطفینا آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم اند و سابق بالخیرات امام
است و از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که این آیه در شان ما نازل شده است و سابق بالخیرات امام است و بسند دیگر از آنحضرت
روایت کرده است که سابق بالخیرات امام است و این آیه در شان فرزندان علی و فاطمه صلوات الله علیهما نازل شده است و در کشف الغمه از
حمیری روایت کرده است که ابو هاشم جعفری گفت سوال کردم از حضرت امام حسن عسکری علیه السلام از تفسیر این آیه فرمود که همه از آل
محمد صلی الله علیه و آله و سلم اند و ظالم لنفسه آنست که اقرار بامام نمیکند ابو هاشم گفت پس آب از دیده من بریخت و در خاطر خود گذرانیدم
که این چه بزرگی است که خدا بآل محمد صلی الله علیه و آله و سلم داده است حضرت باعجاز دانست که این معنی در خاطر من خطور کرده است پس
نظر کرد بسوی من و فرمود که امر امامت عظیمتر و شان امام بزرگتر است از آنچه در خاطر گذرانیدی از عظمت شان آل محمد صلی الله علیه
و آله و سلم پس حمد کن خدا را که ترا متمسک بحبل ایشان گردانیده است و معتقد بامامت ایشان کرده است ترا در روز قیامت بنام
ایشان خواهند طلبید در وقتیکه هر گروهی را بنام امام ایشان بخوانند پس شاد باش ای ابو هاشم که تو بر مذهب حقی و در مجمع البیان از ابو الدردا
روایت کرده است که گفت از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم شنیدم که در تفسیر این آیه میفرمود که سابق داخل بهشت میشود بی حساب
و مقتصد را حساب میکنند حساب آسان و ظالم کننده بر نفس خود در مدتی طویلی در مقام حساب او را حبس میکنند پس داخل
بهشت میشود پس ایشان اند که میگویند الحمد لله الذی اذهب عنا الحزن یعنی سپاس خداوندی را سزاست که از ما برطرف
کرد ترس و اندوه و بدی عاقبت را و از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که ظلم کننده بر خود از ما کسیست که عمل شایسته کند و عمل
دیگر کند بد و ناشایسته و مقتصد عبادت کننده ایست که سعی بسیار در عبادت کند و سابق بالخیرات علی و حسن و حسین علیهم السلام است
و هر که شهید کشته شود از آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم و سید ابن طاوس در کتاب سعد السعود از تفسیر محمد بن عباس روایت کرده
و صاحب تاویل الآیات الباهره نیز از او روایت کرده است بسند او از ابی اسحق سبیعی که گفت بحج رفتم محمد بن علی را ملاقات کردم یعنی
ابن الحنفیه پس از تفسیر این آیه پرسیدم او گفت قوم تو در تفسیر این آیه چه میگویند و مراد از قوم او اهل کوفه اند گفتم که میگویند مراد
شیعیان اند فرمود پس چرا می ترسند هرگاه از اهل بهشت اند گفتم پس تو چه میگوئی فدای تو شوم فرمود که این مخصوص ما
اهلبیت است ای ابو اسحق اما سابق بالخیرات پس علی بن ابی طالب علیه السلام و حسن و حسین علیهم السلام اند و هر امامی از ما
و در بعضی از نسخ هر شهیدی از ما و مقتصد آنست که روزها روزه میدارد و شبها بعبادت می ایستد و اما ظالم بر خود در حدیث

و حق توبه کاران نازل شده است و در بعضی از روایات آنچه در سایر مردم است وارد آمرزیده است ای ابو اسحق بسبب شما زائل میگرداند تنگیهای
شما را و بشما میگشاید بند ذلت از گردنهای شما و بسبب شما آمرزد خدا گناهان شما را و بشما ادا میکند قرضهای شما را و بشما افتتاح میکند خدا و بشما
را و بشما ختم میکند نه بشما و مائیم غار شما و پناه شما مانند اصحاب کهف و مائیم کشتی نجات شما مانند کشتی نوح و مائیم درگاه حطه شما مانند باب
حطه بنی اسرائیل و سید رحمه الله فرموده است که محمد بن العباس تاویل این آیه را باین وجه بسه طریق روایت کرده است با اندک
زیادتی و نقصان و فرات بن ابراهیم نیز روایت کرده است باندک تفاوتی در کتاب تاویل الآیات الباهره از تفسیر محمد بن العباس بسند معتبر از سورة
بن کلیب روایت کرده است که از حضرت امام محمد باقر علیه السلام سوال کردم از تفسیر این آیه حضرت فرمود که ظالم لنفسه آنست که امام را نشناسد
گفتم پس مقتصد کیست گفت آنست که امام را شناسد گفتم پس سابق بخیرات کیست گفت پس امام است گفتم که پس از برای شیعیان شما
چیست گفت گناهان ایشان آمرزیده میشود و قرضهای ایشان داده میشود و مائیم باب حطه ایشان و بما آمرزیده میشود گناهان ایشان
و ایضا بسند معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که الذین اصطفینا آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم اند که برگزیده
خدا اند و ظالم کننده بر نفس خود هالک است و مقتصد صالحان اند و سابق بخیرات علی بن ابیطالب علیه السلام است خداوند عالمیان میفرماید
ذلک هو الفضل الکبیر یعنی قرآن جنات عدن یدخلونها یعنی آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم داخل میشوند در قصرهای بهشتهای
که هر قصری از یکدانه مروارید است که در آن شکافی و وصلی نیست اگر جمع شوند اهل اسلام در آن قصر گنجایش همه داشته باشد و در آن قصرها
قبه ها از زبرجد بوده باشد و هر قبه دو درگاه بوده باشد هر درگاهی طولش دوازده میل بوده باشد که چهار فرسخ است پس ابتدا ازان خدا
میگوید که ایشان چون داخل بهشت میشوند گویند حمد و سپاس خداوندی را سزاست که از ما برداشت حزن را حضرت فرمود که حزن آن رنجهاست
که در دنیا بایشان رسیده از ترس شدتها و سختیها مترجم گوید که حاصل این احادیث یکی از دو وجه بر میگردد اول آنکه ضمیر راجع
است با اهلبیت علیهم السلام و سائر ذریه طیبه بوده باشد و ظالم فاسق ایشان باشد و مقتصد صالح ایشان باشد و سابق بخیرات
امام باشد و بنابراین درین قسمت داخل نخواهد بود کسیکه دعوی امامت بناحق بکند یا از جهت دیگر عقائدش درست نباشد دوم
آنکه ظالم کسی باشد که اعتقادش درست نباشد و امری که منافی ایمان باشد ازو صادر نشود پس ضمیر یدخلونها راجع بمقتصد و سابق
خواهد بود و ظالم میتواند بود که هر دو مراد باشد بحسب ظهر و بطن آیه یا بطون مختلفه و بر هر تقدیر مراد از اصطفینا آن خواهد بود که حق تعالی
این ذریه طیبه را برگزیده است بآنکه در میان ایشان اوصیا و ائمه قرار داده آنکه هر یک از ایشانرا علم کتاب داده و این شرفی است
از برای همه اگر ضایع نکنند آیه دوم ان الله اصطفی آدم و نوحا و آل ابراهیم و آل عمران علی العالمین ذریة بعضها من
بعض والله سمیع علیم یعنی بدرستیکه حضرت عزت تعالی شانه برگزید برای نبوت و امامت و خلافت آدم و نوح و آل ابراهیم را
که اولاد او اند و رسول خدا و ائمه هدی علیهم السلام نیز در ایشان داخل اند و آل عمران را خلاف است که کیستند بعضی گفته اند مراد
موسی و هارون و اولاد ایشان اند زیرا که موسی و هارون پسرهای عمران اند و بعضی گفته اند که مریم و عیسی مراد اند زیرا که
مریم دختر عمران بود و شیخ طبرسی گفته است که در قرائت اهلبیت چنین است و آل محمد علی العالمین و از ائمه علیهم السلام
منقول است که آل ابراهیم آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم است و ایضا گفته است طبرسی که واجب است که آنجماعتیکه حق تعالی ایشانرا
برگزیده است مطهر و معصوم و منزه باشند از قبایح زیرا که خدا اختیار نمیکند و بر نمیگزیند مگر کسی را که چنین باشد و ظاهرش مثل

باشد پس باید که ... و عصمت بنا بر این اصطفینا مخصوص کسی که خدا برگزیده که معصوم باشد از آل ابراهیم و آل عمران خواه پیغمبر باشد
و خواه امام باشد ذریة یعنی اولاد و اطفال ... بعضها من بعض که بعضی از ایشان از بعضی دیگرند یعنی یاری یکدیگر میکنند
در دین یا از نسل یکدیگرند زیرا که ذریت آدم اند پس ذریت نوح پس ذریت ابراهیم چنانچه از حضرت صادق علیه السلام منقول است
که فرمود ... است که آنها که خدا ایشانرا برگزیده است بعضی از نسل بعضی اند تمام شد کلام طبرسی و علی بن ابراهیم در تفسیر گفته است
که حق تعالی فرمود که آیه چنین نازل شده است و آل ابراهیم و آل عمران و آل محمد علی العالمین پس آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم را از قرآن
انداختند و شیخ طوسی در مجالس بسند معتبر از ابراهیم بن عبدالصمد روایت کرده است که گفت شنیدم از حضرت صادق علیه السلام
که این چنین میخواندند این آیه را ان الله اصطفی آدم و نوحا و آل ابراهیم و آل عمران و آل محمد علی العالمین پس آل محمد را از
قرآن انداختند و گفت چنین نازل شده است در کتاب تاویل الآیات از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که رسول خدا صلی الله
علیه و آله و سلم فرمود که چیست حال جماعتی که چون آل ابراهیم و آل عمران را یاد میکنند شاد میشوند و چون آل محمد را یاد میکنند دلهای
ایشان منقبض میگردد و سوگند یاد میکنم بآن خداوندی که جان محمد صلی الله علیه و آله و سلم در دست قدرت اوست که اگر یکی از ایشان
بقیامت بیاید با عمل هفتاد پیغمبر خدا از و قبول نکند تا ولایت من و ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام را بیاورد و ایضا روایت کرده است
از ابن عباس که گفت رفتم بخدمت حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و گفتم ای ابوالحسن خبر ده مرا بآنچه وصیت کرد بسوی تو رسول خدا
صلی الله علیه و آله و سلم گفت خبر میدهم شما را بدرستیکه حضرت عزت برگزید از برای شما دین حق را و پسندید آنرا از برای شما و تمام کرد
نعمت خود را بر شما و شما سزاوارتر بودید بآن نعمت و اهل آن بودید و بدرستیکه حق تعالی وحی کرد بسوی پیغمبر شما که وصیت کند بسوی من پس
حضرت فرمود که یا علی حفظ کن وصیت مرا و رعایت کن امان مرا و وفا کن بعهد من و بوعدهای من و ادا کن قرض (دینهای) مرا و احیا کن سنت های
مرا و دعوت کن مردم را بسوی ملت من زیرا که حق تعالی برگزید مرا و پسندید مرا پس بخاطرم آمد دعای برادرم موسی پس گفتم خداوندا گردان
از برای من وزیری از اهل من چنانچه هارون را از برای موسی قرار دادی پس حق تعالی وحی کرد بسوی من که علی وزیر تست
و یاور تست و خلیفه تست بعد از تو یا علی تو از امامان هدایتی و اولاد تو از تو اند پس شما کشانندگان اید بسوی هدایت و تقوی و درخت
که منم اصل آنم و شما شاخها و فرع اوئید هر که بآن درخت چنگ زند پس بتحقیق که نجات یافته است و هر که از آن تخلف نماید پس هلاک
گردیده است و در درکات ضلالت فرو رفته است و شمائید آنها که حق تعالی واجب گردانیده است مودت و محبت شما و اقرار بامامت
شما را و شمائید آن جماعتی که خدا ایشانرا در کتابش یاد کرده و وصف کرده است ایشانرا از برای بندگانش پس فرموده است
ان الله اصطفی آدم و نوحا و آل ابراهیم و آل عمران علی العالمین ذریة بعضها من بعض والله سمیع علیم پس شما
برگزیدگان خدائید از آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران و بهترین قبیله و شیعه اید از اسمعیل و عترت هدایت کننده اید از محمد و عیاشی
از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است در تفسیر ان الله اصطفی تا ذریة بعضها من بعض فرمود که ما از ذریت ایشانیم
و بقیه آن عترتیم و بسند دیگر روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که روح و راحت و رحمت و نصرت و آسانی
و توانگری و خوشنودی و ... و قرب خدا و محبت از جانب حق تعالی و از جانب رسول صلی الله علیه و آله و سلم از برای
کسی است که علی علیه السلام را دوست دارد و پیروی کند او و اوصیای بعد از او را بر من واجب و لازم است که ایشانرا داخل گردانم در

شفاعت خود و بر پروردگار من لازم است که شفاعت مرا در حق ایشان قبول کند زیرا که ایشان اتباع من اند و هر که متابعت من نماید از من است مثل ابراهیم جاری شده است در من که ابراهیم گفت فمن تبعنی فانه منی زیرا که ابراهیم از من است و من از ویم و دین او دین من است و دین من دین او است و سنت او سنت منست و سنت من سنت او ست و فضیلت من فضیلت او ست و من از و افضلم و از تصدیق گفته پروردگار منست که فرموده ذریة بعضها من بعض والله سمیع علیم و ابن بطریق در کتاب عمده از تفسیر ثعلبی روایت کرده است از ابی وایل که گفت خوانده ام در مصحف عبدالله بن مسعود ان الله اصطفی آدم و نوحا و آل ابراهیم و آل محمد علی العالمین آیه سوم قول تعالی است الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی یعنی سپاس مخصوص خداوند عالمیان است و سلام خدا بر بندگان او که برگزیده است ایشانرا علی بن ابراهیم گفته است که بندگان برگزیده آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم اند آیه چهارم ربنا انی اسکنت من ذریتی تا آخر آیات در وقتیکه حضرت ابراهیم علیه السلام اسمعیل و هاجره را بامر الهی در نزد مکه معظمه گذاشت گفت ای پروردگار ما بدرستیکه من ساکن گردانیدم بعضی از ذریت و فرزندان خود را بواد غیر ذی زرع در وادی که آنجا زراعت نمیشود و قابل زراعت نیست چون از سنگ است عند بیتک المحرم نزد خانه تو که محترم و مکرم بوده است همیشه ربنا لیقیموا الصلوة ای پروردگار ما از برای آنکه نماز را برپا دارند فاجعل افئدة من الناس تهوی الیهم پس بگردان دلهای چند از مردم را که سرعت کنند بمودت و شوق بسوی ایشان یا دوست و مشتاق ایشان باشند وارزقهم من الثمرات و روزی کن ایشانرا از میوها لعلهم یشکرون شاید که ایشان شکر کنندگان باشند این نعمتها را عیاشی و ابن شهر آشوب از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده اند که مائیم بقیه آن عترت و در تفسیر فرات ابن ابراهیم از ابن عباس روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که مراد از افئدة من الناس دلهای شیعیان ما است که میل میکنند و سرعت مینمایند بسوی محبت ما و بسند دیگر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که حق تعالی فرمود فاجعل افئدة من الناس تهوی الیهم که ضمیر راجع بذریت باشد و نفرمود الیه که ضمیر راجع بخانه که باشد پس شما گمان میکنید که خدا بر شما واجب گردانیده است آمدن بسوی سنگها را و دست مالیدن بسوی اینها را و واجب نگردانیده است بر شما آمدن بسوی ما را و سوال کردن مسائل از ما و محبت ما اهلبیت را والله که بر شما واجب نگردانیده است غیر دین ما را آیه پنجم ان اولی الناس للذین اتبعوه و هذا النبی والذین آمنوا والله ولی المؤمنین یعنی سزاوارترین مردمان بانتساب بحضرت ابراهیم علیه السلام آنجماعتی اند که پیروی او کردند و این پیغمبر و آنها که ایمان آوردند باو و خدا ولی و یاور مومنان است در کافی بسند معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که مراد بآنها که ایمان آورده اند ائمه علیهم السلام و اتباع ایشان اند و در مجمع البیان از عمر بن یزید روایت کرده است که حضرت صادق علیه السلام فرمود که شما والله از آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم آید گفتم از خودشان گفت بلی والله از خودشان سه مرتبه فرمود پس نظر کرد بسوی من و نظر کردم بسوی او پس فرمود که ای عمر حق تعالی در کتابش میفرماید ان اولی الناس تا آخر این آیه آیه ششم اولئک الذین انعم الله علیهم من النبیین من ذریة آدم و ممن حملنا مع نوح و من ذریة ابراهیم و اسرائیل و ممن هدینا و اجتبینا اذا تتلی علیهم آیات الرحمن خروا سجدا و بکیا ترجمه ظاهر لفظش آنست که ایشان آنجماعت اند که انعام کرده است خدا برایشان از پیغمبران از فرزندان آدم و از آن جماعت که ایشانرا بار کردیم با نوح در کشتی و از ذریت ابراهیم و اسرائیل که یعقوب

است از جماعت که ایشان را هدایت کردیم و برگزیدیم گروهی هستند که هرگاه خوانده میشود برایشان آیات خداوند رحمن بر زمین می افتند سجده کنندگان و گریه کنندگان محمد بن العباس روایت کرده است بسند معتبر از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام که از آنحضرت پرسیدند از تفسیر این آیه فرمود که مائیم ذریت ابراهیم و مائیم آنها که با نوح در کشتی سوار شدیم و مائیم برگزیدهٔ خدا و اما قول حق تعالی وممن هدینا واجتبینا پس ایشان بخدا سوگند که شیعیان ما اند که خدا هدایت کرده است ایشان را بسوی مودت و محبت ما و اختیار کرده است ایشان را از برای دین ما پس بر دین ما زندگی میکنند و بر آن میمیرند و وصف کرده است حقتعالی ایشان را بعبادت و خشوع در رقت قلب بآنکه فرموده است اذا تتلی علیهم تا بکیا مترجم گوید که تفسیری که حضرت فرموده مبنی بر آنست که وممن هدینا جمله مستانفه باشد چنانکه جمعی از مفسران گفته اند آیه هفتم ولقد اخترناهم علی علم علی العالمین یعنی برگزیدیم ایشان را دانسته بر عالمیان در تفسیر محمد بن العباس بسند معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است در تفسیر این آیه که یعنی امامان را تفضیل دادیم بر غیر ایشان مترجم گوید که اگرچه ظاهر آیه آنست که ضمیر راجع بحضرت موسی علیه السلام و قوم او بوده باشد اما چون حکم بنی اسرائیل این امت متشابه است و بجای پیغمبران که در امت موسی بودند که خلفای او بودند درین امت ائمه قائم مقام حضرت رسول اند و افضل اند از سائر امت

فصل ششم در بیان وجوب مودت و محبت اهلبیت علیهم السلام ست و آنکه مودت ایشان فرد رسالت ست حق تعالی میفرماید ولقد ارسلنا رسلا من قبلك وجعلنا لهم ازواجا وذریة و میفرماید قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی ومن یقترف حسنة نزد له فیها حسنا ان الله غفور شکور شیخ طبرسی در تفسیر این آیه اولی روایت کرده است از ابن عباس که کافران سرزنش کردند حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم را به بسیار تزویج کردن زنان و گفتند اگر پیغمبر بود هر آئینه مشغول میکرد او را پیغمبری از خواستن زنان پس این آیه نازل شد و روایت کرده اند از حضرت صادق علیه السلام که این آیه را خواند پس اشاره نمود بسینهٔ خود و گفت مائیم بخدا سوگند ذریت رسولخدا صلی الله علیه و آله وسلم و در تفسیر این آیهٔ دوم گفته است که اختلاف کرده اند در معنی مودت در آیه بر چند قول اول آنکه سوال نمی کنیم در تبلیغ رسالت فردی مگر دوستی و محبت کردن در چیزیکه موجب قرب الهی باشد دوم آنکه مراد آن باشد که مگر آنکه دوست دارید مرا در قرابتی که با شما دارم سوم آنکه نمیخواهم از شما بر رسالت فردی مگر آنکه دوست دارید خویشان و عترت را و حفظ نمائید حرمت مرا در ایشان و این معنی منقول است از علی بن الحسین و سعید بن جبیر و عمرو بن شعیب و امام محمد باقر و امام جعفر صادق و جماعتی و در شواهد التنزیل روایت نموده است از ابن عباس که چون این آیه نازل شد صحابه گفتند یا رسول الله کیستند آن جماعت که ما را امر کرده اند بدوستی ایشان حضرت فرمود که علی و فاطمه و فرزندان ایشان و ایضا از ابوامامهٔ باهلی روایت کرده است که رسول خدا گفت که حضرت عزت خلق کرده پیغمبران را از درختهای متفرق و خلق شدیم من و علی از یک درخت پس من اصل آن درختیم و علی فرع آنست و حسن و حسین میوه های آنند و شیعیان ما برگهای آنند پس هر که بشاخی از شاخهای آن چسپید نجات می یابد و هر که میل کند از آن فرو میرود در درکات عذاب الهی و اگر بندهٔ عبادت کند خدا را در میان صفا و مروه هزار سال تا آنکه مانند مشک پوسیده شود پس درنیابد محبت ما را خدا او را سرنگون در آتش جهنم اندازد پس این آیه را خواند قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی زاذان از حضرت امیر المؤمنین روایت نموده است که در سوره های حم در شان مودت ما آیه هست که حفظ نمیکند مودت ما را مگر هر مومنی پس این آیه را خواند پس شیخ طبرسی گفته است که بر هر تقدیر درین مودت دو قول ست اول آنکه استثنا منقطع است زیرا که این مودت بسبب اسلام واجب ست

پس ضرر پیغمبری نخواهد بود دوم آنکه استثنا متصل است یعنی سوال نمیکنم مزدی مگر مودت که باین مزد راضی شدم و این نفعش بشما
برمیگردد پس گویا مزدی سوال نکرده ام و ابوحمزه ثمالی در تفسیرش از ابن عباس روایت نموده است که رسول خدا چون بمدینه تشریف
آورد و مستحکم شد اسلام و انصار در میان خود گفتند که میرویم بخدمت آنحضرت و عرض میکنیم که خرجها بر تو وارد میشود و اینک مالهای
ما از تست هر حکم که میخواهی در آنها بکن بی آنکه حرجی بر تو باشد یا حرام باشد بر تو چون این را عرض کردند این آیه نازل شد قل لا
اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی پس آیه را بر ایشان خواند و فرمود که باید خویشان مرا دوست دارید بعد از من پس از خدمت
آنحضرت بیرون آمدند انقیاد کنندگان فرمودهٔ آنحضرت را پس منافقان گفتند که محمد این را در همین مجلس افترا کرد میخواهد ما را ذلیل خویشان
خود گرداند بعد از خود پس این آیه نازل شد افتری علی الله کذبا پس فرستاد بسوی ایشان پس آیه را بر ایشان خواند پس گریستند
و نزول این آیه بر ایشان دشوار آمد پس این آیه نازل شد هو الذی یقبل التوبة عن عباده یعنی اوست خداوندیکه قبول میکند
توبه را از بندگانش پس از عقب ایشان فرستاد و ایشانرا بشارت داد و فرمود و یستجیب الذین امنوا یعنی و مستجاب میگرداند خداوند دعای
آنهارا که ایمان آورده اند یا ثواب میدهد ایشانرا یا ایشان اجابت میکنند دعوت خدا را پس گفت مراد آن جماعت از که اول انقیاد کردند
فرمودهٔ خدا و من یقترف حسنة نزد له فیها حسنا یعنی هر که طاعتی بکند زیاده میکنیم برای او در این طاعت نیکی را یا آنکه ثواب او را برای او زیاده
میگردانیم یا مضاعف میگردانیم ثواب او را و ابوحمزه ثمالی از سدی روایت کرده است که اقتراف حسنه دوستی آل محمد است در حدیث صحیح
روایت شده است از حضرت امام حسن مجتبی که خطبه برای مردم خواند و در خطبه فرمود که من از اهل بیتی هستم که خدا فرض گردانیده است
مودت ایشان را بر هر مسلمانی پس گفته است قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی و من یقترف حسنة نزد له فیها حسنا و اقتراف
حسنه دوستی ما اهل بیت است و از حضرت صادق منقول است که این آیه نازل شده است در شان ما اهل بیت که اصحاب عبائیم تا اینجا
کلام طبرسی بود و علامهٔ حلی قدس الله سره در کشف الحق گفته است که روایت کرده اند سنیان در صحیح بخاری و مسلم و احمد بن حنبل در مسند
خود و ثعلبی در تفسیر خود که چون این آیه نازل شد صحابه گفتند یا رسول الله کیستند قرابت تو که خدا واجب گردانیده است بر ما مودت ایشان را فرمود
که علی و فاطمه و دو فرزند ایشان پس واجب بودن مودت مستلزم وجوب اطاعت است و این روایت را بیضاوی نیز در تفسیرش روایت
نموده و فخر رازی که از معظم علمای ایشان است در تفسیر کبیر خود روایت نموده از ابن عباس که رسول خدا چون بمدینه آمد خرجها بر او
وارد میشد و حقوق بر او لازم میشد بسبب بسیار آمدن عرب و غیر آن و وسعت مالی در دست او نبود انصار بیکدیگر گفتند که خدا شما را هدایت
کرد بر دست این مرد و او خواهرزادهٔ شما است و نازل شده است بر شما در شهر شما پس از برای او جمع کنید قدری از اموال خود را پس
قدری از اموال خود جمع نمودند و بخدمت آنحضرت آوردند حضرت قبول نفرمود و رد کرد بر ایشان این آیه نازل شد قل لا اسئلکم
علیه اجرا الا المودة فی القربی یعنی بر ایمان آوردن شما مزدی نمیخواهم مگر آنکه دوست دارید اقارب و خویشان مرا پس تحریص و ترغیب
کرد ایشان را بر مودت اقارب خود پس نقل نموده است از صاحب کشاف که او روایت کرده است از حضرت رسول که هر که بمیرد بر محبت آل
محمد شهید مرده است و هر که بر محبت آل محمد بمیرد توبه کرده است و هر که بر محبت آل محمد بمیرد با ایمان کامل مرده است و هر که بر محبت آل محمد بمیرد
بشارت دهد او را ملک موت به بهشت پس بشارت میدهند او را نکیر و منکر به بهشت و هر که بمیرد بر محبت آل محمد او را زفاف کنند بسوی بهشت
چنانچه زفاف میکنند عروس را بخانه شوهرش و هر که بر محبت آل محمد بمیرد بر سنت و جماعت مرده است و هر که بر بغض و عداوت آل محمد

بمیرد کافر مرده است و هر که بر بغض آل محمد بمیرد بوی بهشت را نشنود فخر رازی گفته است اینست آنچه صاحب کشاف روایت نموده است و من میگویم آل محمد جماعت اند که امر ایشان بآنحضرت آئل و راجع میشود و هر که امر ایشان بآنحضرت شدیدتر باشد میباید او آل باشد و شک نیست که فاطمه و علی و حسن و حسین تعلق میان ایشان و میان رسول خدا شدیدترین تعلقات بود و این از باب علوم متواتر است پس میباید که ایشان آل باشند و ایضاً اختلاف کرده اند مردم در آل بعضی گفته اند خویشانند و بعضی گفته اند امت آنحضرت اند پس اگر حمل بر خویشان کنیم ایشان آلند و اگر حمل کنیم بر امتی که قبول دعوت آنحضرت کرده اند باز ایشان آلند پس ایشان بر هر تقدیر آلند و اما غیر ایشان پس فلا فیست پس بر هر تقدیر ایشان آل محمد اند و روایت نموده است صاحب کشاف که چون این آیه نازل شد گفتند یا رسول الله کیست قرابت تو آن قرابتی که واجب است بر ما مودت ایشان حضرت فرمود که علی و فاطمه و دو پسر ایشان پس ثابت شد که این چهار نفر اقارب پیغمبر اند و هرگاه این ثابت شد واجب است که ایشان مخصوص باشند بزیادت تعظیم و دلالت میکند بر اختصاص ایشان بزیادت تعظیم و تکریم چند وجه اول قول حضرت عزت الا المودة فی القربی چنانچه گذشت دوم چون ثابت شده است که حضرت رسول حضرت فاطمه را بسیار دوست میداشت فرمود فاطمة بضعة منی یؤذینی ما یؤذیها و ثابت شده است بنقل متواتر از پیغمبر که او دوست میداشت علی و حسن و حسین را و هرگاه این ثابت شد بر همه امت مثل آن واجب است بدلیل قول حق تعالی فاتبعوه لعلکم تفلحون یعنی پس متابعت کنید حضرت رسول را شاید فلاح و رستگاری بیابید و فرموده است فلیحذر الذین یخالفون عن امره یعنی باید حذر کنند آنها که مخالفت میکنند از امر خدا از آنکه با ایشان برسد فتنه یا عذاب الیمی و فرموده است که قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله بگو یا محمد با ایشان که اگر دوست میدارید خدا را پس متابعت کنید مرا تا خدا شما را دوست دارد و باز فرموده است لقد کان لکم فی سبیل الله اسوة حسنة یعنی بتحقیق که بود شما را در رسول خدا اقتدا و متابعت نیکو سوم آنکه دعا کردن از برای آل آنحضرت منصب عظیمی است و لهذا این دعا را خاتمه تشهد قرار داده اند در همه نمازها که میگویند اللهم صل علی محمد و آل محمد و این تعظیم در غیر آل یافت نمیشود پس اینها همه دلالت میکند بر آنکه محبت آل محمد واجب است پس شعری چند از شافعی نقل نموده است از جمله اینست ان کان رفضا حب آل محمد * فلیشهد الثقلان انی رافضی یعنی اگر دوستی آل محمد رفض است پس گواه باشند انس و جن که من رافضیم تمام شد کلام فخر رازی و صاحب کشاف زیاده بر آنچه رازی از آن نقل کرده روایت نموده است از حضرت امیرالمؤمنین که شکایت کردم بسوی رسول خدا حسد بردن مردم را بر من حضرت فرمود که آیا راضی نیستی که چهارم چهار نفر باشی اول آنکه کسی که داخل بهشت میشود منم و تو و حسن و حسین و زنان ما از جانب راست و چپ ما و فرزندان ما از عقب زنان و از حضرت رسول روایت کرده است که حرام است بهشت بر کسی که ظلم کند اهلبیت مرا و آزار کند مرا در حق عترت من و هر که احسان کند بسوی یکی از فرزندان عبدالمطلب و او جزا ندهد او را بر آن احسان من جزا میدهم او را در آن جهان از حضرت امام محمد باقر در تفسیر این آیه قل لا سالتکم من خیر فهو خیر لکم فرمود که رسول خدا از قومش سوال کرد که اقارب او را دوست دارند و آزار نرسانند بایشان پس این آیه نازل شد که آن فریضه سوال کرده ام از شما ثوابش و منفعتش بشما عاید میشود و در کافی و مناقب ابن شهرآشوب و قرب الاسناد و اختصاص بسندهای صحیح روایت کرده اند که حضرت صادق علیه السلام از مؤمن الطاق پرسید که ببصره رفتی گفت بلی فرمود سرعت مردم را در امر تشیع و دخول ایشان در دین حق چگونه دیدی گفت والله که بسیار کم است بعضی از ایشان میل کرده اند اما بسیار کم فرمود که بر تو باد بجوانان که بهر چیزی مسارعت ایشان بیشتر است از پیران پس فرمود چه میگویند

اهل بصره درین آیه قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی گفت فدای تو شوم میگویند این آیه از برای خویشان حضرت رسول است
و از برای اهلبیت او فرمود که نازل نشده است مگر در شان ما اهل بیت حسن و حسین و علی و فاطمه که اصحاب عبا یند و در قرب الاسناد
و اختصاص بسندهای معتبر از حضرت صادق روایت کرده اند که چون آیه قل لا اسئلکم تا آخر آیه بر رسول خدا نازل شد آنحضرت در میان
ایشان ایستاد و فرمود ایها الناس بدرستی که حق تعالی واجب نموده است از برای من بر شما فرضی آیا ادا می کنید آنرا هیچیک از ایشان
جواب نگفتند پس حضرت برگشت در روز دیگر آمد و ایستاد و همان سخن را اعاده کرد و جواب نگفتند در روز سوم نیز چنین کرد و هیچیک از ایشان جواب
نگفتند پس حضرت فرمود که از طلا و نقره نیست و خوردن و آشامیدن نیست ایشان گفتند پس بگو فرمود که حق تعالی این آیه را فرستاده
است گفتند اگر این است قبول داریم و ادای آن میکنیم و مودت اهل بیت ترا بر خود واجب میگردانیم پس حضرت صادق فرمود که بخدا
سوگند که وفا باین عهد نکرده مگر هفت نفر سلمان و ابوذر و عمار و مقداد بن الاسود کندی و جابر بن عبد الله انصاری و شبیب آزاد
کرده رسول خدا و زید بن ارقم و علی بن ابراهیم در تفسیر بسند کالصحیح از حضرت امام محمد باقر روایت کرده است در تفسیر الا المودة فی
القربی یعنی در اهل بیت آنحضرت و فرمود که انصار آمدند بسوی رسول خدا و گفتند که ما پناه دادیم ترا و یاری کردیم ترا پس بگیر قدری از
اموال ما و استعانت نما بر خرجهائی که بر تو وارد میشود پس حق تعالی فرستاد که قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی یعنی
سوال میکنیم از شما مزد بر پیغمبری الا المودة فی القربی یعنی مگر مودت در اهلبیت آنحضرت پس فرمود که نمی بینی که شخصی دوستی دارد و در
نفس آن دوست عداوتی و کینه بر اهل بیت او هست پس آن شخص سینه اش صاف نمیباشد با آن دوست پس خدا خواست
که در نفس حضرت رسول خدشه از امتش نباشد پس واجب گردانید مودت خویشان و اهل بیت او را اگر قبول کنند امر واجبی
را و اگر ترک نمایند امر واجبی را ترک کرده اند پس چون آیه را حضرت بر صحابه خواند و از مجلس آنحضرت بیرون رفتند بعضی از ایشان
گفتند که ما اموال خود را بر او عرض کردیم او گفت بعد از من قتال کنید از جانب اهل بیت من و طائفه گفتند این را آنحضرت از پیش
خود گفت و انکار کردند او را پس خدا فرستاد ام یقولون افتری علی الله کذبا یعنی بلکه آیا ایشان میگویند افترا بسته است بر
خدا بدروغ پس خدا فرمود فان یشاء الله یختم علی قلبک یعنی اگر خواهی بر خدا افترا کنی خدا میتواند مهر زند بر دل تو که نتوانی آن افترا را القا
کنی ویمحو الله الباطل فرمود که یعنی خدا باطل میگرداند و برطرف میکند باطل را ویحق الحق بکلماته یعنی و ثابت میگرداند حق را بکلمات
خود حضرت فرمود یعنی بائمه و قائم آل محمد ویستجیب الذین آمنوا حضرت فرمود آنها که تصدیق کردند و گفتند گفته رسول خدا
است ومن یقترف حسنة فرمود که حسنه اقرار بامامت اهلبیت است و احسان کردن بایشان و نیکی و صله ایشان نزد له فیها
حسنا یعنی مکافات میدهیم ایشانرا باحسان و در بصائر بسند معتبر از حضرت باقر روایت کرده است در تفسیر این آیه که و الله واجب
است از جانب خدا بر بندگان از برای محمد در اهل بیت او و بروایت محاسن از آنحضرت فرمود که قربی ائمه اند که صدقه بر ایشان
حلال نیست و ایضا روایت نموده که حضرت صادق از ابوجعفر احوال پرسید که چه میگویند علمای عامه که نزد شما یند در تفسیر این
آیه گفت حسن بصری میگفته است که مراد تمام خویشان آنحضرت است از عرب حضرت فرمود که جماعتی از قریش که نزد ما میباشند
میگویند از برای ما و شما است همه پس میگوئیم بایشان که مرا خبر دهید از رسول خدا هرگاه شدتی عارض میشد کی را مخصوص
بآن میگردانید در وقتیکه ملاعنه با نصارای نجران کرد دست علی و فاطمه و حسن و حسین را گرفت و ایشان را در عرصه نفرین در آورد

و در روز بدر اول کسی را که بجنگ فرستاد علی بود و حمزه و عبیده بن حارث بودند پس شیرین را برای شما قرار داد و تلخ را مخصوص ایشان گردانید
و در تفسیر فرات بسند معتبر از حضرت امام محمد باقر روایت نموده که فرمود مائیم درختی که اصلش پیغمبر و فرعش علی است و شاخهایش فاطمه و
میوه اش حسن و حسین است و مائیم درخت پیغمبری و خانهٔ رحمت و کلید حکمت و معدن علم و موضع رسالت و محل آمد و شد ملائکه و موضع
اسرار الهی و ودیعه و امانتی که عرض کردند بر آسمانها و زمین و کوهها و مائیم حرم بزرگ خدا و بیت الله العتیق و نزد ماست علم مرگهای
مردم و بلاهای آنها و قضاهای خدا و وصایای پیغمبران و فصل خطاب جدا کنندهٔ حق از باطل و میدانیم که کی بر اسلام متولد شده و نسبهای
عرب را بدرستی که ائمه نوری بودند در دور عرش پروردگار پس امر کرد ایشانرا که تنزیه کنند خدا را پس اهل آسمانها به تنزیه ایشان تنزیه خدا
کردند و ایشانند صافون و مسبحون که خدا در قرآن فرموده هر که بعهد ایشان وفا کند بعهد خدا وفا کرده است و هر که حق ایشان را بشناسد
حق خدا را شناخته است و هر که انکار حق ایشان کند انکار حق خدا کرده و ایشانند والیان امر خدا و خازنان وحی خدا و وارثان کتاب خدا
و ایشانند اهل بیت پیغمبری و عترت رسول خدا و ایشانند که انس میگیرند ببال زدن ملائکه و ایشانند آنها که غذا داده است جبرئیل ایشانرا
بامر خدا و ایشانند خانهٔ آباد که خدا ایشانرا گرامی داشته است بشرف خود و شرف داده است ایشانرا بکرامت خود و شرافت داده
است ایشانرا بکرامت خود و عزیز کرده است ایشانرا بهدایت خود و ثابت گردانیده است ایشانرا بوحی خود و گردانیده است
ایشانرا پیشوایان هدایت کننده و نور در تاریکی فتنه‌ها و مخصوص گردانیده است ایشانرا برای دین خود و زیادتی داده است
ایشانرا بر دیگری بعلم خود و داده است بآنها آنچه نداده است باحدی از عالمیان و گردانیده است ایشانرا ستون دین خود و
سپرده است بایشان رازهای پنهان خود را و گردانیده است ایشانرا امنا بر وحی خود و گواهان بر خلق خود و برگزیده است ایشان
را و مخصوص گردانیده است و زیادتی داده است ایشانرا و پسندیده است ایشانرا و گردانیده است ایشانرا نوری از برای
شهرها و ستونی برای بندگان و حجت بزرگ خود و اهل نجات و قرب خود و ایشانند برگزیدگان گرامی و قاضیان حکم کننده بحق
و ستارهای راه نماینده و ایشانند صراط مستقیم و راهی که درست ترین راههاست هر که از راه ایشان بگردد از دین بدر رفته است و هر که
پس ماند از ایشان باطل است و هر که ملازم طریقهٔ ایشان باشد با ایشان ملحق میگردد و ایشانند نور خدا در دلهای مومنان و دریاها
که گوارا است برای آشامندگان و ایمنی اند از برای کسی که بایشان ملتجی گردد و در امانند از برای کسی که بایشان تمسک جوید بسوی خدا
میخوانند مردم را و از برای خدا تسلیم و انقیاد مینمایند و بامر خدا عمل میکنند و ببیان خدا حکم میکنند در میان ایشان خدا مبعوث گردانیده
پیغمبر خود را و بر ایشان نازل شده اند ملائکه و در میان ایشان فرود می آید سکینه او و بسوی ایشان مبعوث گردیده است روح الامین این نعمتی است از خدا بر ایشان
که ایشانرا بآن مخصوص گردانیده و بر دیگران فضیلت داده و بایشان عطا کرده است تقوی ایشانرا و بحکمت تقویت کرده است ایشانرا ایشانند فرع طیب
و اصول مبارکه و خزینه داران علم و دانایان علم و صاحبان پرهیزگاری و عقل و نور و ضیا و ایشانند وارثان انبیا و بقیهٔ اوصیا و از جملهٔ ایشان است
طیب محمد مصطفی و برگزیده و رسول امی و از جملهٔ ایشان است شیر بیشهٔ شجاعت حمزه ابن عبدالمطلب و از ایشان است عباس
عم پیغمبر و از ایشان است جعفر صاحب دو بال و نماز کرده بدو قبله و هجرت کننده بدو هجرت بسوی حبشه و مدینه و بیعت کرده بدو
بیعت و از ایشانست دوست محمد و برادر او و تبلیغ کننده بعد از او و برهان او و تاویل او و محکم تفسیر او امیر مومنان و ولی او و والی
بامر ایشان و وصی رسول خدا علی بن ابیطالب اینها اند که خدا فرض و واجب گردانیده است مودت و ولایت ایشان را

قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی ومن یقترف حسنة نزد له فیها
بر هر مرد و زن مسلمانی پس فرموده است در آیهٔ محکم
حسنا ان الله غفور شکور حضرت فرمود که اقتراف حسنه محبت با اهل بیت است و ایضاً از حضرت امیرالمومنین روایت کرده
است که چون جبرئیل این آیه را آورد گفت یا محمد هر دینی اصلی و ستونی و فرعی و بنیانی دارد و اصل این دین و ستونش گفتن لا اله
الا الله است و فرعش و بنیانش محبت شما و اهل بیت است و متابعت شما در آنچه موافق حق باشد مترجم گوید که بر مضامین مزبوره
احادیث بسیار است بهمین اکتفا کردیم و از جمله آیاتیکه موافق احادیث معتبره دلالت بر وجوب مودت اهلبیت طهارت میکند این
آیه کریمه است واذا المودة سئلت بای ذنب قتلت اگرچه قراءت مشهوره مهموز است بر وزن مفعول اما در قراءت اهلبیت
بفتح واو و دال مشدد است بدون همزه و شیخ طبرسی رحمه الله گفته که موؤده دختری را گویند که زنده دفن کنند و در جاهلیت چنین بود که زن
حامله وقت ولادتش که میشد گودالی میکند و بر سر آن گودال می نشست اگر دختری میزائید او را در آن گودال می افگند و خاک بر آن میریخت و آن
قبرش میبود و اگر پسری میزائید نگاه میداشت یعنی در قیامت سوال کرده میشود از دختر که بچه گناه کشته شدی و غرض از این سوال سرزنش و تهدید
کشنده است که چرا او را کشته است و بعضی گفته اند سوال از کشنده میکنند که چرا او را کشته است و از حضرت امام محمد باقر و از امام جعفر صادق روایت
شده است که ایشان واذا المودة بفتح میم و واو خوانده اند و از ابن عباس نیز چنین روایت شده است پس مراد رحم و خویشی خواهد بود و آنکه سوال ازو میکنند
کرد از قطع رحم کننده که چرا قطع کردی و از ابن عباس نیز روایت نموده اند که مراد کسی است که در مودت اهل بیت کشته شود و از امام محمد باقر منقول
است که یعنی قرابت رسول و کسی که در جهاد کشته شود و در روایت دیگر کسی که کشته شود در مودت و ولایت ما تمام شد کلام طبرسی
و علی بن ابراهیم بسند معتبر از امام محمد باقر روایت کرده است که مراد کسی است که در مودت ما کشته شود و محمد بن العباس در تفسیر
روایت کرده از زید بن علی بن الحسین که والله مراد مودت ما است و در شان ما نازل شده و بس و از حضرت صادق روایت کرده
که مراد کسی است که در مودت ما کشته شود و از کشنده او می پرسند که چرا او را کشتی و از حضرت باقر روایت نموده که مراد کسی است که در
مودت ما کشته شده است و بروایت دیگر فرمود که مراد شیعه آل محمد است سوال میکنند که بچه گناه کشته شده اند و بسند معتبر از آن
حضرت روایت کرده که مراد مودت ما و در حق ما نازل شده است و از حضرت صادق روایت نموده که مراد حضرت امام حسین
است و در تفسیر فرات از محمد بن الحنفیه روایت کرده که مراد مودت ما است و از حضرت باقر روایت نموده که سوال خواهند کرد از
مودتی که نازل شده بر شما فضل آن بچه گناه آنها را کشته اید و از حضرت صادق روایت نموده که مراد مودت ما است و آن حقی
است از ما که واجب است بر مردم و محبت ما است که واجب است بر خلق ایشان کشتند مودت ما را مترجم گوید که بنای این احادیث
بر قرائت دوم است و آنچه بخاطر میرسد بچهار وجه تاویل میتوان کرد اول آنکه مضافی در کلام تقدیر کنند یعنی از اهل مودت سوال میکنند
که بچه گناه ایشان را کشتند دوم آنکه اسناد قتل بمودت اسناد مجازی باشد و مراد قتل اهل مودت باشد سوم آنکه تجوزی در قتل
ارتکاب کنیم و تضییع مودت را قتل گفته باشند مجازاً و مراد از قتل مودت باطل کردن آن و عدم قیام بآن و بحقوق آن باشد چهارم
آنکه بعضی از روایات را حمل کنیم بر قرائت مشهوره بآنکه مراد بموؤده نفس مدفونه در تراب باشد مطلقا مرده یا زنده و اشاره باشد
بآنکه چون در راه خدا کشته شده اند مرده نیستند بلکه زنده اند نزد خدا و روزی میخورند چنانچه حق تعالی فرموده ولا تحسبن الذین قتلوا
فی سبیل الله تا آخر آیه پس گویا مدفون شده اند و این وجه نهایت لطف دارد **فصل هفتم** در تاویل والدین و ولد و ارحام و ذ

القربی بر سول خدا و ائمه هدی حق تعالی میفرماید و والد و ما ولد یعنی سوگند یاد میکنیم بپدر و آنچه از او متولد شده است بعضی از مفسران گفته اند که والد حضرت آدم است و ما ولد فرزندان او یند همه یا انبیا و اوصیا از فرزندان او و بعضی گفته اند که والد حضرت ابراهیم و ما ولد فرزندان او یند و بعضی گفته اند هر پدر و فرزندی را شامل است و ابن شهر آشوب از سلیم بن قیس روایت کرده است که والد رسول خدا و ما ولد اوصیا از فرزندان آنحضرت است و در تفسیر محمد بن العیاشی و کافی بسند های معتبر از حضرت امام محمد باقرؑ روایت کرده اند که والد حضرت امیر المومنین و ما ولد ائمه است و ایضا بسند معتبر از حضرت صادقؑ روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی و انت حل بهذا البلد یعنی رسول الله و والد علیؑ و ما ولد اولاد آنحضرت است و در کافی بسند معتبر از اصبغ بن نباته روایت کرده است که او سوال کرد از حضرت امیر المومنین از تفسیر قول حق تعالی ان اشکرلی ولوالدیک الی المصیر حضرت فرمود که والدان که خدا شکر ایشان را واجب گردانیده آن دو پدرند که علم از ایشان متولد شده و حکمت از ایشان بمیراث مانده و مامور شده اند مردم باطاعت ایشان پس فرمود حق تعالی الی المصیر پس بازگشت بندگان بسوی خداست و دلیل بر این تاویل لفظ والدان است پس برگردانید سخن را ابوبکر و عمر و فرمود که وان جاهداک علی ان تشرک بی یعنی اگر ابوبکر و عمر با تو مجادله کنند که شرک بیاوری یعنی در وصیت شریک گردانی بآن کسی که خدا امر فرموده است که وصی خود گردانی یعنی علی بن ابیطالبؑ و دیگری را پس اطاعت ایشان مکن و سخن ایشان را مشنو پس برگردانید سخن را بسوی والدین و فرمود و صاحبهما فی الدنیا معروفا یعنی بمردم بشناسان فضیلت ایشان را و مردم را دعوت کن براه متابعت ایشان و این است معنی قول حق تعالی واتبع سبیل من اناب الی ثم الی مرجعکم یعنی بسوی خدا پس از خدا بترسید و معصیت و مخالفت والدین مکنید که رضای ایشان موجب رضای خداست و غضب ایشان موجب غضب خداست مترجم گوید که این حدیث از اخبار مشکله و از بطون غریبه تفسیر است و حاصلش آنست که حق پدر و مادر جسمانی از جهت آنست که در حیات فانی دنیا که نبودی منقص میشود فی الجمله دارند و از مال فانی دنیا ممکن است که میراثی از ایشان باو برسد که در حیات فانی شاید از آن منتفع گردد و دو پدر روحانی که پیغمبر و امام است سبب حیات معنوی ابدی آخرت میشوند بسبب ایمان و معرفت و عبادات که موجب نعیم ابدی بهشت میگردند و میراثی که از ایشان مانده حکمتهای ربانی است که اثر آنها ابد الآباد با نفس هست پس حق ایشان عظیم و حق رعایت ایشان اولی خواهد بود و اما بحسب لفظ خود ترجیحی ندارد زیرا که اطلاق والدین بر والد و والده تغلیبا مجاز است و بنابرین تاویل در لفظ والد و اطلاق آن بر والد روحانی تجوز شده و احد تجوزین اولی از دیگری نیست با آنکه آن مرجحات معنویه که مذکور شد از آن طرف هست و دفع اشکالات وارده بر حدیث را در کتاب بحار الانوار ذکر کرده ایم و در تفسیر فرات از حضرت صادقؑ روایت کرده است در تاویل قول حق تعالی و لا تشرکوا به شیئا و بالوالدین احسانا که رسول خدا و علی بن ابیطالب والدانند و ذی القربی مراد حسن و حسین اند و در تفسیر امام حسن عسکری مذکور است در تفسیر قول حق تعالی و اذ اخذنا میثاق بنی اسرائیل لا تعبدون الا الله و بالوالدین احسانا که رسول خدا فرمود که بهترین والدین شما و سزاوار ترین آنها بشکر شما محمد و علی اند و علی بن ابیطالب فرمود که شنیدم از حضرت رسول که من و علی دو پدر این امتیم و حق ما بر ایشان عظیم تر است از حق پدر و مادر ولادت ایشان زیرا که ما خلاص میکنیم ایشان را اگر اطاعت ما کنند از آتش جهنم و میرسانیم ایشان را بسوی بهشت

که دار قرار است و ملحق میگردانیم ایشان را از بندگی شهوات بهترین آزادان و حضرت فاطمه فرمود که دو پدر این امت محمد و علی است
که راست میکنند کجیهای ایشان را و نجات میدهند ایشان را از عذاب الیم اگر اطاعت ایشان کنند و مباح میگردانند از برای ایشان
نعیم دائم بهشت را اگر موافقت کنند با ایشان و حضرت امام حسن مجتبی فرمود که محمد و علی دو پدر این امت اند پس خوشا حال کسیکه
عارف باشد بحق ایشان و در همه احوال مطیع ایشان باشد خدا او را از بهترین ساکنان بهشت گرداند و سعادتمند گرداند او را باسعاد خوشنودی
خود و امام حسین فرمود که هرکه بشناسد حق دو پدر افضلش را محمد و علی اطاعت کند ایشان را چنانچه حق اطاعت است باو گویند در
قیامت که در بهشت در هر جائی که خواهی بوسعت و رفاهیت ساکن شو و امام زین العابدین فرمود که اگر پدر و مادر حق ایشان
عظیم شده است بر اولاد ایشان از برای احسانی که نسبت بایشان میکنند پس احسان محمد و علی بسوی این امت جلیل تر و
عظیم تر است پس ایشان بپدر بودن و رعایت حق ایشان نمودن سزاوار ترند و امام محمد باقر فرمود که هرکه قدر خود را نزد حضرت
عزت بداند پس باید نظر کند که قدر دو پدر افضل او که محمد و علی اند نزد او چگونه است یعنی هر چند قدر ایشان نزد او عظیم تر است
قدر او بآن نسبت نزد خدا بزرگ تر است و امام جعفر صادق فرمود که هرکه رعایت کند حق دو پدر افضل خود را محمد و علی صلوات الله
علیهما ضرر نمیرساند او را آنچه ضائع گرداند از حق پدر و مادر خود و از حقوق سائر عباد الله زیرا که آن دو پدر بزرگوار ایشان را راضی
میگردانند از او در قیامت و حضرت امام موسی فرمود که بزرگ میشود ثواب نماز بقدر تعظیم صلوات فرستادن بر دو پدر افضلش محمد
و علی و حضرت امام رضا فرمود که آیا کراهت ندارد واحدی از شما از آنکه نفی کنند او را از پدر و مادر یکه از ایشان متولد شده است گفتند
بلی والله فرمود که پس جهد کنند که او را نفی کنند از دو پدر که افضل اند از پدر و مادر او و امام محمد تقی روزی شخصی در حضور آنحضرت
گفت که من محمد و علی را چنان دوست میدارم که اگر اعضای مرا از یکدیگر جدا کنند یا بدن مرا بمقراض ببرند ترک آنها نخواهم کرد حضرت
فرمود که محمد و علی جزای ترا بقدر محبت تو خواهند داد و در روز قیامت از برای تو استدعا خواهند کرد از کرامتها و درجات عظیمه آنقدر
که آنچه تو در محبت ایشان بعمل آورده و وفا بیک جزو از صد هزار جزو آن نتواند کرد و حضرت امام علی نقی فرمود که هرکه دو پدر دینی او
که محمد و علی است نزد او گرامی تر نباشد از پدر و مادر نسبی او از نزد حق تعالی هیچ منزلتی و کرامتی نخواهد بود و امام حسن عسکری
فرمود که هرکه اختیار کند اطاعت دو پدر دینی خود را بر اطاعت پدر و مادر نسب خود حضرت عزت او را خطاب کند که البته ترا اختیار
نمیم چنانچه مرا اختیار کردی و ترا شریف و بزرگ گردانم در حضور دو پدر دینی چنانچه خود را شرف دادی باختیار محبت ایشان بر محبت پدر
و مادر نسب خود پس امام حسن عسکری فرمود اما قول حق تعالی و ذی القربی پس ایشان خویشان تو اند از پدر و مادر دینی تو
که گفته است حق تعالی که بشناس حق ایشان را چنانچه عهد گرفته ایم بر بنی اسرائیل دیگر گفته شده است بر شما ای گروه امت محمد
بیان که بشناسید قرابات محمد را که امامان بعد از او بیند و هر که بعد از مرتبه ایشانست از برگزیده های اهل دین ایشان بدرستیکه
حضرت رسول فرمود که هرکه رعایت کند حق خویشان پدر و مادر خود را خدا در بهشت هزار درجه باو کرامت کند که مابین هر دو
درجه صد ساله راه باشد بدویدن اسپ تندرو فربه کرده و یک درجه از نقره باشد و دیگری از طلا و دیگری از مروارید و دیگر از زبرجد
و دیگر از زمرد و دیگر از مشک و دیگری از عنبر و دیگر از کافور و همچنین از سائر درجات از اصناف مختلفه است و هرکه رعایت کند حق
خویشان محمد و علی را حق تعالی عطا کند باو از زیادتی درجات و مثوبات بقدر زیادتی فضیلت محمد و علی بر پدر و مادر نسبی او و

حضرت فاطمه به بعضی از زنان گفت که راضی کن دو پدر دینی خود را محمد و علی بسخط و غضب پدر و مادر نسبی خود را و راضی مگردان پدر و مادر
نسب خود را بغضب دو پدر دینی خود زیرا که اگر پدر و مادر نسب تو با تو در غضب باشند راضی میگردانند ایشان را به ثواب یکجزو از هزار جزو
آن یکساعت از طاعتهای خود و اگر دو پدر دینی تو با تو در غضب باشند پدر و مادر نسبی تو قادر نیستند براضی کردن ایشان زیرا که
ثواب طاعتهای جمیع دنیا برابری نمیکند با غضب ایشان و حضرت امام حسن مجتبی فرمود که بر تو باد باحسان کردن بقرابات پدر دینی
خود محمد و علی و هر چند ضایع کنی قرابات پدر و مادر نسبی خود را و زنهار ضایع مکن قرابات دو پدر دینی خود را بتلافی خویشان پدر و مادر نسبی خود
زیرا که شکر این جماعت نسبی دو پدر دینی تو محمد و علی فایده مندتر است از شکر آن قرابات نسبی دو پدر نسبی تو بدرستیکه قرابات دو پدر
دینی تو هرگاه شکر کنند ترا نزد ایشان باندک نظر شفقتی از ایشان جمیع گناهان تو از تو میریزد هر چند گناهان تو پر کند ما بین ثری تا
عرش را و قرابات پدر و مادر نسبی تو اگر ترا شکر کنند نزد ایشان و حال آنکه ضایع کرده باشی قرابات دو پدر دینی خود را هیچ فایده
بتو نخواهد بخشید و حضرت امام زین العابدین فرمود که حق قرابات دو پدر دینی ما محمد و علی و دوستان ایشان سزاوارتر است از قرابات
پدر و مادر نسبی ما بدرستیکه دو پدر دینی ما راضی گردانند از پدر و مادر نسبی ما را و حضرت امام محمد باقر فرمود که هر که دو پدر دینی او محمد و علی برگزیده
تر باشند نزد او و خویشان ایشان گرامی تر باشند نزد او از پدر و مادر نسبی و خویشان ایشان حق تعالی خطاب میفرماید او را که تفضیل دادی
فاضلتر را و اختیار کردی کسانی را که اولی بودند باختیار کردن ایشان را پس سزاوارتر آنست که ترا در بهشت که دار قرار است ندیم و هم صحبت
دوستان خود گردانم و حضرت امام جعفر صادق فرمود که هر که دست تنگ شود و نتواند قرابات دو پدر دینی و قرابات پدر و مادر نسبی هر دو را رعایت
کند پس مقدم دارد رعایت قرابات دو پدر دینی را بر قرابات پدر و مادر نسبی خود حقتعالی در روز قیامت فرماید چنانچه مقدم داشتی رعایت قرابت دو پدر
دینی خود را بر قرابت نسبی خود پس مقدم دارید او را بسوی بهشتهای من پس زیاد میکنند برای او آنچه از برای او مهیا کرده بودند هزار برابر و حضرت امام
موسی فرمود که اگر بر کسی دو متاع را عرض کنند و هر دو درهم داشته باشد و قابلی از آن دو متاع را کند و بپرسند که کدام از این دو متاع برای من سودمند
تر است گویند که این متاع بخشش هزار برابر زیاده از آن متاع دیگر است آیا نه چنین است بمقتضای عقل او که باید بهتر را اختیار کند حاضران
مجلس گفتند بلی حضرت فرمود که همچنین اختیار کردن دو پدر دینی تو محمد و علی ثوابش زیاده است از پدر و مادر نسبی هر زیاده از زن
زیرا که فضلش بقدر فضیلت محمد و علی است بر پدر و مادر نسبی او و مردی بحضرت امام رضا عرض نمود که میخواهید خبر دهم شما را بمردی
پس ماند ه فرمود که کیست گفت فلان مرد ده هزار اشرفی داشت و ده هزار درهم گرفت حضرت فرمود که اگر ده هزار اشرفی را بهزار
درهم بفروشد آیا زیانش بیشتر نیست گفتند بلی فرمود که خبر میدهم شما را بکسی که زیانکاریش و حسرتش از این بیشتر است اگر هزار
کوه از طلا داشته باشد و بفروشد بهزار حبه از نقره مغشوش حسرتش از این زیاده نیست گفتند بلی فرمود که از همه زیانکارتر و
صاحب حسرت تر کسی است که اختیار کند در بر و نیکی و احسان قرابت پدر و مادر نسبیش را بر قرابت دو پدر دینی اش محمد و علی
زیرا که فضل قرابات محمد و علی بر قرابت پدر و مادر نسبیش زیاده است از فضل هزار کوه طلا بر هزار حبه نقره تار و حضرت امام محمد تقی
فرمود که هر که اختیار کند قرابات دو پدر دینی خود را محمد و علی بر قرابات پدر و مادر نسبیش خدا او را اختیار کند بر روس اشهاد در روز
قیامت که همه خلایق به بینند و او را در میان ایشان مشهور گرداند بخلعتهای کرامت خود و شرف دهد او را بر همه بندگان مگر کسی
که مثل او باشد در این فضیلت یا زیاده بر او باشد و حضرت امام علی نقی فرمود که از جمله بزرگ شمردن جلال خدا اختیار کردن

قرابت دو پدر دینی تست محمد و علی بر قرابت پدر و مادر نسبی تو و از جمله حقیر شمردن بزرگی خدا اختیار نمودن خویشان پدر و مادر نسبی تست بر خویشان دو پدر دینی تو محمد و علی و حضرت امام حسن عسکری فرمود که شخصی عیالش گرسنه شدند از خانه بیرون آمد که از برای ایشان چیزی تحصیل کند یکدرهم تحصیل کرد و نان و نانخورشی بدست آورد و خواست برای عیال خود بیاورد و در اثنای راه بمرد و زنی از قرابات محمد و علی برخورد و ایشان را گرسنه یافت با خود گفت که ایشان سزاوارترند از خویشان من آنها که خریده بود با ایشان داد و حیران مانده بود که عیال خود را چه جواب بگوید در این اندیشه متفکر بود قدری حرکت کرد ناگاه پیکی را دید که او را طلب مینماید چون نشان دادند نامهٔ باو داد با پانصد اشرفی در میان همیانی و گفت این بقیهٔ مال پسر عم تست که در مصر فوت شده و صد هزار درهم از و مانده است که بر ذمهٔ تجار مکه و مدینه است و اضعاف آن از عقار و مستغلات و اموال در مصر دارد پس آن پانصد اشرفی را گرفت و بر عیال خود توسعه کرد و چون شب بخواب رفت محمد و علی را در خواب دید که باو فرمودند که چگونه دیدی غنی کردن ما ترا چون اختیار کردی قرابت ما را بر قرابت خود پس نماند در مکه و مدینه از آنها که بر ذمت ایشان چیزی از آن صد هزار درهم بود مگر آنکه محمد و علی در خواب دیدند که با ایشان فرمودند که اگر بامداد حق فلان مرد را از میراث پسر عمش باو نمیرسانی ما بامداد ترا هلاک و مستاصل میگردانیم و نعمت ترا از تو زائل مینمائیم و ترا از حشم و اهل خود جدا میکنیم صبح که شد هر که از آن مال بر ذمت او بود همه را نزد او آورد تا آنکه در همان بامداد جمیع آن صد هزار درهم نزد او حاضر شد و هر که در مصر مالی از و نزد او بود محمد و علی در خواب او را امر کردند با تهدید که تعجیل کنند در رسانیدن مال آن مرد در اسرع از منه باو برسانند و محمد و علی بخواب آن مرد مومن آمدند و باو گفتند چگونه دیدی صنع خدا را نسبت بتو امر کردیم هر که در مصر مال تو نزد او بود که بزودی برساند آیا میخواهی که امر کنیم حاکم مصر را که مستغلات و املاک ترا بفروشد و حواله کند که در مدینه بتو بدهند که بعوض آنها املاک در مدینه بخری گفت بلی پس محمد و علی در خواب حاکم مصر را فرمودند که املاک او را بفروشد و زرش را حواله کند حاکم املاک را بسیصد هزار اشرفی فروخت و از برای او فرستاد و او مالدارترین اهل مدینه شد پس حضرت رسالت پناه در خواب باو فرمود ای بندهٔ خدا این جزای تست در دنیا برای آنکه اختیار کردی قرابت مرا بر قرابت خود و در آخرت بدل هر حبه از این مال در بهشت هزار قصر بتو عطا کنم که کوچکتر آنها از جمیع دنیا بزرگتر باشد و بقدر سر سوزنی از آنها بهتر از دنیا و آنچه در دنیا است بوده باشد و ایضا امام حسن عسکری فرمود در تفسیر رحمن که رحمن مشتق است از رحمت و در بعضی از نسخها از رحم و حضرت امیر المومنین فرمود شنیدم از رسول خدا که فرمود خداوند عالم میفرماید که منم رحمن و از برای رحم نامی از نام خود اشتقاق کردم و آنرا رحم نامیدم هر که وصل کند رحم مرا من وصل نمایم او را برحمت خود و هر که قطع کند رحم مرا من قطع کنم او را از رحمت خود پس حضرت امیر المومنین یکی از اصحاب خود پرسید که میدانی این کدام رحم است هر که او را وصل کند خداوند رحمن او را وصل کند و هر که او را قطع کند خداوند رحمن او را قطع کند گفتند ترغیب فرموده است حق تعالی هر قومی را که گرامی دارند خویشان و رحمهای خود را حضرت فرمود که آیا ترغیب نموده است که رحمهای کافر خود را صله کنند و تعظیم نمایند کسی را که او را حقیر شمرده است گفت نه و لیکن ترغیب کرده است ایشان را بر صلهٔ رحمهای مومن خود حضرت فرمود که واجب گردانیده است حقوق رحمها را از برای آنکه متصل میشود نسب ایشان به پدر و مادرهای ایشان گفت بلی ای برادر رسول خدا فرمود که پس در صلهٔ رحم ایشان رعایت حقوق پدران و مادران میکنند گفت بلی ای برادر رسول خدا فرمود که پدران

و مادران ایشان غذا داده اند ایشان را در دنیا و نگاه داشته اند ایشان را از مکاره دنیا و اینها نعمتی چندند زائل و کمی که چند روز
منقضی میشوند و رسول خدا میرساند ایشان را بسوی نعمت دایم که آخر شدن ندارد پس کدام یک از این دو نعمت عظیم تر است گفت نعمت
رسول خدا جلیل تر و عظیم تر و بزرگتر است حضرت فرمود که پس چگونه جائز باشد که ترغیب کنند بر قضای حق کسی که خدا حق آنرا حقیر
شمرده و تحریص نکنند بر قضای حق کسی که خدا حق آنرا بزرگ شمرده گفت جائز نیست فرمود که پس حق رسول خدا عظیم تر است از
حق پدر و مادر و حق رحم و خویشان او عظیم تر است از حق رحم پدر و مادر پس رحم رسول خدا اولی است بصله و اعظم است در قطع
کردن پس عذاب و کل عذاب برای کسی است که قطع کند آنرا و ویل و اعظم عذاب برای کسی است که قطع تعظیم حرمت آن نکند
یا نمیدانی که حرمت رسول خدا حرمت خداست و حق تعالی حقش عظیم تر است از هر منعمی که غیر او ست زیرا که هر منعمی که غیر او ست انعام
نمیکند مگر بتوفیق او و خطاب نمود حق تعالی بحضرت موسی که یا موسی آیا میدانی که رحمت من نسبت بتو بچه مرتبه است موسی عرض
نمود تو رحم کننده تری نسبت بمن از مادر من حق تعالی فرمود یا موسی مادرت رحم نکرده است ترا مگر بسبب زیادتی رحمت من که من
او را مهربان گردانیدم بر تو و مهر او را چنین کردم که خواب شیرین خود را ترک کرد از برای تربیت تو اگر چنین نمیکردم او و دیگران نسبت
بتو یکسان بودند یا موسی آیا میدانی که بنده ای از بندگان من آنقدر گناه میدارد که باطراف آسمان میرسد و من بیامرزم گناهان او را
و پروا نمیکنم موسی گفت چگونه پروا نمیکنی فرمود که برای یک خصلت شریف که در آن بنده هست که آن خصلت را دوست میدارم
و آن خصلت آنست که دوست میدارد برادران مؤمن خود را و باحوال ایشان میرسد و ایشانرا با خود مساوی میگرداند و تکبر نمیکند
بر ایشان پس چون چنین کند می آمرزم گناهانش را و پروا نمیکنم یا موسی بدرستی که فخر کردن ردای منست و کبریا ازار منست هر که
با من در این دو صفت منازعه کند او را عذاب میکنم بآتش خود یا موسی از جمله تعظیم من آنست که بهره از مال فانی دنیا با او
داده با نام گرامی دارد بنده مؤمن مرا که دستش در دنیا کوتاه شود و اگر تکبر کند بر او عظیم جلال مرا سبک شمرده پس حضرت امیر المؤمنین
فرمود که آن رحمی که خدا آنرا از رحمن مشتق نموده رحم محمد است و از جمله تعظیم دانستن خدا عظیم دانستن محمد است و از جمله عظیم
دانستن محمد عظیم دانستن رحم و خویشان محمد است و بدرستی که هر مرد مؤمن و زن مؤمنه از شیعیان ما از رحم محمد است و تعظیم
ایشان تعظیم محمد است پس وای بر کسی که استخفاف کند بچیزی از رحم محمد و خوشا حال کسی که تعظیم کند حرمت محمد را و گرامی دارد و
وصله کند رحم و قرابت او را و در اخبار بسیار در کافی و سائر کتب منقول است در تفسیر قول حق تعالی واعلموا انما غنمتم من
شیء فان لله خمسه وللرسول ولذی القربی که مراد از ذی القربی ائمه معصومین اند که یک حصه خمس از امام زمانست و نصف
دیگر از یتیمان و مساکین و ابناء سبیل سادات است و ایضاً اخبار بسیار روایت نموده اند در تفسیر آیه انفال که میفرماید که ما افاء
الله علی رسوله من اهل القری فلله وللرسول ولذی القربی والیتامی والمساکین وابن السبیل که مراد از ذوی القربی
ائمه معصومین اند و ایضاً اخبار کثیره روایت نموده اند و اولوا الارحام بعضهم اولی ببعض فی کتاب الله یعنی اولوا الارحام و
خویشان بعضی از ایشان اولی اند ببعضی در کتاب خدا که فرمودند که این آیه در شان فرزندان حضرت امام حسین نازل شده
است و در باب امامت و امارت و خلافت است که بفرزند میرسد و ببرادر و عم نمیرسد و در بعضی روایات وارد شده که مراد آنست که قرابت
پیغمبر و خویشان او حق اند بخلافت او از دیگران و در تفسیر علی بن ابراهیم و عیاشی از حضرت امام موسی روایت کرده اند در تفسیر این

آیهٔ کریمهٔ ان الذین یصلون ما امر الله به ان یوصل یعنی آنجماعتی که وصل میکنند آن چیزی را که خدا امر بوصل آن کرده حضرت فرمود که رحم آل محمد چسپیده است بعرش الهی و میگوید خداوندا وصل کن هر که مرا وصل کند و قطع کن هر که مرا قطع کند و این آیه در رحمهای دیگر نیز جاریست و در معانی الاخبار روایت نموده است که رحم ائمه از آل محمد چنگ میزند بعرش در روز قیامت و رحمهای مومنان نیز چنگ میزنند و میگویند پروردگارا وصل کن برحمت خود هر که ما را وصل نموده باشد و قطع کن رحمت خود را از هر که از ما قطع کرده باشد پس حق تعالی میفرماید که منم رحمن و توئی رحم اشتقاق نموده ام نام ترا از نام خود پس هر که ترا وصل نموده باشد من او را وصل میکنم برحمت خود و هر که ترا قطع نموده باشد من او را قطع میکنم و باین سبب حضرت رسول فرمود که رحم قرابتی است از خداوند رحمن مشترک میان خدا و بندگان و عیاشی از حضرت صادق در تاویل این آیه روایت نموده است که صلهٔ رحم داخل است درین آیه و غایت تاویلش صله و احسان تست نسبت بما اهل بیت و ابن شهر آشوب از امام محمد باقر روایت نموده که صلهٔ رحم داخلست درین آیه و غایت تاویلش صله و احسان تست نسبت بما اهلبیت و ابن شهر آشوب نیز از حضرت امام محمد باقر روایت کرده در تفسیر قول حق تعالی واتقوا الله الذی تساءلون به والارحام که مراد از ارحام قرابت پیغمبر است و سید و بزرگ ایشان امیرالمومنین است امر کرد خدا مردم را بمودت ایشان پس مخالفت نمودند آنچه را بآن مامور شده بودند و در تفسیر فرات از ابن عباس روایت کرده که این آیه نازل شد در شان حضرت رسول و ذوی الارحام او زیرا که هر سببی و نسبی منقطع میشود در روز قیامت مگر کسی که سبب و نسب او بآنحضرت منتهی میشود مترجم گوید که اکثر قراء والارحام بنصب خوانده اند و حمزه که یکی از قراء سبعه است والارحام بکسر خوانده و بنابر تاویل این دو حدیث بر قرائت اول است یعنی بپرهیزید از رحمها و قطع کردن آنها و عیاشی از امام محمد باقر روایت کرده در تفسیر آیهٔ کریمهٔ ان الله یامر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی یعنی خدا امر میکند بعدالت که توسط در عقاید است میان افراط و تفریط مثل امر بین الامرین میان جبر و تفویض و اخراج حق تعالی از حد تعطیل و تشبیه و امثال آنها و احسان که نیک بعمل آوردن عبادات شود یا نیکی بعباد الله و ایتاء ذی القربی یعنی بخویشان عطا نمودن آنچه ایشان را در کار باشد و نهی میکند از فحشا یعنی افراط در متابعت قوهٔ شهوانی و منکر که افراط در متابعت قوهٔ غضبی و بغی که استیلا و تسلط و تجبر بر خلق شود و اینها موافق ظاهر لفظ و اقوال مفسرانست حضرت فرمود که عدل محمد است که اساس عدالت را آنحضرت گذاشت و احسان علی بن ابیطالب است که شرائع و عبادات را از برای خلق تمام کرد و فرمود که ایتاء ذی القربی مراد قرابت ماست که خدا امر کرده است بندگان را بمودت ما و ادا کردن حقوق ما و نهی کرده است ایشان را از فحشا و منکر و بغی یعنی بغی بر اهلبیت و خواندن مردم بسوی غیر ایشان و محمد بن العباس و غیر او بسندهای معتبر روایت نموده اند که جبرئیل بر رسول خدا نازل شد و عرض نمود یا محمد از برای تو فرزندی متولد خواهد شد که امت تو او را شهید خواهند کرد بعد از تو حضرت فرمود که یا جبرئیل من چنین فرزندی احتیاج ندارم جبرئیل گفت امامان از نسل او بهم خواهند رسید و بروایت دیگر بآسمان رفت و برگشت و گفت پروردگارت سلام میرساند و بشارت میدهد ترا که در ذریهٔ او امامت و ولایت و وصیت را قرار داده گفت راضی شدم پس حضرت رسول بنزد فاطمه آمد و فرمود فرزندی از تو متولد خواهد شد که امت من بعد از من او را خواهند کشت حضرت فاطمه گفت من چنین فرزندی احتیاج ندارم سه مرتبه این را فرمود و این جواب شنید در آخر فرمود ائمه و اوصیا ازو بهم خواهند رسید گفت راضی شدم

امی پر پس حامله شد بحضرت امام حسین پس خدا او را با آنچه در بطن مطهر او بود از شر شیطان حفظ نمود و شش ماه که گذشت متولد شد و کسی نشنیده است که فرزندی شش ماهه متولد شود و بماند مگر حضرت امام حسین و حضرت یحیی و چون متولد شد حضرت رسول زبان مبارک خود را در دهان شریف او گذاشت و مکید و شیر و عسل در دهان او میریخت و امام حسین از زنی شیر نخورد و گوشت و خونش از آب دهان حضرت رسول روئیده شد و اشاره باینست قول حق تعالی و وصّینا الانسان بوالدیه حسنا حملته امّه کرها و وضعته کرها وحمله وفصاله ثلثون شهرا یعنی وصیت کردیم انسان را به پدر و مادرش نیکی حمل کرد مادرش او را از روی کراهت و بر زمین گذاشت از روی کراهت و مدت حملش تا شیر باز گرفتن سی ماه بود پس این آیه مناسب آنحضرت است از چند جهت یکی آنکه حمل و وضع از روی کراهت بودن مخصوص آنحضرت است باعتبار خبر شهادت دوم آنکه مدت حمل و فصال سی ماه بودن بآیهٔ دیگر که دلالت میکند بر آنکه مدت رضاع دو سال است اشاره است بآنکه مدت حمل شش ماه بوده و دانستی که درین امت مخصوص آنحضرت بود سوم آنکه بعد ازین میفرماید حتی اذا بلغ اشدّه وبلغ اربعین سنة قال ربّ اوزعنی ان اشکر نعمتک التی انعمت علیّ وعلی والدیّ وان اعمل صالحا ترضیه یعنی تا آنکه رسید بحد نهایت قوت بدن و عقل و رسید بچهل سال گفت پروردگارا الهام کن مرا و توفیق بده که شکر کنم نعمت ترا آن نعمتی که انعام کردهٔ تو بر من و بر پدر و مادر من و اینکه بکنم عملی که بپسندی آنرا و این مناسب آنحضرت است که امامت آنحضرت در حوالی سال چهل از عمر شریف آنحضرت بود چهارم آنکه بعد ازین فرموده است واصلح لی فی ذریّتی یعنی و اصلاح کن از برای من در میان ذریهٔ من یعنی بعضی از ایشان را و این مناسب آنحضرت است که دعا از برای امامان از ذریهٔ خود کرده باشد لهذا دعا از برای بعضی از ایشان کرد زیرا که نمی توانست بود که همه امام شوند چنانچه حضرت صادق فرمود که اگر واصلح لی ذریتی میگفت هر آئینه همه ذریهٔ آنحضرت امام میشدند و احادیث بسیار در آیهٔ وآت ذا القربی حقه والمسکین وارد شده از طرق عامه و خاصه که مراد از ذا القربی فاطمه است و مراد از حق فدک است و بعد از نزول این آیه رسول خدا فاطمه را طلبید و فدک را باو تسلیم نمود و ذکر هر یک ازین اخبار موضع دیگر دارد که انشاء الله در آنجا بیان خواهد شد فصل هشتم در بیان آنکه در قرآن امانت بمعنی امامت است و آن در دو آیه است آیهٔ اول آنکه خدا میفرماید ان الله یأمرکم ان تؤدّوا الامانات الی اهلها واذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل انّ الله نعمّا یعظکم به انّ الله کان سمیعا بصیرا بدرستی که خدا امر میکند شما را که امانتها را ادا کنید بسوی اهل آنها و هرگاه حکم کنید در میان مردم آنکه حکم کنید بعدالت بدرستی که خدا خوب چیزیست آنچه پند میدهد شما را بآن بدرستیکه خدا بوده است و هست شنوا و بینا و در نزول آیه میان مفسران خلاف است هر چند قول اول آنکه در باب هر کس است که او را بر امانتی از امانتها امین گردانند و امانتهای خدا اوامر و نواهی او است و امانتهای بندگان آن چیزها است که امین میکنند بعضی از ایشان بعضی را بر آنها از مال و غیر مال چنانچه در روایت متعدده منقول است از حضرت باقر و صادق حتی در بعضی از روایات وارد شده که اگر قاتل امیر المؤمنین شمشیریکه آنحضرت را بآن شهید نموده بمن بسپارد البته باو رد میکنم دوم در باب خلفا و والیان امر است شیخ طبرسی گفته که خدا امر کرده است ایشان را که قیام نمایند بحق رعیت و بداند ایشان را بر احکام دین و شهر بعینه این را روایت نموده اند اصحاب ما از حضرت امام محمد باقر و امام جعفر صادق فرمودند که خدا امر کرده است هر یک از ائمه را که تسلیم کنند امامت را بامام بعد از خود و موید این آنست که بعد ازین امر کرده است رعیت را باطاعت والیان امر و ائمه فرموده اند که دو آیه است یکی از برای ما است و دیگری از شما است حقتعالی میفرماید ان الله یأمرکم ان تؤدّوا الامانات الی اهلها تا آخر آیه و فرموده است یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله واطیعوا

الرسول واولی الامر منکم و طبرسی گفته است که این قول داخل است در قول اول زیرا که این از جمله چیزهای چند است که حضرت عزت
امین کرده است بر آن ائمه سابقین را و همچنین امام محمد باقر فرمود که ادای نماز و زکوة و روزه و حج از جمله امانات است و از جمله آنست
امر کرده والیان امر را امر کرده اند به قسمت غنائم و صدقات و غیر ذلک از چیزهائیکه حق رعیت با آنها تعلق دارد سوم آنکه خطاب بحضرت
رسول است که رد کنند کلید کعبه را بعثمان بن طلحه در وقتی که در فتح مکه کلید را از او گرفت و خواست که بعباس بدهد و در بعضی از بسند
موثق از حضرت امام محمد باقر روایت نموده که این آیه در شان ما نازل شده و از خدا یاری میطلبیم و باز بسندهای صحیح از آنحضرت روایت
کرده که در تفسیر این آیه فرمود که مراد آنست امام میباید که امامت را بامامی بعد از خود بدهد و نباید از او بگرداند و بدیگری بدهد و بسند صحیح
دیگر روایت کرده که مراد مائیم که باید امام اول از ما بامام بعد از خود بدهد کتابها که نزد او ست و سلاح رسول خدا و اذا حکمتم بین
الناس ان تحکموا بالعدل یعنی وقتی که ظاهر شوید حکم کنید بآن احکام عدلی که در دست شما است و بسندهای صحیح روایت کرده
است از حضرت صادق که در تفسیر ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها فرمود که بخدا سوگند که مراد ادای امامت و وصیت
است بسوی امام و ایضاً بسند معتبر روایت نموده است که حضرت باقر از مالک جهنی سؤال کرد که این آیه در کی نازل شده است
مالک گفت میگویند در همه مردم نازل شده حضرت فرمود که پس همه مردم حکم میتوانند کرد در میان مردم زیرا که خطاب و اذا حکمتم
بهمه جماعت نازل شده پس بدانکه در شان ما نازل شده و بسند موثق کالصحیح از حضرت صادق روایت نموده که امام را بسه خصلت
میتوان شناخت اول آنکه اولی الناس باشد از جهت نسب بامامیکه قبل از او بوده دوم آنکه سلاح رسول الله که ذو الفقار است نزد او باشد سوم
آنکه امام سابق او را وصی نموده باشد اینست که حضرت باری میفرماید ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها و فرمود
که سلاح در میان ما بمنزله تابوت است در میان بنی اسرائیل پادشاهی و امامت با سلاح حضرت رسول است نزد هر کس که سلاح
هست با او ست چنانچه در میان بنی اسرائیل تابوت بهر جا که میرفت پادشاهی در آنجا بود و در معانی الاخبار از امام موسی
روایت نموده که از تفسیر این آیه پرسیدند فرمود که این خطاب بامامست و بس خدا امر کرده است هر امامی از ما را که ادا کند امامت
را بامامی بعد از خود و او را وصی خود گرداند پس جاری شد آیه در سایر امانتهای مردم مرا خبر داد پدرم از پدرش که علی بن الحسین
باصحاب خود فرمود بر شما باد بادای امانت که اگر قاتل پدرم حسین بن علی مرا امین میکرد بآن شمشیریکه بآن پدرم را کشته بود
هر آئینه باو رد میکردم و نعمانی بسند صحیح از حضرت باقر روایت نموده که این آیه در شان ماست امر کرده امام از ما را که ادا کند امامت را
بامام بعد از او و او را نیست که بدیگری بدهد مگر نشنیده که بعد از آن میفرماید و اذا حکمتم بین الناس پس معلوم شد که خطاب با حکام
است و فرات در تفسیر روایت نموده از شعبی که در تفسیر ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها گفت میگویم و از غیر خدا نمی ترسم
بخدا سوگند که ولایت علی بن ابیطالب است آیه دوم انا عرضنا الامانة علی السموات والارض والجبال فابین ان یحملنها
واشفقن منها وحملها الانسان انه کان ظلوما جهولا در تاویل این آیه اقوال بسیار هست اول آنکه اشاره است بآیه
سابق ومن یطع الله ورسوله فقد فاز فوزا عظیما و اطاعت خدا و رسول را امانت نامیده از جهت آنکه واجب است ادای
آن و مراد آنست که عظمت شان این اطاعت بمرتبه است که اگر عرض کنند بر این اجسام عظیمه و صاحب شعور باشند ابا خواهند
کرد از حمل آن و خواهند ترسید و انسان با این ضعف بنیه و سستی قوت حمل آن کرد لهذا ثواب آن در دنیا و عقبی عظیم است بعد

که ظلم کننده بود بر نفس خود که حق آنرا چنانچه باید رعایت کرد نکرد و جاهل و نادان بود بعاقبت آن و صف متعلق بنوع است باعتبار غلبه افرادش دوم آنکه مراد بامانت اطاعت است اعم از آنکه طبیعی شود یا باختیار و مراد بعرض استدعای آنست اعم از آنکه از مختار طلب کنند یا اراده صدور آن نمایند از غیر مختار و مراد بحمل خیانت در امانت است و امتناع از ادای آن چنانچه حامل امانت کسی را میگویند که خیانت کند در آن و بر ذمه اش باقی بماند پس مراد به اباکردن اینان او ست با آنچه ممکن باشد که از و بعمل آید و مراد بظلم و جهالت خیانت و تقصیر است سوم آنکه صانع تعالی شانه این اجرام را خلق کرد در اینها فهمی و شعوری خلق نمود و گفت من فریضه واجب گردانیده ام و بهشتی خلق کرده ام برای کسیکه مرا اطاعت کند و آتشی آفریده ام برای آنکه مرا معصیت کند گفتند ما مسخریم برای آنچه ما را از برای آن خلق نموده و تاب بار فریضه نداریم و ثواب و عقابی نمی خواهیم و چون آدم را خلق کرد مثل این را براو عرض نمود و او قبول کرد و ظلم کننده بود بر نفس خود که بر آن بار کرد چیزیکه دشوار بود براو و نادان بود ببدی عاقبت آن چهارم آنکه مراد بامانت عقل است یا قابلیت تکلیف و مراد بعرض بر ایشان رعایت استعداد ایشان آن امر او مراد به آبای ایشان آبای طبیعی است که عبارت از عدم لیاقت داستعداد است و مراد بحمل انسان قابلیت داشتن آنست و ظلوم و جهول بودن عبارت است از غلبه قوه شهواتی و غضبی براو و بعضی امانت را کنایه از محبت گرفته اند و صوفیه وجوه دیگر نیز گفته اند و اما تاویلاتی که در اخبار وارد شده است در کافی و غیر آن از حضرت باقر روایت نموده اند که مراد از امانت ولایت حضرت امیر المومنین است و در عیون و معانی الاخبار روایت شده از حضرت امام رضا سوال کردند از تفسیر این آیه حضرت فرمود که امانت ولایت است هر که ادعا کند آنرا بغیر حق کافر است و در معانی الاخبار بسند صحیح از حضرت صادق روایت نموده که امانت ولایتست و انسان ابو الشرور منافق است یعنی ابوبکر و علی بن ابراهیم روایت کرده که امانت امامت است و امر و نهی است و دلیل بر امامت بودن آنست که خدا خطاب نموده است بائمه ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها پس مراد آنست که امامت را عرض کردند بر آسمانها و زمین و کوهها پس اباکردند از آنکه دعوی کنند آنرا بناحق یا غصب کنند آنرا بناحق از اهلش و ترسیدند از اهلش و حمل کرد آنرا انسان یعنی ابوبکر بدبختی که او ظالم و جاهل بوده برای آنکه عذاب کند حق تعالی مردان منافق و زنان منافقه را و مردان مشرک و زنان مشرکه را و قبول کند توبه مردان مومن و زنان مومنه را و بود خدا و هست آمرزنده و مهربان این ترجمه آیه بعد از این آیه است و در بصائر و کافی بسندهای معتبر از حضرت صادق روایت نموده که امانت ولایت علی بن ابیطالب است و ایضاً در بصائر از حضرت صادق روایت کرده است که امانت ولایتست اباکردند از آنکه حمل کنند آنرا و کافر شود در حمل آن و انسانیکه آنرا حمل کرد ابوبکر بود و ابن شهرآشوب در مناقب روایت نموده از مقاتل از محمد بن حنفیه از حضرت امیر المومنین که فرمود در تفسیر انا عرضنا الامانة عرض کرد از حضرت عزت امامت مرا بر آسمانهای هفت گانه با ثواب و عقاب گفتند پروردگارا با ثواب و عقاب حمل نمی کنیم و لیکن بدون ثواب و عقاب حمل میکنیم و عرض کرد امامت و ولایت مرا بر مرغان پس اول مرغیکه بآن ایمان آورد بازهای سفید و قبره بود و اول مرغیکه انکار نمود بوم و عنقا بود اما بوم نمیتوانند که در روز ظاهر شود برای بغضی که سایر مرغان نسبت بآن دارند و اما عنقا پس پنهان شد در دریاها که کسی آنرا نمی بیند و بدرستی که عرض کرد امامت مرا بر زمینها پس هر بقعه که ایمان آورد بولایت من آنرا طیبه و پاکیزه گردانید و گیاه و میوه اش را شیرین و گوارا گردانید و آبش را صاف و شیرین ساخت و هر بقعه که انکار امامت و ولایت من کرد آن را شوره زار گردانید و گیاهش را تلخ و میوه اش را عوسج

دشمنان که دوا لبش را شور و تلخ گردانید بعد از آن فرمود و حملها الانسان یعنی امت تو یا محمد حمل کردند ولایت امیر المؤمنین را و امامت او را
با آنچه در آن هست از ثواب و عقاب بدرستی که بسیار ظالم بود مر نفس خود را و بسیار نادان بود امر پروردگار خود را یعنی هر که ادا نکرد حق آن را و عمل
بمقتضای آن نکرد ظالم و عدوان کننده بود و در بصائر از حضرت صادق روایت کرده که ولایت ما را عرض نمودند بر آسمانها و زمین
و کوهها و شهرها قبول نکردند مثل قبول کردن اهل کوفه و در تفسیر فرات از حضرت فاطمه زهرا روایت کرده که حضرت رسول فرمود که
چون مرا در شب معراج بآسمان بردند و از سدرة المنتهی گذشتم و بمرتبه قاب قوسین او ادنی رسیدم و خدا را بدل دیدم نه بدیده پس
صدای اذان و اقامه شنیدم و صدای منادی شنیدم که ندا کرد که ای ملائکه من و ساکنان آسمانها و زمین من و حاملان عرش من گواهی
بدهید ای ملائکه من که منم خداوند یگانه و شریکی ندارم گفتند گواهی دادیم و اقرار نمودیم باز ندا آمد که گواهی بدهید ای ملائکه من و ساکنان آسمانها
و زمین من و حاملان عرش من که محمد بنده و رسول منست گفتند شهادت دادیم و اقرار کردیم حضرت باقر فرمود که هرگاه ابن عباس این
حدیث را ذکر میکرد میگفت این همان امانتی است که خدا در قرآن فرموده است انا عرضنا الامانة تا آخر آیه و بخدا سوگند که با آنها
دینار و درهمی نسپرد و نه گنجی از گنجهای زمین و لیکن وحی کرد بسوی آسمانها و زمین و کوهها پیش از آنکه خلق کند آدم را که من در شما خلیفه
میگذارم ذریه محمد را با ایشان چه خواهید کرد هرگاه شما را بخوانند اجابت کنید ایشان را و اطاعت ایشان بکنید بر دشمن ایشان پس
آسمانها و زمین و کوهها ترسیدند از این ابتلا و عتیبه خدا ایشان را بآن امر کرد و فرزندان آدم را قبول کردند و این تکلیف را بر ایشان
بار کردند پس حضرت باقر فرمود که قبول کردند و وفا نکردند مترجم گوید که تاویلاتیکه در این اخبار شریفه و امثال اینها وارد شده بچند وجه
بر میگردد اول آنکه حمل کرده باشند امانت را بر مطلق تکالیف و تخصیص ولایت بذکر باعتبار این باشد که عمده و اصل سائر تکالیف است
و شرط اعظم آنهاست و محل اختلاف میان امت است و تخصیص ابوبکر و امثال او بذکر باعتبار این باشد که در ظاهر از روی نفاق
بیعت کردند و پیش از دیگران شکستند و باعث شکستن دیگران نیز شدند پس مراد بحمل قبول کردن ولایتست و مؤید آنکه مراد از امانت
تکالیفست و مراد بحمل قبول کردن آنست که ابن شهر آشوب و دیگران روایت نموده اند که چون وقت نماز داخل میشد حضرت امیر المؤمنین
اندام مبارکش میلرزید و از رنگ برنگ میگردید چون میپرسیدند که چه میشود شما را می فرمود که رسید هنگام ادای امانتی که بر آسمان و زمین
عرض کردند و آنها ابا نمودند و ترسیدند و انسان متحمل آن شد و نمیدانم که این بار که متحمل شده ام نیکو ادا خواهم کرد یا نه دوم آنکه الف و لام
الانسان از برای عهد و مراد ابوبکر باشد و ولایت بکسر شود بمعنی خلافت و امارت و مراد بعرض آن باشد که بایشان القا کردند که آیا قبول
میکنید که دعوی امامت بناحق بکنید و عقوبتهای الهی را متحمل شوید ایشان ترسیدند از عقاب و ابا کردند و آن ظالم جاهل با علم
بعقوبت متحمل آن وزر شد سوم آنکه بنا بر هر یک از این دو وجه مراد بحمل خیانت باشد نه قبول نمودن چنانچه سابقا مذکور شد و بوجه دوم انسب
است فصل پنجم در بیان آیاتی که دلالت بر وجوب متابعت اهلبیت میکند حق تعالی میفرماید یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله و
اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم فان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله و الرسول ان کنتم تؤمنون بالله و الیوم الآخر ذلک خیر
و احسن تاویلا الی آخره و باز فرموده است و لو ردوه الی الرسول و الی اولی الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم و باز فرموده
است ام یحسدون الناس علی ما آتیهم الله من فضله فقد آتینا آل ابراهیم الکتاب و الحکمة و آتیناهم ملکا عظیما
فمنهم من آمن به و منهم من صد عنه و کفی بجهنم سعیرا ترجمه آیه اول آنست که ای گروهی که ایمان بخدا و رسول آورده اید

اگر اطاعت کنید خدا و اطاعت کنید رسول را و اولوا الامر از شما را که امر ایشان و حکم ایشان بر شما جاریست پس اگر تنازع کنید از چیزی
پس رد کنید آنرا بسوی خدا و رسول اگر بوده باید که ایمان آورده باید بخدا و روز قیامت این بهتر است از برای شما و عاقبتش نیکوتر است
در آیه دوم فرموده است که اگر رد کنند آن امری را که انتشا میکنند از امن و خوف و موافق روایات مطلقه امر را بسوی رسول و بسوی اولی الامر
از ایشان هر آینه خواهند دانست آنها که استنباط مینمایند و علمش را طلب میکنند از آنجماعت یا از اولی الامر موافق روایات ظاهره بدانکه
خلاف کرده اند مفسران در تفسیر اولی الامر بعضی از مفسران عامه گفته اند که مراد امرا و سرکرده های لشکر و پادشاهانند و بعضی از ایشان
گفته اند که مراد علمای امتند و علمای امامیه اتفاق کرده اند که مراد ائمه از آل محمدند بمقتضای روایاتیکه مذکور خواهد شد و بآنکه اولی الامر صاحب
اختیار در امر است و چون مقید بقیدی نشده است باید که صاحب اختیار مطلق در جمیع امور دین و دنیا باشد و آن امام است و یا هر که در
امری صاحب اختیار شود اطاعت او واجب باشد در آن امر پس کسی که صاحب اختیار در همه امور باشد مطاع مطلق خواهد بود و آن
امام است و ایضاً ترک لفظ اطیعوا میان رسول و اولی الامر مشعر است باینکه مرتبه امارت نظیر مرتبه نبوت و مثل آنست بلکه چنانچه
نبوت رسالتی است از جانب خدا بوساطت ملک امامت نیز فی الحقیقة نبوتی است بوساطت نبی و باین سبب اطاعت اولی الامر اطاعت
پیغمبر است پس باین سبب اطیعوا در میان متوسط نشد بخلاف مرتبه نبوت که هر چند بالاترین مراتب است مثل مرتبه الوهیت نیست و توسط
اطیعوا میان لفظ جلاله و رسول اشاره است باین و ایضاً چون اطاعت این جماعت را مقرون باطاعت خود تعالی شانه و رسول
خود گردانیده البته جمعی باید باشند از منصوب ایشان که امر و حکم شان امر و حکم ایشان باشد تا اطاعت شان اطاعت ایشان و مقرون
بآن باشد و الا لازم آید که طاعت جمیع ملوک جبابره مانند سلطان روم و اورنگ و غیر شان همه داخل اطاعت اولی الامر باشند مثل خدا
و رسول او و قباحت و شناعت این قول بر هیچ عاقل مخفی نیست چنانکه شیخ طبرسی گفته است که جائز نیست که خداوند حکیم واجب گرداند
اطاعت شخصی را علی الاطلاق مگر کسی که عصمت او ثابت باشد و بداند که باطن او مثل ظاهر اوست و ایمن باشد که از او غلطی یا
قبیحی صادر نشود و اینمعنی در امرا و علماء غیر ائمه معصومین حاصل نیست و حقتعالی جلیل تر است از آنکه امر کند باطاعت کسی که معصیت
او کنند یا بانقیاد جماعتی که مختلف در فعل و قول باشند زیرا که محال است که اطاعت کرده شوند جماعت مختلف چنانچه محال است اجماع آنچه در او
اختلاف کرده اند و از جمله دلائل آنچه گفتیم آنست که حضرت عزت مقرون کرده است اطاعت رسولش را باطاعت خود برای آنکه اولی الامر فوق جمیع خلقند چنانچه
رسول فوق اولی الامر است و فوق سائر خلق و این صفت ائمه از آل محمد است که ثابت شده است امامت و عصمت ایشان و اجماع کرده اند امت بر علو مرتبه و عدالت
ایشان فان تنازعتم فی شیء یعنی اگر اختلاف نمایند در چیزی در امور دین خود فردوه الی الله والرسول پس رد کنید آنچه در آن نزاع کرده اید
بسوی کتاب خدا و سنت رسول و ما گروه شیعه میگوئیم که رد بسوی ائمه که قائم مقام رسولند بعد از وفات آنحضرت مثل رد بسوی
رسول است در حیات آنحضرت زیرا که ایشان حافظان شریعت آنحضرت و خلیفه های اویند در میان امت تا اینجا کلام شیخ طبرسی بود و در
اول آیه ذکر اولی الامر شده و در آخر آیه نشده بنا بر قرائة مشهور و نکته که شیخ طبرسی فرموده مذکور شد و میتواند بود که نکته آن باشد
که نزاعی که در امامت اولی الامر شود نیز باید رجوع بکتاب و سنت کرد پس میباید امام منصوص از جانب خدا و رسول باشد نه چنانچه سنیان
که مخالفان قائل اند که امامت را مستند باجماع میدانند و نصب امام را از جانب امت میدانند اما در بعضی از اخبار وارد شده است
که در قرائة اهل بیت و الی اولی الامر در آخر نیز بوده چنانکه علی بن ابراهیم گفته است که مراد از اولی الامر حضرت امیرالمؤمنین است

پس روایت نموده است بسند کالصحیح از حضرت صادق که آیه چنین نازل شده فان تنازعتم فی شیء فارجعوه الی الله والی الرسول
والی اولی الامر منکم و عیاشی نیز روایت نموده که حضرت امام محمد باقر آیه را چنین تلاوت فرمودند و کلینی بسند کالصحیح روایت کرده
است که حضرت باقر آیه را چنین تلاوت نمودند اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم پس حضرت فرمود که چگونه امر
میکند بطاعت ایشان و رخصت میدهد در منازعه ایشان این خطاب را با جماعتی فرمود که مامور شده اند باطاعت خدا و رسول
مترجم گوید که مراد حضرت آنست که اگر والی اولی الامر در آخر آیه نباشد مشعر خواهد بود به تجویز منازعه سائر امت با ایشان و این منافات
دارد با امر باطاعت ایشان در اول آیه و عیاشی بسند دیگر روایت نموده که حضرت باقر آیه را چنین خواندند فان تنازعتم فی شیء فارجعوه
الی الله والی الرسول والی اولی الامر منکم و در عیون اخبار الرضا روایت نموده است از حضرت امام محمد باقر که وصیت نمود رسول
خدا بسوی علی و حسن و حسین پس فرمود در قول حق تعالی اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم که مراد باولی الامر
امامانند از فرزندان علی و فاطمه تا روز قیامت و در اکمال الدین نیز همین مضمون را بسند صحیح از حضرت باقر روایت کرده است و
در اعلام الوری و مناقب ابن شهرآشوب از تفسیر جابر جعفی روایت شده است که جابر انصاری گفت که پرسیدم از حضرت رسول از
قول حق تعالی یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول خدا و رسول را شناختیم اولی الامر کیستند حضرت فرمود که خلیفهها
منند ای جابر و امامان مسلمانانند بعد از من اول ایشان علی بن ابیطالب است پس حسن پس حسین پس علی بن الحسین پس محمد
بن علی که معروف است در توریت بباقر و زود باشد که تو او را دریابی ای جابر پس چون او را ملاقات کنی سلام مرا باو برسان پس صادق
جعفر بن محمد پس موسی بن جعفر است پس علی بن موسی پس محمد بن علی پس علی بن محمد پس حسن بن علی پس همنام من و هم
کنیت من حجت خدا در زمین او و بقیه خلیفههای خدا در میان بندگانش فرزند حسن بن علی آنکه فتح میکند خدا بر دست او مشرقهای
زمین و مغربهای آنرا آنست که غائب میگردد از شیعیانش غائب شدنی که ثابت نمیماند بر قول بامامت او مگر کسی که امتحان کرده باشد
حق تعالی دل او را بایمان و کلینی و عیاشی از برید بن معاویه روایت کرده اند که گفت سوال نمودم از حضرت امام محمد باقر از تفسیر
قول حقتعالی اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم حضرت شروع فرمود بتاویل اول آیات الم تر الی الذین اوتوا
نصیبا من الکتاب یؤمنون بالجبت والطاغوت یعنی آیا نمی بینی و نظر نمیکنی بسوی آنها که بهره از کتاب بایشان
داده شده ایمان می آورند بجبت و طاغوت که دو بت قریش بودند مفسران گفته اند که مراد کعب بن الاشرف و جماعتی از یهودند
که بمکه رفتند و بتهای قریش را سجده کردند حضرت فرمود که مراد بجبت و طاغوت دو بت منافقانند ابوبکر و عمر و یقولون للذین
کفروا هؤلاء اهدی من الذین امنوا سبیلا بقول مفسران یعنی میگفتند بکافران که ابوسفیان و اصحاب او بودند که ایشان
هدایت یافته ترند از محمد و اصحابش براه دین حق حضرت فرمود که مراد خلفای جور و امامان گمراهند که مردم را بسوی آتش جهنم
میخوانند ایشان میگفتند که اینها هدایت یافته ترند از آل محمد اولئک الذین لعنهم الله اینهایند آن جماعت که خدا ایشان را لعنت
کرده است و من یلعن الله فلن تجد له نصیرا و هرکه خدا او را لعنت کند پس نخواهی یافت از برای او یاوری ام لهم نصیب من
الملک آیا از برای ایشان بهره از ملک هست حضرت فرمود که مراد از ملک امامت و خلافت است فاذا لا یؤتون الناس
نقیرا یعنی پس اگر بهره از خلافت با ایشان باشد نخواهند داد بمردم نه قلیلی و نه کثیری حتی بقدر نقیری نخواهند داد و حضرت فرمود

که مراد از ناس که ایشان چیزی بایشان نخواهند داد مائیم و مراد از نقیر آن نقطه ایست که در پشت هسته خرما میباشد ام یحسدون الناس علی
ما آتیهم الله من فضله بلکه آیا حسد میبرند مردم را بر آنچه خدا عطا کرده است بایشان از فضل خود و بعضی گفته‌اند مراد از ناس که حسد بر ایشان
میبرند حضرت رسول است که بر پیغمبری او حسد میبردند و بر آنکه حقتعالی نه زوجه بر او حلال کرده و بعضی گفته‌اند محمد و اصحابش مراداند و بعضی
گفته‌اند محمد و آلش مرادند و فضل در آنحضرت پیغمبری است و در آلش امامت و از حضرت باقر و صادق ع روایت نموده‌اند چنانچه خواهد
آنحضرت فرمود که مراد مائیم که حسد میبرند بر ما که خدا امامت را مخصوص ما گردانیده و باحدی از خلق غیر ما نداده فقد آتینا آل ابراهیم
الکتاب والحکمة وآتیناهم ملکا عظیما پس بتحقیق که عطا کردیم بآل ابراهیم کتاب را و حکمت را که پیغمبری باشد و عطا کردیم بایشان
پادشاهی عظیم حضرت فرمود که مراد آنست که گردانیدیم میان آل ابراهیم رسولان و پیغمبران و امامان پس چرا اقرار میکنند اینها را در آل
ابراهیم و انکار میکنند در آل محمد فمنهم من آمن به ومنهم من صد عنه وکفی بجهنم سعیرا پس بعضی از امت ابراهیم
ایمان آوردند و بعضی رو گردان شدند و ایمان نیاوردند و بس است آتش جهنم برای سوختن و عذاب ایشان و بعضی گفته‌اند
که مراد اینست که بعضی از اهل کتاب ایمان بمحمد آوردند و بعضی ایمان نیاوردند راوی گفت پرسیدم که ملک عظیمی که خدا بآل
ابراهیم داد چیست حضرت فرمود که مراد آنست که در میان ایشان امامان قرار داد که هر که اطاعت ایشان کند اطاعت خدا
کرده باشد و هر که معصیت ایشان کند معصیت خدا کرده باشد اینست پادشاهی عظیم پس حضرت فرمود که حضرت باری بعد
ازین فرمود که مراد مائیم که باید امام سابق بامام بعد از خود تسلیم کند کتابها و علم و سلاح رسول الله را و اذا حکمتم بین الناس
ان تحکموا بالعدل یعنی چون حکم کنید میان مردم حکم نمائید بآن عدالتی که در دست شماست پس حقتعالی خطاب کرد بسائر
مردم که یا ایها الذین آمنوا پس خدا جمع کرد در این خطاب جمیع مومنان را تا روز قیامت اطیعوا الله واطیعوا الرسول
واولی الامر منکم مراد از اولی الامر مائیم و بس فان تنازعتم فی الامر فارجعوا الی الله والی الرسول واولی الامر منکم
آیه چنین نازل شده و چگونه امر میکند ایشانرا باطاعت اولو الامر و رخصت میدهد ایشانرا در منازعه ایشان این خطاب متوجه مامور
آنست که ایشانرا امر باطاعت کرده است و عیاشی روایت نموده که ابان بن تغلب بخدمت امام رضا رفت و سوال کرد از اولو الامر حضرت فرمود
علی بن ابیطالب است و ساکت شد پس ابان پرسید که بعد از او که بود فرمود امام حسن و باز ساکت شد من باز سوال نمودم فرمود که حضرت
امام حسین و ساکت شد باز سوال نمودم فرمود حضرت علی بن الحسین و همچنین هر یکی را که میفرمود ساکت میشد و من سوال میکردم
تا آنکه تا ائمه آخر را فرمود و ایضاً روایت نموده از عمران حلبی که حضرت صادق یا باقر ع فرمود که شما گروه شیعه دین خود را از اصلش اخذ نموده
اید از گفته خدا که اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم و از گفته رسول خدا که دو چیز در میان شما میگذارم تا بآنها متمسک
شوید هرگز گمراه نمیباشید از گفته ابوبکر و عمر و امثال ایشان و ایضاً از حضرت باقر روایت کرده در تفسیر این آیه که در شان علی و ائمه از فرزندان
اوست خدا ایشانرا بجای پیغمبران قرار داده است و فرقی که هست اینست که ایشان چیزیرا حلال نمیکنند بلکه شریعت حضرت رسالت
را بجا میرسانند و ایضاً روایت کرده است از حکیم که گفت از حضرت صادق پرسیدم که فدای تو شوم اولو الامر که خدا امر باطاعت
ایشان نموده است کیستند فرمود علی بن ابیطالب است و حسن و حسین و علی بن الحسین و محمد بن علی و جعفر بن محمد که منم
پس حمد و شکر کنید خداوندی را که بشما شناسانید امامان و پیشوایان شما را در وقتی که مردم انکار ایشان کردند و در روایت دیگر از حضرت

امام رضا روایت نموده است که اولوالامر علی بن ابیطالب است و اوصیای چند بعد از و و فرات بن ابراهیم روایت کرده از حضرت
صادق سؤال نمودند از اولوالامر که صاحب دانائی و علم مراد است پرسیدند که مخصوص شما ست یا عام است فرمود که مخصوص ما اهلبیت
است و از حضرت باقر روایت کرده است که اولوالامر درین آیه آل محمد اند و در کتاب اختصاص روایت نموده که از حضرت صادق سؤال نمودند
کردند که آیا اطاعت اوصیا واجب است فرمود که بلی آنها اند که خدا فرموده است اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم و آنها اند
که در شان ایشان فرموده است انما ولیکم الله و رسوله والذین آمنوا الذین یقیمون الصلوة و یؤتون الزکوة و هم
راکعون و فرات و کلینی روایت کرده اند که از حضرت صادق پرسیدند از دعایم و ستونهای اسلام که جائز نیست احدی را که تقصیر
کند از معرفت چیزی از آنها و اگر تقصیر کند دین او فاسد میگردد و اعمال او مقبول نیست و اگر آنها را بداند ندانستن چیزهای دیگر باو ضرر
ندارد حضرت فرمود که گواهی لا اله الا الله است و ایمان برسول خدا و اقرار بآنچه آنحضرت از نزد پروردگار آورده است و حقی که در اموال واجب
است که آن زکوة است و ولایتیکه خدا بآن امر کرده است ولایت آل محمد است پرسیدند که آیا در ولایت دلیلی هست که متمسک بآن شوند اهل
بآن توانند حضرت فرمود که بلی فرموده حقتعالی اطیعوا الله تا آخر حضرت رسول فرمود که هر که بمیرد و امام زمان خود را نداند بمردن جاهلیت
مرده است پس امام در زمان حضرت رسول آنحضرت بود و بعد از و علی بود و بعضی بجای علی معاویه را امام دانستند پس بعد حضرت امیرالمؤمنین
امام حسن امام بود پس بعد از و حضرت امام حسین و دیگران گفتند یزید بن معاویه را با معاویه را در برابر امیرالمؤمنین و امام حسن قرار میتوان داد و نه با امام حسین یزید پلید را
برابر میتوان کرد مساوی نیستند پس بعد از حسین علی بن الحسین و امام محمد باقر بود و شیعیان مناسک حج و حلال و حرام خود را نمیدانستند تا آنکه
امام محمد باقر این در را برایشان گشود و بیان نمود برای ایشان اعمال حج و حرام و حلال ایشان را بمرتبه که علمای اهل سنت در مسائل
محتاج ایشان شدند بعد از آنکه ایشان محتاج بآنها بودند و همیشه همچنین بود که مقابل عالمی از علمای اهل بیت جاهل و شقی
از خلفای جور بود و بمقتضای آیه و حدیث باید که در هر زمان امامی باشد و هر که او را نشناسد بجاهلیت و کفر مرده است و هر زمان را که
ملاحظه میکنی در برابر امامان اهلبیت جمعی بودند که هر عاقل که تامل کند میداند که ایشان اولی بودند بامامت از آنها پس باید که ایشان
اولوالامر و امام باشند پس حضرت فرمود که محتاج ترین احوال تو بدین حق آن وقتی است که جان تو باینجا رسد و اشاره بحلق مبارک
خود فرمود و در آن وقت دنیا از تو منقطع میگردد و در آن وقت آثار دین حق بر تو ظاهر خواهد شد و خواهی گفت خوب دینی بودم و عیاشی
از حضرت امام رضا روایت نموده است در تفسیر قول حقتعالی فلو ردوه الی الرسول والی اولی الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه
منهم که فرمود یعنی آل محمد و ایشانند که استنباط میکنند از قرآن و حلال و حرام از آن میدانند و ایشانند حجت خدا بر خلق و ایضا
از حضرت باقر روایت نموده که اولوالامر درین آیه ائمه اند و ابن شهرآشوب در مناقب گفته که امت در تفسیر آیه یا ایها الذین آمنوا
اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم بر دو قول اند اول آنکه اولوالامر ائمه اند دوم آنکه امرای لشکرند و هر گاه یکی باطل
شود دیگری ثابت میشود و الا لازم می آید که حق از امت خارج باشد و دلیل بر آنکه مراد ائمه ما اند آنست که ظاهر آیه اقتضای عموم
اطاعت اولوالامر میکند از این جهت که عطف فرموده است امر باطاعت ایشان را باطاعت خود و طاعت رسول خود چنانچه
اطاعت خدا و رسول عام است و در همه چیز واجب است باید که اطاعت ایشان نیز عام باشد و اگر خاص میبود با مخصوص بایست
که بیان فرماید و هر گاه وجوب اطاعت ایشان در همه چیز ثابت شد پس امامت ایشان نیز ثابت شد زیرا که معنی امامت همین است

و هرگاه آیه اقتضای وجوب اطاعت اولو الامر در همه چیز کنند باید که معصوم باشند و الا لازم آید که حقتعالی امر بقبیح کرده باشد زیرا که غیر معصوم مامون نیست از آنکه امر بقبیح کند یا قبیحی از او صادر شود و هرگاه قبیحی از او صادر شود متابعت او در آن امر قبیح خواهد بود پس مراد امرای لشکر نمیباشند زیرا که باتفاق عصمت ایشان شرط نیست و خصوصیت امری از آیه فهمیده نمیشود و بعضی گفته اند اولو الامر علمای امت اند و این نیز باطل است زیرا که ایشان در رایها اختلافات دارند و اطاعت بعضی موجب معصیت دیگری است و حقتعالی بچنین چیزی امر نمیفرماید و ایضا حق تعالی وصف نموده اولو الامر را بصفتی که دلالت بر علم و امارت هر دو میکند در آن آیه که فرموده است واذا جاءهم امر من الامن او الخوف اذاعوا به ولو ردوه الى الرسول والى اولى الامر منهم لعلمه الذين يستنبطونه منهم پس امن و خوف را رد کرده است بامرا و استنباط را بعلما و این هر دو جمع نمیشود مگر در امیری که عالم شود و شعبی گفته است که ابن عباس میگفت که ایشان امرای لشکر باشند و علی اول ایشانست و حسن بن صالح از حضرت صادق پرسید از تفسیر اولو الامر فرمود که ایشان امامان از اهلبیت رسول اند و مجاهد در تفسیرش گفته است که این آیه در شان امیر المومنین نازل شد در هنگامی که حضرت رسول او را خلیفه و جانشین خود گردانید در مدینه حضرت امیر گفت یا رسول الله بجنگ میروی و مرا در میان زنان و کودکان میگذاری حضرت فرمود که یا علی آیا راضی نیستی که نسبت بمن بمنزله هارون باشی از موسی در وقتیکه موسی بهارون گفت اخلفنی فی قومی واصلح یعنی خلیفه من باش در میان قوم من و اصلاح کن در میان ایشان حضرت امیر فرمود بلی والله پس نازل شد و اولی الامر منکم یعنی علی بن ابیطالب که حقتعالی امر امت را باو گذاشت بعد از محمد و او را خلیفه نمود در مدینه پس امر کرد خداوند بندگان را که اطاعت او را لازم شمارند و مخالفت او نکنند و کلبی در ابانه روایت نموده است که این آیه وقتی نازل شد که شکایت کرد ابو برده از حضرت امیر المومنین و اینجا کلام ابن شهرآشوب بپایان آمد ابن شهرآشوب و عیاشی و غیر ایشان روایت کرده اند بسندهای معتبر از حضرت صادق و باقر که فرمودند مائیم که حقتعالی اطاعت ما را واجب گردانیده و از ماست انفال و برگزیده مال و مائیم راسخون در علم و مائیم حسد برده شدگان بر ایشان که خدا در شان ایشان فرموده ام یحسدون الناس علی ما آتاهم الله من فضله و عیاشی و دیگران از حضرت باقر روایت کرده اند در تفسیر قول حقتعالی وآتیناهم ملکا عظیما یعنی عطا کردیم بآل ابراهیم پادشاهی بزرگ حضرت فرمود که ملک عظیم آنست که در میان ایشان امامان قرار داد که هر که اطاعت ایشان کند خدا را اطاعت نموده و هر که معصیت ایشان کند معصیت خدا کرده است اینست ملک عظیم و در بصائر الدرجات از حضرت باقر بسند صحیح روایت کرده در تفسیر قول حقتعالی ام یحسدون الناس علی ما آتاهم الله من فضله که فرمود مائیم آنها که حسد برده بر ما و بسند کالصحیح از حضرت صادق روایت کرده است که اشاره بسینه مبارک خود فرمود و گفت مائیم آنها که حسد میبرند بر ایشان و بسند صحیح دیگر از حضرت باقر روایت نموده که در تفسیر این آیه فرمود که مائیم آن ناس که حسد میبرند بر ما امامتی که خدا بما داده است و هیچکس دیگر از ما است داخل نیستند و بسندهای صحیح دیگر بسیار روایت کرده است که ملک عظیم طاعت مفروضه است یعنی اطاعت ایشانرا که خدا بر خلق واجب نموده و بسند صحیح روایت کرده است که از حضرت صادق سوال کردند که این ملک عظیم چیست فرمود که فرض اطاعت است حتی آنکه در قیامت جهنم نیز اطاعت ایشان میکند هر که را میگویند بگیر میگیرد و هر که را میگویند بگذار میگذارد که بر صراط بگذرد و بسند صحیح دیگر از حضرت صادق روایت کرده است که در تاویل این آیه فقد آتینا آل ابراهیم الکتاب فرمود که کتاب پیغمبری است والحکمة فرمود که فهم و حکم کردن در میان مردم است وآتیناهم ملکا عظیما فرمود که وجوب

اطاعت است و در حدیث معتبر دیگر فرمود که مائیم محسود آن ناس که حسد برده میشوند و مائیم اهل آن پادشاهی که در زمان قائم ما میگردد و عیاشی روایت کرده است از حضرت باقر که کتاب پیغمبری است و الحکمة حکیمان از پیغمبران برگزیده اند و ملکا عظیما امامان هدایت کننده برگزیده اند و احادیث بر این مضامین بسیار است بهمین اکتفا کردیم و عیاشی روایت کرده است که داود بن فرقد بحضرت صادق عرض نمود که حق تعالی میفرماید قل اللهم مالک الملک تؤتی الملک من تشاء و تنزع الملک ممن تشاء یعنی بگو خداوندا ای مالک پادشاهی عطا میکنی پادشاهی را بهر که میخواهی و باز میستانی پادشاهی را از هر که میخواهی پس خدا پادشاهی را به بنی امیه داده است حضرت فرمود که چنین نیست که مردم فهمیده اند خدا بما داده است پادشاهی را و بنی امیه غصب کرده اند مانند کسی که جامه داشته باشد و دیگری بجبر بگیرد و پس آن شخص مالک آن جامه نخواهد بود و ایضاً از حضرت صادق روایت کرده که حقتعالی تادیب نمود پیغمبرش را موافق خواهش و محبت خود پس او را خطاب نمود که انک لعلی خلق عظیم یعنی که تو بر خلق عظیم هستی و در جمیع اخلاق حسنه کامل گردیده پس مردم را خطاب کرد که ما آتاکم الرسول فخذوه و ما نهاکم عنه فانتهوا یعنی هر چه رسول عطا کند بشما و امر کند شما را بآن پس بگیرید آنرا و قبول کنید آنرا و هر چه شما را از آن نهی کند منتهی شوید و ترک کنید آنرا و فرمود که و من یطع الرسول فقد اطاع الله یعنی هر که اطاعت رسول میکند پس بتحقیق که اطاعت کرده است خدا را پس حضرت فرمود که رسول خدا تفویض کرد امر امت را بسوی علی و او را امین کردانید بر دین خدا و احکام الهی و امور است پس شما تسلیم کردید و قبول کردید و انکار کردند سائر امت پس بخدا سوگند که ما دوست میداریم شما را که سخن گوئید هرگاه ما سخن گوئیم و خاموش باشید هرگاه ما خاموش باشیم و مائیم واسطه میان خدا و خلق و نگذاشته است خدا چیزی نداده است باحدی در مخالفت امر ما و ابن شهر آشوب روایت کرده است در تفسیر قول حقتعالی والله یؤتی ملکه من یشاء یعنی میدهد خدا پادشاهی خود را بهر که میخواهد فرمودند که این آیه در شأن ما نازل شده و بروایت بن ابراهیم روایت نموده از حضرت صادق در تفسیر این آیه من یطع الله و رسوله فقد فاز فوزا عظیما یعنی هر که اطاعت کند خدا و رسول او را پس رستگار شده است رستگاری عظیم فرمود که مراد اطاعت در ولایت امیر المؤمنین و امامان بعد از او ست در تفسیر محمد بن العیاشی از حضرت موسی بن جعفر روایت کرده است در تفسیر آیه کریمه قل اطیعوا الله و اطیعوا الرسول فان تولوا فعلیه ما حمل و علیکم ما حملتم یعنی بگو یا محمد که اطاعت کنید خدا و رسول را پس اگر پشت کنند و قبول نکنند پس بر رسول است آنچه او را تکلیف کرده اند که تبلیغ رسالت باشد و بر شما است آنچه شما را تکلیف نموده اند که اطاعت کنید فرمود که فعلیه ما حمل یعنی بر او ست آنچه تکلیف کرده اند او را که بشنود و اطاعت کند و خیانت نکند در رسالت و صبر کند بر آزارهای امت و بر شما است که قبول کنید و وفا کنید بعهدها که خدا بر شما گرفته است در امامت علی و آنچه در قرآن بیان کرده است از واجب بودن اطاعت او و ان تطیعوه تهتدوا یعنی اگر اطاعت کنید علی را هدایت مییابید و ما علی الرسول الا البلاغ و نیست بر رسول مگر رسانیدن رسالت خدا فصل هم در تاویل آیات نور در اهلبیت و بیان آنکه ایشانند انوار سبحانی و تاویل مساجد و بیوت مقدسه بخانههای ایشان و تاویل ظلمت باعدای ایشان آیه اولی الله نور السموات و الارض مثل نوره کمشکوة فیها مصباح المصباح فی زجاجة الزجاجة کانها کوکب دری یوقد من شجرة مبارکة زیتونة لا شرقیة و لا غربیة یکاد زیتها یضیء و لو لم تمسسه نار نور علی نور یهدی الله لنوره من یشاء و یضرب الله الامثال للناس والله بکل شیء علیم این آیه کریمه از آیات متشابه است و در تاویل آن وجوه

بسیار گفته اند اما ظاهر لفظ آیه آنست که حق تعالی نور دهنده آسمانها و زمین است بنور وجود و علم و هدایت و انوار ظاهره از کواکب و غیر آنها
مثل و صفت نور خدا مانند مشکوة است و آن سوراخیست که چراغ را در میان آن میگذارند و بعضی گفته اند او لوله ایست در میان قندیل
که فتیله را در میان آن میگذارند و در میان آن مشکوة چراغی بوده باشد و چراغ در میان قندیلی از آبگینه بوده باشد و آن قندیل درخشان
باشد که گویا ستاره ایست بسیار روشن است یا ستاره زهره است و آن چراغ را افروخته باشند از درخت با برکتی که از درخت زیتون است و چنان
درخت زیتونی باشد که نه شرقی باشد و نه غربی بعضی گفته اند که در طرف مشرق یا مغرب نروئیده باشد که آفتاب گاهی بر آن تابد و گاهی
نتابد بلکه در صحرای گشاده یا قله کوهی بوده باشد که پیوسته آفتاب بر آن تابد تا آنکه میوه اش خوب برسد و روغنش صافتر شود
و بعضی گفته اند در مشرق و مغرب معموره نباشد بلکه در وسط معموره باشد که بلاد شام است و زیتونش بهترین زیتونها است
و بعضی گفته اند که در جایی نروئیده باشد که پیوسته آفتاب بر آن بتابد که آنرا بسوزاند و در جایی نباشد که آفتاب بر آن نتابد و خام بماند بلکه
گاهی تابد و گاهی نتابد نزدیک باشد که روغن زیتونش روشن شود بی آنکه آتشی باو برسد و نور آن بر نور بیفزاید زیرا که نور چراغ مضاعف میشود
بسبب صفای روغن زیت و درخشندگی قندیل و ضبط نمودن چراغدان نور آنرا هدایت میکند خدا بسوی نور خود هر کرا خواهد و میزند
خدا مثلها از برای مردم و خدا بهمه چیز داناست و تأویل این آیه بوجوه بسیار کرده اند اول آنکه این مثلیست که خدا برای حضرت رسول
فرموده و مشکوة سینه حقیقت دفینه آنحضرت است و زجاجه دل حکمت او و مصباح پیغمبریست که نه شرقیست و نه غربی یعنی نه نصرانی
و نه یهودی زیرا که نصاری بجانب مشرق نماز میکنند و یهود بجانب مغرب و شجره مبارکه پیغمبریست که ابراهیم باشد و نور محمد نزدیکست
که ظاهر گردد از برای مردم هر چند سخن نگوید دوم آنکه مشکوة ابراهیم است و زجاجه اسمعیل و مصباح محمد و شجره مبارکه ابراهیم است زیرا که
اکثر پیغمبران از صلب او بهم رسیدند و نه شرقی و نه غربی یعنی نه یهودی و نه نصرانی یکاد زیتها یعنی نزدیکست که محاسن محمد ظاهر گردد
پیش از آنکه وحی باو برسد و نور علی نور یعنی پیغمبری از نسل پیغمبری سوم آنکه مشکوة عبدالمطلب است و زجاجه عبدالله و مصباح حضرت
رسول است نه شرقیست و نه غربی بلکه مکیست که مکه وسط دنیا است چهارم آنست که این مثلی است که حضرت عزت از برای مؤمن
زده است و مشکوة نفس اوست و زجاجه سینه اوست و مصباح ایمانست و قرآن که در دل اوست و افروخته میشود از شجره مبارکه
که اخلاص خداوند یگانه است پس آن درخت پیوسته سبز و خرم است مانند درختی که درختان دیگر بر گرد آن درخت بر آمده باشند و آفتاب
بآن نرسد نه در هنگام طلوع نه در هنگام غروب و مؤمن چنین است و اثر هیچ فتنه باو نمیرسد پس او در میان چهار خصلت است
اگر خدا باو عطا میکند شکر میکند و اگر مبتلا میشود ببلائی صبر میکند و اگر حکم میکند بعدالت حکم میکند و اگر سخن میگوید راست میگوید پس
او در میان سائر مردم از بابت مرده زنده است که در میان قبرهای مردگان راه رود و نور بر نور است کلامش نور است و عملش نور است و
داخل شدنش در هر امری نور است و بیرون رفتنش نور است و بازگشتنش در قیامت بسوی نور است پنجم آنکه این مثلی است که خدا
برای قرآن زده است مصباح قرآن است و زجاجه دل مؤمن و مشکوة زبان و دهان اوست و شجره مبارکه وحی است یکاد
زیتها یضیء یعنی نزدیکست که حجتهای قرآن واضح گردد هر چند خوانده نشود و یا آنکه نزدیکست که حجتهای خدا بر خلقش روشن شود
برای کسیکه تفکر و تدبر نماید در آنها هر چند قرآن نازل نشود و نور بر نور است یعنی قرآن نوریست با سائر نورها که پیش از آن بوده
یهدی الله لنوره من یشاء یعنی هدایت میکند از برای دینش و ایمانش یا از برای پیغمبری و امامت هر کرا خواهد و تأویلات دیگر

نیز درین آیه کرده اندکه ذکرشان موجب تطویل کلام است واما احادیثی که در تاویل این آیه وارد شده است چند نوعست اول آنکه علی بن ابراهیم
در تفسیر روایت نموده است از حضرت صادقؑ که مشکوة حضرت فاطمهؑ است فیها مصباح در اینجا حضرت امام حسنؑ است المصباح فی زجاجة
این مصباح حضرت امام حسینؑ است وچون هردو از یک نورند تعبیر از هردو بمصباح نموده اند فرمود که مراد بزجاجه نیز حضرت فاطمهؑ است
یعنی گویا فاطمهؑ کوکب درخشنده است میان زنان دنیا وزنان اهل بهشت وشجرهٔ مبارکه حضرت ابراهیم است لا شرقیة
ولا غربیة یعنی نه یهودیه ونه نصرانیه است یکاد زیتها یضیء یعنی نزدیکست که علم ازو واز ذریهٔ او بجوشد نور علی نور یعنی امامی ازو
بهم میرسد بعد از امامی یهدی الله لنوره من یشاء یعنی هدایت میکند خدا بسوی ائمه هرکرا میخواهد وکلینی وفرات بن ابراهیم نیز این
روایت را بچندین سند روایت نموده اند وعلامه درکشف الحق وابن بطریق در عمده وسید بن طاوس در طرائف از ابن مغازلی شافعی
قریب باین مضمون را روایت نموده اند وگفته است مشکوة فاطمهؑ است ومصباح حسنؑ وحسینؑ است وفاطمهؑ کوکب درخشنده
بود میان زنان عالمیان تا آخر واز جهت مزید توضیح وتشبیه وتطبیق بر مشبه میگوئیم که چون حضرت ابراهیم اصل وعمدهٔ انبیا بود
وانبیا بمنزلهٔ شاخهای او بودند واز و شاخهای مختلف منشعب شد از انبیا واوصیا در فرزندان اسحق که بنی اسرائیل اند ودر
فرزندان اسمعیل که عمدهٔ ایشان حضرت رسولؐ واوصیای اویند واز ایشان انوار عظیمه در سه فرقه از اهل کتاب که یهود ونصاری
ومسلمانان باشند ساطع گردید پس ابراهیم بمنزلهٔ شجرهٔ زیتونه است از جهت این شعب وانوار وچون تحقق ثمار شجره وسریان انوار
این زیتونه در پیغمبر ما واهلبیت او کامل تر وبیشتر وتمام تر بود زیرا که ایشان از همه انبیا واوصیا افضل بودند وامت وسط وائمهٔ وسطی
ایشان بودند وشریعت وسیرت وطریقت ایشان اعدل سیر بود چنانچه حقتعالی فرموده است وکذلک جعلناکم امة وسطا
ومؤید وسط بودن ایشان توسط در شرایع است چنانچه یهود بسوی مغرب نماز میکردند ونصاری بسمت مشرق وقبلهٔ این امت میان
این دو قبله واقع شده وهمچنین در حکم قصاص ودیات وسائر احکام ایشان را وسط قرار داده اند پس تشبیه نمود خدا حضرت ابراهیم را
از برای جهت این انوار عظیمه از و بزیتونه که نه شرقیه ونه غربیه باشد یعنی منحرف نباشد از اعتدال بسوی افراط یا تفریط که در ملت یهود
ونصاری تحقق یافته وایما کرد بشرقیه بسوی نصاری وبغربیه بسوی یهود باعتبار قبلهای ایشان وممکنست که مراد بآیهٔ کریمه زیتونه
باشد که در وسط شجره باشد نه در شرق آن که آفتاب عصر بر آن نتابد ونه در غرب آن که آفتاب در اول روز بر آن نتابد پس تشبیه تمام تر
وکامل تر میشود ومراد زیتونه در مشبه ماده بعیده علمست که امامت وخلافتی باشد که منبعش ابراهیم است چنانچه حقتعالی با وخطاب نمود
که انی جاعلک للناس اماما وسرایت نمود در ذریهٔ مقدسهٔ او ومراد بزیت مواد غریبه است از وحی والهام واضائت زیت عبارت
از مستعد شدن علمست از برای ادراک ولو لم تمسسه نار مراد از نار وحیست یا تعلیم از بشر یا سؤال زیرا که سؤال نیز آتش علم را برمی افروزد
ونور علی نور تاویل بامام بعد از امام فرموده برای آنکه هر امامی که بعد از دیگری می آید نور علم وحکمت الهی را در میان خلق می افزاید
وباین نحو که تقریر نمودیم این تاویل را متانت وحسن این تاویل کنار علی علمه ظاهر وهویداست دوم ابن بابویه در توحید و
معانی الاخبار روایت کرده است بسند معتبر از فضیل بن یسار که گفت از حضرت صادقؑ پرسیدم از الله نور السموات والارض
فرمود که چنین است خدای عز وجل آسمانها وزمین بنور او روشن است گفتم مثل نوره فرمود که نورش محمدؐ است گفتم کمشکوة
فرمود مشکوة سینهٔ محمدؐ است گفتم فیها مصباح فرمود که یعنی دران نور علم هست یعنی پیغمبری گفتم المصباح فی زجاجة فرمود

که علم محمد منتقل شد بدل علی گفتم کانها فرمود چرا کانها میخوانی گفتم بچه بخوانم فرمود کانها کوکب دری گفتم یوقد من شجرة مبارکة زیتونة لاشرقیة ولاغربیة فرمود که اینها اوصاف علی بن ابیطالب است نه یهودی است ونه نصرانی گفتم یکاد زیتها یضیء ولو لم تمسسه نار فرمود یعنی نزدیکست که علم بیرون آید از دهان عالمی از آل محمد پیش از آنکه از و سوال کنند یا پیش از آنکه آن عالم گفته شده باشد یا بالهام گفتم نور علی نور فرمود که امامی بعد از امامی مترجم گوید که قرائت کانها در قرائت شاذه نقل کرده اند تذکیر ضمیر یا باعتبار خبر است یا بتاویل زجاجه یا بآنکه زجاجه دوم در قرائت اهل بیت نبوده باشد در بصائر و اختصاص از حضرت باقر روایت است که مثل نوره نور محمد است فیها مصباح مصباح علم است المصباح فی زجاجة زجاجه امیرالمؤمنین است و علم رسول خدا نزد او است و ایضا فرات در تفسیر از حضرت باقر روایت نموده است که مثل نوره کمشکوة فیها مصباح یعنی علم در سینه رسول خدا است و زجاجه سینه حضرت امیرالمؤمنین است یوقد من شجرة مبارکة نور علم است لاشرقیة ولاغربیة یعنی از آل ابراهیم بسوی محمد آمد و از و بعلی بن ابیطالب رسید نه شرقیست ونه غربی یعنی نه یهود ونه نصرانیست یکاد زیتها یضیء یعنی نزدیکست که عالم از آل محمد سخن بگوید بعلم پیش از آنکه از و سوال کنند و در کشف الغمه از دلائل حمیری روایت کرده است که بخدمت حضرت امام حسن عسکری نوشتند و سوال کردند از معنی مشکوة حضرت در جواب نوشت که مشکوة دل محمد است و ایضا در توحید از حضرت باقر روایت کرده است کمشکوة فیها مصباح یعنی نور علم در سینه پیغمبر است المصباح فی زجاجة الزجاجة سینه علی است علم پیغمبر بسینه علی آمد حضرت رسول او را تعلیم او کرد یوقد من شجرة مبارکة نور علم است لاشرقیة ولاغربیة نه یهودی ونه نصرانی یکاد زیتها یضیء ولو لم تمسسه نار یعنی نزدیکست که عالم از آل محمد سخن بگوید بعلم پیش از آنکه از او سوال کنند نور علی نور یعنی امامی مؤید بنور علم و حکمت بعد از امامی از آل محمد و این امر همیشه بوده است و خواهد بود از زمان آدم تا قیام قیامت و ایشانند اوصیائی که حق تعالی ایشان را خلیفهای خود گردانیده در زمین و حجتهای خود گردانیده بر خلق خود و در هیچ عصری زمین خالی از ایشان نمیباشد و در کافی بسند معتبر از حضرت باقر روایت کرده است که حضرت رسول علمی که نزد او بود گذاشت نزد وصی خود و آنست معنی قول حقتعالی الله نور السموات والارض میگوید منم هدایت کننده اهل آسمانها و زمین مثل علمی که باو عطا نموده ام و آن نور منست که بآن هدایت می یابند مثل مشکوتیست که در آن مصباح بوده باشد پس مشکوة دل محمد است و مصباح نور علمست که در آن قابست و قول حقتعالی المصباح فی زجاجة یعنی محمد را بسوی خود میبرم و علمی که نزد اوست نزد وصی او میگذارم چنانچه چراغ را در میان قندیل آبگینه گذارند کانها کوکب دری یعنی بفضیلت وصی او علی بن ابیطالب است یوقد من شجرة مبارکة اصل شجره مبارکه اصل ابراهیم است چنانچه حقتعالی فرموده است در حق او رحمة الله وبرکاته علیکم اهل البیت انه حمید مجید و فرموده است ان الله اصطفی آدم ونوحا وآل ابراهیم وآل عمران علی العالمین ذریة بعضها من بعض والله سمیع علیم لاشرقیة ولاغربیة یعنی شما یهود نیستید که نماز کنید بجانب مغرب و نصاری نیستید که نماز کنید بجانب مشرق وشما بر ملت ابراهیم اید و حق تعالی فرموده است ما کان ابراهیم یهودیا ولا نصرانیا ولکن کان حنیفا مسلما وما کان من المشرکین یعنی نبود ابراهیم یهودی ونه نصرانی ولیکن بود مائل از دینهای باطل بسوی دین حق و مسلمان و نبود از جمله مشرکان واما قول حقتعالی یکاد زیتها یضیء تا آخر آیه مراد آنست که مثل اولاد شما که از شما متولد میشوند مثل زیت است

کار از بیرون میشمارند نزدیکست که کلام ما نیز بعلم پیغمبری اهر چند بلکه بر ایشان نازل شده سوم علی بن ابراهیم و فرات روایت نموده اند که عبدالله
بن جندب بخدمت حضرت امام رضا نوشت که فدای تو شوم من پیر شده ام و ضعیف و عاجز شده ام از بسیاری آنچه پیشتر قوت آنها را داشتم میخواهم
فدای تو شوم مرا تعلیم کنی سخنی که مرا بپروردگار خود نزدیک گرداند و فهم و علم مرا زیاده گرداند حضرت در جوابش نوشت که نامه بسوی تو فرستادم
بخوان و درست بفهم که در آن شفا هست برای کسیکه خدا شفای او را خواهد و در آن هدایت هست برای کسیکه خدا هدایت او را خواهد پس
بسیار بگو بسم الله الرحمن الرحیم لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم حضرت علی بن الحسین گفت بدرستی که محمد امین
خدا بود در زمین و چون او را از دنیا برد ما اهلبیت امینان اوئیم در زمین نزد ما است علم بلاهای مردم و مرگهای مردم و نسبهای عرب و آنکه کسی
بر اسلام متولد شده و ما می شناسیم کسی را که می بینیم او مؤمن است یا منافق و شیعیان ما نامهای ایشان و پدران ایشان نزد ما نوشته است خدا
بر ما و بر ایشان پیمان گرفته است هر جا که ما وارد میشویم ایشان وارد میشوند و هر جا که ما داخل میشویم ایشان داخل میشوند و نیست بر ملت
ابراهیم غیر ما و ایشان و ما در روز قیامت چنگ میزنیم بنور پیغمبر خود و پیغمبر ما متمسک میشود بنور خدا و شیعیان ما متمسک میشوند بنور ما هر که از ما جدا
میشود هلاک میشود و هر که متابعت ما میکند نجات می یابد و کسی که انکار ولایت ما میکند کافر است و کسی که متابعت ما کند و هدایت کننده ایم
برای کسیکه متابعت ما کند و بما هدایت یابد هر که ما را نخواهد از ما نیست و هر که از ما نباشد از اسلام هیچ بهره ندارد بما فتح کرده است دین را و بما
ختم نموده است آنرا ببرکت ما خدا روزی شما را از زمین میرویاند و ببرکت ما خدا باران از آسمان میفرستد و ببرکت ما خدا شما را ایمن میگرداند از
غرق شدن در دریا و از فرو رفتن بزمین در صحرا و بما نفع می بخشد خدا بشما در زندگانی شما و در قبرهای شما و در صحرای محشر و نزد صراط
و نزد میزان و نزد داخل شدن جنان مثل ما در کتاب خدا مثل مشکوة است و مشکوة در قندیل است پس مائیم مشکوة که در آن مصباح
است و مصباح محمد است و مصباح در زجاجه است که غرض ظاهر آنحضرت است و بروایت فرات مائیم زجاجه لا شرقیة ولا غربیة یعنی
در نسب شریفش هیچ قدحی نیست که گاه بمشرق نسبت دهند و گاه بمغرب یکاد زیتها یضیء ولو لم تمسسه نار مراد از نار
قرآنست نور علی نور یعنی امامی بعد از امام یهدی الله لنوره من یشاء نور علی بن ابیطالب است خدا هدایت میکند بسوی
ولایت ما هر که را دوست میدارد و لازم است بر خدا که مبعوث گرداند ولی ما و شیعه ما در حالتی که رویش منور باشد و برهانش واضح و حجتش
نزد خدا عظیم باشد و بیاید دشمن ما در روز قیامت با روی سیاه و حجتش نزد خدا باطل باشد و لازم است بر خدا که بگرداند دوست ما را
رفیق پیغمبران و صدیقان و شهیدان و صالحان و نیکو رفیقانند ایشان و لازم است بر خدا که بگرداند دشمن ما را رفیق شیاطین و کافران
و بد رفیقانند ایشان و شهید ما را فضیلتی و زیادتی است بر سایر شهیدان بده درجه و شهیدان شیعیان ما را فضیلت و زیادتی
هست بر سایر شهیدان بهفت درجه پس مائیم نجیبان و مائیم فرزندان انبیا و اوصیا و مائیم مخصوصان در کتاب خدا و مائیم اولی
ناس به پیغمبر خدا و مائیم که خدا دین خود را برای ما مقرر کرده است در آن آیه که فرموده است شرع لکم من الدین ما وصی
به نوحا والذی اوحینا الیک وما وصینا به ابراهیم وموسی وعیسی ان اقیموا الدین یعنی مقرر کرد از برای
شما از دین آنچه وصیت نمود بآن نوح را و آنچه وحی کردیم بسوی تو ای محمد و آنچه وصیت نمود بآن ابراهیم و موسی و عیسی را
آنکه برپا دارند دین را ولا تتفرقوا فیه و متفرق مشوید در آن حضرت فرمود که یعنی بر جماعت محمد باشید کبر علی المشرکین ما
تدعوهم الیه فرمود که یعنی بزرگ و دشوار است بر آنها که شرک آورده اند بولایت علی آنچه تو ایشان را بسوی آن میخوانی از ولایت

نمی است الله یجتبی الیه من یشاء و یهدی الیه من ینیب فرمود که یعنی خدا برمیگزیند بسوی خود هر کرا میخواهد و هدایت میکند بسوی
خود هر کرا اجابت او میکند بسوی ولایت علی بن ابیطالب و ایضاً محمد بن العباس از حضرت صادق روایت کرده است که حضرت
علی بن الحسین فرمود که مثل ما در کتاب خدا مثل مشکوة است پس مائیم مشکوة و مشکوة سوراخیست که چراغ را در آن میگذارند
و چراغ در زجاجه است الزجاجة محمد است کانها کوکب دری یوقد من شجرة مبارکة علی بن ابیطالب است نور علی نور قرآنست
یهدی الله لنوره من یشاء هدایت میکند بسوی ولایت ما هر کرا دوست میدارد و چهارم علی بن ابراهیم روایت کرده است از حضرت
صادق که حضرت باقر در تفسیر این آیه الله نور السموات والارض فرمود که ابتدا نمود بنور خود مثل هدایته او در دل مومن کمشکوة
فیها مصباح مشکوة اندرون دل مومن است و قندیل دل او است و مصباح نوریست که خدا در دل او قرار داده است یوقد من
شجرة مبارکة شجره مومن است لا شرقیة و لا غربیة یعنی در میان کوه شود و نه شرقی باشد که نزدیک غروب آفتاب تابد و نه غربی
باشد که در وقت طلوع آفتاب بران نتابد بلکه در هنگام طلوع و غروب و سایر اوقات بران تابد یکاد زیتها یضیئ یعنی نزدیک
است آن نوریکه خدا در دل او قرار داده روشنی بخشد هر چند سخن نگوید نور علی نور یعنی فریضه بر بالای فریضه و سنت بر بالای
سنت یهدی الله لنوره من یشاء یعنی هدایت میکند خدا بسوی فریضها و سنتهای او هر کرا خواهد و یضرب الله الا
مثال للناس فرمود که پس این مثالی است که خدا برای مومن زده است پس مومن میگردد در پنج نور داخل شدنش در هر کار نور
است و بیرون رفتنش نور است و سخنش نور است و علمش نور است و باز گشتنش در قیامت بسوی بهشت نور است راوی
بحضرت صادق عرض کرد که سنیان میگویند که این مثل نور پروردگار است حضرت فرمود سبحان الله خدا را مثل نمیباشد فلا
تضربوا لله الامثال یعنی پس نزنید از برای خدا مثلها آیه ثانیه فی بیوت اذن الله ان یرفع و یذکر فیها اسمه یسبح له
فیها بالغدو والاصال رجال لا تلهیهم تجارة و لا بیع عن ذکر الله و اقام الصلوة و ایتاء الزکوة یخافون یوما
تتقلب فیه القلوب والابصار لیجزیهم الله احسن ما عملوا و یزیدهم من فضله والله یرزق من یشاء
بغیر حساب این آیه کریمه تتمه تشبیهی است که در آیه سابقه مذکور شد یعنی این چراغهای هدایت و انوار امامت و خلافت در خانه
چند یا در خانه ها افروخته میشود که خدا رخصت داده است و مقدر فرموده است که بلند گردانند آنها را بنا کردن و تعظیم
و تکریم نمودن یا آن خانه ها را برفعت قدر شان را شناختن و اعتقاد بامامت و خلافت ایشان کردن و متابعت ایشان نمودن
بعضی گفته اند مراد از این خانه ها مساجد است چنانچه منقولست که مساجد خانه های خداست در زمین و روشنی میدهد برای اهل آسمانها
چنانچه ستاره ها روشنی میدهند اهل زمین را و بعضی گفته اند خانه های پیغمبرانست چنانچه حق تعالی فرموده انما یرید الله لیذهب
عنکم الرجس اهل البیت و فرموده است رحمة الله و برکاته علیکم اهل البیت و شیخ طبرسی گفته است که اذن الله
ان ترفع بیوت انبیا و اوصیای مطلق است و مراد برفع آنها تعظیم است و رفع نجاسات از آنها کردن و از معاصی و گناهان مطهر
داشتن و بعضی گفته اند مراد برفع حوائج است در آنها بسوی خدا ان یذکر فیها اسمه یعنی و مذکور شود در آنها نام خدا گفته اند یا آنکه
قرآن در آنها خوانده شود یا اسمای حسنی در آنها گفته شود و یسبح له فیها بالغدو والاصال یعنی تنزیه کنند از برای خدا در آن
خانها در بامداد و پسین بعضی گفته اند مراد نماز کردنست و بعضی گفته اند مراد تنزیه خداست از چیزیکه جایز نیست بر خدا و صفت

نمودن خداست بصفاتی که مستحق آنها هست لذا و افعالیکه همه مقرونست بحکمت و صواب پس بیان کرد که تسبیح کنندگان کیستند فرمود که
رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله یعنی مردانیکه غافل و مشغول نمیگرداند ایشانرا تجارتی و نه بیعی از یاد خدا و برپا داشتن
نماز و دادن زکوة یخافون یوما تتقلب فیه القلوب والابصار و باین عبادتها می ترسند از روزیکه از هول آن متغیر و مضطرب میگردد
دلها و دیدها تا جزا دهد خدا ایشانرا بهترین جزائی بر کردهای ایشان و زیاده گرداند ایشانرا از فضل خود و خدا روزی میدهد هر کرا که خواهد
بیحساب این ترجمه لفظ آیه است و اما اخبار عامه و خاصه از انس و بریده روایت کرده اند که چون حضرت رسول این آیه را تلاوت کرد مردی
برخاست و گفت کدام خانها است اینها یا رسول الله فرمود که خانهای پیغمبرانست پس ابوبکر برخاست و اشاره کرد بخانه علی و فاطمه و
گفت این خانه هم از آنها است حضرت فرمود بلی از بهترین آنها است و شاذان روایت کرده از ابن عباس که گفت در مسجد پیغمبر بودم
کسی این آیه را خواند من گفتم یا رسول الله کدام خانها فرمود که خانهای پیغمبران و اشاره بدست خود نمود بسوی منزل فاطمه و محمد
بن العباس بسند معتبر از محمد بن الفضیل روایت کرده است که از حضرت امام موسی سوال کرد از تفسیر این آیه فرمود که بیوت محمد
رسول خداست پس خانهای علی نیز از آنجمله است و بسند دیگر از آنحضرت روایت کرده که خانهای آل محمد است خانه علی و فاطمه و
حسن و حسین و حمزه و جعفر گفتم بالغدو والاصال فرمود که مراد نماز در اوقات فضیلت است پس وصف نمود ایشانرا که رجال لا
تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله ایشانند رجال و غیر ایشان را با ایشان مخلوط نگردانید پس فرمود که لیجزیهم الله احسن
ما عملوا و یزیدهم من فضله مراد آنچیزها است که ایشانرا مخصوص بآنها گردانیده است از واجب بودن مودت و اطاعت و ماوی
ایشان بهشت گردانیده و کلینی روایت کرده از ابوحمزه ثمالی که قتاده بصری بخدمت امام محمد باقر آمد حضرت از او پرسید که توئی فقیه اهل
بصره گفت بلی حضرت فرمود وای بر تو ای قتاده بدرستیکه حقتعالی جمعی را خلق نمود و ایشانرا حجت خدا بر خلق خود گردانید پس
ایشان میخهای زمینند مانند کوهها قیام مینمایند بامر خدا و نجیبانند بسبب علم خدا برگزید ایشانرا پیش از آنکه خلایق را خلق کند و اجسام
لطیفه بودند در جانب راست عرش پس قتاده مدت طویلی ساکت شد پس گفت بخدا سوگند که در نزد فقها نشسته ام و پیش ابن
عباس نشسته ام در پیش هیچیک از آنها دلم این اضطراب را بهم نرسانید که در خدمت تو بهم رسانید حضرت فرمود میدانی که در کجا
نشسته در پیش خانه آباده نشسته که اذن الله ان ترفع و یذکر فیها اسمه تا آخر آیه تو آنجا نشسته و ما آنجماعتیم که خدا درین آیه
یاد کرده قتاده گفت راست میگوئی بخدا سوگند خدا مرا فدای تو کند بخدا قسم که این خانه سنگ و گل نیست یعنی خانه آباده عزت
و رفعت و شرفست و کلینی از حضرت صادق روایت نموده در تفسیر فی بیوت اذن الله ان یرفع که مراد خانهای پیغمبرانست
و در خصال از حضرت امام موسی روایت کرده است که حضرت رسول فرمود که خدا از خانه آبادها چهار خانه آباده را برگزیده است چنانچه
فرموده است ان الله اصطفی آدم و نوحا وال ابراهیم وال عمران علی العالمین و در احتجاج روایت نموده که ابن کوا
سوال کرد از حضرت امیرالمومنین از تفسیر این آیه کریمه لیس البر بان تاتوا البیوت من ظهورها ولکن البر من اتقی
واتوا البیوت من ابوابها که ترجمه اش اینست که نیست نیکی آنکه در آیند در خانها از پشت آنها ولیکن نیکی نیکی کسی است
که پرهیزگار باشد و در آیند خانهارا از درهای آنها حضرت فرمود مائیم آن خانه ها که خدا امر کرده است که از درهای آنها در آیند و مائیم
درگاههای خدا و خانهای او که بسوی خدا از آن درها و خانها باید رفت پس کسی که متابعت ما و اقرار بولایت و امامت ما نماید

خانهها را از درگاههای آنها در آمده و کسی که مخالفت با کند و دیگری را بر او تفضیل دهد خانهها را از عقب آنها در آمده مترجم گوید که حاصل این آیات آنست که خدا نور هدایت و نبوت و امامت و خلافت را در خانهٔ آباد افروخته که از زمان آدم دست بدست داده شده تا بحضرت ابراهیم رسیده و از و بآبای طاهرین حضرت رسالت پناه منتهی شده و از ایشان بآنحضرت رسیده و از آنحضرت باوصیای کرام او منتقل گردیده و خدا مقرر گردانیده که همیشه این خانه آباد و بلند آوازه و محل امامت و خلافت بوده باشد و بنور علم ایشان عالم منور بوده باشد و همچنین خانهها و منازل ایشان را در حیات ایشان تعظیم باید نمود و بسوی آن خانهها باید آمد برای کسب معارف ربانی و اخذ شرایع دین مبین و هم بعد از وفات ایشان تعظیم حضرت مقدسهٔ ایشان باید نمود و تطهیر آنها از نجاسات [illegible] باید کرد و خانهٔ آباد ایشان را تعظیم و تکریم باید نمود و متابعت ایشان را واجب باید شمرد و دست از دامان متابعت ایشان نباید برداشت آیهٔ ثالثه در العجم والذین کفروا اعمالهم کسراب بقیعة یحسبه الظمآن ماء حتی اذا جاءه لم یجده شیئاً و وجد الله عنده فوفیه حسابه والله سریع الحساب او کظلمات فی بحر لجی یغشاه موج من فوقه موج من فوقه سحاب ظلمات بعضها فوق بعض اذا اخرج یده لم یکد یریها و من لم یجعل الله له نوراً فما له من نور و چون در آیات سابقه تمثیل نمود ایمان و علم و نبوت و امامت و مؤمنان کامل را بنور در این دو آیه تمثیل احوال کافران که ضد ایشانند بیان میفرماید که آنها کافر شده اند بخدا و رسول اعمال ایشان مانند سرابیست که در بیابانی ظاهر شود که تشنه گمان کند او را که آبست تا آنکه نزد او بیاید هیچ چیز نیابد او را و عقاب الهی را نزد آن بیابد و جزای او را خدا بر دهد حساب خلق بتمام بیاید یا مثل ایشان مانند تاریکیهاست که در دریای عمیقی بوده باشد و موجی فراگیرد آن دریا را و از بالای آن موج موج دیگر و از بالای آن موج ابری تاریکیها بعضی بر بالای بعضی هرگاه دست خود را که ظاهرترین اعضای او ست بیرون آورد نزدیک نیست که تواند دید آن را و هر که را خدا از برای او نوری قرار نداده پس از برای او هیچ نور نیست و ابن ماهیار بسند معتبر از حضرت باقر روایت نموده که مراد به الذین کفروا بنی امیه است و مراد بظمآن تشنه لب عثمان است که بنی امیه را بسوی سراب میبرد که این آبست چون بآنجا رسیدند بغیر عذاب الهی چیزی ندیدند و در تفسیر علی بن ابراهیم از حضرت صادق روایت کرده است که ظلمات اشاره است بفتنهٔ ابوبکر و عمر و یغشاه موج مراد فتنهٔ عثمانست من فوقه موج اشاره است بفتنهٔ طلحه و زبیر ظلمات بعضها فوق بعض اشاره بفتنههای معاویه و سایر بنی امیه است هرگاه مؤمن دست خود را در تاریکیهای فتنههای ایشان بدر آورد نزدیک نیست که تواند دید و من لم یجعل الله له نوراً فما له من نور یعنی هر کس را خدا از برای او امامی از فرزندان فاطمه قرار نداده پس او را در قیامت امامی نخواهد بود که بنور او راه رود چنانکه در آیهٔ دیگر فرموده است نورهم یسعی بین ایدیهم و بایمانهم فرمود که یعنی ائمهٔ مؤمنین در قیامت نور ایشانند که در پیش رو و دست راست ایشان میروند تا ایشان را در منازل ایشان در بهشت نازل گردانند و کلینی بسند صحیح و موثق این حدیث را روایت کرده با اندک اختلافی و ابن ماهیار بسند معتبر از حضرت صادق روایت کرده که کظلمات فی بحر لجی اشاره بابوبکر و عمر است من فوقه موج اشاره باصحاب جمل و صفین و نهروانست من فوقه سحاب ظلمات بعضها فوق بعض بنی امیه اذا اخرج یده لم یکد یریها یعنی هرگاه امیر المؤمنین دست خود را بدر آورد در ظلمتهای فتنههای ایشان نزدیک نیست که ببیند یعنی اگر سخن حقی در میان ایشان بگوید قبول نکند از او کسی مگر کسی که اقرار بولایت و امامت

او کرده باشد ومن لم یجعل الله له نورا فما له من نور یعنی هر کس خدا در دنیا برای او امامی قرار نداده باشد پس او را در آخرت
نوری نیست یعنی امامی نیست که او را ارشاد نماید بسوی بهشت آیه خامسه فآمنوا بالله ورسوله والنور الذی انزلنا
یعنی پس ایمان بیاورید بخدا و رسول و نوری که با فرو فرستادیم اکثر مفسران گفته اند که مراد از نور در این آیه قرآن مجید است و کلینی و علی
بن ابراهیم و دیگران بسندهای معتبر از حضرت باقر روایت نموده اند که حضرت فرمود که نور والله درین آیه ائمه از آل محمد اند
تا روز قیامت و ایشانند بخدا سوگند نور خدا که فرستاده است ایشانند و ایشانند والله نور خدا در آسمانها و در زمین و بخدا سوگند
که نور امام در دلهای مومنان روشن تر است از آفتاب در روز و ایشان والله که منور میگردانند دلهای مومنان را و محجوب
میگرداند خدا نور ایشان را از هر که خواهد پس تاریک میشود دلهای ایشان والله که دوست نمیدارد ما را بنده و ولایت ما را اختیار
نمیکند مگر آنکه خدا دل او را پاک میگرداند و خدا پاک نمیگرداند بنده را تا آنکه منقاد گردد از برای ما و با ما در مقام مسالمه شود و چون منقاد
ما گردد حقتعالی او را سالم میگرداند از شداید حساب و ایمن میگرداند او را از فزع اکبر روز قیامت مترجم گوید که بنا بر این تاویل نسبت
انزال و فرو فرستادن بایشان باعتبار فرستادن ارواح مقدسه ایشانست بسوی ابدان مطهره ایشان یا باعتبار آنکه بعد از
روحانیت و نورانیت ایشان در نهایت مرتبه قرب ایشان را امر کردن بتبلیغ رسالات و دعوت خلق و معاشرت ایشان بمنزله
نزول از درجه رفیعی بمرتبه پستی است چنانچه خداتعالی فرموده انا انزلنا الیکم ذکرا رسولا یا باعتبار آنکه در بعضی اخبار وارد
شده است که حقتعالی نور مقدس ایشان را فرستاد و در صلب آدم ساکن گردانید یا باعتبار آنکه محبت و ولایت ایشان را بر حضرت
رسول فرستاد و ممکن است که مراد از نور قرآن باشد و اطلاق نور بر ایشان باعتبار آن باشد که سابقا تحقیق شد که کتاب الله ناطق
و قرآن حقیقی ایشانند و حافظ و حامل و مفسر کتاب ایشانند و اکثر قرآن بحسب بطون در شان ایشانست پس باین سبب نور
را بایشان تاویل کرده اند و این اظهر وجوه است و احادیث در تاویل آیه برین وجه بسیار است بعضی بعد ازین مذکور خواهد
شد آیه سادسه الذین یتبعون الرسول النبی الامی الذی یجدونه مکتوبا عندهم فی التوریة والانجیل یامرهم
بالمعروف وینهیهم عن المنکر ویحل لهم الطیبات ویحرم علیهم الخبائث ویضع عنهم اصرهم والاغلال
التی کانت علیهم فالذین آمنوا به وعزروه ونصروه واتبعوا النور الذی انزل معه اولئک هم المفلحون
حق تعالی در اوصاف مومنان و متقیان که رحمت خود را برای ایشان نوشته میفرماید که آنها که متابعت مینمایند رسول
پیغمبر امی را یعنی سواد و خط نداشت یا آنکه از اهل مکه بود که ام القری است آن پیغمبری که نعت و صفت و پیغمبری او را میابند نوشته
شده نزد ایشان در توریة و در انجیل امر میکند ایشان را به نیکیها و نهی میکند ایشان را از بدیها و حلال میگرداند برای ایشان
چیزهای طیب و پاکیزه را و حرام میگرداند بر ایشان چیزهای خبیث و بد را و برمیدارد از ایشان بارهای گران را که تکالیف دشوار
است و غلها که بر ایشان از عهدها که بر ذمت ایشان بود یا تکالیف صعبه پس آنها که ایمان آوردند باو و تعظیم نمودند او را و
یاری کردند او را و متابعت و پیروی کردند نوری را که نازل گردیده است با او ایشانند رستگاران اکثر مفسران نور را تفسیر کرده
اند بقرآن و کلینی از حضرت صادق روایت نموده که مراد بنور در این آیه امیرالمومنین است و ائمه اند و علی بن ابراهیم روایت
کرده که نور امیرالمومنین است پس خدا پیمان حضرت رسول را بر پیغمبران گرفته که خبر دهند امتهای خود را و یاری کنند او را پس

یاری کردند و قبول دام کردند امتهای خود را باین وزود باشد که در رجعت رسول خدا برگردد و پیغمبران برگردند بدنیا و در دنیا یاری او بکنند
و کلینی نیز در حدیث دیگر از حضرت صادق روایت کرده است فالذین آمنوا به یعنی ایمان آوردند بامام و عزّروه تا آخر آیه
یعنی اجتناب از عبادت جبت و طاغوت نکردند که ابوبکر و عمرند و عبادت ایشان اطاعت ایشانست عیاشی از حضرت باقر
روایت کرده که مراد بنور در این آیه علی است مترجم گوید وجوهی که در توجیه انزال نور در آیه خامسه مذکور شد همه در اینجا جاری
میشود و نازل شدن با آن نهایت مناسبت دارد بوجه سوم و پنجم نیز باعتبار آنکه در اول که نبوت نازل شد ولایت امیرالمؤمنین با آن
نازل شد آیه سابعه یریدون لیطفئوا نور الله بافواههم والله نوره ولوکره الکافرون یعنی میخواهند که فرو نشانند و
خاموش گردانند نور خدا را بدهنهای خود مانند کسی که خواهد نور آفتاب را بباد دهان فرو نشاند و خدا تمام کننده است نور خود را هر چند
کراهت داشته باشند کافران و کلینی و دیگران بسندهای معتبر از حضرت امام محمد باقر روایت کرده اند که از آنحضرت از تفسیر
این آیه پرسیدند حضرت فرمود که یعنی خواستند فرو نشانند ولایت امیرالمؤمنین را بدهانهای خود و خدا تمام میگرداند امامت
را چنانچه در آیه دیگر فرموده است الذین آمنوا بالله و رسوله والنور الذی انزلنا نور در اینجا امامست پرسیدند از تفسیر آیه
بعد از این هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله فرمود که یعنی اوست خداوندی که
امر کرده است رسولش را بولایت از برای وصی خود علی بن ابیطالب و ولایت دین حق است تا غالب گرداند او را بدینها
همه نزد قیام قائم آل محمد چنانچه فرموده است که خدا تمام میکند نورش را بولایت قائم ولوکره الکافرون بولایة علی یعنی هر چند
نخواهند کافران بولایت علی پرسیدند که آیه چنین نازل شده است فرمود بلی و علی بن ابراهیم روایت نموده در تفسیر والله متم نوره
که خدا تمام میکند نور خود را چون قائم از آل رسول تا آنکه چون بیرون آید خدا غالب گرداند او را بر همه دینها تا آنکه در هیچ جا غیر خدا عبادت
کرده نشود چنانچه حضرت رسول فرمود که پر کند زمین را از قسط و عدالت بعد از آنکه پر شده باشد از جور و ظلم و در اکمال الدین روایت
کرده اند از حضرت صادق که زمین خالی نمیباشد از حجت خدا یا دانائیکه زنده گرداند در زمین آنچه را بمیرانند از حق پس این آیه را
خواند یریدون لیطفئوا نور الله تا آخر آیه و محمد بن العیاش روایت کرده است که حضرت باقر این آیه را تلاوت فرمود که بخدا سوگند
اگر شما دست از دین حق و ولایت اهلبیت بردارید خدا دست بر نمیدارد یعنی البته جمعی را می آورد که این دین را اختیار کنند تا قائم
آل محمد را ظاهر میگرداند که همه خلق را باین دین در آورد و ایضا روایت نموده از حضرت امیر که روزی حضرت رسول صلعم بمنبر برآمد
و فرمود که خدا نظر کرد بسوی اهل زمین نظر کردنی پس مرا از میان همه اختیار کرد پس نظر دیگر کرد و علی را اختیار کرد که برادر من و وزیر
من و وارث من و وصی و خلیفه منست در امت من و ولی و امام هر مومنست بعد از من هر که با او دوستی کند با خدا دوستی کرده
و هر که با او دشمنی کند با خدا دشمنی کرده و هر که او را دوست دارد خدا او را دوست دارد و هر که او را دشمن دارد خدا او را دشمن دارد بخدا
سوگند که دوست نمیدارد او را مگر مومنی و دشمن نمیدارد او را مگر کافری و او نور زمین است بعد از من و رکن زمین است و اوست
کلمه تقوی و عروة الوثقی که خدا در قرآن فرموده پس حضرت این آیه را خواند یریدون لیطفئوا نور الله بافواههم و یابی
الله الا ان یتم نوره ولوکره الکافرون پس فرمود که ایها الناس این سخنان مرا حاضران بغائبان رسانند خداوندا ترا
گواه میگیرم بر ایشان پس خدا بعد از آن در مرتبه سوم نظر کرد بسوی اهل زمین و اختیار کرد بعد از من و بعد از برادرم علی

یازده امام یکی بعد از دیگری یکی که از دنیا برود دیگری قائم مقام او خواهد بود و مثل ایشان مثل ستارهای آسمانست که هر یک ستاره
که فرو میرود ستارهٔ دیگر طلوع میکند ایشان امامانند و هدایت یافتگانند ضرر نمیرساند بایشان مکر کسی که با ایشان مکر کند و یاری
ایشان نکند ایشان حجت خدایند در زمین و گواهان خدایند بر خلق هر که ایشانرا اطاعت نماید خدا را اطاعت کرده است و هر که نافرمانی ایشان کند
خدا را معصیت نموده است ایشان با قرآن اند و قرآن با ایشان از قرآن جدا نمیشوند تا در حوض کوثر بر من وارد شوند آیهٔ ثامنه یا
ایها الذین آمنوا اتقوا الله و آمنوا برسوله یؤتکم کفلین من رحمته و یجعل لکم نورا تمشون به و یغفر لکم والله غفور
رحیم مفسران گفته اند که یعنی ای جماعتیکه ایمان آورده اید به یگانگی خدا و تصدیق نموده اید بموسی و عیسی بپرهیزید از عذاب خدا
و ایمان بیاورید برسول خدا یا آنکه ایمان آورده اید بخدا و رسول ظاهرا ایمان بیاورید برسول خدا باطنا تا عطا کند بشما دو بهره از رحمت
خود و بگرداند از برای شما نوری که بآن نور راه روید در قیامت و بعضی گفته اند مراد قرآنست و بیامرزد شما را و خدا آمرزنده و مهربانست
و کلینی و ابن ماهیار و دیگران بسندهای بسیار روایت کرده اند که مراد از کفلین حسن و حسین است و یجعل لکم نورا تمشون
به یعنی قرار دهد برای شما امامیکه پیروی او نمائید و ابن ماهیار بسند دیگر روایت کرده است از حضرت باقر که مراد از کفلین
حسنین است و یجعل لکم نورا تمشون به یعنی امام عادلیکه باو اقتدا نمائید و او علی است و ایضا از جابر انصاری بسند معتبر
روایت نموده است که کفلین حسنین اند و نور علی است و فرات نیز از ابن عباس این مضمون را روایت نموده و ایضا از حضرت
باقر روایت کرده که مراد از کفلین حسنین اند بعد از آن فرمود که ضرر نمیرساند کسی را که خدا او را گرامی دارد یا آنکه او را از شیعیان ما
گرداند هر بلائیکه در دنیا باو برسد هر چند قادر نباشد بر چیزیکه بخورد مگر گیاه زمین مترجم گوید که مراد برحمت یا رحمت اخروی است یا دنیوی
و چون امام اعظم رحمتها و نعمتهای خداست بر بندگان در این اخبار اعظم مصداق دو رحمت را بیان فرموده و محتمل است که مراد امام
ناطق و امام صامت باشد در هر عصری و ذکر آن دو معصوم بر سبیل تمثیل باشد که در وقت نزول آیه هر دو بوده اند و محتمل است که
مراد بکفلین نعمت دنیوی و اخروی باشد و چون حضرت امام حسن اعظم مصداق نعمت دنیوی بود باعتبار آنکه صلح نمود با معاویه
و خون و مال شیعیان را محفوظ گردانید و حضرت امام حسین اعظم مصداق نعمت اخروی بود که اصحاب او با بلاهای درجات شهادت
فائز گردیدند باین سبب تخصیص بایشان فرمودند و تمشون که در آیه وارد شده بنا بر این تاویل ممکن است مراد مشی معنوی
باشد بمراتب کمالات عقلانی و سعادات اخروی و ممکن است مراد مشی در قیامت باشد چنانچه در تاویل یسعی نورهم
مذکور میشود آیهٔ تاسعه و عاشره یوم تری المؤمنین والمؤمنات یسعی نورهم بین ایدیهم و بایمانهم بشریکم الیوم
جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها ذلک هو الفوز العظیم یوم یقول المنافقون والمنافقات للذین
آمنوا انظرونا نقتبس من نورکم قیل ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورا فضرب بینهم بسور له باب باطنه فیه
الرحمة وظاهره من قبله العذاب ینادونهم الم نکن معکم قالوا بلی ولکنکم فتنتم انفسکم وتربصتم
وارتبتم وغرتکم الامانی حتی جاء امر الله وغرکم بالله الغرور فالیوم لا یؤخذ منکم فدیة ولا من الذین کفروا
ماویکم النار هی مولیکم وبئس المصیر یعنی روزیکه ببینی مردان مومن و زنان مومنه را که میرود بسرعت نور ایشان
در پیش روی ایشان و جانب راست ایشان ملائکه بایشان گویند بشارت باد شما را بهشتی چند که جاری میگردد در زیر

آنها مهر با همیشه در آنجا باشید اینست رستگاری عظیم روزیکه گویند مردان و زنان منافق با جماعتیکه ایمان آورده اند انتظار ما کشید یا نظر کنید
بسوی ما تا ما بهره بیابیم از نور شما در جواب ایشان گفته شود که برگردید از عقب خود بدنیا و کسب نور کنید بایمان و اعمال صالحه یا بقهقرا
بمحشر یا بهر جا که خواهید بروید که از ما بشما بهره نمیرسد پس دیواری کشیده شود میان مومنان و منافقان که درگاهی داشته باشد
که مومنان از آن درگاه داخل شوند اندرون آن دیوار و یا درگاه رحمت نزدیک باشد که بهشت است و بیرونش عذاب الهی باشد که
جهنم است ندا کنند منافقان مومنان را که در دنیا با شما نبودیم مومنان گویند بلی بودید ولیکن مفتون کردید انفس خود را بنفاق
و انتظار بلاها برای مومنان میکشیدید و شک در دین میکردید فریب داد شما را آرزوها تا آنکه امر خدا که مرگ است بشما رسید و غافل
گردانید شما را از خدا شیطان فریب دهنده دنیا پس امروز از شما فدائی گرفته نمیشود و نه از کافران مسکن شما جهنم است آن سزاوار
تر است بشما و بد محل بازگشتی است جهنم از برای شما و در جای دیگر فرموده است یا ایها الذین آمنوا توبوا الی الله توبة
نصوحا عسی ربکم ان یکفر عنکم سیئاتکم و یدخلکم جنات تجری من تحتها الانهار یوم لا یخزی الله النبی و
الذین آمنوا معه نورهم یسعی بین ایدیهم و بایمانهم یقولون ربنا اتمم لنا نورنا و اغفر لنا انک علی کل شیء
قدیر یعنی ای گروهیکه ایمان آورده اید توبه کنید بسوی خدا از گناهان توبه نصوح که دیگر عود بآن گناهان نکنید شاید پروردگار
شما یکسانظر کند و بیامرزد گناهان شما را و داخل کند شما را در بهشتها که جاری میشود در زیر آنها نهرها در روزیکه خوار نمیگرداند خدا
پیغمبر را و آنها را که ایمان آورده اند با او نور ایشان میرود در پیش روی ایشان و در جانب راست ایشان میگویند ای پروردگار تمام
گردان از برای ما نور ما را بدرستی که تو بر همه چیز قادر و توانائی و علی بن ابراهیم روایت نموده از حضرت صادق در تفسیر قول حقتعالی
نورهم یسعی بین ایدیهم و بایمانهم فرمود که امامان مومنان نور ایشانند سعی میکنند از پیش رو و جانب راست ایشان تا
ایشان را نازل گردانند در منزلهای ایشان در بهشت و در تفسیر فرات از حضرت باقر روایت کرده که سوال کردم از تفسیر یوم تری
المومنین و المومنات یسعی نورهم بین ایدیهم و بایمانهم فرمود که حضرت رسول فرمود که آن نور امام مومنین است که در روز قیامت
میرود در پیش روی ایشان در وقتیکه خدا رخصت فرماید امام را که برود بسوی منازل خود در جنات عدن و ایشان از پی او روند
تا آنکه با او داخل بهشت شوند و اما قول حقتعالی و بایمانهم پس شما در قیامت میگیرید دامان آل محمد را و متوسل میشوید بایشان
و ایشان میگیرند دامان حسن و حسین را و ایشان میگیرند دامن امیر المومنین را و او دامن حضرت رسول را تا آنکه داخل بهشت
میشوند با آن حضرت در جنات عدن پس اینست معنی قول حقتعالی بشریکم الیوم جنات الی آخره و ابن شهر آشوب در مناقب
از حضرت باقر روایت کرده است که تمام گردان از برای ما نور ما را یعنی ملحق گردان بما شیعیان ما را و از حضرت صادق روایت کرده
در تفسیر آیه کریمه انظرونا نقتبس من نورکم فرمود که حقتعالی قسمت میکند از برای منافق پس نوری در ابهام پای چپ ایشان
میرسد و برودی برطرف میشود پس باین سبب مومنان میگویند که نور ما را تمام کن و علی بن ابراهیم از حضرت باقر روایت نموده که هر که
در قیامت نوری ندارد نجات نیابد و هر مومنی البته نوری میدارد و ایضا روایت کرده در تفسیر نورهم یسعی بین ایدیهم و
بایمانهم که قسمت میکند نور ایمان مردم در قیامت بقدر ایمان مردم و قسمت میکند از برای منافقان پس نور ایشان
در ابهام پای چپ ایشان ظاهر میشود و زود برطرف میگردد پس میگویند منافقان بمومنان که باشید در جای خود تا بهره

از نور شما بیابیم پس مومنان بایشان میگویند برگردید بعقب خود پس طلب نمائید نوری پس برمیگردند پس ایشان دیواری زده میشود
پس منافقان از پس دیوار ندا میکنند مومنانرا که آیا با شما نبودیم در دنیا ایشان میگویند بلی ولیکن فریب دادید نفسهای خود را
بگناهان و شک نمودید در دین و انتظار بلاها برای مومنان کشیدید فالیوم لا یوخذ منکم فدیة فرمود که بخدا سوگند که مقصود
ازین آیه یهود و نصاری نیستند و اراده نکرده است مگر اهل قبله را هی مولیکم یعنی آتش جهنم اولی است بشما و در خطبه غدیر حضرت
امیر مذکور است که مسابقت کنید بسوی چیزیکه سبب آمرزش پروردگار شما باشد پیش از آنکه دیواری کشیده شود که باطنش رحمت
باشد و ظاهرش عذاب پس نشنوند ندای شما را و شیون کنید و پروا نکنند شیون شما را و در حدیث طویلی در کتاب خصال روایت
کرده که حضرت رسول فرمود که محشور میشوند امت من در قیامت بر پنج علم اول علمی که وارد میشود با فرعون این امت
است که ابوبکر است دوم با سامری این امت که عمر باشد سوم با جاثلیق این است که عثمانست چهارم با معاویه پنجم
با تو یا علی که در زیر آن مومنها خواهند بود و تو امام ایشانی پس خطاب کند باصحاب آن چهار علم که برگردید بعقب خود پس
طلب کنید نوری را پس در میان ایشان دیواری کشند که در آن درگاهی باشد که اندرون آن رحمتست و ایشان شیعیان
و موالیان منند و آنجماعتی که با من بودند در قتال فئه باغیه و محاربه عدول کنندگان از راه راست و درگاه رحمت شیعیان
منند پس ندا کنند آنها که آیا ما با شما نبودیم تا آخر آنچه گذشت پس حضرت فرمود که پس وارد میشوند امت من و شیعیان من
بحوض محمد و در دست من عصائی بوده باشد از درخت عوسج که میرانم بآن دشمنان خود را چنانچه شتر غریب را از حوض
میرانند و ایضاً در خصال از جابر انصاری روایت کرده است که گفت روزی در خدمت حضرت رسول بودم با امیرالمومنین
گفت خدا عطا کرده شیعیان و محبان ترا هفت خصلت مدارای در وقت مردن و ایمنی نزد وحشت و نور در تاریکی و ایمنی
در فزع و ترس قیامت و عدالت نزد ترازوی اعمال و گذشتن بر صراط و داخل شدن بهشت پیش از سائر مردم بعد از آن
این آیه را خواند نورهم یسعی بین ایدیهم و بایمانهم آیه حادی عشر الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات
الی النور والذین کفروا اولیاؤهم الطاغوت یخرجونهم من النور الی الظلمات یعنی خدا ولی و دوست یا متولی
امر آنجماعتست که ایمان آورده اند بیرون میبرد ایشانرا از تاریکیهای کفر و ضلالت و جهالت بسوی نور ایمان و هدایت
و علم و آنهاکه کافر شده اند یعنی در علم الهی باشد که کافر خواهند شد دوستان ایشان یا یاوران ایشان طاغوتست یعنی
شیطانست و پیشوایان کفر و ضلالت بیرون میبرند ایشان را از نور ایمان و علم و هدایت یا قابلیت این مراتب بسوی
ظلمات کفر و ارتکاب فسوق یا از نور براهین یقینیه بسوی ظلمات شکوک و شبهات و در تفسیر عیاشی از حضرت صادق
روایت کرده که مراد از نور در این آیه آل محمدند و ظلمات دشمنان ایشانند و از حضرت صادق روایت کرده که مراد
آنست که هر که ایمان بیاورد با امامان که از جانب خدا منصوب گردیده اند هر چند بدکردار باشد در اعمال خود خدا ایشانرا
از ظلمات قیامت بیرون می آورد بسوی نور عفو و آمرزش و داخل بهشت میکند ایشانرا و آنهارا که کافر شده اند بامام حق
و اعتقاد کرده اند بامامت امامها که از جانب خدا منصوب نگردیده اند مخلد در جهنم خواهند بود هر چند در اعمال خود نهایت زهد
و ورع و عبادت داشته باشند و کلینی بسند معتبر از ابن ابی یعفور روایت کرده که بحضرت صادق عرض کردم که من مخالطه

میکنم با مردم و تعجب بسیار میکنم از جماعتی که ولایت شما ندارند و ولایت ابوبکر و عمر دارند و صاحب امانت و وفا و راستی اند و از گروهی
چند که ولایت شما را دارند و امانت و راستی و وفا ندارند حضرت راست نشستند شبیه بآدم غضبناک و فرمودند که دین ندارد کسی که
عبادت خدا کند با ولایت امام جابری که منصوب از جانب خدا نباشد و عتابی نیست بکسی که عبادت خدا کند با ولایت امام عادلی که
از جانب خدا منصوب باشد من از روی تعجب گفتم که آنها را دین نیست و بر اینها عتاب نیست فرمود بلی مگر نشنیده قول حقتعالی
را الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور یعنی بیرون میبرد ایشانرا از تاریکیهای گناهان بسوی نور توبه
و آمرزش بجهت آنکه اعتقاد کرده اند بامامت هر امامی عادل که از جانب خدا تعیین شده است و فرموده است والذین کفروا
اولیاؤهم الطاغوت یخرجونهم من النور الی الظلمات راوی گفت که من عرض کردم که مراد از الذین کفروا کافران
نیستند حضرت فرمود که کافر را چه نور هست که ایشانرا از آن نور بیرون برند بسوی ظلمات بلکه مقصود آنها هستند که بر نور اسلام
بودند پس چون اختیار ولایت هر امام جابر کردند که از جانب خدا منصوب نیستند بسبب این ولایت بیرون رفتند از نور اسلام
بسوی ظلمات پس واجب گردانید خدا بر ایشان آتش جهنم را با کافران پس ایشان اصحاب نار جهنم اند و همیشه در جهنم خواهند
بود و شیخ طوسی در مجالس روایت کرده است از حضرت امیر المؤمنین که حضرت رسول این آیه را خواند تا هم فیها خالدون
از آنحضرت پرسیدند که کیستند اصحاب نار فرمود که هر که جنگ کند با علی بعد از من پس ایشان در آتش جهنم خواهند بود با کفار
زیرا که کافر شدند بحق بعد از آن که بسوی ایشان آمد حجت بر ایشان تمام شد آیه ثانیه عشر یا ایها الناس قد جاءکم برهان
من ربکم وانزلنا الیکم نورا مبینا فاما الذین آمنوا بالله واعتصموا به فسیدخلهم فی رحمة منه و
فضل ویهدیهم الیه صراطا مستقیما یعنی ای گروه مردمان بتحقیق که آمد بسوی شما برهانی از جانب پروردگار
شما و فرستادیم بسوی شما نوری ظاهر کننده پس آنها که ایمان آوردند بخدا و چنگ زدند باو پس زود داخل گرداند ایشانرا
در رحمتی از خود که وعده داده است ایشانرا و فضلی زیاده بر آن و هدایت کند ایشانرا بسوی آنچه وعده بایشان داده شده در طریق
مستقیم یعنی راهی راست که اسلام و ایمان و طاعتست در دنیا و طریق بهشت است در آخرت و بدانکه بعضی از مفسران برهان
را معجزه و بعضی دین و بعضی حضرت پیغمبر گفته اند و گفته اند مراد بنور قرآنست و در کتاب تاویل الآیات از دیلمی روایت کرده
که حضرت صادق فرمود که برهان حضرت رسول است و نور مبین حضرت امیر المؤمنین و علی بن ابراهیم گفته که نور امامت
امیر المؤمنین است والذین آمنوا بالله واعتصموا به آنهایند که متمسک شده اند بولایت امیر المؤمنین و ائمه طاهرین
و در مجمع البیان از حضرت صادق روایت کرده که برهان محمد است و نور و صراط مستقیم علی بن ابیطالب آیه سیزدهم او
من کان میتا فاحییناه وجعلنا له نورا یمشی به فی الناس کمن مثله فی الظلمات لیس بخارج منها کذلک زین
للکافرین ما کانوا یعملون یعنی آیا کسی که مرده باشد گفته اند یعنی کافر باشد پس زنده گردانیم که هدایت کنیم او را بایمان
و بگردانیم از برای او نوری که راه رود بآن در میان مردم بعضی نور را بعلم و حکمت تفسیر نموده اند و بعضی بقرآن و بعضی
بایمان مانند کسی است که مثل و صفت او آنست که در تاریکیهای کفر و ضلالت و جهالتست و هرگز از آن بیرون
نمیرود و چنین زینت داده شده است برای کافران کردهای ایشان و کلینی بسند معتبر از حضرت صادق روایت کرده

است در تفسیر وجعلنا له نورا که مراد از نور امامیست که باو اقتدا کند کمن مثله فی الظلمات کسی است که امام را نشناسد و بسند
معتبر دیگر روایت کرده که چون خدا خواست حضرت آدم را خلق کند جبرئیل را فرستاد در اول ساعتی از روز جمعه پس بدست راست
یک قبضه گرفت از آسمان هفتم تا آسمان اول و بدست چپ خود یک قبضه گرفت از زمین اول تا زمین هفتم پس حق تعالی خطاب نمود
بآنچه در دست راست جبرئیل بود که از تو خلق میکنم پیغمبران و اوصیاء و صدیقان و مومنان و سعادتمندان را و خطاب کرد بآنچه
در دست چپ او بود که از تو خلق میکنم جباران و مشرکان و کافران و اشقیا را پس این دو طینت را با یکدیگر مخلوط کرد و در ولادت
از یکدیگر جدا میشوند چنانچه میفرماید یخرج الحی من المیت ویخرج المیت من الحی یعنی بیرون می آورد زنده را از مرده و مرده را
از زنده حضرت فرمود زنده که از مرده بیرون می آید آن مومنی است که از طینت کافر بیرون می آید و مرده که از زنده بیرون
می آید کافریست که از طینت مومن بیرون می آید پس زنده مومنست و مرده کافر و این است معنی قول حقتعالی او من کان
میتا فاحییناه پس مرگش اختلاط طینت او با طینت کافر و زندگیش در آن وقتست که خدا جدا میکند طینت او را از طینت
کافر بقدرت خود و همچنین حضرت عزت بیرون می آورد مومن را در ولادت از ظلمت طینت کافر بعد از آنکه داخل در آن شده بود
بسوی نور و بیرون می آورد کافر را از نور که طینت مومن باشد بسوی ظلمت کفر چنانچه میفرماید لینذر من کان حیا ویحق
القول علی الکافرین یعنی فرستاد پیغمبر را که بترساند کسی را که زنده باشد یعنی مومن باشد و ثابت شود وعید عذاب بر کافران
یا حجت ایشان تمام گردد و عیاشی از حضرت باقر روایت نموده در تفسیر این آیه که مراد از میت کسی است که این امر امامت
را نداند و زنده شدن او معرفت امامست و مراد از نور علی بن ابیطالب است و آنکه مثلش آنست که در ظلماتست این خلقند
که چیزی نمیدانند و امام خود را نمیشناسند و بدست مبارک خود اشاره کرد بسوی ایشان و ابن شهرآشوب روایت نموده قریب
باین مضمون را و علی بن ابراهیم گفته او من کان میتا یعنی جاهل شود از حق فاحییناه یعنی او را هدایت کنیم بسوی حق و
جعلنا له نورا مراد بنور ولایتست کمن مثله فی الظلمات یعنی در ولایت ائمه غیر حق بوده باشد آیه چهاردهم ومن دخل بیتی
مومنا وللمومنین والمومنات ولا تزد الظالمین الا تبارا یعنی ای پروردگار من بیامرز مرا و پدر و مادرم و هر که داخل خانه
من شود با ایمان و مردان مومن و زنان مومنه را و زیاد مکن ظالمانرا مگر هلاک و علی بن ابراهیم از حضرت صادق روایت کرده
است که مراد به بیت ولایتست که هر که داخل ولایت شود داخل در خانه پیغمبران شده مترجم گوید که مراد به بیت بیت معنوی است
چنانکه سابقا مذکور شد یعنی خانه آباده عزت و کرامت و اسلام و ایمان پس هر که ولایت ایشانرا اختیار نماید داخل خانه آباده ایشان
گردیده است و بایشان ملحق شده پس شیعیان که اهل ولایتند در این خانه داخلند و دعای نوح ایشانرا شامل است
و شیخ طبرسی گفته که مراد به بیت یا خانه آنحضرتست یا مسجد آنحضرت یا کشتی و بعضی گفته اند مراد خانه محمد است و مراد بمومنین
یا جمیع مومنانست یا از امت محمد آیه پانزدهم اخبار بسیار است که تاویل مسجد باهل بیت و خانهای ایشان شده است کلینی و ابن
ماهیار از حضرت موسی روایت کرده اند در تاویل قول حقتعالی وان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احدا یعنی مسجدها
از خداست پس مخوانید با خدا احدی را حضرت فرمود که مراد بمساجد اوصیا اند و علی بن ابراهیم از حضرت امام رضا روایت کرده است
که مساجد ائمه اند و ایضا ابن ماهیار از امام موسی روایت کرده که گفت از پدرم شنیدم که مراد بمساجد اوصیا و ائمه اند یکی بعد از

دیگری پس مراد آنست که دعوت میکنید مردم را بسوی غیر ایشان پس مانند کسی خواهید بود که خدای دیگر را خوانده باشد مترجم گوید که اختلاف کرده اند مفسران در تاویل مساجد که درین آیهٔ کریمه وارد شده و بعضی گفته اند مواضعی است که از برای عبادت بنا شده است و در بعضی اخبار نیز وارد شده و در احادیث بسیار از حضرت امیر المومنین و از حضرت امام جعفر صادق و امام محمد تقی منقولست که مراد مساجد هفت عضو است که میباید با آنها سجده کنند پیشانی و کفها و زانو و انگشت مهین پاها و اما تاویلی که در آن اخبار وارد شده است چند وجه احتمال دارد اول آنکه مراد خانهای ایشان در حال حیات و روضات مقدسهٔ ایشان بعد از وفات بوده باشد پس تقدیر مضاف در اخبار باید کرد و بنابراین وجه ممکنست که مراد جمیع بقاع مشرفه بوده باشد و تخصیص این فرد بذکر برای آن باشد که اشرف افراد آنست دوم آنکه مراد بیوت معنویه بوده باشد چنانچه سابقا مذکور شد سوم آنکه در آیهٔ کریمه مضافی مثل اهل تقدیر کنند زیرا که ایشان اهل مساجدند حقیقتا و عیاشی روایت کرده است از حضرت صادق در تفسیر قول حقتعالی واقیموا وجوهکم عند کل مسجد ترجمه اش آنست که باز دارید روهای خود را نزد هر مسجدی یعنی هر جای نمازی یا وقت نمازی فرمود که یعنی ائمه مترجم گوید ممکن است که مراد آن باشد که مراد بمسجد خانهای ائمه است یعنی باید که در حال حیات بمنازل شریفهٔ ایشان رجوع کنید برای اخذ معالم دین از ایشان و انقیاد و اطاعت ایشان و بعد از وفات بمشاهد مشرفهٔ ایشان برای زیارت یا مراد از مسجد اهل مسجد باشند زیرا که ایشان عامران مساجد الهی یا آنکه ایشانرا مساجد نامیده اند مجاز از برای آنکه خدا امر کرده است بخضوع نزد ایشان و تعظیم کردن ایشان و احادیث بسیار وارد شده که مراد رو بقبله آوردنست در وقت هر نماز در مساجد یا مطلقا و ایضا عیاشی از حضرت صادق روایت کرده در تفسیر قول حق تعالی خذوا زینتکم عند کل مسجد ترجمه اش آنست بگیرید زینت خود را نزد هر مسجد فرمود که مراد از ائمه اند و این حدیث را بچند وجه توجیه میتوان کرد اول آنکه مراد تفسیر مسجد باشد بخانهای منوره و مشاهد معطرهٔ ایشان چنانچه بعضی احادیث وارد شده دوم آنکه مراد آن باشد که خطاب در آیهٔ کریمه متوجه ایشانست چنانچه در احادیث وارد شده که آیهٔ کریمه مخصوص جمعه و عیدین است و با حضور ایشان مقدم از دیگران سوم آنکه مراد تاویل زینت شود بولایت چنانچه از بعضی اخبار نیز ظاهر میشود و لکن از بعضی احادیث ظاهر میشود که مراد جامه فاخر پوشیدنست در وقت هر نماز و از بعضی بوی خوش کردن و از بعضی شانه کردن در وقت هر نماز و جمع میان اخبار باین نحو بخاطر قاصر میرسد که مراد زینت اعم از زینتهای روحانی و جسمانی بوده باشد و ولایت اهلبیت اشرف و افضل زینتهای روحانیست و در هر حدیث آنچه مناسب فهم راوی و موافق حال او باشد بیان فرموده باشد

فصل یازدهم در بیان آنکه ایشانند شهدا و گواهان بر خلق و آنکه اعمال عباد بر ایشان عرض میشود اما آیات حق تعالی فرموده است وکذالک جعلناکم امة وسطا لتکونوا شهداء علی الناس ویکون الرسول علیکم شهیدا و ایضا فرموده فکیف اذا جئنا من کل امة بشهید وجئنا بک علی هؤلاء شهیدا و در جای دیگر فرموده وقل اعملوا فسیری الله عملکم ورسوله والمؤمنون وتردون الی عالم الغیب والشهادة فینبئکم بما کنتم تعملون و ایضا فرموده ویوم نبعث فی کل امة شهیدا علیهم من انفسهم وجئنا بک علی هؤلاء شهیدا و ایضا فرموده وجاهدوا فی الله حق جهاده هو اجتباکم وما جعل علیکم فی الدین من حرج ملة ابیکم ابراهیم هو سماکم المسلمین من قبل وفی هذا لیکون الرسول شهیدا علیکم وتکونوا شهداء علی الناس و فرموده ونزعنا من کل امة شهیدا

فقلنا هاتوا برهانکم فعلموا ان الحق لله وضل عنهم ما کانوا یفترون و فرموده واشرقت الارض بنور ربها و وضع الکتاب
وجیء بالنبیین والشهداء وقضی بینهم بالحق وهم لا یظلمون و فرموده و یقول الاشهاد هؤلاء الذین کذبوا علی
ربهم الا لعنة الله علی الظالمین و فرموده افمن کان علی بینة من ربه ویتلوه شاهد منه و فرموده وجاءت کل نفس
معها سائق وشهید آیه اول ترجمه اش آنست که چنین گردانیدیم شما را امت وسط یعنی عدل یا متوسط میان افراط و تفریط چنانچه
سابقا مذکور شد یا آنکه بهترین امتها تا بوده باشید گواهان بر مردم و بوده باشد رسول گواه بشما شیخ طبرسی گفته که در شاهد بودن ایشان
سه قول است اول آنکه گواهند ایشان بر مردم با عمالیکه در آنها مخالفت حق کرده اند در دنیا و آخرت چنانچه فرموده وجیء بالنبیین
دوم آنکه مراد آن باشد که شما حجت باشید بر مردم و بیان کنید از برای ایشان حق و دین را و رسول گواه باشد و بیان کننده باشد دین
را از برای شما سوم آنکه ایشان گواهی میدهند از برای پیغمبران با متهای ایشان که تکذیب ایشان کرده اند که تبلیغ رسالت الهی
نموده اند و گواه بودن رسول بایشان یا بآنست که گواه بر اعمال ایشان باشد یا حجت بر ایشان شود یا آنکه در قیامت از برای
ایشان گواهی دهد که آنها راست گفته اند در گواهی که داده اند پس علی بمعنی لام خواهد آمد مترجم گوید که احادیث بسیار وارد شده که
این خطاب در آیه متوجه ائمه است و ایشانند گواهان بر خلق و این احادیث بیکی از دو وجه محمول میتواند بود اول آنکه خطاب مخصوص
ایشان باشد و مراد از امت ایشان باشند چنانچه در بعضی از اخبار وارد شده که آیه چنین نازل شده وکذلک جعلناکم ائمة
وسطا دوم آنکه خطاب متوجه جمیع امت باشد باعتبار آنکه ائمه در میان ایشان هستند پس آنچه فرموده اند که مائیم امت وسط مراد
آن خواهد بود که بسبب ما این امت متصف باین صفت شده اند و کلینی و صفار روایت کرده و ابن شهر آشوب و عیاشی
بسندهای بسیار معتبر از حضرت باقر و حضرت صادق روایت کرده اند که در تفسیر این آیه فرمودند مائیم امت وسطی و مائیم گواهان
خدا بر خلق و حجتهای خدا در زمین و فرات بسند معتبر از حضرت باقر روایت نموده که در تفسیر این آیه فرمود که از ما اهلبیت با اهل زمانها
شهیدی و گواهی هست علی در زمان خود و حسن در زمان خود و حسین در زمان خود و هر امامی که دعوت میکند مردم را بسوی
خدا در زمان خود و ایضا در بصائر از حضرت باقر روایت کرده که فرمود امة وسطا یعنی عدل لتکونوا شهداء علی الناس یعنی
ائمه که گواهند بر مردم ویکون الرسول علیکم شهیدا یعنی گواه باشد رسول بر ائمه و از حضرت صادق روایت کرده که مائیم
گواهان بر مردم بآنچه نزد ایشانست از حلال و حرام و آنچه ضایع کرده اند از احکام الهی و در کافی و بصائر از حضرت امیرالمؤمنین
روایت کرده که خدا ما را مطهر گردانیده است از بدیها و معصوم گردانیده از گناهان و گردانیده است ما را گواهان بر خلقش و حجتهای خود
در زمین و ما را با قرآن مقرون گردانیده و قرآن را با ما مقرون ساخته ما از او جدا نمیشویم و او از ما جدا نمیشود و عیاشی از حضرت باقر روایت
کرده است که مائیم اوسط و بهترین نمطها یعنی فرشها و مسندها که در صدر مجلس فرش میکنند با اصناف خلق چنانچه حق تعالی
فرموده وکذلک جعلناکم امة وسطا بسوی ما میباید برگردد غلو کننده و بما ملحق شود تقصیر کننده و از حضرت صادق
روایت کرده که این آیه را تلاوت نمودند پس فرمودند که گمان میکنی که مراد از گواهان در این آیه جمیع اهل قبله اند از اهل
یگانگی خدا آیا گمان میکنی کسی که در دنیا گواهی او در یک صاع خرما قبول نمیکنند حق تعالی در قیامت
طلب گواهی او خواهد کرد و گواهی او را قبول خواهد کرد در حضور جمیع امتهای گذشته چنین نیست و خدا ایشان را اراده نکرده

است بلکه مراد آن امتند که دعای حضرت ابراهیم در حق ایشان مستجاب گردیده و آنها مراد اند که خدا با ایشان خطاب نموده که کنتم خیر
امة اخرجت للناس یعنی بودید شما بهترین امتی که بیرون آورده شده است از برای مردم بعد از آن اوصاف ایشان را فرموده است
کرامر میکنند به نیکیها و نهی میکنند از بدیها و مراد ائمه اند و ایشانند امت وسطی و بهترین امتها و ایضاً از آنحضرت روایت کرده است
که شهدا و گواهان بر مردم نیستند مگر پیغمبران و امامان زیرا که جائز نیست که حقتعالی گواهی بطلبد بر مردم از همه امت و حال آنکه در میان ایشان
جمعی هستند که در دنیا گواهی ایشان را بر یک بسته سبزی قبول نمیکنند و ابوالقاسم حسکانی در شواهد التنزیل روایت کرده است از
حضرت امیرالمؤمنین که حقتعالی ما را اراده و بما خطاب فرموده در آنجا که گفته است لتکونوا شهداء علی الناس پس رسول خدا گواه است
بما و ما گواهیم از جانب خدا بر خلق او و حجتهای خدائیم در زمین او و مائیم آنها که خدا فرموده و کذلک جعلناکم امة وسطا آیه دوم
ترجمه اش آنست که پس چگونه خواهد بود حال کافران در وقتیکه بیاوریم از هر امتی گواهی مفسران گفته اند یعنی پیغمبران که گواهند
بر امت خود و بر ایشان و بیاوریم ترا ای محمد بر ایشان گواه و بعضی گفته اند که یعنی تو گواهی بر امت خود و بعضی گفته اند تو گواهی
بر آن گواهان چنانچه کلینی بسند معتبر از حضرت صادق روایت کرده است که این آیه نازل شده در امت محمد و بس و در هر قرنی
از ایشان امامی هست که گواه هست بر ایشان و محمد گواه است بر ما و در کتاب احتجاج در حدیث طولانی از حضرت امیرالمؤمنین
روایت کرده است که فرمود در وصف اهل موقف پس باز میدارند رسولان را و سوال میکنند از ایشان که آیا ادا کردید رسالتهای
را که بسوی شما فرستاده بودیم با متهای خود ایشان گویند که ادا کردیم پس از امتهای ایشان سوال کنند که آیا پیغمبران رسالتهای
ما را بشما رسانیدند کافران ایشان انکار کنند چنانچه خدا میفرماید فلنسئلن الذین ارسل الیهم و لنسئلن المرسلین
پس کافران گویند ما جاءنا من بشیر و لا نذیر پس رسولان شهادت طلبند از رسول خدا و آنحضرت شهادت دهد که راست میگویند
پیغمبران و دروغ میگویند آنها که انکار تبلیغ رسالت کرده اند از امتهای ایشان پس بهر امتی از ایشان خطاب میفرماید
که بلی قد جاءکم بشیر و نذیر و الله علی کل شیء قدیر یعنی بلکه بتحقیق آمد بسوی شما پیغمبر بشارت دهنده و ترساننده
و خدا بر همه چیز قادر است حضرت فرمود که یعنی قادر است که جوارح و اعضای شما را بسخن آورد که گواهی دهند بشما بآنکه رسولان
خدا رسالتهای او را بشما رسانیده اند و اشاره است باین قول حقتعالی فکیف اذا جئنا تا آخر آیه پس در آن وقت نمیتوانند
که رد کنند گواهی حضرت رسالت را از ترس آنکه مهر نزنند بر دهان ایشان و گواهی دهند اعضا و جوارح بر کردهای ایشان و
گواهی میدهد حضرت رسول بمنافقان قوم خود و امت خود و کافران ایشان بآنکه ملحد شدند و از دین برگردیدند و عناد با اوصیای
آنحضرت ورزیدند و عهدها و پیمانهای او را شکستند و سنتهای او را تغییر دادند و با اهلبیت او ستم کردند و از پس پشت برگشتند
مرتد شدند و پیروی کردند امتها را که پیشتر خیانت ورزیدند با پیغمبران و ستم کردند با اوصیای ایشان پس در آن وقت همه اقرار
میکنند بکفر و ضلالت خود و میگویند ربنا غلبت علینا شقوتنا و کنا قوما ضالین یعنی پروردگارا غالب شد بما شقاوت
ما و بودیم ما گروهی گمراهان و بعد از و جئنا بک علی هؤلاء شهیدا خدا میفرماید که یومئذ یود الذین کفروا و عصوا الرسول
لو تسوی بهم الارض و لا یکتمون الله حدیثا یعنی در آن روز که گواهان با ایشان گواهی دهند دوست دارند و آرزو کنند
که کسیکه کافر شده اند بزمین فرو روند و سخنی را از خدا کتمان نکرده باشند علی بن ابراهیم روایت کرده است که مراد آنست که آرزو میکنند

آنچنانکه حق علی بن ابیطالب را غصب نمودند که در آن موضع که جمع شدند برای غصب حق آنحضرت زمین ایشان را فرو میبرد و کتمان نمیکردند
آنچه را حضرت رسول در حق امیرالمؤمنین و خلافت او گفته بوده آیه سوم و چهارم نزدیکست بمضمون شان بیکدیگر و مضمون چهارم آنست
که بگو یا محمد بکنید آنچه را مامور شده اید بآن یا آنکه امر بسبیل تهدید است پس زود باشد که خدا ببیند عمل شما را و مومنان و بزودی بر خواهید
گشت بسوی دانای پنهان و آشکار پس خبر میدهد شما را بآنچه کرده اید و خلاف نموده اند مفسران در مومنان بعضی گفته اند شهیدان
اند و بعضی گفته اند ملائکه کاتبان اعمالند و احادیث بسیار از طرق خاصه و عامه وارد شده که مراد ائمه اند چنانچه صفار و ابن شهر
آشوب و عیاشی و کلینی و دیگران بسندهای بسیار روایت کرده اند از حضرت صادق و باقر که فرمودند مراد از مومنان مائیم و در
مجالس شیخ طوسی و بصائر الدرجات و تفسیر عیاشی از حضرت باقر روایت کرده اند که روزی حضرت رسول در میان جمعی از صحابه
نشسته بود و فرمود که بودن من در میان شما خیر است از برای شما و مفارقت نمودن من از شما خیر است پس جابر انصاری برخاست
و گفت یا رسول الله بودن تو در میان ما معلوم است که خیر است از برای ما پس چگونه مفارقت تو خیر است از برای ما حضرت فرمود که
بودن من در میان شما خیر است از برای شما بجهت آنکه خدا فرموده وما كان الله ليعذبهم وانت فيهم وما
كان الله معذبهم وهم يستغفرون یعنی نبوده است که خدا عذاب کند ایشان را و حال آنکه تو در میان ایشان
باشی و نبوده است که خدا عذاب کننده ایشان باشد و حال آنکه ایشان استغفار میکنند حضرت فرمود که یعنی عذاب ایشان بشمشیر میکنند
و اما خیر بودن مفارقت من شما را برای آنست که اعمال شما در هر روز دوشنبه و پنجشنبه بر من عرض میشود اگر عمل نیکی از شما می بینم حمد میکنم
خدا را بر آن و اگر عمل بدی می بینم طلب آمرزش میکنم از برای شما و در مجالس شیخ و بصائر بسند معتبر روایت کرده اند که ابن اذینه از
حضرت صادق سوال نمود از تفسیر قول خدا وقل اعملوا فسيرى الله عملكم ورسوله والمؤمنون فرمود که مراد از مومنان
مائیم و ایضا شیخ در مجالس و دیگران بسندهای معتبر از داود بن کثیر روایت نموده که گفت روزی در خدمت حضرت صادق نشسته بودم
حضرت ابتدا فرمود بدون آنکه من سوال کنم ای داود عرض شد بمن اعمال شما در روز پنجشنبه پس دیدم در آنچه عرض شد بمن صله و احسانیکه
تو نسبت بفلان پسر عم خود کرده پس شاد گردانید مرا آن و دانستم که این صله تو باعث آن میشود که زودتر فانی گردد عمر او و قطع شود
اجل او داود گفت من پسر عمی داشتم معاند و خبیث و بمن خبر رسید که او و عیالش از پریشانی حال بدی دارند پس خرجی برای
ایشان حواله کردم پیش از آنکه بروانه مکه معظمه شوم چون بمدینه رسیدم حضرت مرا خبر داد بآن و علی بن ابراهیم بسند صحیح از
حضرت صادق روایت کرده که مراد بمومنان در این آیه کریمه ائمه طاهرینند و ایضا از آن حضرت روایت کرده است که اعمال
بندگان در هر صباح بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرض میشود اعمال نیکان و بدان ایشان پس حذر کنید و شرم
نمائید هر یک از شما از آنکه عرض شود بر پیغمبر او عمل قبیح او و از آنحضرت روایت نموده که هیچ مومنی و کافری را در قبر
نمیگذارند مگر آنکه عرض میشود عمل او بر رسول خدا و امیرالمؤمنین علیه السلام تا آخر ائمه که اطاعت ایشان را خدا بر خلق واجب
گردانیده است و اینست معنی قول حضرت عزت وقل اعملوا تا آخر آیه و در معانی الاخبار و تفسیر عیاشی نقل
کرده از ابو بصیر که بخدمت حضرت صادق علیه السلام عرض کرد که ابو الخطاب میگفت که در هر روز پنجشنبه اعمال امت بحضرت
رسول صلی الله علیه و آله و سلم عرض میشود فرمود چنین است ولیکن عرض میشود بر آن حضرت صلعم اعمال امت

در هر صباح عمل نیکان و بدان ایشان پس حذر کنید پس حضرت این آیه را تلاوت نمود و ساکت شد ابو بصیر گفت مراد از مومنان ائمه اند در
بصائر از حضرت صادق روایت کرده که هر صباح عمل نیکان و بدان بندگان بر رسول خدا عرض میشود پس حذر کنید و بروایت دیگر محمد بن مسلم از
آنحضرت سوال کرد که آیا اعمال بر رسول خدا عرض میشود حضرت فرمود که در آن شکی نیست پس از تفسیر این آیه پرسیدم فرمود که مومنون ائمه
اند که گواهان خدااند در زمین و ایضا از آنحضرت روایت نموده که اعمال عباد در هر روز پنجشنبه عرض میشود بر رسول خدا و بروایت دیگر فرمود
که در هر روز پنجشنبه عرض میشود بر رسول خدا و ائمه هدی و بروایت دیگر فرمود که در هر روز پنجشنبه عرض میشود اعمال بندگان بر رسول خدا
و چون روز عرفه میشود حق تعالی اعمال دشمنان ما و دشمنان شیعیان ما را باطل میگرداند چنانچه فرموده است که وقدمنا
الی ما عملوا من عمل فجعلناه هباء منثورا یعنی آمدیم بسوی آنچه ایشان کرده اند از عمل پس گردانیدیم آنرا مانند
ذره ها که در هوا پهن گردیده که هیچ از آن بدست نمی آید و فائده بر آن مترتب نمیگردد و بروایت دیگر در تفسیر آیه فرمود
که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و ائمه هدی عرض میشود بایشان اعمال بندگان در هر روز پنجشنبه و بروایت دیگر فرمود که
مومنان ائمه اند که اعمال بندگان هر روز بایشان عرض میشود تا روز قیامت و ایضا روایت نموده که یکی از خواص اصحاب حضرت
امام رضا از آنحضرت التماس نمود که دعا کن از برای من و از برای اهلبیت من حضرت فرمود که مگر نمیکنم بخدا سوگند که اعمال شما در هر شب
و روز بمن عرض میشود او گفت من این سخن را عظیم شمردم حضرت فرمود که مگر نخوانده آیه را که قل اعملوا تا آخر آیه و ایضا روایت کرده
که حضرت صادق باصحاب خود فرمود که چرا حضرت رسول را آزرده میکنید یکی از ایشان گفت فدای تو شوم چگونه آنحضرت را آزرده
میکنیم فرمود مگر نمیدانید که اعمال شما عرض میشود بر آنحضرت و چون معصیتی و گناهی در آنها می بیند آزرده میشود پس آزرده مکنید
آنحضرت را بمعصیت و خوشحال نمائید او را باعمال صالحه و کلینی روایت کرده که مردی این آیه را در خدمت حضرت صادق خواند
حضرت فرمود که آیه چنین نیست و بجای والمومنون والمامونون است و مائیم مامونون یعنی امین خدائیم بر دین او و علوم او و شرایع
و احکام او و سید بن طاوس در رساله محاسبة النفس از تفسیر ابن ماهیار روایت کرده که عمار بحضرت رسول عرض کرد آرزو دارم
و دوست میدارم که شما در میان ما بقدر عمر نوح زندگانی کنید پس حضرت فرمود که ای عمار زندگانی من بهتر است از برای شما
و وفات من بد نیست از برای شما اما زندگانی من برای آنکه شما کارهای بد میکنید و من استغفار میکنم از برای شما و اما بعد از وفات
من پس از خدا بترسید و خوب بفرستید صلوة بمن و اهلبیت من بدرستی که شما عرض کرده میشوید بر من بنامهای شما و نامهای
پدران شما اگر امر نیکی از شما بمن عرض میشود حمد میکنم خدا را و اگر امر بدی عرض میشود استغفار میکنم از برای گناهان شما پس منافقان
و آنها که شک داشتند و آنها که در دل ایشان مرض کفر و نفاق بود گفتند که گمان میکنید که اعمال عباد بر او عرض میشود بعد
از وفات او بنامهای مردان و پدران ایشان و نسبتهای ایشان بقبیلهای ایشان این سخن نیست مگر دروغ پس خدا این
آیه را فرستاد قل اعملوا تا والمومنون گفتند یا رسول الله کیستند مومنان فرمود مراد از مومنان در این آیه آل محمدند پس گفت
وستردون الی عالم الغیب والشهادة فینبئکم بما کنتم تعملون حضرت فرمود که یعنی خبر میکند شما را بآنچه میکنید از طاعت
یا معصیت و بهر یک از این مضامین احادیث بسیار هست و باعتبار اتحاد مضامین بآنچه مذکور شد اکتفا نمودیم آیه پنجم ترجمه لفظش
اینست و یاد آور روزی را که مبعوث گردانیم از هر امتی گواهی که شهادت دهد از برای نیکان و بدان پس [illegible]

در عذر خواستن از ایشان طلب بازگشت و توبه نمایند که خدا را از خود راضی گردانند و شیخ طبرسی و علی بن ابراهیم از حضرت صادق روایت نموده اند
در تفسیر این آیه که برای هر قرنی و عصری امتی و امامی هست و هر امتی با امام خود مبعوث میگردند و در مناقب ابن شهرآشوب از حضرت امام محمد
باقر روایت کرده در تفسیر این آیه که حضرت فرمود مائیم گواهان بر این امت آیه ششم ترجمه اش اینست و یاد آور روزی را که مبعوث میگردانیم در میان
هر امتی گواهی بر ایشان از جنس ایشان علی بن ابراهیم گفته است یعنی از ائمه و گفته که پس گفت به پیغمبر خود و بیاوریم ترا ای محمد گواه بر ایشان
یعنی بر ائمه پس حضرت رسول گواه است بر ائمه و ائمه گواهند بر مردم آیه هفتم ترجمه اش اینست که جهاد نمائید در راه خدا در اطاعت او آنچه سزاوار جهاد
کردن است او برگزید شما را و نگردانیده بر شما در دین حرج و تنگی ملت پدر شما ابراهیم است و مسلمین گردانیده است شما را با اسلام پیش از
فرستادن قرآن و در این قرآن تا آنکه بوده باشد رسول گواه بر شما و بوده باشید شما گواه بر مردم و علی بن ابراهیم روایت نموده است که این
آیه مخصوص آل محمد است و رسول بر آل محمد گواه است و آل محمد گواهانند بر مردم بعد از حضرت رسول و حضرت عیسی با خدا خواهد گفت که من تا
با امت خود گواه بودم مادامیکه در میان ایشان بودم و چون مرا قبض کرده بودی بر ایشان و تو بر همه چیز گواهی و خدا بر این امت بعد از رسول خدا
گواه قرار داده از اهلبیت او و عترت او مادامیکه در دنیا احدی از ایشان بوده باشد پس چون ایشان برطرف شوند اهل زمین همه هلاک میشوند
و رسول خدا فرمود خدا ستاره ها را امانان اهل آسمان گردانیده است و اهلبیت مرا امانان اهل زمین گردانیده است و ابن شهرآشوب روایت
کرده است که هو سمیکم المسلمین من قبل اشاره است به دعای ابراهیم و اسمعیل از برای آل محمد که ملازم حرم بودند تا ایام آنحضرت
رسول آمد و پیغمبر بر آل محمد گواه است و ایشان گواهانند بر مردم بعد از او و در تفسیر فرات روایت کرده است که از حضرت باقر سوال کردند
از تفسیر این آیات حضرت فرمود مائیم مراد باین آیات و مائیم برگزیدگان و بما در دین حرج قرار نداده و حرج شدیدتر از تنگیست بما
ست ملة ابیکم ابراهیم مراد مائیم و بس و خدا نام ما مسلمین نامیده من قبله یعنی در کتب گذشته و فی هذا
یعنی درین قرآن لیکون الرسول علیکم شهیدا پس رسول گواه است بما آنچه رسانیدیم از جانب خدا و مائیم گواهان بر مردم پس هر که
راست گوید در روز قیامت تصدیق او میکنیم و هر که دروغ گوید در روز قیامت تکذیب او میکنیم و در قرب الاسناد از حضرت صادق
روایت نموده است که حضرت رسول فرمود که حضرت عزت بامت من سه خصلت عطا کرده که نداده است آنها را مگر به پیغمبری اول آنکه
خدا پیغمبری که میفرستاد باو میفرمود که سعی کن در دین و بر تو حرجی نیست و بامت من خطاب فرمود که و ما جعل علیکم فی الدین من
حرج و مراد بحرج تنگیست دوم آنکه خدا پیغمبری که میفرستاد باو وحی میفرمود که هرگاه ترا امری روی دهد که بکروه تو باشد دعا کن مرا تا مستجاب
گردانم دعای ترا و بامت من این را عطا کرد از آنجا که فرمود ادعونی استجب لکم یعنی دعا کنید و بخوانید مرا تا مستجاب گردانم دعای شما
را سوم آنکه چون خدا پیغمبری میفرستاد او را گواه بر قوم خود میگردانید و امت مرا بر خلق گواه گردانید چنانچه فرموده لیکون الرسول شهیدا
علیکم و تکونوا شهداء علی الناس و ابن بابویه در اکمال الدین روایت کرده که حضرت امیرالمؤمنین در ایام خلافت عثمان
در حضور جمعی از مهاجران و انصار فرمود که سوگند میدهم شما را بخدا که آیا میدانید که خدا در سوره حج فرستاد یا ایها الذین آمنوا ارکعوا و اسجدوا
و اعبدوا ربکم و افعلوا الخیر لعلکم تفلحون و جاهدوا فی الله حق جهاده تا آخر سوره پس سلمان برخاست و گفت یا
رسول الله کیستند اینها که تو بر ایشان گواهی و ایشان گواهانند بر مردم و خدا برگزیده است ایشان را و بر ایشان در دین حرجی قرار نداده
است و ملت پدر ایشان ابراهیم را بایشان داده است حضرت فرمود که سیزده نفرند از این امت بخصوص و سایر امت داخل نیستند

سلمان گفت بیان فرما ایشان را از برای ما یا رسول الله فرمود که من و برادرم علی و یازده نفر از فرزندان من همه گفتند بلی ثم نسیتم آیه ششم ترجمه
اش آنست و بیرون آوریم از هر امتی گواهی پس بگوییم بیاورید برهان خود را بر حقیت دینی که اختیار کرده بودند پس در آن وقت بدانند
که حق از خداست و گم شود از ایشان و برطرف شود آنچه افترا میکردند و علی بن ابراهیم از حضرت امام محمد باقر روایت کرده در تفسیر این آیه که از هر فرقه
از این امت امام ایشان را خواهیم آورد که گواهی دهد بر ایشان آیه هفتم ترجمه اش آنست که در روز قیامت روشن گردد زمین بنور پروردگارش
بعدالت چنانچه مفسران گفته اند و علی بن ابراهیم از حضرت صادق روایت کرده که رب زمین امام زمین است پرسیدند که امام که بیرون خواهد آمد
چگونه خواهد بود فرمود که مردم مستغنی خواهند گردید از نور آفتاب و ماه و اکتفا میکنند بنور امام و در ارشاد مفید از آنحضرت روایت نموده وقتی که
قائم ظاهر شود روشن گردد زمین بنور پروردگار و مستغنی میگردند بندگان از روشنائی آفتاب و ظلمت برطرف میشود ووضع الکتاب
یعنی واگذاشته شود کتاب و نامه حساب و بیاورند پیغمبران و گواهان را مفسران گفته اند که گواهان ملائکه اند یا مومنان و علی بن ابراهیم گفته
که شهدا ائمه اند وقضی بینهم بالحق یعنی و حکم کرده شود میان ایشان بحق وهم لا یظلمون و ایشان ظلم کرده نشوند آیه هشتم ترجمه اش آنست
که میگویند کافران که نیستی پیغمبر فرستاده شده بگو کافیست پروردگار گواه میان من و شما و کسی که نزد او علم کتاب است علی بن ابراهیم روایت نموده که مراد
باشد دانسته اند ظالمان آنها شیعه که ستم کردند با آل محمد و غصب نمودند حق ایشان را آیه یازدهم موافق تفسیر اکثر مفسران ترجمه اش آنست
که آیا کسی که بر بینه و برهانی باشد از جانب پروردگار خود و از پی او بیاید گواهی از جانب خدا مانند کسی است که چنین نباشد و تابع دنیا و لذات آن باشد بعضی گفته اند
بینه قرآن است و گواه جبرئیل است که تلاوت میکند قرآن را و بعضی گفته اند که شاهد محمد است و بعضی گفته اند شاهد ملکیست که او را حفظ میکند و بحق مستقیم
میدارد و بعضی گفته اند شاهد علی بن ابیطالب است که شهادت میدهد بحقیت رسول خدا و از آنحضرت است و احادیث باین مضمون بسیار
بسیار است چنانچه شیخ طبرسی از حضرت امام رضا و امام محمد تقی روایت نموده است و کلینی از امام رضا که امیرالمومنین شاهد رسول خدا است و رسول خدا
بر بینه و برهانیست از جانب پروردگارش و در بصائر الدرجات روایت نموده که امیرالمومنین فرمود که هیچ سوره نیست که آیه نازل
نشده در کتاب خدا در شب یا روز مگر آنکه میدانم که در کی نازل شده و کسی نیست که تیغ بر سرش گردیده باشد از صحابه مگر آنکه آیه در شان او نازل شده
که او را بسوی بهشت میبرد یا بسوی جهنم پس مردی برخاست و گفت یا امیرالمومنین کدام است آن آیه که در شان شما نازل شده فرمود مگر نشنیده
که خدا میفرماید افمن کان علی بینة من ربه ویتلوه شاهد منه پس رسول خدا بر بینه است از جانب پروردگارش و من شاهدم برای او و من از اویم
و شیخ طوسی نیز در مجالس این مضمون را روایت کرده و در تفسیر عیاشی از حضرت باقر روایت کرده که آنکه بر بینه است از جانب پروردگار
رسول خدا است و آنکه تالی اوست بعد از او شاهد است و از اوست حضرت امیرالمومنین است پس اوصیای او یکی بعد از دیگری و در این باب احادیث بسیار
و بعضی در مجلد آینده که در بیان احوال امیرالمومنین است مذکور خواهد شد انشاءالله تعالی آیه دوازدهم ترجمه اش آنست که بیاید در قیامت
هر نفسی با او کشاننده باشد و گواهی در تفسیر علی بن ابراهیم و نهج البلاغه از حضرت امیرالمومنین منقول است که سابق میکشاند
او را بسوی محشر و شاهد گواهی میدهد بر او باعمال او و در کتاب تاویل الآیات از حضرت صادق روایت کرده که سابق امیرالمومنین
است و شهید حضرت رسول فصل دوازدهم در بیان اخباریکه مشتمل است بر تاویل آیات مومنین و ایمان و مسلمین و اسلام
باهلبیت و ولایت ایشان و تاویل آیات کفار و مشرکین و کفر و شرک و اصنام باعدای ایشان و ترک ولایت ایشان ابن
شهرآشوب از حضرت امام زین العابدین روایت کرده و در تفسیر قول حقتعالی بئسما اشتروا به انفسهم ان یکفروا بما انزل الله

بئسما اشتروا به انفسهم ان یکفروا بما انزل الله بغیا ان ینزل الله من فضله علی من یشاء من عباده یعنی بد چیزیست انچه بآن خریدند جانهای خود را آنکه کافر شوند بانچه خدا فرستاده [illegible] از برای حسد بر اینکه خدا فرستد از فضل خود وحی را بهر که خواهد از بندگانش حضرت فرمود که مراد حسد بولایت امیر المومنین و اوصیای از فرزندان او ست و علی بن ابراهیم روایت نموده در تفسیر قول حقتعالی وکذلک انزلنا الیک الکتاب فالذین آتیناهم الکتاب یؤمنون به ومن هؤلاء من یؤمن به وما یجحد بآیاتنا الا الکافرون یعنی و چنین فرستادیم بسوی تو کتاب را پس آنها که داده ایم بایشان کتاب را ایمان می آورند بکتاب و از این جماعت نیز بعضی ایمان می آورند و انکار نمی کنند آیات ما را مگر کافران علی بن ابراهیم گفته است که مراد بآنها که کتاب بایشان داده شده آل محمدند که لفظا و معنی کتاب را فهمیده اند و از این جماعت یعنی سایر مردمان از اهل قبله و ایضا روایت کرده است در تفسیر آیه کریمه لقد من الله علی المؤمنین اذ بعث فیهم رسولا من انفسهم یعنی بتحقیق که منت گذاشت خدا بر مومنان چون فرستاد در میان ایشان رسولی از نفسهای ایشان فرمود که مراد از مومنان آل محمدند و این بهتر است از آنچه مفسران گفته اند که مراد بانفس ایشان جنس ایشانست که عرب باشند و ایضا روایت کرده در تفسیر این آیه والذین آمنوا واتبعتهم ذریتهم بایمان الحقنا بهم ذریتهم وما التناهم من عملهم من شیء یعنی آنها که ایمان آوردند و تابع ایشان گردانیدیم فرزندان ایشان را در ایمان ملحق گردانیدیم بایشان فرزندان آنها را در داخل شدن بهشت و رسیدن بدرجه پدران و کم نکردیم باین ملحق کردن از عمل پدرها ثواب ایشان چیزیرا و مشهور میان مفسران آنست که این آیه در باب اطفال مومنانست که خدا ملحق میگرداند ایشانرا به پدرهای ایشان در بهشت و در احادیث نیز این تفسیر وارد شده است و علی بن ابراهیم روایت کرده است که الذین آمنوا پیغمبر است و امیر المومنین و ذریات ایشان ائمه و اوصیا از فرزندان ایشانند که در امامت و خلافت ایشانرا ملحق بامیر المومنین گردانید حقتعالی و نقصی که حضرت رسول در حق امیر المومنین بیان کرد هیچ کم نکرد در حق ذریه آنحضرت و حجت امامت ایشان یکی ست و اطاعت همه یکی ست و پیروی همه واجبست و حقتعالی میفرماید قولوا آمنا بالله وما انزل الینا وما انزل الی ابراهیم واسمعیل واسحق ویعقوب والاسباط وما اوتی موسی وعیسی وما اوتی النبیون من ربهم لا نفرق بین احد منهم ونحن له مسلمون فان آمنوا بمثل ما آمنتم به فقد اهتدوا وان تولوا فانما هم فی شقاق فسیکفیکهم الله وهو السمیع العلیم یعنی بگوئید ایمان آوردیم بخدا و بانچه نازل شده بسوی ما که قرآن باشد و بانچه نازل شده بسوی ابراهیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و اسباط که فرزندان و فرزندزادهای یعقوبند و بانچه داده شده است بموسی و عیسی و بانچه داده شده اند پیغمبران از جانب پروردگار ایشان ما جدائی نمی افکنیم میان احدی از ایشان و ما از برای خدا انقیاد کنندگانیم پس اگر ایمان بیاورند بمثل انچه شما ایمان آورده اید پس بتحقیق که هدایت یافته اند و اگر روگردانند و ایمان نیاورند پس ایشان در مقام شقاق و معانده اند پس بزودی خدا کفایت شر ایشان میکند و خدا شنوا است گفتهای شما را و دانا است اخلاص شما را و کلینی و عیاشی و دیگران از حضرت امام محمد باقر روایت کرده اند که خطاب قولوا در این آیه بسوی آل محمد است یعنی علی و فاطمه و حسنین و امامان بعد از ایشان و شرط فان آمنوا یعنی اگر ایمان بیاورند مراد سایر مردم اند که باید ایمان ایشان مثل ایمان ائمه باشد در عقاید و اعمال متابعت ایشان کنند و اکثر مفسران خطاب قولوا را متوجه جمیع مومنان گردانیده اند فان آمنوا پس اگر ایمان بیاورند گفته اند مراد اهل کتابند از یهود و نصاری و تاویلی که در حدیث است ظاهرتر است از تاویل ایشان بسبب آنکه ما انزل الینا باین تفسیر انسب ست زیرا که نزول قرآن اولا بر رسول خدا و اهلبیت او که در خانه وحی حاضر بودند شده و بعد از آن بسایر

هر مرتبه و آیه را مقرر داده است و ساخته اند با آنچه نازل شده با ابراهیم و اسمعیل و سایر پیغمبران پس همچنانچه در قرآن این دو فقره ذکر پیغمبران و رسولان
شده در بعضی مواضع مناسب آنست که منزلة اینها امثال و اضراب ایشان باشند از انبیا و اوصیا و کلینی و نعمانی روایت نموده اند از حضرت
امام محمد باقر در تفسیر این آیه و من الناس من یتخذ من دون الله اندادا یحبونهم کحب الله یعنی و از مردم کسی هست که میگیرد بغیر
خدا امثالی چند از بتها که دوست میدارند ایشان را مانند دوستی خدا حضرت فرمود که اینها دوستان ابوبکر و عمر اند که ایشان را امام گرفته اند بغیر از امامی که
خدا از برای مردم قرار داده و ایضاً فرمود در تفسیر این آیات ولو یری الذین ظلموا اذ یرون العذاب ان القوة لله جمیعا
وان الله شدید العذاب اذ تبرء الذین اتبعوا من الذین اتبعوا ورأوا العذاب وتقطعت بهم الاسباب وقال الذین اتبعوا لو ان لنا
کرة فنتبرء منهم کما تبرءوا منا کذلک یریهم الله اعمالهم حسرات علیهم وما هم بخارجین من النار یعنی اگر ببینند
آنها که ستم کرده اند با آنچه از برای خدا شریک قرار داده اند در وقتی که عذاب را ببینند در قیامت آنکه در قوت و قدرت از برای خداست
همه و آنکه خدا شدید است عقابش یاد در وقتیکه بیزار شوند آنها که متابعت ایشان کرده اند و ببینند عذاب را و بریده شود با ایشان سببها و وسیلها که در میان
ایشان بود در دنیا بگویند آنها که متابعت کرده اند کاشکی ما را باز گشتنی میبود بدنیا پس بیزار میشدیم از ایشان چنانچه ایشان بیزار شدند از ما چنین
مینماید خدا با ایشان اعمال ایشان را حسرتها بر ایشان و ایشان بیرون آینده نیستند از آتش جهنم حضرت فرمود که ایشوکند که ایشان پیشوایان ظلم اند
که غصب حق اهلبیت نموده اند و تابعان ایشان و در کتاب تاویل الآیات از حضرت صادق روایت نموده در تاویل قول حقتعالی االه مع الله
بل اکثرهم لا یعلمون یعنی آیا خدائی هست با خداوند عالمیان بلکه اکثر ایشان نمیدانند حضرت فرمود که یعنی آیا امام هدایت با امام ضلالت در یک
پیشوا اند بود که با یکدیگر مقرون باشند و ایضاً از تفسیر ابن ماهیار بسند معتبر روایت کرده که حضرت امیر المؤمنین فرمود که حضرت رسول بمن فرمود یا علی نیست و
میان کسی که ترا دوست دارد و میان آنکه ببیند آنچه دیده اش روشن شود مگر آنکه مرگ او برسد پس این آیه را تلاوت نمود ربنا اخرجنا نعمل صالحا غیر الذی کنا
نعمل فرمود که یعنی دشمنان ما چون داخل جهنم شوند گویند ای پروردگار ما بیرون آور ما را از جهنم تا عمل شایسته بکنیم در ولایت علی غیر آنچه میکردیم در عداوت او پس در جواب
او گویند اولم نعمرکم ما یتذکر فیه من تذکر وجاءکم النذیر آیا عمر ندادیم شما را آنقدر که پند گیرد کسی که خواهد پند گیرد و آمد بسوی شما ترساننده
حضرت فرمود که نیست ستمکاران آل محمد را یاوری که ایشان را یاری کند و از عذاب الهی نجات دهد و حقتعالی میفرماید والذین اجتنبوا الطاغوت
ان یعبدوها وانابوا الی الله لهم البشری یعنی آنها که اجتناب کردند از بتها و پیشوایان باطل که عبادت کنند آنها را و
بازگشت کردند بسوی خدا از برای ایشانست مژده و بشارت ابن ماهیار روایت کرده است از حضرت صادق که خطاب کرد بشیعیان که شمائید
آنها که اجتناب نمودید از عبادت طاغوت که ترک اطاعت خلفای جور کردید و هر که اطاعت کند جباری را پس بتحقیق که او را پرستیده است
و ایضاً ابن ماهیار روایت کرده که از حضرت صادق از تفسیر قول حقتعالی سوال کردند لئن اشرکت لیحبطن عملک ولتکونن من الخاسرین
مفسران گفته اند مراد آنست که اگر با خدا شریک قرار دهی هر آینه حبط و باطل میشود عمل تو و البته خواهی بود از جمله زیان کاران و در بعضی احادیث
وارد شده که ظاهر خطاب با آنحضرت است و مقصود تنبیه دیگران چنانچه میگویند ترا میگویم همسایه بشنود و در این حدیث فرمود حضرت که مراد آن نیست
که شما گمان کرده اید و فهمیده اید حقتعالی در وقتیکه وحی نمود بسوی پیغمبرش که حضرت امیر المؤمنین را علم و نشانه هدایت مردم گرداند و او را بجای
وجانشین خود قرار دهد معاذ بن جبل پنهان کسی را بخدمت آنحضرت فرستاد و گفت شریک کن در ولایت علی دیگران را تا مردم میل کنند بقبول
تو و تصدیق ترا نمایند پس خدا در باب نصب حضرت امیر آیه فرستاد یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیک من ربک یعنی ای رسول برسان

بمردم انچه نازل شده است بسوی تو از جانب پروردگار تو در آنوقت حضرت شکایت کرد بسوی جبرئیل و گفت مردم درباب خلافت علی مرا تکذیب میکنند و قبول قول من نمیکنند پس این آیه را فرستاد که اگر با علی دیگری را شریک گردانی عمل تو حبط میشود و نمیتوانند بود که خدا پیغمبری را بسوی اهل عالم بفرستد و او شفیع گنهگاران باشد و ترسد که او شریک با خدا قرار دهد رسول خدا اوثق و امین تر بود نزد خدا از آنکه با و بگوید که اگر شرک بیاوری بایمن و حال آنکه او از برای باطل کردن شرک و ترک نمودن بتها و هر معبودی که غیر از خدا باشد آمده بود و لیس مراد آنست که شریک گردانی در ولایت علی مردان دیگر را و ایضاً بسند معتبر از حضرت باقر روایت کرده است در تاویل این آیات وکذلک حقت کلمة ربك علی الذین کفروا انهم اصحاب النار یعنی و همچنین واجب و لازم شده است حکم پروردگار تو بر آنها که کافر شدند آنکه ایشان اصحاب آتش جهنم اند حضرت فرمود که یعنی بنی امیه ایشانند که کافر شدند و ایشانند اصحاب جهنم پس حقتعالی فرمود الذین یحملون العرش یعنی آنها که بر میدارند عرش را حضرت فرمود که یعنی رسول خدا و اوصیای او حاملان عرش علم الهی اند فرمود که یعنی ملک یسبحون بحمد ربهم ویستغفرون للذین امنوا یعنی تنزیه و ثنا میکنند پروردگار خود را و طلب آمرزش میکنند برای آنها که ایمان آورده اند حضرت فرمود که ایشان شیعه آل محمد اند ربنا وسعت کل شیء رحمة وعلما فاغفر للذین تابوا یعنی میگویند ای پروردگار ما فرا گرفته همه چیز را بر حمت و علم فاغفر للذین تابوا پس بیامرز آنها را که توبه کردند فرمود که یعنی توبه کردند از ولایت و محبت ابوبکر و عمر و عثمان و بنی امیه واتبعوا سبیلك و پیروی نمودند راه ترا فرمود که یعنی متابعت امیر المومنین کردند و او سبیل خداست وقهم عذاب الجحیم ربنا وادخلهم جنات عدن التی وعدتهم ومن صلح من آبائهم وازواجهم وذریاتهم انك انت العزیز الحکیم وقهم السیئات یعنی نگاهدار ایشان را از عذاب جهنم ای پروردگار ما و داخل کن ایشان را در باغستان های اقامت که از آنجا بیرون نیایند آن باغستان ها که وعده داده ایشان را و هر که شایسته است از پدران و زنان و فرزندان ایشان بدرستی که توئی غالب و حکیم و نگاهدار ایشان را از بدیها حضرت فرمود که مراد از سیآت و بدیها بنی امیه اند و سائر خلفای جور و شیعیان ایشان ومن تق السیات یومئذ فقد رحمته وذلك الفوز العظیم ان الذین کفروا ینادون لمقت الله اکبر من مقتکم انفسکم اذ تدعون الی الایمان فتکفرون وقالوا ربنا امتنا اثنتین واحییتنا اثنتین فاعترفنا بذنوبنا فهل الی خروج من سبیل یعنی و هر که نگاهداری از بدیها در روز جزا پس بدرستی که رحم کرده او را و اینست فیروزی عظیم بدرستی آنانکه کافر شدند ندا کرده شوند در قیامت که هر آئینه دشمنی خدا بزرگتر است از دشمنی شما مر نفسهای خود را در وقتیکه خوانده میشدید بسوی ایمان پس کافر شدید و نگرویدید با آن گویند ای پروردگار ما میرانیدی ما را دو مرتبه یکی در دنیا و یکی در قبر بعد از سوال و زنده گردانیدی ما را دو مرتبه یکی در دنیا و یکی در قیامت یا در قبر پس اعتراف کردیم بگناهان خود پس هیچ راهی هست به بیرون رفتن از راه جهنم حضرت فرمود مراد از آنان که کافر شدند بنی امیه اند و مراد بایمان علی بن ابیطالب است ذالکم بانه اذا دعی الله وحده کفرتم وان یشرك به تؤمنوا فالحکم لله العلی الکبیر یعنی این لازم بودن عذاب شما را بسبب آنست که هرگاه اهل ایمان خدا را بوحدانیت و یگانگی میخواندند در دنیا کافر میشدید اگر مشرکان شریک با خدا میخواندند ایمان می آوردید پس حکم امروز از برای خداوند بلند مرتبه و بزرگوار است حضرت فرمود که این خطاب باشقیا است که چون خدا ولایت علی به تنهائی میخواندند کافر میشدید اگر با علی در خلافت شریک قرار میدادند و امامی غیر او را نام میبردند ایمان می آوردید و قبول میگردید امامت او را و ایضاً از حضرت امام محمد باقر روایت کرده است در تفسیر قول حقتعالی فلنذیقن الذین کفروا عذابا شدیدا ولنجزینهم اسوء الذی کانوا یعملون ذالك جزاء

اعداء الله النار لهم فیها دار الخلد جزاء بما کانوا بآیاتنا یجحدون فرموده که یعنی البته بچشانیم آنان را که کافر شدند بترک ولایت امیر المؤمنین
عذابی سخت در دنیا و هر آئینه جزا دهیم ایشان را بدترین آنچه میکردند در آخرت اینست جزای دشمنان خدا آتش جهنم ایشان راست در جهنم سرای جاوید
یعنی هرگز بیرون نیایند این جزا برای آنست که بودند در دنیا که انکار میکردند آیات ما را حضرت فرمود که آیات ما ائمه اند و ابن ماهیار روایت
کرده است از حضرت علی بن الحسین که فرمود مائیم اولای مردم بخدا و سزاوارترین مردم بدین خدا و مائیم آنها که مقرر کرده است و بیان نموده
از برای ما دین خود را پس فرموده که شرع لکم من الدین یعنی بیان کرد و ظاهر گردانید از برای شما از دین ای آل محمد ما وصی به
نوحا آنچه وصیت کرد با آن نوح را که بعمل آورد و حفظ کند حضرت فرمود که پس خدا وصیت کرد ما را بآنچه وصیت کرد با آن نوح را والذی
اوحینا الیک و آنچه وحی کردیم بسوی تو ای محمد و ما وصینا به ابراهیم و موسی و عیسی و آنچه وصیت کردیم بآن ابراهیم و موسی
و عیسی را حضرت فرمود با دانستیم علم ایشان را و رسانیدیم آنچه دانستیم و بما سپردند علم ایشان را پس مائیم وارث پیغمبران و وارث اولو العزم
از رسولان ان اقیموا الدین آنکه برپا دارید دین را ای آل محمد و لا تتفرقوا فیه و متفرق و پراگنده مشوید و مجتمع باشید در دین
حق کبر علی المشرکین ما تدعوهم الیه بزرگ و دشوار است بمشرکان آنچه میخوانی ایشان را بسوی آن حضرت فرمود که یعنی
ولایت علی الله یجتبی الیه من یشاء و یهدی الیه من ینیب خدا بر میگزیند و میکشد بسوی خود هر که انابه و بازگشت کند بسوی
خدا حضرت فرمود که یعنی اجابت تو کند بسوی ولایت علی و ایضاً ابن ماهیار روایت کرده که حضرت باقر بمحمد بن حنفیه فرمود که محبت
ما اهلبیت چیزیست که خدا در جانب راست دل مومن مینویسد و هر که این محبت را خدا در دل او نوشت کسی محو نمیتواند کرد مگر نشنیده
که حضرت عزت میفرماید اولئک کتب فی قلوبهم الایمان و محبت ما اهلبیت ایمانست و ایضاً بسندهای بسیار از حضرت
صادق و امام رضا روایت است در تفسیر آیه ارایت الذی یکذب بالدین آیا دیدی آن کسی را که تکذیب کرد بدین و آنرا
بدروغ نسبت داد فرمودند که مراد بدین ولایت علی است و فرات بن ابراهیم از حضرت صادق روایت کرده است در تفسیر آیه
صبغة الله و من احسن من الله صبغة یعنی طلب کنید رنگ کردن خدا را و کیست نیکوتر از خدا از برای رنگ کردن بدین و ایمان
نه آنکه ترسایان فرزندان خود را در آب فرو میبردند و میگفتند رنگ میکنیم برنگ نصرانیت حضرت فرمود که مراد رنگ کردن مومنانست
بولایت اهلبیت و اقرار بامامت ایشان در روز الست که پیمان ولایت از ایشان گرفتند و ایضاً روایت کرده است از ابان بن
تغلب که گفت از حضرت باقر پرسیدم از تفسیر این آیه که الذین آمنوا و لم یلبسوا ایمانهم بظلم اولئک لهم الامن وهم
مهتدون یعنی آنانکه ایمان آوردند و مخلوط نکردند ایمان خود را بظلم این گروه مر ایشان راست ایمنی و ایشانند هدایت یافتگان حضرت
فرمود ای ابان شما میگوئید که ظلم در این آیه شرک بخداست و ما میگوئیم این آیه در شان علی بن ابیطالب و اهلبیت او نازل
شده است زیرا که ایشان یکچشم زدن بخدا شرک نیاورده اند هرگز و عبادت لات و عزی نکردند چنانچه آن سه خلیفه ناحق کردند
و حضرت امیر اول کسی بود که با پیغمبر نماز کرد و تصدیق او کرد پس این آیه در شان او نازل شده و کلینی از حضرت صادق روایت
کرده در تفسیر این آیه که مراد آنست که ایمان آوردند بآنچه محمد آورده است از ولایت و امامت حضرت امیر المومنین و فرزندان او و مخلوط
نکردند بولایت ابی بکر و عمر و عثمان پس ایمان ملبس بظلم آنست که بولایت ایشان مخلوط گردانند و ایضاً در تفسیر فرات از
حضرت صادق روایت کرده در تفسیر آیه الذین آمنوا و تطمئن قلوبهم بذکر الله الا بذکر الله تطمئن القلوب یعنی

آنان که ایمان آوردند و آرام گرفت دلهای ایشان بیاد خدا بدانید که بیاد خدا آرام میگیرد و ساکن میشود دلها حضرت فرمود که حضرت رسول
بجناب امیر فرمود میدانی این آیه در شان کی نازل شد عرض کرد خدا و رسول خدا داناترند فرمود در شان کسی نازل شد که تصدیق
کند مرا و ایمان آورد بمن و دوست دارد ترا و فرزندان ترا بعد از تو و تسلیم کند امر را بسوی تو و امامان بعد از تو و عیاشی از حضرت صادق
روایت کرده در تفسیر این آیه که ذکر خدا محمد است و دلها باو مطمئن میگردد و آنحضرت ذکر خداست و حجاب خداست و علی بن ابراهیم روایت کرده که
الذین آمنوا شیعیان اند و ذکر خدا امیر مومنان است و ائمه و ایضا فرات از حضرت باقر روایت کرده که فرمود محبت ما ایمان است و بغض ما
کفر است پس این آیه را خواند لکن الله حبب الیکم الایمان و زینه فی قلوبکم و کره الیکم الکفر والفسوق والعصیان
اولئک هم الراشدون یعنی و لیکن خدا دوست گردانیده بسوی شما ایمان را و زینت داده است آنرا در دلهای شما و کروه
کرده بسوی شما کفر را و فسوق را و معصیت را آن گروه ایشانند راه یافتگان بطریق حق و رستگاری و کلینی و علی بن ابراهیم
روایت کرده اند در تاویل این آیه که ایمان امیر المومنین است و کفر ابوبکر است و فسوق عمر و عصیان عثمانست و کلینی روایت
نموده از حضرت صادق در تفسیر قول حقتعالی وهدوا الی الطیب من القول وهدوا الی صراط الحمید یعنی هدایت یافته
شده اند براه خدا و بسوی مستحق حمد و ستایش فرموده که این آیه در شان حمزه و جعفر و عبیده و سلمان و ابوذر و مقداد و عمار نازل
شده که هدایت یافتند بسوی ولایت امیر المومنین و علی بن ابراهیم از حضرت صادق روایت کرده در تفسیر قول ایزد تعالی
انهم یکیدون کیدا یعنی کافران مکر میکنند مکر کردنی حضرت فرمود مراد ابوبکر و عمر است و سایر منافقانند که مکر کردند
با رسول خدا و با امیر المومنین و با فاطمه واکید کیدا و من مکر با ایشان میکنم مکر کردنی یا آنکه در دنیا حکم اسلام را بر ایشان جاری
میکنم و در آخرت با کافران ایشان را بجهنم میبرم یا جزای مکر ایشان میدهم فمهل الکافرین امهلهم رویدا پس مهلت
ده کافران را مهلت ده ایشان را اندک زمانی حضرت فرمود که چون قائم مبعوث گردد و ظاهر شود انتقام میکشد برای من
از جباران و پیشوایان باطل از قریش و بنی امیه و سایر مردم و ابن ماهیار بسند معتبر از حضرت باقر روایت کرده در تفسیر
این آیه ان الذین کفروا من اهل الکتاب والمشرکین فی نار جهنم یعنی آنها که کافر شدند از اهل کتاب و مشرکان
در آتش جهنم اند حضرت فرمود که مراد آن جماعت اند که قرآن بایشان نازل شد پس مرتد شدند بآنکه بعد از رسول معصیت
امیر المومنین کردند و بروایت دیگر الذین کفروا من اهل الکتاب آنها اند که تکذیب شیعه میکنند و مشرکان آنها اند
که با امیر المومنین در خلافت قرار داده اند یعنی نبوده اند آنانکه کافر شده اند از تکذیب کنندگان شیعه و آنها که امیر المومنین را
از مرتبه اول خلافت بمرتبه چهارم قرار داده اند جدا از کفر و شرک تا بیاید بسوی ایشان بینه فرمود که یعنی واضح شود حق از برای
ایشان رسول من الله یعنی محمد یتلو صحفا مطهرة یعنی تلاوت میکند صحیفهای پاکیزه را حضرت فرمود که یعنی دلالت
میکند مردم را بر اولو الامر بعد از خود که ائمه اند و ایشانند صحف مطهره فیها کتب قیمة فرمود که یعنی نزد ایشانست حق
واضح و ما تفرق الذین اوتوا الکتاب یعنی و متفرق نشدند آنها که تکذیب شیعه کردند الا من بعد ما جاءتهم
البینة مگر بعد از آنکه حق نزد ایشان آمد و ما امروا الا لیعبدوا الله مخلصین له الدین فرمود که یعنی مامور نشده اند
این صنف مسلمانان مگر از برای آنکه عبادت کنند خدا را در حالتی که خالص گردانیده باشند از برای خدا دین را بآنکه ایمان

بیاورند بخدا و رسول و ائمه علیهم السلام و ذلک دین القیمه و اینست دین قیمه فرمود که قیمه فاطمه زهرا است و بروایت دیگر قائم آل محمد است
ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات فرمود که یعنی آنانکه ایمان آورده اند بخدا و رسول و باولوالامر و اطاعت کرده اند ایشانرا
در آنچه امر کرده اند اولئک هم خیر البریه یعنی ایشان بهترین خلائق اند و بروایت دیگر فرمود که این آیه در شان آل محمد صلی الله
علیه و آله وسلم نازل شده است و در امالی شیخ از جابر انصاری روایت کرده است که روزی نزد حضرت رسول بودیم
حضرت امیر المومنین آمد حضرت رسول فرمود آمد بسوی شما برادر من پس فرمود بحق آن خداوندیکه جانم بید قدرت اوست
این و شیعیانش رستگاران اند در روز قیامت بدرستیکه او بیش از همه کس میکند قسمت بالسویه را و بیش از همه رعایت
مینماید و مزیت و فضیلتش نزد خدا از همه بیشتر است پس این آیه نازل شد و هرگاه آنحضرت پیدا میشد اصحاب محمد میگفتند آمد خیر البریه القصه
حضرت امیر المومنین علیه السلام روایت کرده است که رسول خدا فرمود که هیچ هدهد نیست مگر آنکه بر بالش نوشته بخط و زبان
سریانی که آل محمد خیر البریه و ایضاً از یعقوب بن میثم تمار روایت کرده است که رفتم بخدمت حضرت امام محمد باقر علیه السلام
و گفتم فدای تو شوم ای فرزند رسول خدا در کتابهای پدر خود یافتم که امیر المومنین علیه السلام به پدرم میثم گفت که دوست دار
دوست آل محمد را هرچند فاسق و زناکار باشد و دشمن دار دشمنان آل محمد را هرچند بسیار روزه گیرد و بسیار نماز کننده باشد
بدرستیکه من شنیدم از رسول خدا که این آیه را خواند ان الذین آمنوا ... خیر البریه پس رو بجانب من گردانید که ایشان
والله دوستان تو و شیعیان تو اند یا علی و وعده گاه تو و ایشان حوض کوثر است خواهند آمد با روهای نورانی و تاجها بر سر
حضرت امام محمد باقر علیه السلام فرمود که در کتاب علی چنین نوشته است و احادیث بسیار در باب نزول آیه در شان حضرت امیر
علیه السلام روایت شده است و بعضی در مجلد احوال آنحضرت انشاء الله مذکور خواهد شد و بعد از این حق تعالی فرموده است
رضی الله عنهم و رضوا عنه خدا از ایشان راضی شده و ایشان از خدا راضی شده اند از حضرت صادق علیه السلام روایت
کرده اند که خدا راضی است از مومن در دنیا و آخرت و مومن هرچند در دنیا از خدا راضی است اما در دلش چیزی هست
برای آنچه می بیند از تمحیص و ابتلا و امتحان و چون در روز قیامت ثوابهای خدا را که برای او مقرر کرده می بیند در انوقت
راضی میشود از خدا آنچه حق و سزاوار رضا و خوشنودیست و ایضاً روایت کرده است از ابان بن تغلب که حضرت صادق
علیه السلام این آیه را تلاوت نمود و ویل للمشرکین الذین لا یؤتون الزکوة و هم بالآخرة هم کافرون یعنی وای بر مشرکان آنانکه نمیدهند
زکوة را و ایشان بآخرت کافر اند پس فرمود ای ابان آیا گمان میکنی که خدا از مشرکان و بت پرستان زکوة اموال ایشانرا
طلب میکند و ایشان با خدا خدای دیگر می پرستند ابان گفت پس کیستند ایشان حضرت فرمود که یعنی وای بر آنها که با امام اول
شریک قرار داده اند و درنگ کردند بسوی امام آخر آنچه گفت در حق او امام اول و ایشان باو کافر اند و علی بن ابراهیم روایت کرده است
در تفسیر قول حق تعالی واذکروا نعمة الله علیکم و میثاقه الذی واثقکم به اذ قلتم سمعنا و اطعنا یعنی یاد کنید نعمت
خدا را بر شما و پیمان او را که بر شما محکم گرفت چون گفتید شنیدیم و اطاعت کردیم که چون حضرت رسول پیمان گرفت از ایشان
بولایت و امامت علی بن ابیطالب علیه السلام گفتند شنیدیم و اطاعت کردیم پس شکستند پیمان را بعد از حضرت و کلینی از
حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی هو الذی خلقکم فمنکم کافر و منکم مؤمن یعنی اوست

که خلق کرده است شما را پس بعضی از شما کافرانند و بعضی مومن فرمود که دانست خدا ایمان شما را بولایت ما و کفر ایشان را بولایت ما
در روزی که پیمان گرفت در صلب آدم علیه السلام و ایشان ذرّه چند بودند و ایضاً روایت کرده است از حضرت امام محمد باقر
علیه السلام که حق تعالی خطاب کرده است حضرت امیر المومنین را در قرآن در اینجا که فرموده است ولو انهم ظلموا انفسهم
جاؤک فاستغفروا الله واستغفر لهم الرسول لوجدوا الله توابا رحیما فلا و ربک لا یؤمنون
حتی یحکموک فیما شجر بینهم ثم لا یجدوا فی انفسهم حرجا مما قضیت و یسلموا تسلیما یعنی
اگر آنکه ایشان چون ستم کردند بر نفسهای خود می آمدند بسوی تو پس طلب آمرزش میکردند از خدا و طلب آمرزش میکرد
برای ایشان رسول هر آئینه می یافتند خدا را قبول کننده توبه و مهربان پس نه بحق پروردگار تو که ایشان ایمان نمی آورند
تا آنکه حکم سازند ترا در آنچه نزاع و اختلاف افتد در میان ایشان پس نیابند در خواطر خود شکی از آنچه حکم کنی تو و
انقیاد کنند حکم ترا حکم کردنی حضرت فرمود که این خطاب بامیر المومنین است در باب صحیفه ملعونه که ابوبکر و عمر و جمعی از منافقان
نوشتند و با یکدیگر عهد کردند که اگر حق تعالی محمد را از دنیا ببرد نگذارند که خلافت به بنی هاشم برسد مراد از ما شجر بینهم این است
که قسمی بر خود کردند یعنی ایشان کافر شدند باین عمل و ایمان ایشان درست نمیشود مگر آنکه بیایند بنزد حضرت
امیر المومنین علیه السلام پس استغفار کنند از خدا و طلب مغفرت کنند از برای ایشان رسول خدا و این قرینه است
بر آنکه مخاطب باین خطاب حضرت رسول نیست و اگرنه بایست استغفرت لهم بگوید هر آئینه توبه ایشان قبول خواهد شد
پس بعد از آن بیان فرمود کیفیت توبه ایشانرا که مقبول نیست و ایمان ایشان درست نیست مگر آنکه بخدمت
حضرت امیر المومنین بیایند و اقرار بگناهان خود بکنند و آنحضرت را حکم کنند که اگر میخواهی ما را بتلافی آن خطا که کرده ایم
بکش و میخواهی عفو کن و ببخش پس هر حکمی از اینها که بکند در حق ایشان راضی باشند و دلتنگ نباشند هرگاه چنین توبه
بکنند توبه ایشان مقبول میشود پس بعد از آن فرمود ولو انهم فعلوا ما یوعظون به لکان خیرا لهم حضرت فرمود
که یعنی اگر بکنند آنچه پند داده شدند بآن در باب علی علیه السلام چنانچه در آیه سابقه مذکور شد هر آئینه بهتر خواهد بود
از برای ایشان و ایضاً از حضرت صادق علیه السلام وارد شده است در تفسیر این آیه بل تؤثرون الحیوة الدنیا
یعنی بلکه اختیار میکنید زندگانی دنیا را حضرت فرمود که یعنی ولایت ابوبکر و عمر و عثمان و سائر خلفای جور که دنیا
با ایشان بود والآخرة خیر وابقی و سرای آخرت بهتر و باقی تر است حضرت فرمود که مراد ولایت امیر المومنین علیه السلام
است که ثواب آخرت مترتب است بر آن و ایضاً از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که در تفسیر
این آیه فاقم وجهک للدین حنیفا پس یعنی راست گردان روی خود را برای دین حق در حالتیکه میل کننده باشی از دینهای
باطل فطرة الله التی فطر الناس علیها یعنی آن خلقتی که خدا مردم را بر آن خلق کرده علی بن ابراهیم و صفار و
ابن بابویه بسندهای بسیار از حضرت امام رضا و حضرت صادق علیهما السلام روایت کرده اند که مراد آنست
که منظور گردانیده است ایشانرا بر معرفت در روز الست و بر توحید لا اله الا الله و محمد رسول الله و علی امیر المومنین ولی الله
تا اینجا داخل توحید است و هرگاه اقرار بامامت علی بن ابیطالب علیه السلام نکرده است بیگانگی خدا اقرارش درست نیست

و مشرک ست و ایضاً بسند معتبر روایت کرده است از حضرت صادق علیه السلام در تفسیر قول حق تعالی انّ الّذین آمنوا ثمّ کفروا
ثمّ آمنوا ثمّ ازدادوا کفراً لم یکن الله لیغفر لهم ولا لیهدیهم سبیلاً یعنی آنانکه ایمان آوردند پس کافر شدند پس زیاد
کردند کفر را نخواهد بود که خدا بیامرزد ایشانرا و نه آنکه هدایت کند ایشانرا براهی از راههای خیر و نجات حضرت فرمود که این آیه نازل
شده است در حق ابوبکر و عمر و عثمان که ایمان آوردند به پیغمبر در اول امر یعنی بزبان و کافر شدند یعنی کفر خود را ظاهر کردند در وقتیکه
حضرت رسول عرض کرد بر ایشان ولایت امیر المؤمنین علیه السلام را و گفت من کنت مولاه فعلی مولاه یعنی هر که من مولای
اویم و صاحب اختیار اویم علی مولای او و پیشوای اوست پس چون حضرت تکلیف بیعت بایشان کرد بناچار بزبان اقرار کردند و بیعت
با امیر المؤمنین کردند پس کافر شدند در وقتیکه حضرت پیغمبر از دنیا رفت پس اقرار به بیعت نکردند پس کفر را زیاد کردند و آنها را که
در غدیر خم با امیر المؤمنین بیعت کرده جبر کردند که با ابوبکر بیعت کنند تا آنکه امیر المؤمنین را جبر به بیعت کردند پس باقی نماند از برای
این گروه هیچ خیر و بهره از ایمان و فرمود در تفسیر قول حق تعالی ان الذین ارتدوا علی ادبارهم من بعد ما تبین لهم الهدی
الشیطان سوّل لهم و املی لهم یعنی بدرستیکه آنها که گشتند از دین برگشتند بر پشتهای خود یعنی بکفری که بر آن بودند بعد از آنکه ظاهر شد و بود
از برای ایشان هدایت شیطان زینت داد برای ایشان ضلالت ایشان را و دراز گردانیده آرزوهای ایشانرا حضرت فرمود
که ایشان ابوبکر و عمر و عثمان اند که از ایمان برگشتند بترک ولایت امیر المؤمنین علیه السلام و ایضاً فرمود در تفسیر قول حضرت
عزت و من یرد فیه بالحاد بظلم نذقه من عذاب الیم یعنی هر که اراده کند در حرم کاری که میل کند از حق و منحرف باشد بستم
بچشانیم او را از عذابی دردناک حضرت فرمود که این آیه نازل شد در باب ابوبکر و عمر و ابو عبیده که کاتب ایشان بود در وقتیکه داخل
کعبه شدند و عهد و پیمان بستند بر کفر خود و بانکار آنچه نازل شده بود در شان امیر المؤمنین ع پس ملحد شدند در میان خانه خدا بظلمی که
کردند بر حضرت پیغمبر و ولی او حضرت علی بن ابیطالب پس دور انداز رحمت خدا گروه ستمکاران و ایضاً روایت کرده است از حضرت
صادق علیه السلام در تفسیر قول حق تعالی انکم لفی قول مختلف یؤفک عنه من افک یعنی بدرستیکه شما در گفتار
مختلفید فرمود که گفتار مختلف ایشان در ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام بود برگردانیده میشود از و برگشتن هر که برگردانیده شد
از ولایت آنحضرت و ایضاً کلینی و ابن ماهیار از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که این آیه چنین نازل شد فابی
اکثر الناس بولایة علی الا کفورا یعنی ابا کردند اکثر مردم انکار ولایت علی را فرمود که این آیه چنین نازل شده است و قل الحق من
ربکم فی ولایة علی و من شاء فلیکفر انا اعتدنا للظالمین آل محمد واحاط بهم سرادقها یعنی بگو که حق و قول
درست از جانب پروردگار شماست در ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام پس هر که خواهد ایمان بیاورد و هر که خواهد کافر شود ما
آماده کرده ایم از برای ستمکاران آل محمد آتش را که احاطه کرده است بایشان پرده های آن و در کتاب تاویل الآیات از اخطب
خوارزم که از علمای سنیان ست روایت کرده است که او از ابن عباس روایت کرده است که جماعتی از حضرت رسول پرسیدند
که این آیه در حق کی نازل شده است وعد الله الذین آمنوا و عملوا الصالحات منهم مغفرة و اجرا عظیما
یعنی وعده کرده است خدا آنها را که ایمان آورده اند و عملهای شائسته کرده اند از ایشان آمرزش گناهان و مزد بزرگ حضرت
فرمود که چون روز قیامت شود بسته شود علمی از نور سفید و ندا کند منادی که برخیزد سید مومنان و

برخیزند با او آنها که ایمان آورده اند بعد از مبعوث شدن محمد پس برخیزد علی بن ابی طالب علیه السلام و علمی
از نور سفید بدست او دهند و در زیر آن علم جمیع سابقان و لاحقان اوّلان از مهاجرین اولین و انصار باشند
مخلوط نمیشود با ایشان غیر ایشان تا آنکه بنشینند بر منبرے از نور رب العزت و عرض کنند جمیع را بر آن حضرت
یکی یکی و هر یک را مزد و ثواب و نور شان را با او عطا میکنند پس چون بآخر ایشان برسد بایشان گویند که شناختید صفت خود را و
منازل خود را در بهشت بدرستیکه پروردگار شما میگوید که شما را نزد من آمرزش و مزد عظیم هست پس حضرت برخیزد با این گروه که در زیر
علم او باشند تا ایشان را داخل بهشت گرداند و غیر ایشان را داخل جهنم گرداند پس اینست معنی قول حق تعالی والذین آمنوا بالله و
رسوله اولئك هم الصدیقون والشهداء عند ربهم لهم اجرهم ونورهم یعنی و آنانکه ایمان آوردند
بخدا و پیغمبران او و این جماعت ایشان بسیار تصدیق کنندگان اند پیغمبران او و شهیدان یا گواهان اند نزد پروردگار ایشان مر ایشان را
است اجر ایشان و نور ایشان حضرت فرمود که یعنی سابقین اولین و مومنان که ولایت امیر المومنین را دارند والذین کفروا و کذبوا
بآیاتنا اولئك اصحاب الجحیم یعنی و آنانکه کافر شدند و تکذیب کردند بآیات ما و ایشان اند اصحاب جهنم فرمود که یعنی کافر شدند دروغ
پنداشتند ولایت را و انکار حق علی را کردند مترجم گوید که احادیث در تاویل این نوع از آیات بسیار است که در کتاب بحار الانوار
ذکر شده است و بعضی در مجلد احوال حضرت امیر المومنین علیه السلام مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی و تاویل ایمان بولایت
اهلبیت علیهم السلام ظاهر است زیرا که جزء عمده ایمان است و مستلزم سائر اجزا نیز هست و اصول و فروع ایمان به بیان ایشان
معلوم میشود و تاویل ایمان با ایشان باعتبار همین جهات و کمال ایمان در ایشان واضح است و تاویل کفر بانکار ولایت نیز
معلوم است زیرا که جزء عمده ایمان از ایشان مسلوب است و ایضاً انکار آنچه پیغمبر آورده است عین کفر است و تاویل شرک
بشریک گردانیدن در ولایت یا انکار ولایت بچند وجه است اول آنکه در برابر امامی که خدا نصب کرده دیگری را نصب کردن
با خدا شریک شدن است دوم آنکه اطاعت کسی کردن که خدا نفرموده باشد حکم پرستیدن او یا شد چنانچه حق تعالی مکرر در
قرآن میفرماید که عبادت شیطان مکنید و اطاعت او را عبادت فرموده و فرموده است که اهل کتاب علما و رهبانان خود را
خدایان گرفته اند و بغیر از خدا عبادت ایشان را در باطل پرستیدن شمرده سوم آنکه حق تعالی بسیارے از چیزها که نسبت بدوستانش
واقع شده است بخود نسبت داده است چنانکه ظلم بر ایشان را ظلم بر خود شمرده و اطاعت و بیعت ایشان را اطاعت و بیعت خود
شمرده پس میتواند بود که شریک با ایشان قرار دادن را شرک با خود قرار داده باشد

فصل سیزدهم در بیان احادیثی که دلالت کند بر آنکه ایشان اند ابرار و متقیان و سابقان و مقربان و شیعیان ایشان
اصحاب الیمین اند و دشمنان ایشان اشرار و فجار و اصحاب الشمال اند ابن ماهیار گفته است در تفسیر قول حق تعالی
والسابقون السابقون اولئك المقربون فی جنات النعیم در تفسیر این آیت مفسران گفته اند
یعنی آنها که سبقت گرفته اند با ایمان و طاعت سبقت خواهند گرفت در آخرت بسوی بهشت ایشان اند مقربان در بهشتهای
نعیم از حضرت امیر المومنین علیه السلام روایت کرده است که فرمود که منم اسبق سابقان بسوی خدا و رسول و نزدیکترین مقربانم بسوی خدا
و رسول و از ابن عباس روایت کرده است که سبقت گیرندگان سه کس اند حزقیل مومن آل فرعون که پیش از

همه کس ایمان آورد بحضرت موسی علیه السلام و حبیب صاحب یس که پیش از همه کس ایمان آورد بحضرت عیسی و علی
بن ابی طالب علیه السلام که پیش از همه کس ایمان آورد بحضرت محمد صلی الله علیه و آله وسلم و او افضل ایشانست و ابن
شهرآشوب از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده که مائیم سابقون که پیشی گرفته ایم بر همه امت در همه
کمالات و مائیم آخرون که دولت ما بعد از همه خواهد بود و ابن ماهیار از شیخ طوسی روایت کرده است بسند
او از ابن عباس که گفت پرسیدم از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم از تفسیر قول حق تعالی
والسابقون السابقون اولئک المقربون حضرت فرمود که جبرئیل گفت که ایشان علی و شیعیان اوانند که سبقت میگیرند
بسوی بهشت و مقرب اند بسوی خدا بگرامی داشتن خدا ایشان را و ایضاً از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است در
تفسیر قول حق تعالی فاما ان کان من المقربین فروح و ریحان و جنة نعیم یعنی اگر میت از جمله
مقربان است پس از برای او روح هست یعنی استراحت یا نسیم بهشت و ریحان یعنی رزق طیب نیکو یا گل بهشت که در وقت مردن می آورند
که او ببوید و بهشتی که در آن تنعم کند حضرت فرمود که این آیه در شان حضرت امیر المومنین است و امامان بعد از و علیهم السلام و در عیون اخبار الرضا ع
از حضرت امیر المومنین روایت کرده است که فرمود که در شان من نازل شده است این آیه والسابقون السابقون اولئک المقربون
و در کتاب سلیم بن قیس هلالی روایت کرده است که در شان حضرت امیر المومنین علیه السلام است در حجتها که بر مهاجران و انصار تمام کرد و فرمود
که سوگند میدهم شما را بخدا آیا میدانید در وقتیکه نازل شد والسابقون الاولون من المهاجرین والانصار والسابقون
السابقون اولئک المقربون پرسیدند از حضرت رسول از تفسیر این دو آیه حضرت فرمود که خدا فرستاده است در شان پیغمبران و اوصیای
ایشان پس من بهترین پیغمبران خدا و رسولان اویم و علی بن ابیطالب علیه السلام وصی من بهترین اوصیاست همه گفتند بلی شنیدیم
و شیخ طبرسی در مجمع البیان از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که سابقان چهار کس اند پس سابق هابیل است که کشته شد و سابق
امت موسی و او مومن آل فرعون است و سابق امت عیسی و او حبیب نجار است و سابق امت محمد علیهم السلام و او علی
بن ابیطالب ع است و کلینی روایت کرده است که حضرت باقر علیه السلام بجماعتی از شیعه خطاب کرد که شما شیعیان خدائید
و شما یاوران خدائید و شمائید سابقون اولون و سابقون آخرون و سابقون در دنیا و سابقون در آخرت بسوی
بهشت ما ضامن شده ایم از برای شما بهشت را بضامنی خدا و ضامنی رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و علی بن ابراهیم
روایت کرده است که اصحاب میمنه مومنان اند که گناهان کرده اند و ایشان را در موقف حساب باز میدارند و سابقان
آنها اند که سبقت مینمایند بسوی بهشت بیحساب و کلینی از اصبغ بن نباته روایت کرده است که مردی آمد بخدمت
حضرت امیر المومنین علیه السلام و گفت یا امیر المومنین جماعتی میگویند که بنده زنا نمیکند در حالتیکه مومن باشد
و خون حرام نمیریزد در حالتیکه مومن باشد و دزدی نمیکند در حالتیکه مومن باشد و این سخن سنگین است بر من و
سینه ام تنگی میکند که بگویم این بنده نماز را مثل من میکند و مردم را دعوت باسلام مثل من میکند و او دختر بمن
میدهد و من دختر باو میدهم و او میراث از من میبرد و من میراث از او میبرم بسبب گناه اندکی که کند از ایمان
بدر میرود حضرت فرمود که راست است آنچه گفتی و من شنیدم از حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم که چنین

میگفت و دلیل براین کتاب خدا است حق تعالی مردم را بر سه طبقه خلق کرده است و سه منزله برای ایشان قرار داده است
و در قرآن اصحاب میمنه و اصحاب مشئمه و سابقون و آنچه ذکر کرده است از امر سابقین پس ایشان پیغمبران اند بعضی مرسل
و بعضی غیر مرسل و در ایشان پنج روح قرار داده است روح القدس و روح الایمان و روح القوت و روح الشهوة و روح البدن
پس بروح القدس مبعوث گردیدند پیغمبران بعضی مرسل و بعضی غیر مرسل و باین روح چیزها را میدانند و بروح الایمان عبادت
میکنند خدا را و شریک نمیگردانند برای او چیزی را و بروح قوت جهاد میکنند با دشمن خود و تحصیل معاش خود میکنند و بروح
شهوت الطعام لذیذ میل میفرمایند و بحلال از زنهای جوان نکاح میکنند و بروح بدن راه میروند پس این جماعت آمرزیده
یعنی معصوم اند و اگر بندرت ترک اولی و مکروهی بکنند خدا عفو میکند و اثرش با ایشان نمیماند پس حضرت فرمود خدا میفرماید
تلك الرسل فضلنا بعضهم علی بعض منهم من كلم الله ورفع بعضهم درجات وآتينا عيسى ابن مريم البينات و
ايدناه بروح القدس یعنی این پیغمبران افزونی و زیادتی دادیم بعضی از ایشان را بر بعضی بفضائل از پیغمبران کسی بود که خدا با او
سخن گفت چون حضرت موسی و محمد صلوات الله علیهما و بلند گردانید بعضی از ایشان را پایهای بسیار که محمد است و دادیم عیسی
پسر مریم را معجزهای واضح و قوت دادیم او را بروح مقدس پاکیزه و در باب جمیع پیغمبران فرموده وایدهم بروح منه یعنی و
تقویت کرد ایشان را بروحی که از او ست یعنی برگزیده او ست یا از عطاهای او ست حضرت فرمود یعنی گرامی داشت
ایشان را بآن روح پس زیادتی داد ایشان را بر غیر ایشان پس ذکر کرد اصحاب میمنه را و ایشان مومنان اند چنانکه سزاوار
ایمان ست و در ایشان چهار روح قرار داده روح ایمان و روح قوت و روح شهوت و روح بدن پس پیوسته این
چهار روح را کامل میگرداند تا آنکه بر او حالتی چند وارد شود پس آن مرد گفت یا امیر المومنین علیه السلام آن حالتها کدام است
حضرت فرمود اما اول آنها پس چنانست که حق تعالی فرموده است ومنكم من يرد الى ارذل العمر لكيلا يعلم
بعد علم شيئا یعنی بعضی از شما بر میگردد بخسیس ترین عمرها که عمر خرافت باشد تا آنکه نداند بعد از دانستن هیچ چیز را حضرت فرمود که پس
این مرد کم میشود از او جمیع ارواح و اندرین خدا بدر نمیرود زیرا که خدا او را رد کرده است بسن خرافت پس او نمیداند وقت نماز را
و نمیتواند در شب و روز از برای نماز برخیزد و در صف جماعت با مردم بایستد پس این نقصانیست از روح ایمان و هیچ ضرر باو
نمیرساند و بعضی از ایشان هستند که کم میشود از روح قوت پس نمیتوانند با دشمنان جهاد کنند و قوت و قدرت بر طلب معاش ندارد
و بعضی کم میشود از روح شهوت بحیثیتی که اگر خوشروترین دختران آدم بر او بگذرد میل نمیکند بسوی آن و بر نمیخیزد و روح البدن
در او میماند و راه میرود و حرکت میکند تا ملک الموت بسوی او آید و این مرد حالش خوب ست زیرا که خدا این را نسبت باو کرده است
و گاه هست که حالتی چند او را عارض میشود در ایام توانائی و جوانی او پس قصد گناه میکند پس روح قوت او را شجاع میکند و روح
شهوت از برای او زینت میدهد و روح بدن او را می افکند و می اندازد و مرتکب زنا میشود پس چون او دست بحرام گذاشت روح
ایمان از او مفارقت میکند و بر نمیگردد بسوی او تا توبه نکند پس اگر توبه کند خدا توبه اش را قبول میکند و اگر توبه بکند باز عود کند بسوی آن گناه
خدا او را داخل آتش جهنم میکند و اما اصحاب مشئمه پس یهود و نصاری اند خدا میفرماید الذین اتیناهم الکتاب کما یعرفون
ابناءهم فرمود که یعنی میشناسند محمد را و ولایت او را در تورات و انجیل چنانچه میشناسند فرزندان خود را

در خانهای خود وان فریقا منهم لیکتمون الحق وهم یعلمون یعنی بدرستیکه جماعتی از ایشان میپوشانند حق را و حال آنکه میدانند
الحق من ربک فرمود حق از جانب پروردگار تست که تو رسولی بسوی ایشان فلا تکونن من الممترین
پس مباش تو از جمله شک کنندگان پس چون آنچه را میدانستند دانسته و انکار کردند خدا ایشانرا باین مبتلا کرد پس سلب کرد
از ایشان روح ایمان را و ساکن گردانید در بدن ایشان سه روح را روح قوت و روح شهوت و روح بدن را پس اضافه کرد و نسبت داد
ایشانرا بچهارپایان پس فرمود ان هم الا کالانعام یعنی نیستند ایشان مگر مانند چهارپایان زیرا که چهارپا بار برمیدارد بروح قوت
و علف میخورد بروح شهوت و راه میرود بروح بدن پس آن سائل گفت زنده کردی دل مرا باذن و توفیق خدا یا امیر المؤمنین
علیه السلام و ابن ماهیار از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است در تفسیر این آیه فاما ان کان من اصحاب الیمین فسلام
لک من اصحاب الیمین یعنی اگر بوده باشد این میت از اصحاب یمین پس سلام بر تو باد ای صاحب یمین و از جانب اصحاب
الیمین که برادران تواند سلام میکنند بر تو چنانکه اکثر مفسران گفته اند و حضرت در این حدیث فرمود که اصحاب الیمین شیعه اند
حق تعالی به پیغمبرش میگوید که پس سلام بر تو باد از اصحاب یمین یعنی تو سالمی از ایشان که فرزندان ترا میکشند و در روایت دیگر
فرمود که ایشان شیعیان و دوستان ما اند و در کتاب تاویل الآیات از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که متوجه نشد
بسوی من احدی از خلق من که محبوب تر باشد بسوی من از دعا کننده که بخواند مرا و سوال کند بحق محمد و اهلبیت او بدرستیکه
کلماتی که آدم اخذ کرد از پروردگارش بآن و توبه اش مقبول شد این بود که گفت اللهم انت ولی نعمتی والقادر علی طلبتی
وقد تعلم حاجتی فاسئلک بحق محمد وال محمد الا رحمتنی فغفرت لی زلتی یعنی خداوندا توئی صاحب اختیار من و ولی نعمت من
و توئی قادر بر طلب و سوالی که از تو میکنم و بتحقیق که میدانی تو حاجت مرا پس سوال میکنم از تو بحق محمد و آل محمد که البته مرا رحم کنی و بیامرزی
لغزش مرا پس حضرت عزت وحی کرد بسوی او که ای آدم من ولی نعمت توام و قادرم به برآوردن مطلوب تو و بتحقیق که میدانم حاجت
ترا پس بگو چرا سوال کردی از من بحق این جماعت آدم گفت ای پروردگار من چون دمیدی در من روح را سر بلند کردم بسوی
عرش تو ناگاه دیدم بر دور آن نوشته بود لا اله الا الله محمد رسول الله پس دانستم که محمد گرامی ترین خلق است
نزد تو پس نامها را بمن عرض کردی پس از جمله آنها که بر من گذشتند از اصحاب یمین آل محمد و شیعیان ایشان بودند پس دانستم که ایشان نزدیکترین خلق اند بسوی تو
حق تعالی فرمود که راست گفتی ای آدم و ایضاً روایت کرده است از آنحضرت که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود با حضرت امیر المؤمنین علیه السلام که توئی
که خدا حجت گرفت بتو در ابتدای آفرینش در وقتیکه ایشانرا باز داشت نزد خود و ایشان شبیه حبه بودند پس بایشان فرمود که آیا من پروردگار شما
نبودم گفتند بلی گفت آیا محمد رسول من نیست گفتند بلی فرمود که آیا علی علیه السلام امیر و پادشاه مؤمنان نیست پس همه خلق ابا کردند
و تکبر ورزیدند و طغیان کردند از ولایت تو مگر چند نفر قلیلی و ایشان در نهایت قلت و کمی اند و ایشان اند اصحاب یمین و ایضاً روایت کرده است
که از حضرت باقر علیه السلام پرسیدند از تفسیر قول حق تعالی فاما ان کان من المقربین فرمود که مقربان آنها اند که نزد امام
قربی و منزلتی دارند پس پرسیدند از اصحاب یمین فرمود که هر که اقرار بامامت ائمه حق دارد و همه داخل اصحاب یمین است پرسیدند
از تفسیر واما ان کان من المکذبین الضالین یعنی اگر باشد میت از تکذیب کنندگان پیغمبران و از گمراهان پس از برای او است نزلی و
پیشکشی از حمیم گرم جهنم و درآوردن در آتش سوزان حضرت فرمود که ایشان جماعتی اند که تکذیب امام کنند و کلینی روایت کرده است

که از حضرت صادق علیه السلام سوال کردند از تفسیر قول حق تعالی ما سلککم فی سقر قالوا لم نک من المصلین ۵
یعنی اصحاب الیمین سوال میکنند از مجرمان و کافران که چه چیز در آورد شما را در جهنم گویند نبودیم از مصلیان بنابر مشهور
یعنی از نماز گذارندگان و درین روایت حضرت فرمود که مصلی درین آیت یعنی نماز گزارنده نیست بلکه در برابر سابق
است و در گرد تاختن اسپان ده اسپ میباشند که هر یکے نامی دارند آنکه پیش از همه است آنرا سابق مینامند
و مجلی نیز میگویند و بعد از و مصلی ست که سرش محاذی دو استخوان جانب راست و چپ دم سابق است پس
سابقون ائمه اند که بر همه امت پیشی گرفته اند و در عقائد الاعمال مصلی شیعه ایشان اند که خود را میخواهند با ایشان ملحق نمایند
و متابعت ایشان مینمایند اما درجه ایشان پست تر ست و این معنی انسب ست بسیاق آیه زیرا که مخالفت در اصول دین
انسب ست باحوال مجرمان و مشرکان از مخالفت در فروع که نماز باشد و همچنین ولم نک نطعم المسکین یعنی طعام نمیدادیم درویش را
آن نیز در حدیث وارد شده است که مراد دادن خمس ست بآل محمد پس آنرا نیز باصول دین میتوان برگردانید
و ابن ماهیار از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که فرمود در تفسیر این آیت کل نفس بما کسبت رهینة الا
اصحاب الیمین یعنی هر نفسی بانچه کرده است از اقوال و اعمال مرهونست مگر اصحاب یمین حضرت فرمود که اصحاب یمین
شیعیان ما اهلبیت اند و فرمود در تفسیر تتمه آیه که فی جنات یتساءلون عن المجرمین است که حضرت رسول بحضرت امیر
گفت که یا علی مجرمان آنها اند که انکار ولایت تو کرده اند و فرمود که چون از ایشان پرسند که چه چیز شما را بجهنم در آورد
گویند نبودیم از نماز گزارندگان و طعام نمیدادیم بدرویشان و شروع میکردیم در باطل با شروع کنندگان چون اینها
گویند با ایشان اصحاب یمین با ایشان گویند که اینها باعث دخول در جهنم و خلود در ان نمیشود دیگر بگوئید که چه میکردید ایشان
گویند و کنا نکذب بیوم الدین حتی اتینا الیقین یعنی و بودیم که تکذیب میکردیم بروز جزا تا آمد ما را مرگ متیقن حضرت فرمود که چون
این را گویند اصحاب یمین با ایشان گویند که اینست که شما را بجهنم آورده است ای اشقیا و فرمود که یوم الدین روز
میثاق ست که پیمان ولایت ترا از ایشان گرفتند و ایشان تکذیب کردند و باور نداشتند و تکبر نمودند و علی
بن ابراهیم از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی کلا ان کتاب الفجار لفی سجین ۵
یعنی چنان نیست که شما گمان میکنید که قیامت نخواهد بود بدرستیکه نامه اعمال فجور کنندگان در سجین ست یا در زمانیکه در دیوان
نوشته شده است که روح ایشان در انجاست و آن در هفتم طبقه زمین ست چاهی ست در جهنم یا آنکه سجین نام نامه عمل
ایشان ست حضرت فرمود که مراد از فجار که درین آیه نازل شده ابو بکر و عمر و اتباع ایشانست بعد از ان فرموده است
ویل یومئذ للمکذبین الذین یکذبون بیوم الدین یعنی وای در ان روز مر تکذیب کنندگان را آنانکه تکذیب
میکنند و دروغ می پندارند روز جزا را حضرت فرمود که ایشان ابو بکر و عمر اند و ما یکذب به الا کل معتد اثیم اذا تتلی
علیه آیاتنا قال اساطیر الاولین یعنی و تکذیب نمیکنند بروز جزا مگر هر متجاوز کننده از حد و گناهکار
هرگاه خوانده شود برو آیات ما میگویند این افسانه های پیشینیانست تا آنجا که فرمود ثم انهم لصالوا الجحیم یعنی بدرستیکه
ایشان افروزنده آتش جهنم اند حضرت فرمود که این آیات همه در شان ابو بکر و عمر است که ایشان تکذیب حضرت

رسول میگویند و بعد از آن این آیه را فرموده است عینا یشرب بها المقربون حضرت فرمود که مقربون حضرت رسول
و امیر المؤمنین و فاطمه و حسن و حسین اند صلوات الله علیهم و ایضاً بسند معتبر از آنحضرت روایت کرده است که حق تعالی خلق کرد
ما را از بلندترین مراتب علیین و خلق کرد دلهای شیعیان ما را از آنچه بدنهای ما را از آن خلق کرد پس این آیه کریمه را تلاوت فرمود
کلا ان کتاب الابرار لفی علیین و ما ادریک ما علیون کتاب مرقوم یشهده المقربون
یعنی نه چنین است بتحقیق نامه اعمال ابرار و نیکوکاران در علیین است و چه چیز خبر داده است ترا که چه چیز است علیون نامه ایست
نوشته شده و واضح که حاضر اند نزد آن نامه و حفظ میکنند آنرا یا در روز قیامت گواهی میدهند بر آن مقربان یا آنکه علیون نام
محل آن کتاب است که آسمان هفتم باشد یا سدرة المنتهی یا بهشت پس فرمود یسقون من رحیق مختوم ختامه مسک
یعنی می آشامند ایشان از شراب خالص مهر کرده که مهر آن بر مشک زده شده است حضرت فرمود که آب دست که هرگاه می آشامند
آنرا مومن بوی مشک از آن می آید و فی ذلک فلیتنافس المتنافسون یعنی در این پس باید رغبت کنند رغبت کنندگان
حضرت فرمود در آیاتیکه ذکر کردیم ثوابی هست که طلب مینمایند آنرا مومنان و مزاجه من تسنیم یعنی آنچه با آن ممزوج میگردانند
از چشمه تسنیم است حضرت فرمود که تسنیم بهترین شرابهای اهل بهشت است و آنرا برای آن تسنیم مینامند که از مکان بلندی
میریزد در خانه های ایشان عینا یشرب بها المقربون حضرت فرمود که یعنی تسنیم چشمه ایست که مقربان خالص
آنرا می آشامند و بچیز دیگر ممزوج نمیگردانند و مقربان آل محمد صلوات الله علیهم اند حق تعالی میفرماید السابقون السابقون
اولئک المقربون یعنی رسول خدا و خدیجه کبری و علی بن ابی طالب علیه السلام و امامان از ذریت ایشان نیز ملحق
باینها اند حق تعالی میفرماید الحقنا بهم ذریتهم یعنی ملحق گردانیدیم بایشان ذریات ایشان را و مقربان از تسنیم مینوشند
بحت و صرف آنرا و سایر مومنان ممزوج آنرا می آشامند پس علی بن ابراهیم گفته است که پس از این جهت وصف
کرد حق تعالی مجرمانی را که استهزا میکنند بمومنان و میخندند بر ایشان و چشمک میزنند بر ایشان پس فرمود که ان الذین
اجرموا کانوا من الذین آمنوا یضحکون یعنی آنها که مجرم شدند و شرک آورده بودند بر آنها که ایمان آورده بودند میخندیدند و اذا
مروا بهم یتغامزون و چون بمومنان میگذشتند بر ایشان بچشم اشاره میکردند و اذا انقلبوا فکهین و چون باز میگردیدند بسوی
اهل خود باز میگردیدند تنعم کنندگان بمذمت ایشان و اذا راوهم قالوا ان هؤلاء لضالون و چون میدیدند مومنان را
میگفتند این جماعت گمراهان اند و ما ارسلوا علیهم حافظین حق تعالی میفرماید که فرستاده نشدند ایشان بر مومنان حفظ کنندگان اعمال
ایشان فالیوم الذین آمنوا من الکفار یضحکون پس امروز که قیامت باشد آنانکه ایمان آورده اند بحال کافران میخندند علی الارائک ینظرون
بر تختها تکیه زده اند و نظر میکنند باحوال اهل جهنم هل ثوب الکفار ما کانوا یفعلون حضرت فرمود که آیا جزا داده شد کافرانرا بآنچه ایشان میکردند
و بروایت دیگر فرمود که الذین اجرموا ابابکر و عمر اند و اتباع ایشان اند که میخندیدند و اشاره بچشم میکردند برسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم
و اتباع آنحضرت و در مجمع البیان روایت کرده است که کانوا من الذین آمنوا یضحکون در شان علی بن ابیطالب علیه السلام نازل شده است
و آن سببش آن بود که روزی آنحضرت در میان جمعی از مسلمانان بود و بخدمت حضرت رسول آمدند پس منافقان بایشان استهزا کردند
و خندیدند و بچشم اشاره بیکدیگر کردند پس برگشتند بسوی اصحاب خود و گفتند دیدیم امروز اصلع را یعنی امیر المؤمنین علیه السلام که موی پیش سر

کم داشتند چنانچه خدیجه بود در آنوقت این آیه نازل شد این را از مناقب و کلینی روایت کرده اند و ابوالقاسم حسکانی در شواهد التنزیل
روایت کرده است از ابن عباس که الذین اجترحوا منافقان قریش اند و الذین آمنوا علی بن ابیطالب است و ابن شهرآشوب روایت
کرده است که حضرت امام حسن مجتبی فرمود که هر چه در کتاب خدا ان الابرار واقع شده است پس بخدا سوگند که اراده نکرده است مگر علی
بن ابیطالب و فاطمه و من و حسین علیهم السلام را زیرا که ما نیکوکارانیم بپدران و مادران خود و دلهای ما بلند شده است بطاعتها و نیکیها
و بیزار شده است از دنیا و محبت آن و اطاعت کرده ایم رسول خدا را و از حضرت کاظم روایت کرده است که فجار آنها اند که فجور
کرده اند در حق ائمه علیهم السلام و طغیان و عدوان کرده اند در حق ایشان و در مجمع البیان از حضرت رسول خدا روایت کرده است که سجین
زیرین چاهی است در جهنم که سرش گشوده است و فلق چاهیست در جهنم که سرش پوشیده است و از حضرت باقر روایت کرده است
که اما مومنان پس بالا میبرند اعمال ایشان را و ارواح ایشان را بسوی آسمان پس گشوده میشود برای ایشان درهای
آسمان و اما کافران پس عمل و روح او را بالا میبرند تا آنکه باسمان میرسد پس منادی ندا میکند که ببرید آنرا بسوی سجین و آن وادیست
در حضرموت که آنرا برهوت میگویند و علی بن ابراهیم از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که سجین زمین هفتم است و علیون
آسمان هفتم و از حضرت امام حسن مجتبی روایت کرده است که [illegible] صخره بیت المقدس پس اگر [illegible] از جانب [illegible]
صخره [illegible] از جانب چپ [illegible] و کلینی بسند معتبر از حضرت
صادق علیه السلام روایت کرده است که حضرت رسول فرمود که ملک عمل بنده را بالا می برد شاد و خوشحال چون حسناتش را
بالا برد حق تعالی فرماید ببرید عملش را بسوی سجین و غرض او از این عمل غیر من بود و ابن ماهیار بسند معتبر از حضرت باقر علیه السلام
روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی ان الابرار لفی نعیم و ان الفجار لفی جحیم یعنی بدرستیکه ابرار و نیکوکاران در
نعیم بهشت اند و فاجران و کافران در آتش افروخته جهنم اند حضرت فرمود که ابرار مائیم و فجار دشمنان ما اند و ایضاً روایت کرده است
در تفسیر و ما ادراک ما علیون کتاب مرقوم یعنی مرقوم است بخیر که محبت محمد و آل محمد صلوات الله علیهم است و ایضاً روایت
کرده است از ابن عباس در تفسیر قول حق تعالی ام نجعل الذین آمنوا و عملوا الصالحات کالمفسدین فی
الارض ام نجعل المتقین کالفجار یعنی آیا میگردانیم آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند شایسته اعمال را مانند افساد کنندگان
در زمین یا میگردانیم پرهیزگاران را مانند بدکاران ابن عباس گفت که آنها که ایمان آوردند و اعمال صالحه کردند علی و حمزه و عبیده اند
و افساد کنندگان عتبه و شیبه و ولید اند که بدست آنها کشته شدند و پرهیزگاران علی و اصحاب او اند و فجار معویه و اصحاب او اند

فصل چهاردهم در بیان اخباریکه در باب تاویل صراط و سبیل و اشباه اینها بائمه هدی علیهم السلام وارد شده است در تفسیر حضرت
امام حسن عسکری علیه السلام و معانی الاخبار مذکور است که حضرت فرمود در تفسیر قول حق تعالی اهدنا الصراط المستقیم
یعنی دائم گردان از برای ما توفیق خود را که بآن اطاعت تو کرده ایم در ایام گذشته خود تا اطاعت کنیم ترا در آینده عمرهای خود و
صراط مستقیم یعنی براه راست دو صراط است یکی صراط در دنیاست و یکی صراط در آخرت اما صراط مستقیم دنیا آنست که از غلو پست تر
باشد و از تقصیر بلندتر باشد و راست باشد و میل بسوی چیزی از باطل نداشته باشد و صراط دیگر راه مومنان است بسوی بهشت
در آخرت که راست است و میل نمیکنند از بهشت بسوی جهنم و نه غیر جهنم حضرت صادق علیه السلام فرمود که یعنی ارشاد کن ما را بسوی راه

و بسوی ملازمت راهی که میرساند آن کس را بسوی محبت تو و میرساند بدین تو و مانع ست از آنکه متابعت خواهشهای نفس خود بکنیم یا عمل کنیم برأیهای خود و هلاک شویم صراط الذین انعمت علیهم فرمود که یعنی بگوئید هدایت کن ما را براه آن جماعتی که انعام کرده بر ایشان بتوفیق و لطف از برای دین خود و طاعت خود و ایشان آن جماعت اند که حق تعالی در شان ایشان فرموده است و من یطع الله و رسوله فاولئک مع الذین انعم الله علیهم من النبیین و الصدیقین و الشهداء و الصالحین و حسن اولئک رفیقا یعنی هر که اطاعت کند خدا و رسول را پس آن جماعت با آنانند که خدا انعام کرده است بر ایشان از پیغمبران بسیار تصدیق کنندگان ایشان و شهیدان و صالحان و حضرت امیر المومنین علیه السلام فرموده که نیستند این جماعت که خدا انعام کرده است بر ایشان بمال و صحت بدن اگرچه اینها نیز نعمتهای ظاهره اند زیرا که بعضی کافر میباشند و بعضی فاسق میباشند و خدا شما را امر نمیکند که شما دعا کنید که خدا شما را براه ایشان ارشاد نماید بلکه آن جماعتیکه خدا انعام کرده است بر ایشان بایمان بخدا و تصدیق پیغمبران خدا و ولایت محمد و آل طیبین او و اصحاب نیکان و برگزیدگان او و تبعیت ایشان که سالم مانند بآن از شر بندگان خدا و از زیادتی در گناهان و دشمنان خدا و کفر ایشان باینکه با ایشان مدارا کنید و ایشان را تحریص برآزار مومنان نکنید و بشناسید حقوق برادران مومن خود را زیرا که هیچ بنده و کنیزی از بندگان و کنیزان خدا نیست که دوستی محمد و آل محمد بکند و دشمنی با دشمنان ایشان بکند مگر آنکه از عذاب خدا حلقهٔ محکمی و سپر محکمی اخذ کرده است و هر بنده و کنیزی که مدارا کند با بندگان خدا بهترین مداراها که داخل نشود بسبب آن در باطلی و بیرون نرود بسبب آن از حقی البته حق تعالی نفس او را ثواب تسبیح بدهد و عملش را قبول کند و عطا کند او را ثواب صبر کسی که برکتمان اسرار ما کرده و خشمی که فرو برده است بسبب آنچه از دشمنان ما شنیده است از ثواب کسیکه در خون خود دست و پا زده باشد در راه خدا و هر بنده که حقوق برادران مومن خود را ادا کند بقدر طاقت خود و عطا کند بایشان آنقدر که او را ممکن باشد و راضی باشد از ایشان بآنکه عفو کند از بدیهای ایشان و لغزشهای ایشان که صادر میشود از ایشان و در جزای ایشان مبالغه نکند و بیامرزد بدیهای ایشان را البته حق تعالی در روز قیامت باو گوید که ای بندهٔ من ادا کردی حقوق برادران مومن خود را و بر ایشان تنگ نگرفتی در حقوقی که بر ایشان داشتی من بخشنده تر و کریم ترم و سزاوارترم باینچه تو کردی از مسامحه و کرم پس من امروز بتو عطا میکنم آنچه ترا وعده داده بودم و زیاده بر آن عطا میکنم از فضل واسع خود و بر تو تنگ نمیگیرم در تقصیراتی که کرده در بعضی از حقوق من پس خدا ملحق میگرداند او را بمحمد و آل محمد و قرار خواهد داد او را در میان نیکان از شیعیان ایشان و در معانی الاخبار بسند معتبر روایت کرده است که از حضرت صادق علیه السلام سوال کردند از صراط فرمود که آن طریق بسوی معرفت خداست و صراط دو صراط ست صراط در دنیا و صراط در آخرت پس اما صراط دنیا آن امامی ست که اطاعت او واجب باشد بر کسیکه او را بشناسد در دنیا و پیروی کند هدایت او را میگذرد بر صراطی که آن جسر جهنم ست در آخرت و هر که نشناسد او را در دنیا میلغزد قدم او از صراط در آخرت و می افتد در آتش جهنم و ایضا بسند حسن از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است در تفسیر اهدنا الصراط المستقیم که ترجمه اش آنست که هدایت کن ما را براه راست فرمود که صراط مستقیم حضرت امیر المومنین ست و شناختن او و دلیل بر این آنست که حق تعالی میفرماید و انه فی ام الکتاب لدینا لعلی حکیم یعنی امیر المومنین علیه السلام در ام الکتاب که سورهٔ حمد ست مذکور ست در آیهٔ اهدنا الصراط المستقیم و صراط مستقیم علی ست که عالم بحکم و معارف ربانی و مفسران ضمیر را راجع بقرآن گرفته اند و ام الکتاب را بلوح محفوظ تفسیر کرده اند یعنی قرآن در لوح محفوظ که نزد ما ست

بلند مرتبه و محکم است یا ظاهر کننده حکمت است و بنا بر آنچه سابقا تحقیق کردیم که امیر المومنین کتاب الله ناطق است معنی آن باطلا هر آینه منطبق ساخت و ایضا بسند معتبر از حضرت امام زین العابدین علیه السلام روایت کرده است که میان خدا و حجت او که امام است حجابی و پرده نیست مائیم درهای علم الهی و مائیم صراط مستقیم و مائیم صندوق علم خدا و بیان کننده وحی خدا و مائیم ارکان توحید خدا و مائیم محل رازهای خدا و ایضا بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که در تفسیر صراط الذین انعمت علیهم یعنی راه آنجماعتیکه انعام کرده بر ایشان فرمود که مراد محمد و ذریت اوست و علی بن ابراهیم بسند کالصحیح از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که فرمود مائیم بخدا سوگند آنها که خدا امر کرده است باطاعت ایشان و هر که خواهد که ازین راه برود و بخدا سوگند که چاره نمی یابیم از بازگشت بسوی ما مائیم والله آن سبیل و راهی که خدا امر کرده است شما را بمتابعت آن و ما ایم والله صراط المستقیم و ایضا روایت کرده است بسند کالصحیح از آن حضرت که آنحضرت سوره حمد را چنین خواندند اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم و غیر الضالین یعنی هدایت کن ما را براه راست راه آنها که انعام کرده بر ایشان و نه راه گمراهان حضرت فرمود که آنها که غضب کرده بر ایشان ناصبیان اند یعنی جمیع دشمنان غیر مستضعفین یا آنها که عداوت اهلبیت علیهم السلام دارند و گمراهان یهود اند و نصاری و ایضا بسند کالصحیح دیگر از آنحضرت روایت کرده است که مغضوب علیهم ناصبیان اند و ضالین شک کنندگان اند که امام را نمی شناسند و ابن شهر آشوب از تفسیر وکیع که از مفسران عامه است روایت کرده است از ابن عباس در تفسیر اهدنا الصراط المستقیم یعنی بگوئید ای گروه بندگان ارشاد و هدایت کن ما را بسوی محبت پیغمبر و اهلبیت او صلوات الله علیه و علیهم از تفسیر ثعلبی روایت کرده است از ابی بریده که صراط مستقیم راه محمد و آل محمد است و در کشف الغمه از غیر محمد حسکانی روایت کرده است از بریده مثل این را و علی بن ابراهیم روایت کرده است در تفسیر قول حقتعالی وان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله ذلکم وصاکم به لعلکم تتقون بدرستیکه این راه من است پس متابعت کنید آنرا و متابعت مکنید راههای مختلف که آن راهها جدا کند شما را از راههای حق این اتباع را وصیت کرد خدا شما را بآن شاید شما بپرهیزید از گمراهی حضرت فرمود که صراط مستقیم درین آیه امام است و سبل که نهی از متابعت آنها در آیه مذکور شده راه غیر امام است فتفرق بکم عن سبیله یعنی پراگنده مشوید و اختلاف مکنید در امام و از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است در تفسیر این آیه که مائیم سبیل خدا و هر که نخواهد و راه راههای دیگر سبیل ست که خدا نهی از متابعت آنها کرده است و ایضا روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی درین آیه وان الله لهاد الذین آمنوا الی صراط مستقیم یعنی بتحقیق که خدا راه نماینده است آنها را که ایمان آورده اند بسوی راه راست فرمود که یعنی هدایت میکند بسوی امام یقین و در کتاب تاویل الآیات بسند کالصحیح از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است در تاویل وان هذا صراطی مستقیما که مراد راه امامت است پس متابعت کنید او را و از لا تتبعوا السبل مراد راههای دیگر است غیر راه امامت و از کتاب نهج الایمان روایت کرده است از بریده اسلمی که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بعد از نزول این آیه فرمود که از خدا سوال کردم که این آیه را در شان علی علیه السلام قرار دهد و خدا چنین کرد و در تفسیر فرات از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است در تاویل وان هذا صراطی مستقیما که مراد از علی بن ابیطالب و امامان از فرزندان فاطمه است ایشان اند صراط خدا و کسیکه ایشان را نخواهد

براههای دیگر نمیروند و ابن شهرآشوب از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی
فلا تتبعوا السبل مائیم راه خدا برای کسیکه اقتدا بما کند و مائیم هدایت کنندگان بسوی بهشت و مائیم حلقها و عروه‌های اسلام ایضاً
از انحضرت روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا یعنی وآنها که جهاد کردند در راه دین ما
هر آینه بنمائیم بایشان راههای خود را فرمود که این آیه در شان آل محمد و شیعیان ایشان نازل شده است وایضاً از انحضرت روایت
کرده است در تفسیر قول حق تعالی واتبع سبیل من اناب الی یعنی متابعت و پیروی کن راه آن کسی را که بازگشت میکند بسوی من
فرمود که یعنی پیروی کن راه محمد و علی صلوات الله علیهما را و علی بن ابراهیم روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی وانک لتدعوهم
الی صراط مستقیم و بدرستیکه تو هر آینه میخوانی ایشان را بسوی صراط مستقیم فرمود که یعنی بسوی ولایت امیرالمؤمنین علیه
وایضاً روایت کرده است در تفسیر قول الهی وان الذین لا یؤمنون بالاخرة عن الصراط لناکبون
یعنی و بدرستیکه آنها که ایمان نمی آورند بآخرت و ایشان از راه راست عدول کنندگان اند فرمود که یعنی از امام عدول میکنند و در مناقب
از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که مراد آنست که عدول کنندگان اند از ولایت ما و محمد ابن العباس بسندهای بسیار روایت
کرده است که مراد از صراط ولایت اهلبیت علیهم السلام است وایضاً در مناقب از ابن عباس روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی فستعلمون
من اصحاب الصراط السوی ومن اهتدی یعنی پس زود باشد که بدانی که کیست اصحاب راه راست و کیست راه یافته بحق حضرت فرمود
که اصحاب صراط سوی والله محمد است و اهلبیت او و هدایت یافته اصحاب محمد اند و در تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام مرویست که
رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم فرمود که هر بنده از بندگان خدا و هر کنیزی از کنیزان خدا که با امیرالمؤمنین علیه السلام در ظاهر بیعت کند
و در باطن بیعت او بشکند و بر نفاق خود ثابت بماند چون ملک الموت بقبض روح او بیاید متمثل شوند برای او شیطان و اعوان او
و متمثل شود برای او آتش جهنم و اصناف عذابهای آنرا متمثل گردانند برای او وایضاً بهشتها و منازلی که از برای او مقرر کرده بودند
در آنها که اگر وفا میکرد به بیعت خود و باقی میماند بر ایمان خود در آن منازل ساکن میشد پس ملک موت باو میگوید که نظر کن بسوی این
بهشتها که قدر حسن و بهجت و سرور آنرا نمیداند بغیر از پروردگار عالمیان و از برای تو مهیا بود اگر باقی میماندی بر ولایت تو نسبت به برادر
محمد رسول خدا بازگشت تو بسوی این منزلها میبود در روز قیامت ولیکن بیعت را شکستی و مخالفت کردی پس این آتشها و عذابهای
آن و افعیهای دهان گشاده آن و عقربهای دمها بلند کرده آن و درندهای نیشها آویخته آن و سایر اصناف عذابهای آن آنها همه از
تست و بازگشت تو بسوی آنهاست پس در آنوقت میگوید یا لیتنی اتخذت مع الرسول سبیلا یعنی ای کاش که اخذ کرده بودم با رسول
راهی و کاش که قبول کرده بودم آنچه مرا بآن امر کرده بود و بر خود ساخته بود از موالات علی علیه السلام آنچه لازم گردانیده بود و ابن ماهیار
بسند معتبر از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که حضرت این آیه را تلاوت فرمود ویوم یعض الظالم علی یدیه یقول یا لیتنی
اتخذت مع الرسول سبیلا یا ویلتی لیتنی لم اتخذ فلانا خلیلا یعنی روزیکه بگزد ستمکار از روی پشیمانی بر دستهای خود
بگوید ای کاش که فرا میگرفتم با پیغمبر خدا راهی فرمود و بود ای وای بر من کاش که میگرفتم فلانرا دوست و یار خود حضرت فرمود که ابوبکر این سخن را بعمر میگوید و در حدیث دیگر
از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که بخدا سوگند که حق تعالی در قرآن کنایه بعنوان فلان نفرموده است بلکه چنین است که
یا لیتنی لم اتخذ الثانی خلیلا یعنی بجای فلان اسم عمر مذکور است و زود باشد که آن قرآن ظاهر شود و مردم باین روش بخوانند

و کلینی از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که حضرت باقر خطبهٔ خواند و دران خطبه فرمودند که اگر آن دو شقی ترین مردم پیراهن
خلافت را از بر من کنند و خود پوشیدند و با من منازعه کردند در امری که حقی دران نداشتند و مرتکب آن شدند از روی
گمراهی و نادانی پس بر بدجای وارد شدند و عذابی از برای خود مهیا کردند یکدیگر را لعنت خواهند کرد و بیزاری خواهند جست
هر یک از ایشان از دیگری عمر با قرین خود ابو بکر خواهد گفت وقتیکه یکدیگر را ملاقات کنند یا لیتنی بینی و بینک بعد المشرقین
فبئس القرین یعنی ای کاش که میان من و تو دوری میان مشرق و مغرب بود پس بد همنشینی بودی تو از برای من
پس جواب میگوید بآن شقی با نهایت بدحالی یا لیتنی لم اتخذک خلیلا لقد اضلنی بعد الذکر بعد اذ جاءنی
وکان الشیطان للانسان خذولا یعنی ای کاش که نمیگرفتم ترا یار خود بدرستیکه گمراه کردی مرا از یاد خدا
بعد از انکه آمده بود بسوی من و هست شیطان مرآدمی را فرو گذارنده پس حضرت فرمود که منم آن یاد خدا که ازان گمراه شدند
و منم سبیل و راه خدا که ازان میل کردند و منم ایمانی که ازان کافر شدند و منم قرآنی که ازان دوری کردند و منم آن دینی
که بآن تکذیب میکردند و منم آن راه راست که ازان برگردیدند و در مناقب از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است
در تفسیر قول حق تعالی افمن یمشی مکبا علی وجهه اهدی امن یمشی سویا علی صراط مستقیم که ترجمه اش این است
که آیا کسیکه میرود بر رو در افتاده و سرنگون هدایت یافته تر است یا آن کسیکه میرود در راست ایستاده
بر راه راست حضرت فرمود که آنانکه کور راه و سرنگون میروند دشمنان ما اند و آنانکه راست میروند سلمان رض و ابوذر رض و مقداد رض
و عمار رض و خواص اصحاب امیر المومنین اند و محمد بن العباس از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که آنکه درست
بر راه راست میرود بخدا سوگند که علی ست و اوصیای او علیهم السلام و علی بن ابراهیم از حضرت باقر علیه السلام
روایت کرده است درین آیه وقال الظالمون ان تتبعون الا رجلا مسحورا انظر کیف ضربوا لک الامثال
فضلوا فلا یستطیعون سبیلا یعنی و گفتند ظالمان متابعت نمیکنید مگر مردی را که جادو کرده اند
او را بنگر چگونه زدند برای تو مثلها پس گمراه شدند پس نمیتوانند راهی یافت بسوی طعن تو حضرت فرمود که این آیه چنین
نازل شده است وقال الظالمون آل محمد حقهم یعنی گفتند آنها که ستم کردند بر آل محمد و حق ایشان را غصب کردند
و فرمود که آخر آیه دوم چنین است فلا یستطیعون الی ولایة علی سبیلا پس نمییابند بسوی ولایت علی راهی و علی سبیل و راه
خدا است مترجم گوید که میتواند بود که مراد این باشد که این آیه باین معنی نازل شده نه آنکه لفظ آیه چنین بوده باشد
و کلینی بسند معتبر از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی قل هذه سبیلی ادعوا الی الله
علی بصیرة انا ومن اتبعنی یعنی بگو ای محمد این راه من است میخوانم مردم را بسوی خدا با بصیرت و بینائی من و هرکه پیروی من کند
حضرت فرمود که مراد بآن کسیست که متابعت آنحضرت کند و ایشان بنیابت حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم مردم را
بدین حق دعوت مینمایند و در تفسیر فرات از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که مراد از سبیل درین آیه
ولایت اهلبیت علیهم السلام است انکار نمیکند او را احدی مگر گمراهی و مذلت علی نمیکند مگر گمراهی و بسند دیگر روایت
کرده است در تفسیر قول حق تعالی فاستمسک بالذی اوحی الیک انک علی صراط مستقیم پس چنگ زن بانچه وحی کرده شده است

سوی تو بدرستیکه تو براه راستی حضرت فرمود که یعنی بر ولایت علی بن ابیطالب و علی صراط مستقیم است و در سورهٔ حجر حق تعالی میفرماید
هذا صراط علیّ مستقیم و در اکثر قرائت علیّ بفتح لام و یاء مشدده است و گفته اند که یعنی توحید خدا راهی است که بر من لازم
است رعایت آن و در بعضی از قرائة شاذه علیٌّ بکسر لام و رفع یا با تنوین خوانده اند یعنی این راه بلند نیست و در طرائف از حسن
بصری روایت کرده است که او بکسر لام و تشدید یاء مکسوره میخوانده است و میگفته است که مراد اینست که این راه علی بن
ابیطالب است و راه او و دین او مستقیم است و واضح است و کجی در آن نیست پس متابعت کنید و متمسک شوید و کلینی نیز
این قرائت را خوانده از حضرت صادق روایت کرده است و در سورهٔ حم سجده میفرمود ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا
تتنزل علیهم الملائکة الا تخافوا ولا تحزنوا وابشروا بالجنة التی کنتم توعدون نحن اولیاؤکم فی الحیوة
الدنیا وفی الآخرة ولکم فیها ما تشتهی انفسکم ولکم فیها ما تدعون یعنی بدرستیکه آنها که گفتند
پروردگار ما خدا است پس راست ایستادند بر توحید یا بر عبادت فرود آیند بر ایشان فرشتگان و گویند
مترسید و غمگین مشوید و شاد شوید به بهشتی که وعده شده اید بزبان پیغمبران مائیم دوستان شما در زندگانی دنیا و در آخرت از برای شما
حاصل است آنچه آرزو کنند نفسهای شما و از برای شماست در آن آنچه خواهید مترجم گوید که احادیث مختلفه در تاویل این آیهٔ کریمه
وارد شده اند بعضی از احادیث ظاهر میشود که این آیه در شان اهلبیت علیهم السلام است و خطاب ملائکه با ایشان در دنیاست چنانچه در بصائر
بسند معتبر روایت کرده است که حمران از حضرت صادق علیه السلام پرسید که فدای تو شوم بما خبر رسیده است که ملائکه بر شما نازل می شوند
حضرت فرمود بلی والله نازل میشوند بر ما و بر روی فرشهای ما راه میروند مگر کتاب خدا را نخوانده که میفرماید ان الذین قالوا ربنا الله
تا آخر آیه و بعضی از اخبار در این باب در باب نزول ملائکه بر ایشان مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی پس بنابراین مراد از استقامت عصمت
خواهد بود و از بعضی روایات ظاهر میشود که این آیه در شان شیعیان نازل شده است و خطاب ملائکه با ایشان در وقت مرگ است
یا در قیامت یا در وقت مرگ و در قبر و قیامت چنانچه ابن ماهیار از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است در تفسیر این آیه
ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا یعنی کامل گردانیدند اطاعت خدا و رسول او را و ولایت آل محمد را پس ثابت و مستقیم ماندند
آنها تتنزل علیهم الملائکة تا آخر آیه فرمود که اینها آن جماعت اند که چون بترسند در روز قیامت در وقتیکه مبعوث شوند از قبر بیرون آیند
ملائکه ایشان را استقبال کنند و گویند بایشان که مترسید و اندوهناک مباشید ما آنهائیم که بودیم با شما در زندگانی دنیا از شما مفارقت نمیکنیم
داخل بهشت شوید و بشارت باد شما را به بهشتی که شما را وعده داده بودند و ایضاً ابن ماهیار و کلینی بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام
روایت کرده اند در تفسیر این آیه که مراد از استقامت بر ولایت ائمه علیهم السلام است یکی بعد از دیگری یعنی اعتقاد کنند بامامت
همه ائمه و ابن ماهیار بسند معتبر دیگر از حضرت باقر روایت کرده است که فرمود بخدا سوگند که مراد این مذهب حقی است که شما شیعیان
آن هستید و نزول ملائکه و بشارت دادن ایشان در وقت مرگ است و در روز قیامت و در مجمع البیان از حضرت امام رضا
روایت کرده است که مراد شیعیان است و از حضرت صادق روایت کرده است که بشارت ملائکه در وقت مرگ است و ایضاً از حضرت
باقر روایت کرده است در تفسیر نحن اولیاؤکم فی الحیوة الدنیا وفی الآخرة یعنی حارس است و محافظت میکنیم شما را در دنیا و وقت مرگ
و در آخرت و در تفسیر حضرت امام حسن عسکری علیه السلام روایت کرده است از رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم که پیوسته مومنان

ترسانند از برای عاقبت و یقین ندانند برسیدن بجز شنودی خدا و در وقتیکه روح او را خواهند قبض نمایند و ملک الموت برای او ظاهر گردد
زیرا که ملک الموت وارد میشود بر مؤمن در وقتیکه آزارش بسیار شدید است و سینه اش بسیار تنگ است بسبب مفارقت از اموال و عیال خود
بجهت آنکه دران هست از اضطراب اموال او و در حق آنها که با او معامله داشتند و در دل او مانده است حسرت عیال و آرزوها که دران داشته
و بعمل نیامده پس درین حال ملک الموت با و میگوید که چرا این غصه را فرو میبری در جواب میگوید بسبب اضطراب احوال من و برهم خوردن آرزوهای
من ملک الموت با و میگوید که آیا عاقل جزع میکند از تلف شدن یک درهم ناروائی هرگاه بعوض آن هزار هزار برابر دینار با و دهند میگوید نه ملک الموت میگوید
نظر بجانب بالا کن چون نظر میکند درجات بهشتها را و قصرهای آنها را می بیند که فوق آرزوهای آرزو کنندگانست پس ملک الموت با و
میگوید که اینها منزلها و نعمتها و مالها و زنان و عیال تو اند و هر که از زنان و فرزندان تو صالح و شایسته اند درین منزلها و نعمتها
و مالها با تو خواهند بود آیا راضی میشوی که بدل آنچه در دنیا میگذاری اینها را بگیری میگوید بلی والله راضیم
پس ملک الموت با و میگوید که باز نظر کن چون نظر میکند محمد و علی و آل طیبین ایشان را در اعلی علیین مشاهده میکند پس با و میگوید ملک الموت
که اینها آقایان و پیشوایان تو اند درین جاها همنشین و انیس تو خواهند بود آیا راضی نیستی که اینها از برای تو بدل مصاحبان دنیای تو
بوده باشند میگوید بلی بحق پروردگار راضیم پس اینست معنی قول حق تعالی تتنزل علیهم الملائکة الا تخافوا یعنی مترسید از اهوالی
که در پیش دارید که کفایت شر آنها از شما شده است و لا تحزنوا یعنی غمگین مباشید بر آنچه در دنیا گذاشته اید از فرزندان و عیال و اموال
زیرا که آنچه دیدید در بهشتها بدل آنهاست از برای شما و شاد باشید آن بهشتی که وعده داده اند شما را این منزلهاست که دیدید آن
بزرگواران انیس و جلیس شما خواهند بود و حق تعالی در سوره جن میفرماید وان لو استقاموا علی الطریقة لاسقیناهم ماء غدقا
لنفتنهم فیه یعنی اگر مستقیم بمانند بر طریقه ایمان هر آینه می آشامانیم ایشان را یعنی میفرستیم از آسمان از برای ایشان آب بسیاری از برای آنکه
امتحان کنیم ایشان را دران و در احادیث اهلبیت علیهم السلام در تاویل این آیه وارد شده است اول آنکه ابن ماهیار از حضرت صادق
علیه السلام روایت کرده است که یعنی اگر ایشان در عالم ارواح در وقتیکه حق تعالی پیمان از ایشان گرفت بوحدانیت خدا و رسالت
حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله وسلم و امامت ائمه علیهم السلام اگر ایشان بر ولایت ثابت میماندند هر آینه در طینت ایشان
آب شیرین بسیار میریختیم نه از آب شور و تلخی که در طینت کافران و منافقان میریزیم و از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است
همین مضمون را بعد از آن فرموده است که افتتان و امتحان در ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام دوم آنکه آب کنایه از علم است
زیرا که علم باعث حیات روح است چنانچه آب باعث حیات بدن است چنانچه در چندین روایت معتبر از حضرت صادق علیه السلام
روایت شده است که یعنی اگر ایشان بر ولایت اهلبیت علیهم السلام مستقیم بمانند هر آینه بر ایشان میریزیم علم بسیاری که از ائمه علیهم السلام
یاد گیرند و در بعضی از روایات وارد شده است که ضمیر لنفتنهم راجع است بمنافقان یعنی از برای آنکه منافقان را با این امتحان کنیم

فصل پانزدهم در تاویل آیاتیکه مشتمل است بر صدق و صادق و صدیق و آنها آیات بسیار است اول یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله
وکونوا مع الصادقین یعنی ای گروهیکه ایمان آورده اید بترسید از خدا و باشید با راستگویان و شیخ طبرسی گفته است که در مصحف ابن مسعود و قرائت
ابن عباس فکونوا من الصادقین یعنی باشید از راستگویان و گفته است یعنی بوده باشید بر مذهب کسیکه راستی بکار برد در همه اقوال
و افعال خود و با ایشان مصاحبت و رفاقت کنید و از ابن عباس روایت کرده است که یعنی بوده باشید با علی و اصحاب او و از حضرت

صادق روایت کرده است که یعنی بوده باشید با آل محمد علیهم السلام و در بصائر از حضرت باقر روایت کرده است که مراد از صادقان مائیم و از حضرت امام رضا روایت کرده است که صادقون ائمه علیهم السلام اند که بسیار تصدیق کنندگان اند خدا و رسول را با طاعت خود و در مناقب از طریق مخالفان از ابن عمر روایت کرده است که یعنی بوده باشید با محمد و اهلبیت علیهم السلام و در کتاب کمال الدین از حضرت امیر المومنین علیه السلام روایت کرده است که چون این آیه نازل شد سلمان رضی الله عنه گفت یا رسول الله این آیه عام است یا خاص است فرمود که مامورون عام اند و جمیع مومنان مامور باین شده اند و اما صادقون پس مخصوص برادرم علی و اوصیای بعد از وست تا روز قیامت و شیخ طوسی در مجالس روایت کرده است از حضرت باقر علیه السلام وکونوا مع الصادقین یعنی باشید با علی بن ابیطالب و علی بن ابراهیم گفته است که صادقون ائمه علیهم السلام اند مترجم گوید که این آیهٔ کریمه از جملهٔ آیاتیست که علما استدلال کرده اند آنها را با طاعت ائمهٔ معصومین علیهم السلام و وجه استدلال آنست که حضرت عزت امر کرده است کافهٔ مومنان را ببودن با صادقون و ظاهر است که مراد بودن ضلوتون با ایشان بجسم و بدن نیست بلکه مراد ملازمت طریقهٔ ایشان و متابعت ایشان است در عقائد و اعمال و افعال و اقوال و معلوم است که حق تعالی امر نمیفرماید عموماً بمتابعت کسیکه داند که فسوق و معصیت از و صادر میشود و با آنکه نهی کرده است از فسوق و معاصی پس باید البته ایشان معصوم باشند از فسوق و معاصی و مطلقا در اقوال و افعال خطا نکنند تا آنکه متابعت ایشان در جمیع امور واجب باشد و ایضاً اجماع کرده اند امت بر آنکه خطابهای قرآن عام است و شامل جمیع زمانه است و مخصوص بزمانی دون زمانی نیست پس ناچار است که در هر زمان امام معصومی بوده باشد که مومنان آن زمان مامور باشند بمتابعت آن و در کتاب احوال امیر المومنین مبسوط تر ازین انشاء الله مذکور خواهد شد آیهٔ دوم ومن یطع الله ورسوله فاولئك مع الذین انعم الله علیهم من النبیین و الصدیقین والشهداء والصالحین وحسن اولئك رفیقا یعنی و هرکه اطاعت کند خدا و رسول را پس آن گروه با آن جماعت اند که انعام کرده خدا بر ایشان از پیغمبران و بسیار تصدیق کنندگان پیغمبران و شهیدان با گواهان و نیکوکاران اند چه نیکو اند این جماعت بجهت رفاقت و در کتاب مصباح الانوار روایت کرده است از انس که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم روزی نماز صبح را با ما بجا آورد و پس روی کریم خود را بسوی ما گردانید از تفسیر این آیه من از آنحضرت سوال کردم فرمود که نبیون منم و صدیقون برادرم علی بن ابیطالب و شهدا عم من حمزه است و صالحون دختر من فاطمه است و فرزندان او حسن و حسین علیهما السلام و کلینی و فرات بن ابراهیم از حضرت امیر المومنین علیه السلام روایت کرده اند که هرگاه حق تعالی جمع کند پیشینیان و پسینیان را بهترین ایشان هفت نفر اند و از ما خواهند بود که فرزندان عبد المطلب اند پیغمبران گرامی ترین خلق اند نزد خدا و پیغمبر ما بهترین پیغمبران است پس اوصیای پیغمبران بعد از ایشان بهترین امتها اند و وصی پیغمبر ما بهترین اوصیا است پس شهیدان با بهترین شهیدان اند بعد از اوصیا و حمزه سید و بزرگ شهیدان است و جعفر صاحب دو بال است که با ملائکه در بهشت پرواز میکند و حق تعالی پیش از و بدیگری این عطا نکرده است و این امریست که حق تعالی است محمد صلی الله علیه و آله وسلم را بآن گرامی داشته است پس دو سبط فرزند زادهٔ محمد است حسن و حسین علیهم السلام و مهدی این است که حق تعالی هر یک از اهلبیت را که خواهد مهدی صلوات الله علیه میگرداند پس این آیه را خواند اولئك الذین انعم الله علیهم تا آخر آیه و ایضاً روایت کرده اند از سلیمان دیلمی که گفت در خدمت حضرت صادق علیه السلام بودم ناگاه ابو بصیر که از اکابر اصحاب آنحضرت بود داخل شد و نفس او تنگ شده بود چون بجای خود نشست

حضرت فرمود که ای ابومحمد این نفس تنگ چیست عرض کرد فدای تو شوم ای فرزند رسول خدا نفس من بالا رفته است و آنچه ...
و اجلم نزدیک رسیده است و نمیدانم که در آخرت حال من چگونه خواهد بود حضرت فرمود که ای ابومحمد تو این سخن را میگوئی گفتم چگونه نگویم حضرت
فرمود که ای ابومحمد خدا شما را یاد کرده است در کتابش در آنجا که فرموده است اولئک مع الذین انعم الله علیهم تا آخر آیه پس رسول خدا
درین آیه نبیین است و مائیم صدیقین و شمائید صالحین پس نام خود را صالح گردانید چنانچه حق تعالی شما را صالح نامیده و ایضا
کلینی بسند معتبر از ابوالصباح روایت کرده است که حضرت باقر علیه السلام باو گفت که اعانت کنید ما را بورع نزد حق تعالی فرجی خواهد بود
زیرا که حق تعالی میفرماید و من یطع الله والرسول تا آخر آیه پس از ماست نبی و از ماست صدیقان و شهیدان و صالحان و از حضرت امام رضا
علیه السلام روایت کرده است که بر خدا لازم است که دوستان و شیعیان ما را در قیامت با پیغمبران و صدیقان و شهیدان و صالحان
محشور گرداند و نیکو رفیقان اند ایشان و در کتاب خصال از حضرت رسول روایت کرده است که صدیقان سه نفرند علی بن ابیطالب ع
و حبیب نجار و مومن آل فرعون و در عیون اخبار الرضا از آنحضرت روایت کرده است که رسول خدا فرموده که هر امتی را صدیقی و فاروقی
بوده است صدیق و فاروق این امت علی بن ابیطالب است و علی بن ابراهیم روایت کرده است که نبیین رسول خدا است و صدیقین علی
بن ابیطالب است و شهدا حسن و حسین اند و صالحین ائمه معصومین اند و حسن اولئک رفیقا قائم آل محمد است و ابن ماهیار از ابوایوب ...
روایت کرده است که صدیقان سه کس اند حزقیل مومن آل فرعون و حبیب صاحب یس و علی بن ابیطالب و او بهترین سه نفر است و ایضا
روایت کرده است از حضرت صادق ع که نازل شد ملکی بر رسول خدا و بیست هزار سر داشت حضرت خواست که دست او را ببوسد نگذاشت
و گفت تو گرامی ترین خلق نزد خدا از همه اهل آسمانها و زمینها و آن ملک محمود نام داشت چون آن ملک پشت کرد حضرت دید که در میان
دو کتف او نوشته است لا اله الا الله محمد رسول الله علی صدیق الاکبر حضرت فرمود که ای حبیب من محمود چند گاه است که این
کلمات در میان دو منکب تو نوشته است گفت پیش از آنکه خدا آدم را بیافریند بدوازده هزار سال آیه سوم من المومنین رجال صدقوا
ما عاهدوا الله علیه فمنهم من قضی نحبه و منهم من ینتظر و ما بدلوا تبدیلا یعنی از مومنان مردانی هستند که
راست گفتند آنچه را عهد بستند با خدا بر آن پس بعضی از ایشان کسی هست که وفا کرد بعهد خود و جنگ کرد تا شهید شد و از ایشان کسی هست
که انتظار شهادت میکشد و تغییر ندادند عهد را تغییر دادنی و در مورد نزول آیه احادیث بدو وجه وارد شده است اول آنکه این آیه در شان
حضرت امیرالمومنین علیه السلام است و اقارب او نازل شده چنانچه در مجمع البیان از حضرت امیرالمومنین علیه السلام روایت کرده است
که عهد کرده بودیم با رسول من و عم من حمزه و برادر من جعفر و پسر عم من عبیده بر امری که وفا کردیم بآن از برای خدا و از برای رسول او پس سبقت
گرفتند یاران من و پیشتر شهید شدند در راه خدا و من ماندم بعد از ایشان برای امری چند که خدا خواسته است که آنها از من بعمل آید پس حق تعالی این آیه را
فرستاد من المومنین رجال تا آخر آیه پس آنها که قضای نحب کردند حمزه و جعفر و عبیده بودند منم والله که انتظار شهادت میبرم که بدل نکردم هیچ امری از امور دین را
بدل کردنی و مثل این را ابن ماهیار و علی بن ابراهیم از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده اند و در روایت علی بن ابراهیم نحب را باجل تفسیر کرده است مترجم گوید
آنکه در شان مومنان کامل است یا مطلق مومنان چنانچه کلینی بسندهای معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که مومن دو مومن است یک مومنی
که تصدیق کرده است بعهد خدا و وفا کرده است بشرطیکه با خدا کرده است چنانچه حق تعالی میفرماید رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه اینست مومنی که بآن نمیرسد
اهوال دنیا و اهوال قیامت و مومن دیگر باو میرسد گاه هولهای دنیا و هولهای آخرت و مومن دیگر آنست که مانند گیاه

زراعت است که باد گاه کج میشود و گاه راست میشود و آن مومن نیز گاه تابع هوای نفسانی میشود و گاه ثابت میگردد و پس اینست که باد میبرد
گاه در هولهای دنیا و هولهای آخرت و محتاج است بشفاعت او و شفاعت دیگری نمیکند اما عاقبتش بخیر است و ایضاً روایت کرده است
که حضرت صادق علیه السلام بابوبصیر گفت که خدا شما را در کتاب خود یاد کرده است در آنجا که گفته است من المومنین رجال تا آخر آیه
پس فرمود بدرستیکه شما وفا کردید بآنچه خدا پیمان از شما گرفته است که آن ولایت ماست و بدل ما غیر ما را اختیار نکرده اید و ایضاً
روایت کرده است بسند معتبر از آنحضرت که حضرت رسولؐ گفت یا علی هرکه ترا دوست دارد بتحقیق که قضای نحب خود کرده است
و هرکه ترا دوست ندارد و نمیرد پس انتظار میکشد و آفتابیکه هر روز بر او طالع میگردد و مقرون نیست بروزی و ایمانی و احادیث بسیار
وارد شده است که حضرت این آیه تلاوت میفرمودند آیهٔ چهارم والذین آمنوا بالله و رسله اولئک هم الصدیقون
والشهداء عند ربهم لهم اجرهم و نورهم یعنی آنها که ایمان آوردند بخدا و رسول و ایشان از بسیار تصدیق
کنندگان پیغمبران و شهیدان یا گواهانند نزد پروردگار خود مر ایشان راست اجر ایشان و نور ایشان در خصال از حضرت امیر المومنین
علیه السلام روایت کرده است که فرمود که هیچ شیعه نیست که مرتکب شود امری را که ما نهی کرده ایم او را از آن مگر آنکه او بیلائی مبتلا
شود که کفارهٔ گناهان او باشد یا در مالش که تلف شود و یا در فرزندش که بمیرد یا بیماری که باو برسد یا در جان و بدن خود تا آنکه
چون خدا را ملاقات کند هیچ گناه بر او نباشد و اگر گناهی بر او بماند جان کندن بر او سخت میکند هرکه از شیعیان ما بمیرد صدیق
و شهید باشد زیرا که تصدیق نموده با مر ما کرده است و دوستی او از برای ماست و دشمنی او از برای ماست و غرضش از آنها رضای
خدا است و ایمان درست بخدا و رسول آورده است حق تعالی میفرماید والذین آمنوا بالله و رسله تا آخر آیه و در مجمع البیان
از حضرت رسولؐ روایت کرده است و در تفسیر قول حق تعالی لهم اجرهم و نورهم یعنی از برای ایشانست جزای طاعت ایشان
و نور ایمان ایشان که بآن نور هدایت مییابند بسوی راه بهشت و عیاشی روایت کرده است از منهال قصاب که بحضرت صادق
علیه السلام عرض کردم که دعا کن که خدا مرا شهادت روزی گرداند حضرت فرمود که مومن بر هر حال که بمیرد شهید است پس این آیه را
برای استشهاد تلاوت فرمود و ایضاً از حارث بن مغیره روایت کرده است که گفت روزی در خدمت حضرت امام محمد باقر علیه السلام
بودم فرمود که هرکه از شما عارف بدین تشیع و منتظر فرج ما باشد و در آن حال کارهای خیر کند چنانست که در خدمت قائم آل محمد
بشمشیر خود جهاد کند بلکه والله مثل کسیست که در خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بشمشیر خود جهاد کرده باشد بلکه
والله مثل کسیست که شهید شده باشد با رسول خدا در خیمهٔ آنحضرت و در شان شما آیه هست از کتاب خدا راوی گفت فدای تو شوم
کدام آیه هست قول خدا والذین آمنوا بالله و رسله تا آخر آیه پس فرمود بخدا سوگند که گردیدید صادقان و شهیدان نزد پروردگار شما و در تهذیب
روایت کرده است که شخصی گفت در خدمت حضرت امام زین العابدین علیه السلام بودم شهدا مذکور شد بعضی از حاضران گفتند کسیکه
باسهال بمیرد شهید است و دیگری گفت که درنده بخورد شهید است و دیگری چیز دیگر گفت پس مردی گفت که من گمان ندارم که
شهید غیر کسیکه در راه خدا کشته شده باشد تواند بود حضرت فرمود که اگر چنین باشد شهدا بسیار کم خواهند بود پس حضرت این آیه را
خواند و فرمود که این آیه در شان ما و شیعیان ماست و برقی در محاسن بسند معتبر از حضرت امام حسین علیه السلام روایت
کرده است که فرمود هیچ شیعه از شیعیان ما نیست مگر صدیق و شهید است زید بن ارقم گفت فدای تو شوم چگونه شهید اند

وحال آنکه اکثر ایشان در میان رخت خواب خود می میرند حضرت فرمود که مگر نخوانده قرآن را که خدا در سوره حدید میفرماید والذین آمنوا بالله و رسله تا آخر آیه پس زید گفت گویا من هرگز این آیه را نخوانده بودم از کتاب خدا پس حضرت فرمود که اگر شهید منحصر باشد در آنچه ایشان میگویند شهیدان بسیار کم خواهند بود آیه پنجم فمن اظلم ممن کذب علی الله وکذب بالصدق اذ جاءه الیس فی جهنم مثوی للکافرین والذی جاء بالصدق وصدق به اولئک هم المتقون یعنی پس کیست ستمکارتر از کسیکه دروغ گوید بر خدا و تکذیب نماید سخن صدق و راست را چون بنزد او آید آیا نیست در جهنم جایگاهی برای کافران و آنکه بیاید با صدق و راستی و تصدیق کند آن ایشان خود پرهیزگاران اند و در مجالس شیخ و مناقب ابن شهرآشوب از حضرت امیرالمومنین علیه السلام روایت کرده اند که مراد بصدق ولایت ما اهلبیت است و علی بن ابراهیم گفته است که پس ذکر کرد دشمنان آل محمد را و کسیکه بر خدا و رسولش دروغ بندد و دعوی کند مرتبه که حق او نباشد پس فرمود فمن اظلم ممن کذب علی الله وکذب بالصدق اذ جاءه فرمود که یعنی تکذیب کند با نچه پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم آورده است از حق ولایت امیرالمومنین پس ذکر رسول خدا و امیرالمومنین پس گفت والذی جاء بالصدق وصدق به یعنی امیرالمومنین و در مجمع البیان از ائمه علیهم السلام روایت کرده است الذی جاء بالصدق محمد است و صدق به علی بن ابیطالب است آیه ششم وبشر الذین آمنوا ان لهم قدم صدق عند ربهم یعنی بشارت ده آنها را که ایمان آورده اند که ایشان را منزلت نیکی است نزد پروردگار ایشان و کلینی و علی بن ابراهیم و عیاشی بسند کالصحیح روایت کرده اند که مراد از قدم صدق رسول خدا و ائمه هدی علیهم الصلوة والسلام اند گویا مراد ولایت یا شفاعت ایشان باشد چنانچه کلینی بسند معتبر دیگر از آنحضرت روایت کرده است که مراد ولایت امیرالمومنین است و عیاشی نیز چنین روایت کرده است

فصل شانزدهم در بیان اخباریکه در تاویل حسنه و حسنی بولایت و سیئه بعداوت ایشان وارد شده است و در آن چند آیه است آیه اول من جاء بالحسنة فله خیر منها وهم من فزع یومئذ آمنون ومن جاء بالسیئة فکبت وجوههم فی النار هل تجزون الا ما کنتم تعملون یعنی هر که بیاید در قیامت با حسنه و خصلت نیکی پس مر او راست بهتر از آن و ایشان از فزع و ترس عظیم در آن روز ایمن اند و هر که بیاید با سیئه و با خصلت بدی پس روهای ایشان سرنگون می افتند در آتش آیا جزا داده میشوید مگر با نچه بوده اید که بعمل می آوردید و در جای دیگر فرموده من جاء بالحسنة فله خیر منها ومن جاء بالسیئة فلا یجزی الذین عملوا السیئات الا ما کانوا یعملون و مضمونش نزدیک است بمضمون آیه سابقه و ابن ماهیار و ابن شهرآشوب و در عمده و مستدرک از تفسیر ثعلبی و حلیه حافظ ابونعیم روایت کرده اند بچندین سند از ابوعبدالله جدلی که حضرت امیرالمومنین علیه السلام باو گفت میخواهی ترا خبر دهم بحسنه که هر که با آن حسنه بمحشر بیاید ایمن گردد از فزع و ترس روز قیامت و بسیئه که هر که با آن سیئه بیاید برو می افتد در آتش جهنم گفت بلی یا امیرالمومنین حضرت فرمود آن حسنه محبت ما اهلبیت است و آن سیئه بغض ما اهلبیت است و ابن ماهیار بسند معتبر دیگر روایت کرده است از عمار ساباطی که گفت ابن ابی یعفور از حضرت صادق علیه السلام سوال کرد در تفسیر این آیه حضرت فرمود که حسنه در این آیه شناختن امام است و اطاعت او اطاعت خدا است و بروایت دیگر فرمود که حسنه ولایت امیرالمومنین است و بسند معتبر دیگر از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که حسنه ولایت علی علیه السلام است و سیئه عداوت و بغض آنحضرت است و شیخ طوسی در مجالس روایت کرده است بسند معتبر از عمار ساباطی که حضرت صادق علیه السلام فرمود که قبول نمیکند خدا از بندگان اعمال صالحه که میکنند هرگاه که ولایت امام جور کنند و اختیار کنند که از جانب خدا منصوب نشده باشد ابن ابی یعفور

گفت خدا به پیغمبر باید من جاء بالحسنة فله خیر منها تا آخر آیه پس چگونه نفع نمیکند عمل صالح از کسیکه ولایت امام جابر داشته باشد
حضرت فرمود میدانی حسنه که خدا درین آیه فرموده است کدام است آن شناختن امام است و اطاعت کردن او و سیئه که بعد ازین فرموده است
انکار کردن امام است که از جانب خدا منصوب گردیده پس حضرت فرمود که هر که بیاید در روز قیامت با ولایت امام جور کننده که از جانب
خدا نباشد که منکر حق ما اهلبیت باشد که انکار کند او با امامت و ولایت ما را حق تعالی او را سرنگون در آتش جهنم می اندازد در روز قیامت
آیه دوم ومن یقترف حسنة نزد له فیها حسنا یعنی هر که کسب کند عمل نیکوئی زیاد میگردانیم از برای او نیکی او را
و ثعلبی و غیر او از مفسران عامه و خاصه از حضرت امام حسن و ابن عباس و دیگران روایت کرده اند که اقتراف حسنه محبت و ولایت اهلبیت است
و عامه و خاصه روایت کرده اند که حضرت امام حسن با صلح با معاویه خطبه خواند و در خطبه فرمود که ما از اهلبیتی ایم که خدا واجب گردانیده است
بر هر مسلمانی محبت و مودت ما را پس فرمود قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی و فرموده است ومن یقترف حسنة نزد له فیها حسنا و فرموده
اقتراف حسنه محبت ما اهلبیت است آیه سوم ولا تستوی الحسنة ولا السیئة یعنی برابر نیست نیکوئی و نه بدی از حضرت امام موسی
منقولست که مائیم حسنه و بنی امیه اند سیئه زیرا که ایشان منشاء جمیع نیکیها اند و بنی امیه منبع جمیع بدیها اند و در روایت معتبر دیگر وارد
شده است که حسنه تقیه است و سیئه فاش کردن اسرار ائمه علیهم السلام است آیه چهارم فاما من اعطی واتقی وصدق بالحسنی
فسنیسره للیسری واما من بخل واستغنی وکذب بالحسنی فسنیسره للعسری مفسران گفته اند یعنی پس اما آنکه
عطا کند اموال خدا را با طاعت او و بپرهیزد از معصیت خدا و تصدیق کند بحسنی یعنی بکلمه نیکوتر یا وعده نیکوتر پس زود باشد که او را
مهیا کنیم برای امری که مؤدی براحت و آسانی شود که دخول بهشت باشد و اما کسیکه بخل ورزد بمال خدا و مستغنی شود بشهوات دنیا
از نعیم آخرت و تکذیب کند بحسنی که گذشت پس زود باشد که مهیا کنیم از برای او خصلتی و طریقه را مؤدی بدشواری باشد که دخول جهنم است
و احادیث بسیار وارد شده است که مراد بحسنی در هر دو موضع ولایت است چنانچه در تفسیر علی بن ابراهیم و بصائر الدرجات از حضرت
صادق علیه السلام روایت کرده است و در تاویل الآیات از آنحضرت روایت کرده است که در تفسیر این آیات سوره فرمود فاما من اعطی
یعنی پس اما کسیکه عطا کند خمس آل محمد را واتقی و بپرهیزد از دوستی و ولایت طواغیت یعنی خلفای جور و ائمه باطل وصدق بالحسنی تصدیق
کند و است بولایت و امامت ائمه حق فسنیسره للیسری یعنی پس اراده نمیکند هیچ امر خیر را مگر بتوفیق خدا از برای او میسر گردد
واما من بخل واستغنی یعنی کسیکه بخل ورزد و ندهد واستغنی یعنی مستغنی گردد برای خود و از دوستان خدا که ائمه حق اند
و در علم رجوع بایشان نکند وکذب بالحسنی و تکذیب کند بامامت ائمه حق فسنیسره للعسری یعنی اراده نمیکند هیچ شر
و بدی را مگر آنکه میسر میگردد از برای او وسیجنبها الاتقی و زود باشد که دور کرده شود از آتش جهنم کسیکه پرهیزکارتر است
حضرت فرمود که مراد از پرهیزکار رسول خداست و هر که متابعت او نماید در همه اقوال و افعال الذی یؤتی ماله یتزکی
یعنی آنکه میدهد مال خود را یا آنکه زکوة میدهد یا آنکه برای تزکیه نفس مال خود میدهد از برای سائل و بمحمد حضرت فرمود که مراد
حضرت امیر المؤمنین است که در رکوع زکوة داد وما لاحد عنده من نعمة تجزی یعنی نیست هیچکس را نزد او نعمتی که بسبب مکافات
کرده شود حضرت فرمود که مراد رسول خداست که هیچکس را نزد او نعمتی نیست که جزا داده شود و نعمت او جاریست بر جمیع خلق
فرات بن ابراهیم روایت کرده است از حضرت صادق علیه السلام در تفسیر کذب بالحسنی یعنی تکذیب کند بولایت علی علیه السلام

فسنیسره للعسری یعنی برای آتش جهنم و ما یغنی عنه ماله اذا تردی یعنی نمی بخشد فائده او را مال او چون بمیرد تا بجهنم در افتد حضرت فرمود یعنی عملش با و فائده نمی بخشد چون بمیرد ان علینا للهدی حضرت فرمود که در قرأت اهلبیت چنین است وان علینا الهدی یعنی بدرستیکه علی ولایت و هدایت است فانذرتکم نارا تلظی یعنی پس می ترسانیم شما را از آتشیکه زبانه زند حضرت فرمود که مراد از آن آتش حضرت قائم علیه السلام است در وقتیکه قیام نماید بشمشیر از هزار کس نهصد و نود و نه کس را بکشد لا یصلیها الا الاشقی الذی کذب وتولی فرمود که یعنی دور کرده میشود از آن آتش پرهیزگاری بمومنی که علم را عطا میکند باهلش و ما لاحد عنده من نعمة تجزی فرمود که یعنی نزد او نیست حق تقرب بخدا میکند ولسوف یرضی فرمود که یعنی نزدیک باشد که راضی شود چون به بیند ثواب خدا را فصل هفتم در بیان آنکه نعمت و نعیم در آیات کریمه بتفسیر اهلبیت علیهم السلام تاویل کرده اند و بیان آنکه ولایت ایشان اعظم نعمتهاست در این باب چند آیات است آیه اول الم تر الی الذین بدلوا نعمة الله کفرا و احلوا قومهم دار البوار جهنم یصلونها وبئس القرار یعنی آیا ندیدی و نظر نکردی بسوی آنانکه تبدیل کردند شکر نعمت خدا را بکفران و فرود آوردند قوم خود را بسرای هلاکت که آن جهنم است میسوزانند بآن و بد قرارگاهیست جهنم بر آنکه اکثر مفسران گفته اند که مراد کافران قریش اند که حضرت رسول نعمتی بود بعوض شکر این نعمت کفران اختیار کردند با او و در مقام محاربه و عداوت بر آمدند و این تفسیر از امیر المؤمنین و عباس و ابن جبیر روایت کرده اند و بعضی گفته اند اصل نعمت را بدل بکفر کرده زیرا که چون کفران نعمت کردند نعمت از ایشان مسلوب شد و کفر با ایشان ماند صاحب کشاف و سایر مفسران از حضرت امیر علیه السلام و از عمر روایت کرده اند که این آیه در شأن دو فاجرترین قریش نازل شد که فرزندان امیه اند و فرزندان مغیره اما بنی امیه پس مهلت یافتند تا وقتیکه مقدر شده است برای قضای ایشان و اما بنو مغیره پس کفایت شر ایشان شد در جنگ بدر زیرا که ابوجهل و خویشان او که در روز بدر کشته شدند و این حدیث را عیاشی و دیگران نیز بسندهای بسیار روایت کرده اند که از حضرت صادق علیه السلام پرسیدند از تفسیر این آیه فرمود که نازل شد در شأن دو فاجرترین قریش از بنی امیه و بنی مغیره و اما مغیره پس خدا همه ایشان را هلاک کرد در روز بدر و اما بنی امیه پس ماندند تا مدتی پس فرمود که مائیم نعمت خدا که انعام کرده است بآن بر بندگانش و بما رستگار میشود هر که رستگار میشود و کلینی بسند معتبر از حضرت امیر المؤمنین علیه السلام روایت کرده است که چرا آن گروهیکه سرزنش میکنند حضرت رسول را از وصی او و میگردانند بجانب دیگر سیر و ندو نمی ترسند که بر ایشان عذاب نازل گردد پس حضرت این آیه را تلاوت فرمود و گفت مائیم نعمت خدا که انعام کرده است بآن بر بندگانش و ببرکت ما میرسد در قیامت و ایضا بسند معتبر از حضرت صادق روایت کرده است که فرمود که مراد باین آیه جمیع قریش اند که دشمنی کردند با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و با و جنگ کردند و انکار امامت وصی او کردند و بسند معتبر دیگر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که از آنحضرت پرسیدند از تفسیر این آیه حضرت پرسید که سفیان چه میگویند در این آیه راوی گفت میگویند در شأن بنی امیه و بنی مغیره نازل شده است حضرت فرمود که بخدا سوگند که در حق جمیع قریش نازل شده است حق تعالی خطاب کرد و پیغمبرش را که من فضیلت دادم قریش را بر سائر عرب و تمام کردم بر ایشان نعمت خود را و پسندیدم اسلام را برای دین ایشان و فرستادم بسوی ایشان رسولی پس بدل کردند نعمت مرا بکفر و در آوردند قوم خود را برای بدار تو در هلاکت که جهنم است و در صحیفه کامله بروایت حسنی از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که حق تعالی پیغمبرش را خبر داد با آنچه با اهلبیت

آنحضرت دوستان و شیعیان او خواهد رسید از بنی امیه و در ایام پادشاهی ایشان پس حق تعالی فرستاد در شأن ایشان الم تر الی الذین بدلوا
نعمة الله کفرا تا آخر آیه و نعمت خدا محمد است و اهلبیت او و محبت ایشان ایمان است و داخل بهشت میگرداند و بغض و دشمنی
ایشان کفر و نفاق است و داخل جهنم میگرداند آیه دوم ثم لتسئلن یومئذ عن النعیم یعنی سوال کرده میشوید در روز قیامت از
نعمتها که در دنیا بآنها متنعم بودید چنین گفته اند اکثر مفسرین که مراد از نعیم جمیع نعمتهای دنیاست و بعضی گفته اند که ایمنی و صحت بدن است
و از حضرت باقر و صادق صلوات الله علیهما نیز این را روایت کرده اند و شیخ طبرسی و عیاشی و قطب راوندی در دعوات روایت کرده اند
که ابو حنیفه از حضرت صادق علیه السلام سوال کرد از تفسیر این آیه حضرت فرمود که نعیم باعتقاد تو چیست گفت خوردنی از طعام
و آب سرد حضرت فرمود که اگر خدا ترا باز دارد در پیش خود در روز قیامت تا سوال کند از تو از هر طعامی که خورده و از هر آشامیدنی که آشامیده
هر آئینه بسیار باید بایستی نزد خدا گفت پس نعیم چیست فدای تو شوم حضرت فرمود که ما اهلبیت نعیم که انعام کرده است خدا ما را بر بندگان و بما
الفت داده است میان ایشان بعد از آنکه مختلف بودند و بما دلهای ایشان را صاحب الفت گردانیده است و ایشان را
برادران گردانیده است بعد از آنکه دشمنان یکدیگر بوده اند و بما هدایت کرده است ایشان را از حق نعمتی که بر ایشان انعام کرده است
و آن محمد است و عترت او صلوات الله علیهم و در عیون اخبار الرضا علیه السلام روایت کرده است که روزی جمعی در خدمت آنحضرت بودند فرمود که
در دنیا نعیم حقیقی نیست یکی از علمای عامه که در آن مجلس حاضر بود گفت که حق تعالی میفرماید ثم لتسئلن یومئذ عن النعیم آیا این نعیم که آب
سرد است در دنیا نیست حضرت با آواز بلند فرمود که شما چنین تفسیر میکنید آیه را و هر چند قسم تعبیر کرده اند جمعی میگویند آب سرد است و بعضی
گفته اند طعام لذیذ است و بعضی گفته اند خواب نیکو است و بدرستیکه خبر داد مرا پدرم که این اقوال شما نزد جدم حضرت صادق
علیه السلام مذکور شد در تفسیر این آیه پس آنحضرت بغضب آمد و گفت حق تعالی سوال نمیکند بندگانش را از آنچه تفضل کرده است با ایشان
و منت نمیگذارد باین نعمتها بر ایشان و منت گذاشتن بر نعمت از مخلوقین قبیح است پس چگونه بخالق نسبت توان داد چیزی را که مخلوقات آن
را راضی نباشند که با ایشان نسبت دهند و لیکن نعیم محبت ما اهلبیت است و اقرار بامامت ما خدا سوال میکند از آن بعد از سوال از توحید
و نبوت زیرا که اگر بنده وفا کند باین اعتقاد آنرا میرساند بنعمتهای بهشت که هرگز زوال ندارد و بتحقیق که خبر داد مرا پدرم از پدرانش از علی علیه السلام
که رسول خدا فرمود که یا علی بدرستیکه اول چیزی که از بنده بعد از مردن سوال میکنند شهادت لا اله الا الله محمد رسول الله است و آنکه تو امام
و آقای مومنانی بسبب آنچه خدا و من از برای تو قرار داده ایم پس کسیکه اقرار باین بکند و در دنیا و عقبی اعتقاد باین داشته باشد میرود بسوی نعیمی
که هرگز زائل نگردد و ابو ذکوان که یکی از راویان این حدیث است گفته است که بعد از شنیدن این حدیث چون مشغول لغت و اشعار بودم
نقل این حدیث نکردم پس رسول خدا را شبی در خواب دیدم که مردم بر او سلام میکردند و آنحضرت جواب میفرمود چون من سلام کردم جواب
نفرمود گفتم مگر من از امت شما نیستم یا رسول الله فرمود هستی و لیکن خبر ده مردم را بحدیث نعیم که شنیدی از ابراهیم و شیخ طوسی
در مجالس از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که مراد از نعیم ولایت است که از آن سوال خواهند کرد چنانچه در جای
دیگر فرموده است وقفوهم انهم مسئولون یعنی باز دارید ایشان را بدرستیکه ایشان سوال کرده میشوند یعنی سوال میکنند
از ولایت اهلبیت علیهم السلام و ایضا از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است در تفسیر این آیه که سوال میکنند این امت را
از آنچه خدا بر ایشان انعام کرده است بآن بر شما بولایت ما و محبت محمد و آل محمد و از حضرت امام موسی علیه السلام روایت کرده است

که فرموده مائیم نعیم مومن و حنظل در گلوی کافر الضار روایت کرده است از ابو خالد کابلی که گفت بخدمت حضرت باقر رفتیم پس فرمود
طعامی از برای من آوردند که هرگز بهتر از آن طعامی نخورده بودم حضرت فرمود که ای ابو خالد چگونه دیدی طعام ما را گفت چه بسیار
نیکو بود اما آیه از قرآن را بیاد آوردم که بر من ناسازگار و ناگوار شد فرمود کدام است گفت من این آیه را خواندم حضرت فرمود بخدا
سوگند که هرگز از تو از این طعام سوال نخواهند کرد پس خندید چنانچه دندانهای مبارکش نمایان شد و فرمود که میدانی کدام است نعیم
گفتم نه فرمود مائیم یعنی که سوال کرده خواهید شد از آن و در مناقب از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که نعیم امنیت
و صحت است و ولایت علی بن ابیطالب و بروایت دیگر از حضرت باقر و صادق علیهما السلام روایت کرده است که نعیم ولایت
امیر المومنین است و در کافی بسند معتبر از ابو حمزه ثمالی روایت کرده است که گفت با جماعتی در خدمت حضرت باقر بودیم پس طعامی
حاضر کرد که ما هرگز مانند آنرا ندیده بودیم در لذت و خوشبوئی دلربائی آوردند که از غایت صفا و نیکوئی و لطافت روی خود را
در آن میتوانستیم دید پس مردی گفت که از شما سوال خواهند کرد که از این نعیمی که تنعم میکنید بآن نزد فرزند رسول خدا حضرت
فرمود که خدا کریم تر و بزرگوارتر است از آنکه طعامی را بشما بدهد و بر شما حلال گرداند پس در قیامت از آن سوال کند ولیکن
سوال میکنند از شما از آنچه انعام کرده است بآن بر شما بمحمد و آل محمد و از حضرت باقر نیز نزدیک باین مضمون روایت کرده است و در آخرش
فرموده که سوال نمیکنند مگر از این حقی که شما بر آن هستید و بر این مضامین احادیث بسیار است و در بعضی از روایات عامه وارد شده است
که از پنج چیز سوال میکنند از سیری شکم و آب سرد و خواب لذیذ و خانهها که در زیر آنها میباشند و از اعتدال خلقت که در آن عیبی نبوده باشد
آیه سوم و اسبغ علیکم نعمة ظاهرة و باطنة یعنی و کامل گردانید بر شما نعمتهای خود را بعضی ظاهر و بعضی پنهان و بعضی قرا نعمته خوانده اند
و بعضی بصیغه جمع و اضافه بضمیر خوانده اند و نعمت ظاهر بعضی گفته اند آنست که محسوس باشد و باطن آنکه معقول باشد و بعقل بیابند یا
ظاهره آنچه دانند و باطنه آنچه ندانند و در کمال الدین و مناقب بسند معتبر از موسی بن جعفر روایت کرده است که نعمت ظاهره امام ظاهر است
و نعمت باطنه امام غائب است و علی بن ابراهیم از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که نعمت ظاهره رسول خدا است
و آنچه از جانب خدا آورده است از معرفت خدا و اقرار بیگانگی او و نعمت باطنه ولایت ما اهلبیت است و در دل محبت ما قرار داده اند
پس بخدا سوگند که گروهی اعتقاد کردند این نعمت را بظاهر و در باطن اعتقاد نکردند پس حقتعالی این آیه را فرستاد یا ایها الرسول لا یحزنک الذین
یسارعون فی الکفر من الذین قالوا آمنا بافواههم و لم تؤمن قلوبهم یعنی ای رسول ترا اندوهناک نگرداند آنانکه مسارعت و مبادرت مینمایند
در کفر از آنانکه گفتند بدهنهای خود ایمان آوردیم و ایمان نیاورده دلهای ایشان حضرت فرمود که پس شاد شد حضرت رسول در وقت
نازل شدن این آیه بسبب آنکه قبول نمیکند حقتعالی ایمان ایشان را مگر با اعتقاد ولایت و محبت ما آیه چهارم فبای آلاء ربکما
تکذبان پس بکدام یک از نعمتهای پروردگار خود تکذیب میکنید و نسبت بدروغ میدهید ای گروه جن و انس علی بن ابراهیم
در تفسیر گفته است که این خطاب در ظاهر با جن و انس است و باطن با ابوبکر و عمر است و از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده
است که معنی این آیه آنست که بکدام یک دو نعمت کافر میشوید بمحمد و علی صلوات الله علیهما و بروایت کلینی آیا به پیغمبر کافر میشوید یا بوصی
و بروایت ابن ماهیار بکدام یک از این دو نعمت من تکذیب میکنید بمحمد یا بعلی که من بایشان انعام کرده ام بر بندگان و کلینی بسند معتبر
روایت کرده است که حضرت صادق علیه السلام این آیه را تلاوت فرمود فاذکروا آلاء الله لعلکم تفلحون یعنی پس بیاد آورید

نعمتهای خدارا شاید رستگار شوید پس حضرت فرمود میدانید آلاء خدا چیست راوی گفت نه حضرت فرمود که مراد عظیمترین نعمتهای خداست
بر خلق و آن ولایت ماست مترجم گوید اگرچه خطاب این کتاب با امتهای گذشته است و اما چون ذکر است برای تنبیه این امت است پس مصداقش
درین امت ولایت اهلبیت علیهم السلام است با آنکه احادیث وارد شده است که جمیع امتها مکلف بوده اند بولایت حضرت رسول
و اهلبیت صلوات الله علیهم آیه بیستم یعرفون نعمة الله ثم ینکرونها واکثرهم الکافرون یعنی میشناسند نعمت خدا را پس انکار میکنند
آنرا و اکثر ایشان کافرانند علی بن ابراهیم گفته است که نعمتهای خدا ائمه اند و کلینی از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که چون آیه
انما ولیکم الله در امامت حضرت امیر المؤمنین علیه السلام نازل شد جمع شدند گروهی از منافقان اصحاب رسول خدا در مسجد مدینه و با یکدیگر
گفتند چه میگوئید درین آیه بعضی از ایشان گفتند که اگر کافر شویم باین آیه باید کافر شویم بسیار آیات قرآن را و اگر ایمان آوریم باین آیه
باعث مذلت ماست که فرزند ابوطالب را بر ما مسلط گردانید پس گفتند ما میدانیم که محمد صادق است در آنچه میگوید و لیکن ولایت او را قبول نمیکنیم
و اطاعت نمیکنیم علی را در آنچه ما را بآن امر میکند پس این آیه نازل شد یعرفون نعمة الله ثم ینکرونها یعنی میشناسند ولایت علی را پس انکار مینمایند
و اکثر ایشان کافرند بولایت علی علیه السلام آیه بیست و یکم قل بفضل الله و برحمته فبذلک فلیفرحوا هو خیر مما یجمعون بگو بفضل خدا و برحمت او پس باین
شاد شوند این بهتر است از آنچه جمع میکنند از اموال دنیا و ابن بابویه در مجالس بسند معتبر از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است
که روزی حضرت رسول سواره بیرون آمد و حضرت امیر المؤمنین پیاده همراه بود حضرت رسول فرمود که ای ابو الحسن باید که سوار شوی که من سوار باشم
تو سوار شوی و چون من پیاده روم تو پیاده روی و چون من بنشینم تو بنشینی مگر آنکه در حدی از حدود الهی بوده باشد که ناچار باشد ترا از ایستادن و
نشستن در آن و خدا گرامی نداشته است مرا بکرامتی مگر آنکه ترا مثل آن گرامی داشته است و مخصوص گردانیده است خدا مرا برسالت و پیغمبری
و ترا معین و یاور من گردانیده است و در آن قیام نمائی بحدود خدا و کارهای صعب و دشوار سوگند یاد میکنم بخداوندیکه مرا بحق فرستاده است
بپیغمبری که ایمان نیاورده است بمن کسیکه انکار کند ترا و اقرار به پیغمبری من نکرده است کسیکه انکار امامت تو کند و ایمان ندارد بخدا کسیکه
کافر شود بتو و بدرستیکه فضل تو از فضل من است و فضل من فضل خدا است و اینست معنی قول پروردگار من قل بفضل الله تا آخر آیه پس فضل خدا
پیغمبر شماست و رحمت خدا ولایت علی بن ابیطالب است فبذلک فرمود که یعنی نبوت و ولایت فلیفرحوا یعنی پس باید که شاد شوند شیعه هو
خیر مما یجمعون یعنی این بهتر است از آنچه جمع میکنند مخالفان شیعه از زن و مال و فرزند در دار دنیا یا علی ترا آفریده نشده مگر برای آنکه عبادت
کرده شود پروردگار تو و از برای آنکه بتو دانسته شود معالم دین و برکت تو باصلاح آید راههای مندرس شده بتحقیق که گمراه است هر که گمراه شود
بولایت تو و هرگز هدایت نمییابد بسوی خدا کسیکه هدایت نیابد بسوی تو در ولایت تو و اینست معنی قول پروردگار من و انی لغفار لمن
تاب و آمن و عمل صالحا ثم اهتدی یعنی بدرستیکه من آمرزنده کسی را که توبه کند و ایمان بیاورد و عمل شایسته بکند پس هدایت بیابد حضرت
فرمود که یعنی هدایت بیابد بسوی ولایت تو و بتحقیق که امر کرده مرا پروردگار من که واجب گردانم از حق تو آنچه واجب شده است از حق من بدرستیکه
حق تو فرض و واجب است بر هر که ایمان آورد بمن و اگر تو نبودی دشمن خدا شناخته نمیشد و کسیکه خدا را با ولایت تو ملاقات نکند با هیچ چیز از دین
و ایمان خدا را ملاقات نکرده است و بی ایمان از دنیا رفته است و بدرستیکه خدا بسوی من فرستاد یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیک
من ربک یعنی ای رسول برسان آنچه نازل شده است بسوی تو از جانب پروردگار تو فرمود که یعنی در ولایت تو یا علی و ان
لم تفعل فما بلغت رسالته یعنی اگر نکنی پس نرسانیده رسالت خدا را حضرت فرمود که اگر نمیرسانیدم آنچه مامور شده بودم بآن از ولایت تو

هر آینه حبط میشود عمل من و هر که خدا را ملاقات کند بغیر ولایت تو پس حتمیست که حبط میشود عملهای او و در روز قیامت دور خواهد بود از رحمت خدا و آنچه میگویم
در حق تو گفته پروردگار منست که در حق تو فرستاده است بسوی من کلینی از حضرت امام رضا علیه السلام روایت کرده است در تفسیر این آیه که یعنی ولایت محمد و آل محمد
بهتر است از آنچه جمع میکنند مخالفان از دنیای ایشان و عیاشی نیز این مضمون را از حضرت امیر المؤمنین علیه السلام روایت کرده است که فضل رسول خدا است
و رحمت امیر المؤمنین است باید که باین فرح کنند شیعیان که این بهتر است از آنچه وارد شده است بدشمنان ما از طلا و نقره ایشان آیه پنجم فلولا فضل الله علیکم
و رحمته لکنتم من الخاسرین یعنی اگر نه فضل و احسان خدا بود بر شما و رحمت و مرحمت او بود هر آینه بودید از زیانکاران عیاشی بدو سند از حضرت باقر و صادق علیهما السلام
روایت کرده است در تفسیر این آیه که فضل خدا رسول خدا است و رحمت خدا ولایت ائمه است آیه ششم ما یفتح الله للناس من رحمة فلا ممسک لها یعنی آنچه
بگشاید خدا برای مردمان از رحمتی پس بازگیرنده نیست مر او را آن را بسیار از حضرت صادق روایت کرده است که مراد از رحمت علوم و حکمتهاست
که حق تعالی بر زبان امام جاری میگرداند از برای هدایت مردم آیه نهم ولو شاء الله لجعلهم امة واحدة ولکن یدخل من یشاء
فی رحمته والظالمون ما لهم من ولی ولا نصیر یعنی اگر میخواست خدا هر آینه میگردانید همه خلق را گروهی یکتا یعنی بر یک ملت
بر سبیل الجاء و اضطرار ولیکن داخل میگرداند هر که را میخواهد در رحمت خود و ستمگاران را نیست مر ایشان را دوستی و نه یاری کننده در روایات
علی بن ابراهیم گفته است یعنی اگر میخواست همه خلق را معصوم میگردانید مانند ملائکه و مراد از ظالمان ستمگاران بر آل محمد اند و محمد بن العباس
از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که مراد از رحمت ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام است آیه دهم والله یختص برحمته
من یشاء یعنی خدا مخصوص میگرداند برحمت خود هر که را میخواهد و دیلمی از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است
که مخصوص برحمت خدا پیغمبر خدا است و وصی او صلوات الله علیهما بدرستیکه خدا صد رحمت خلق کرده است نود و نه رحمت را ذخیره کرده است
برای محمد و علی و عترت ایشان و یک رحمت را پهن کرده است برای سائر موجودات آیه یازدهم در مناقب از حضرت باقر و صادق علیهما
السلام روایت کرده است در تفسیر ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و قول حق تعالی ولا تتمنوا ما فضل الله به بعضکم
علی بعض که ترجمه آیه اولی اینست که این فضل خدا است میدهد بهر که میخواهد و ترجمه آیه ثانیه آنست که آرزو مکنید آنچه را خدا تفضیل داده است
بآن بعضی از شما بر بعضی فرمودند که این دو آیه در شان اهلبیت علیهم السلام نازل شده است آیه دوازدهم ولتکبروا الله علی ما هداکم
ولعلکم تشکرون یعنی از برای آنکه خدا را ببزرگی یاد کنید بر آنچه شما را هدایت کرده است و شاید که شما شکر کنید در محاسن روایت
کرده است که مراد از شکر معرفت رسول و دین ست و یا معرفت ائمه علیهم السلام ست و ایضا در تفسیر این آیه لا یرضی لعباده الکفر
وان تشکروا یرضه لکم ترجمه اش اینست که خدا نپسندیده است برای بندگان کفر را و اگر شکر کنید او را می پسندد آنرا از برای شما فرمود که
کفر مخالفت ائمه کردن است و مراد از شکر ولایت ائمه علیهم السلام و معرفت ایشان ست آیه سیزدهم وتجعلون رزقکم انکم تکذبون
در تاویل الآیات روایت کرده است که یعنی میگردانید شکر شما آن نعمتی را که روزی گردانیده شما را خدا و منت گذاشته است بآن بر شما بمحمد
و آل محمد آنکه تکذیب کنید بوصی او علی بن ابیطالب علیه السلام فلولا اذا بلغت الحلقوم وانتم حینئذ تنظرون یعنی پس چرا در وقتیکه جان برسد
بگلو در وقت مرگ و شما در آن هنگام مینگرید و نظر میکنید بوصی او امیر المؤمنین که بشارت میدهد دوست خود را به بهشت و دشمن خود را بجهنم
ونحن اقرب الیه منکم فرمود که یعنی من نزدیک ترم بسوی امیر المؤمنین علیه السلام از شما ولکن لا تبصرون ولیکن شما نمیدانید و نمی بینید
فصل پنجم در بیان اخباریست که در تاویل شمس و قمر و نجوم و بروج و امثال آنها بائمه علیهم السلام وارد شده است علی بن ابراهیم از

حضرت امام رضا روایت کرده است در تاویل آیات سوره رحمن حق تعالی میفرماید الرَّحْمٰنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ فرمود که یعنی تعلیم کرد امیر المومنین ع
را آنچه مردم بآن محتاج اند وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ فرمود یعنی آن دو ملعون که مخالفان آفتاب و ماهتاب اند میدانند در عذاب خدا
خواهند بود وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ یعنی نجم و شجر سجده میکنند یعنی عبادت خدا میکنند و مراد از نجم حضرت رسول است و شاید بنابراین شجره
کنایه از ائمه علیهم السلام اند وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ یعنی آسمان کنایه از حضرت رسول است که حق تعالی برابر برد و بسوی خود و میزان
کنایه از حضرت امیر المومنین است که ترازوی عدالت است که خدا از برای خلق نصب کرده است أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ که طغیان نکنید
در ترازو که یعنی معصیت امام مکنید وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ فرمود که یعنی برپا دارید امام عادل را وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ فرمود که یعنی حق امام را
کم مکنید و ستم مکنید بر او و ایضا بسند معتبر موثق از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است در تاویل قول حق تعالی رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ
وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ یعنی پروردگار دو محل آفتاب برآمدن و دو محل آفتاب فرو رفتن یکی در زمستان و یکی در تابستان حضرت فرمود دو مشرق
کنایه است از رسول خدا و امیر المومنین صلوات الله علیهما که انوار علوم ربانی از ایشان ساطع میگردد و دو مغرب کنایه است از حسن
و حسین علیهما السلام که آن انوار در ایشان مجتمع میگردد و همچنین هر امام ناطقی علمش پنهان میگردد در امام صامت که بعد از او میباشد و در
تاویل الآیات از آنحضرت روایت کرده است در تاویل قول حق تعالی فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ یعنی قسم میخورم به پروردگار محل آفتاب
برآمدنها و محل آفتاب فرو رفتنها فرمود که مشرقها پیغمبران اند و مغربها اوصیای ایشان اند علی بن ابراهیم روایت کرده است از آنحضرت
در تفسیر قول حق تعالی وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ النَّجْمُ الثَّاقِبُ یعنی قسم میخورم بآسمان و ستاره که از شب ظاهر میشود و چه چیز خبر
داده است ترا که طارق چیست ستاره ایست بسیار روشن حضرت فرمود که سما درین موضع کنایه است از حضرت امیر المومنین ع
و طارق آن روح القدس است که با ائمه میباشد و از جانب خدای آورد علومی را که حادث میشود در شب و روز و ایشان را حفظ میکند
از خطا و ستاره روشن کنایه است از حضرت رسول ص مترجم گوید که بنابراین تاویل شاید حمل در آیه بر سبیل مجاز باشد یعنی صاحب نجم ثاقب
باآنکه چون روح القدس در ایشان بسبب آنحضرت بهم رسید و مجاز بر حمل کرده باشند و ایضا علی بن ابراهیم بسند معتبر از حضرت صادق علیه
السلام روایت کرده است در تفسیر سوره وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا یعنی قسم بآفتاب و روشنی آن در وقت چاشت حضرت فرمود که شمس کنایه است
از رسول خدا که واضح گردانید خدا بسبب او از برای مردم دین ایشان را وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا یعنی و قسم بماه چون از عقب آفتاب طلوع کند حضرت
فرمود که مراد از قمر حضرت امیر المومنین است و همچنانکه نور ماه از آفتاب است علوم آنحضرت از رسول خدا اقتباس گردیده وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا
یعنی قسم بروز در وقتیکه جلا دهد آفتاب را فرمود که مراد از نهار امام از ذریت حضرت فاطمه است که چون از او سوال میکنند از دین رسول خدا
جلا میدهد و واضح میگرداند آنرا برای سوال کننده وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا یعنی قسم بشب در وقتیکه بپوشاند آفتاب را حضرت فرمود که مراد امامان جور اند
که خلافت را از آل رسول غصب کردند و در مجلسی نشستند که آل رسول بآن اولی بودند پس دین رسول خدا را پنهان کردند بظلم و جور همچنانکه تاریکی
شب روز را پنهان میکند وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا یعنی قسم بنفس و کسیکه او را آفرید و اعتدال صورت او را درست کرد فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا
فرمود که یعنی الهام کرده است او را تمیز کردن میان حق و باطل قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا فرمود که یعنی رستگاری یافت نفسی که خدا او را پاکیزه گردانید
وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا و ناامید شد کسی که خدا نفس او را پنهان گردانید بسبب جهالت و فسوق كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا یعنی تکذیب
کردند قبیله ثمود بسبب طغیان خود و فرمود که مراد از ثمود گروهی از شیعه اند که بر خلاف مذهب حق امامیه اند مانند زیدیه و امثال ایشان چنانکه

در جای دیگر فرموده است فهدیناهم فاستحبوا العمی فاخذتهم صاعقة العذاب الهون بما کانوا یکسبون یعنی و اما طائفه ثمود که قوم صالح
بودند پس راه نمودیم ایشان را پس دوست داشتند نابینائی را بر هدایت و ایمان پس فرا گرفت ایشان را صاعقه عذاب خوار کننده بسبب آنچه بودند که کسب
میکردند فرموده که مراد از ثمود شیعیان گمراه اند و صاعقه خوار کننده شمشیر حضرت قائم است در وقتی که ظاهر شود فقال لهم رسول الله فرموده که یعنی گفت
ایشان پیغمبر ناقة الله و سقیاها بدارید حفظ کنید ناقه خدا را و آب خوردن آن را فرموده که ناقه کنایه است از امامی که علوم خدا را با ایشان می فهماند و سقیها
یعنی نزد او است چشمه های علم و حکمت فکذبوه فعقروها فدمدم علیهم ربهم بذنبهم فسویها یعنی پس نسبت تکذیب کردند پیغمبر را پس
پی کردند ناقه صالح را پس پوشانید و محیط گردانید عذاب را بر ایشان پروردگار ایشان بگناه ایشان پس همه را یکسان گردانید و هلاک کرد و فرمود
مراد عذاب ایشان است در رجعت ولا یخاف عقبیها یعنی نمی ترسد امام از مثل آنچه در دنیا واقع شده است از تاویلات در رجعت مترجم گوید
تاویلی که درین حدیث وارد شده است از تاویلات خفیه غامضه است و مبنی بر آنست که سابقا مذکور شد که حق تعالی قصه ها را که در قرآن مجید
یاد فرموده از برای انذار این امت است از اتیان امثال آنها یا تحریص ایشان است بعمل کردن اشباه آنها و ایضا معلوم شد که آنچه در
امم سابقه واقع شده است نظیر آن درین امت واقع میشود پس همچنانکه حق تعالی ناقه را برای قوم صالح فرستاد که آیتی و معجزی باشد
برای ایشان و از شیر آن منتفع شوند و ایشان کفران آن نعمت کردند و ناقه را پی کردند و خود را از نعمتهای دنیا و عقبی محروم ساختند همچنین
حق تعالی حضرت امیر المؤمنین و سائر ائمه را برای این امت مقرر گردانید که معجزه حقیقت پیغمبر باشند و آیت خدا باشند در میان خلق
از برکات و ایشان محروم شدند و بسخط الهی گرفتار شدند چنانچه در حدیث وارد شده است که حضرت امیر المؤمنین ناقة الله است و باسانید
متواتره منقول است که قاتل آنحضرت جفت پی کننده ناقه صالح است و شقی ترین پیشینیان پی کننده ناقه است و شقی ترین پسینیان
قاتل آنحضرت است و اگر این تحقیق را درست بفهمی بسیاری از احادیث مشکله را میتوانی فهمید و در معانی الاخبار بسندهای بسیار از جابر
انصاری و انس بن مالک و ابو ایوب انصاری روایت کرده است که روزی حضرت رسالت پناه نماز صبح را با ما ادا کرد و چون از نماز
فارغ شد روی کریم خود را بسوی ما گردانید و فرمود که ای گروه مردم پیروی کنید آفتاب را و چون آفتاب پنهان شود چنگ زنید در ماه
و آنرا پیروی کنید و چون ماه پنهان شود پیروی کنید زهره را و چون زهره پنهان شود پیروی کنید دو ستاره فرقدان را چون از تفسیر این سخن
سوال کردند فرمود که منم آفتاب و علی برادر من و وصی من و وزیر من و ادا کننده قرضهای من و پدر فرزندان من و جانشین من در اهل من
ماه است و فاطمه زهره است و حسن و حسین فرقدان اند و فرمود که خدا ما را خلق کرده است و ما را بمنزله ستاره های آسمان گردانیده است
هر ستاره که فرو میرود ستاره دیگر طلوع میکند و ایشانند عترت و اهلبیت من اند و با قرآن مقرون اند و از یکدیگر جدا نمیشوند تا در حوض کوثر
بر من وارد شوند و ابن ماهیار از ابن عباس روایت کرده است که حضرت رسول فرمود که مثل من در میان شما مثل آفتاب است و مثل
علی علیه السلام ماه است پس چون آفتاب پنهان شود هدایت یابید بماه و العیاشی روایت کرده است که حارث اعور از حضرت امام حسین
علیه السلام پرسید از تفسیر والشمس وضحیها فرمود که شمس محمد است والقمر اذا تلیها حضرت امیر المؤمنین است که تالی محمد است در کمالات لوازم
والنهار اذا جلیها قائم آل محمد است که زمین را پر از عدالت خواهد کرد واللیل اذا یغشیها بنی امیه اند و ابن عباس روایت
کرده است که رسول خدا فرمود که خدا مرا بپیغمبری فرستاد پس آمدم بنزد بنی امیه و گفتم من رسول خدایم بسوی شما گفتند دروغ میگوئی
تو رسول خدا نیستی پس رفتم بسوی بنی هاشم و گفتم ای بنی هاشم من رسول خدایم بسوی شما پس امیر المؤمنین علی بن ابیطالب ایمان آورد

من در آشکار و پنهان و ابوطالب حمایت کرد مرا آشکارا و ایمان آورد بمن پنهان پس خدا جبرئیل را فرستاد که علم خود را در میان بنی هاشم نزد وشیطان علم خود را در میان بنی امیه نزد پس همیشه ایشان دشمن ما هستند و خواهند بود و شیعیان ایشان دشمن شیعیان ما خواهند بود تا روز قیامت وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا یعنی امامان از ما اهلبیت مالک زمین خواهند شد در آخر الزمان و پر خواهند کرد زمین را بعدالت کسیکه اعانت ایشان کند مانند کسی است که اعانت کند موسی را بر فرعون و کسیکه اعانت بر ایشان کند چنان است که اعانت کرده باشد فرعون را بر موسی بن عمران و علی بن ابراهیم گفته است در تفسیر قول حق تعالی وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ که نجم حضرت رسول است قسم خورده است بآن حضرت در وقتیکه صعود کرد و بمعراج رفت کلینی روایت کرده است که سوگند یاد کرد بقبر محمد در هنگامیکه از دنیا رفت ابن بابویه در امالی از حضرت صادق روایت کرده است که چون حضرت رسول را مرض عارض شد جمع شدند نزد آنحضرت اهلبیت و اصحاب آنحضرت گفتند که ترا عارض شده مرض موت حادث شده که خلیفه تو خواهد بود و در میان ما حضرت جواب نفرمود و در روز دوم همین سوال کردند جواب نفرمود در روز سوم فرمود که فردا که ستاره از آسمان بخانه یکی از اصحاب من نازل خواهد شد او خلیفه و جانشین من خواهد بود چون روز چهارم شد هر یک از اصحاب در حجره خود نشسته انتظار نزول ستاره میکشید ناگاه ستاره از آسمان جدا شد که عالم را روشن کرد و در خانه حضرت امیر المؤمنین فرود آمد پس منافقان گفتند والله این مرد گمراه شده است در محبت پسر عمش و آنچه میگوید بخواهش خود میگوید پس نازل شد وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ سوگند میخورم بستاره در هنگامیکه فرود آمد مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ گمراه نشد صاحب شما و خطا نکرد وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ و سخن نمیگوید از خواهش نفس إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ نیست نطق او مگر وحی که نازل میشود بر او و ابن ماهیار روایت کرده است که ابن کوا از حضرت امیر المؤمنین پرسید از تفسیر قول حق تعالی فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ یعنی قسم میخورم یا میخورم بستاره های رجوع کننده رونده پنهان شونده حضرت علیه السلام فرمود که خنس گروهی اند که پنهان میکنند علم اوصیای پیغمبر را و مردم را میخوانند غیر ایشان و جواری ملائکه اند که جاری شوند بعلم بسوی رسول خدا و کنس اوصیای پیغمبر اند که علم او را جابجا و جمع کنند وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ فرمود که مراد ظلمت شب است و مثل زده است برای کسیکه بناحق دعوای امامت کرده باشد برای نور وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ فرمود که کنایه از علم اوصیاست که علم ایشان از آفتاب روشن تر و ظاهر تر است و احادیث بسیار وارد شده در تفسیر خنس که مراد امامی است که پنهان میکند خود را از مردم پس ظاهر میشود مثل شهاب درخشنده در شب تار و حق تعالی میفرماید وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ مفسران گفته اند که یعنی خدای تعالی قرار داد از برای شما علامتی چند در زمین از کوهها و غیر آنها که راه را بآنها بدانند و بستاره ها هدایت مییابند در شبها یا بستاره جدی هدایت مییابند بسوی قبله و کلینی و علی بن ابراهیم و عیاشی و شیخ طوسی در مجالس و ابن شهرآشوب در مناقب و شیخ طبرسی و دیگران احادیث بسیار از حضرت باقر و صادق و امام رضا علیهم السلام روایت کرده اند که علامات ائمه علیهم السلام اند که نشانهای راه دین اند و نجم حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم است و ظاهر اکثر احادیث آنست که ضمیر اسم و ضمیر یهتدون راجع است بعلامات یعنی ائمه بحضرت رسول مییابند و عیاشی از حضرت صادق روایت کرده است که آیه را ظاهری و باطنی هست ظاهرش آنست که بستاره جدی هدایت مییابند بسوی قبله در دریا و صحرا زیرا که آن از جای خود حرکت نمیکند و پنهان نمیشود و باطنش آنست که ائمه علیهم السلام برسول خدا هدایت مییابند و در بعضی روایات وارد شده است که نجم حضرت امیر المؤمنین است و از حضرت امام رضا منقول است که حضرت رسول بحضرت امیر المؤمنین گفت یا علی توئی نجم بنی هاشم و حضرت رسول فرمود که حق تعالی ستاره ها را امان اهل آسمان گردانیده و اهلبیت مرا امان اهل زمین گردانیده

فصل نوزدهم در بیان آنست که ایشانند حبل الله المتین و عروة الوثقی و امثال اینها و در این باب آیات بسیار است آیهٔ اول فمن یکفر بالطاغوت ویؤمن بالله فقد استمسک بالعروة الوثقی لا انفصام لها والله سمیع علیم یعنی پس هر که کافر شود بطاغوت و ایمان آورد بخدا پس بتحقیق که چنگ زده است بدست آویز محکم که گسستن نیست آنرا و خدا شنوا و داناست بدانکه طاغوت را اطلاق میکنند بر شیطان و بت و هر معبودی بغیر از خدا و هر پیشوائی در باطل و در بسیاری از روایات ائمه علیهم السلام تعبیر کرده‌اند از ابوبکر و عمر و عثمان و سائر اعدای دین جبت و طاغوت و عزی و ابوبکر و عمر را دو صنم قریش نامیده‌اند و از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که دشمن ما در کتاب خدا فحشا و منکر و اوثان و جبت و طاغوت است و کلینی بسند موثق از حضرت صادق ع روایت کرده است که عروة الوثقی ایمانست و بسند صحیح دیگر روایت کرده است که ایمان بخدا و یگانه است که شریک ندارد و بسند معتبر در محاسن از آنحضرت روایت کرده است که عروة الوثقی توحید است و ابن شهرآشوب بسند معتبر از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که عروة الوثقی محبت ما اهلبیت است و در عیون اخبار الرضا از آنحضرت روایت کرده است که حضرت رسول فرمود که هر که خواهد سوار شود در کشتی نجات و متمسک شود بعروة الوثقی و چنگ زند در حبل المتین خدا پس موالات و دوستی کند با علی بعد از من و دشمنی کند با دشمنان او و پیروی کند امامان هدایت کننده از فرزندان او را و ایضاً بسندهای معتبر از آنحضرت روایت کرده که رسول خدا فرمود که هر که دوست دارد که چنگ زند در عروة الوثقی باید که متمسک شود بمحبت علی و اهلبیت من و ایضاً روایت کرده است که حضرت رسول فرمود که امامان از فرزندان حسین ع هر که اطاعت ایشان کند بتحقیق که اطاعت خدا کرده است و هر که معصیت ایشان کند معصیت خدا کرده است و ایشانند عروة الوثقی و ایشانند وسیلهٔ بندگان بسوی خدا و بسند دیگر روایت کرده است که حضرت امام رضا ع برای مامون محض اسلام و شرایع دین را نوشت و از انجمله نوشت که زمین خالی نمیباشد از حجت خدا بر خلق در هر عصر و زمان و ایشانند عروة الوثقی و ائمه هدی و حجت بر اهل دنیا تا روز قیامت و در کتاب توحید روایت کرده است که حضرت امیرالمؤمنین ع فرمود که منم حبل الله المتین و منم عروة الوثقی و در کمال الدین روایت کرده است از حضرت امام رضا علیه السلام که فرمود مائیم حجتهای خدا در میان خلق او و کلمه تقوی و عروة الوثقی و در کتاب معانی الاخبار از حضرت رسول روایت کرده است که هر که خواهد متمسک شود بعروة الوثقی که گسستن ندارد باید که متمسک شود بولایت برادر من و وصی من علی بن ابیطالب بدرستیکه هلاک نمیشود هر که او را دوست دارد و اعتقاد کند بامامت او و نجات نمییابد کسیکه با او عداوت کند و در کتاب تاویل الآیات از حضرت امام رضا روایت کرده است که حضرت رسول ص فرمود که هر که خواهد که چنگ زند در عروة الوثقی پس باید که متمسک شود بولایت علی بن ابیطالب ع و بروایت دیگر باید متمسک شود بمحبت ما اهلبیت و بروایت دیگر از زید بن علی روایت کرده است که عروه محکم محبت آل محمد است آیهٔ اول واعتصموا بحبل الله جمیعاً ولا تفرقوا آیهٔ دوم ضربت علیهم الذلة اینما ثقفوا الا بحبل من الله ترجمه آیه اول و چنگ زنید بریسمان خدا همگی و پراکنده مشوید ترجمه آیه دوم زده شد بر ایشان ذلت و خواری مگر بحبلی از خدا و حبلی از مردم اکثر گفته‌اند یعنی بعهدی از خدا و عهدی از مردم و عیاشی روایت کرده است از حضرت امام موسی ع پرسیدم از تفسیر قول حق تعالی واعتصموا بحبل الله جمیعاً فرمود علی بن ابیطالب ع حبل الله متین است یعنی ریسمان محکم خداست و بسند معتبر

دیگر از حضرت امام محمد باقرؑ روایت کرده است که آل محمد علیهم السلام حبل خدا اند که درین آیه مردم را امر فرموده که چنگ زنند در آن و از حضرت صادقؑ نیز روایت کرده است که مائیم حبل خدا و علی بن ابراهیم روایت کرده است که حبل الله توحید خدا است و ولایت اهلبیت علیهم السلام و ابن الفخّار روایت کرده است از حضرت باقرؑ در تفسیر قول حق تعالی و لا تفرّقوا فرمود که حق تعالی میدانست که این امت متفرق خواهند شد از پیغمبر خود و اختلاف خواهند کرد ایشان را پس نهی کرد ایشان را از پراگنده شدن چنانکه نهی کرد جماعتی را که پیش از ایشان بودند پس امر کرد ایشان را که مجتمع شوند بر ولایت آل محمد متفرق نشوند و عیاشی از حضرت صادقؑ روایت کرده است که حبل از خدا کتاب خدا است و حبل از ناس علی بن ابیطالب علیه السلام است و در مجالس شیخ طوسی و مناقب ابن شهرآشوب از حضرت صادقؑ روایت کرده است که مائیم حبل

فصل بیستم در تفسیر حکمت

بمعرفت ائمه و اولی النهی بایشان علی بن ابراهیم روایت کرده است که از حضرت صادقؑ پرسیدند از تفسیر قول حقتعالی و لقد آتینا لقمان الحکمة یعنی بتحقیق که عطا کردیم لقمان را حکمت حضرت فرمود که مراد از حکمت شناختن امام زمان است و در محاسن برقی و کافی و تفسیر عیاشی بسند صحیح از حضرت صادقؑ علیه السلام روایت کرده اند در تفسیر قول حق تعالی و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا یعنی هرکس داده شود او را حکمت پس داده شده است خیر بسیاری را حضرت فرمود که حکمت طاعت خدا و شناختن امام است و عیاشی بسند دیگر از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که حکمت معرفت اصول دین است و فقیه و دانا بودن در مسائل دین با شدا و حکیم است و در بصائر الدرجات و تفسیر ابن ماهیار و مناقب ابن شهرآشوب بسند معتبر روایت کرده اند که از حضرت صادقؑ سوال کردند از تفسیر قول حق تعالی انّ فی ذلک لآیات لاولی النهی یعنی بدرستیکه در آفریدن زمین و راهها و کوهها و فرستادن باران و رویانیدن گیاهها یا در هلاک شدن اهل شهرها که کافر شدند بخدا و پیغمبران علامتی چند هست برای اولی النهی حضرت فرمود که حق تعالی خبر داد رسول خود را بآنچه بعد از و واقع خواهد شد در ادعا کردن ابوبکر خلافت را و مرتکب آن شدن و دعوی کردن عمر و عثمان بعد از و و سایر بنی امیه پس خبر داد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بآنها و واقع شد جمیع اینها بنحویکه خدا پیغمبر را و پیغمبر علی را خبر داده بود و بنحویکه منتهی شده است بسوی ما خبر از امیر المومنین بآنچه بعد از آن حضرت واقع خواهد شد از پادشاهی بنی امیه و غیر ایشان پس اینست معنی این آیه که خدا ذکر کرده است فرمود که انّ فی ذلک لآیات لاولی النهی پس مائیم اولی النهی که بما منتهی شده است علم اینها همه پس صبر کردیم برای اطاعت امر خدا و راضی شدیم بقضای آن پس مائیم قیام نمایندگان بامر خدا در میان خلق او و خزینه داران خدا بر دین او که ضبط میکنیم و پنهان میداریم دین و علم خدا را از دشمنان خود چنانچه پنهان داشت رسول خدا تا آنکه حق تعالی او را رخصت داد که هجرت نماید از مکه بمدینه و جهاد کند با مشرکان پس ما بطریقه آن حضرتیم و پنهان میکنیم تا خدا رخصت دهد ما را که ظاهر گردانیم دین او را بشمشیر و دعوت کنیم مردم را بسوی او پس شمشیر بزنیم در آخر کار چنانچه حضرت رسول شمشیر زد در اول امر

فصل بیست و یکم در تفسیر صافون و مسبحون و صاحب مقام

معلوم و حمله عرش و سفرة کرام برره بائمه علیهم السلام حق تعالی میفرماید در شان ملائکه و ما منّا الّا له مقام معلوم و انّا لنحن الصّافون و انّا لنحن المسبّحون مفسران گفته اند که بعضی ملائکه گویند که نیست از ما هیچکس مگر آنکه از برای او جائی هست دانسته شده و بدرستیکه مائیم صف کشندگان و بدرستیکه مائیم تسبیح کنندگان علی بن ابراهیم و ابن شهرآشوب و فرات بسندهای معتبر از حضرت صادقؑ روایت کرده اند و ما منّا الّا له مقام معلوم در شان امامان و اوصیا از آل محمد علیهم السلام نازل شده است و ایضا در تفسیر علی بن ابراهیم بسند معتبر دیگر از آن حضرت روایت کرده است که فرمود مائیم درخت پیغمبری و معدن رسالت و محل آمدن و رفتن ملائکه و مائیم عهد خدا یعنی امام ما را عهد گرفته است از مردم و مائیم امان خدا

و مائیم مودت خدا یعنی محبت ما محبت خداست و مائیم حجت خدا بودیم نوری چند صف کشیده در دور عرش خدا تنزیه میکردیم و تسبیح مینمودیم
خدا را پس اهل آسمان بسبب تسبیح ما تسبیح میگفتند تا آنکه فرود آمدیم بسوی زمین پس تسبیح و تنزیه کردیم خدا را پس اهل زمین به تنزیه ما تنزیه کردند خدا را و مائیم
صافون و مائیم مسبحون که خدا فرموده است پس هر که وفا کند بعهد ما پس بتحقیق که وفا کرده است بعهد خدا و هر که بشکند عهد ما را عهد خدا را شکسته است
و ابن بابویه بسند معتبر از حضرت امیر المومنین علیه السلام روایت کرده است که در بعضی از خطبه‌ها فرمود و مائیم آل محمد نورهای چند در دور عرش
خدا ما را امر کرد که او را تسبیح بگوئیم پس تسبیح گفتیم و فرشتگان به تسبیح ما تسبیح گفتند پس ما را بزمین فرستاد و امر کرد به تسبیح پس تسبیح گفتند اهل زمین بتسبیح ما
پس مائیم صافون و مائیم مسبحون و ایضاً روایت کرده است که از ابن عباس پرسیدند از تفسیر این آیه وَاِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ
ابن عباس گفت که در خدمت حضرت رسول بودیم حضرت امیر المومنین آمد پس چون نظر حضرت رسول بر او افتاد تبسم کرد در روی او و فرمود که مرحبا
بکسیکه خلق کرده او را خدا پیش از آدم بچهل هزار سال ابن عباس گفت من گفتم یا رسول الله آیا فرزند پیش از پدر بود گفت بلی مرا و علی را خلق کرد
پیش از خلق جمیع انبیا پس بعد از آن خلق کرد جمیع چیزها را و همه تاریک بودند و نور ایشان از نور من و علی بود پس ما را در جانب عرش جا داد پس
خلق کرد ملائکه را پس تسبیح و تنزیه کردیم خدا را پس تسبیح کردند ملائکه و ما تهلیل کردیم خدا را و بیگانگی یاد کردیم خدا را پس تهلیل کردند ملائکه و ما تکبیر کردیم
خدا را پس ملائکه تکبیر خدا کردند و اینها همه از تعلیم من و علی بود و در علم سابق الهی که داخل جهنم نشود دوست من و علی و داخل بهشت نشود دشمن من
و علی و بدرستیکه حق تعالی خلق کرد ملکی چند را که در دستهای ایشان بود ابریقهای نقره مملو از آب زندگانی از جنت فردوس پس هیچ شیعه از
شیعیان علی نیست مگر آنکه پدر و مادرش پاکیزه اند و پرهیزگاراند و برگزیده و ایمان آورنده بخدا پس چون اراده کند یکی از آنها که جماع کند
با اهل خود می آید ملکی از آن ملائکه و در دست ایشان است ابریقهای آب بهشت پس بریزد از آن آب قطره که از آن آب می آشامد پس بآن آب
ایمان در دل او میروید چنانچه زراعت میروید پس ایشان بر بینه و برهان اند از جانب پروردگار ایشان و از جانب پیغمبر ایشان و از جانب وصی او
علی بن ابیطالب ع و از جانب دختر من فاطمه زهرا پس امام حسن پس امام حسین پس امامان از فرزندان حسین پس گفتیم یا رسول الله کیستند امامان
فرمود یازده نفر اند از فرزندان علی از نسل حسین صلوات الله علیهم پس حضرت رسول فرمود که حمد میکنیم خداوندی را که محبت علی و ایمان باو را
سبب گردانید یعنی سبب دخول بهشت و خلاص از جهنم و علی بن ابراهیم روایت کرده است که ابوبصیر از حضرت صادق ع پرسید که ملائکه
بیشتر اند یا فرزندان حضرت آدم حضرت فرمود بحق آن خداوندیکه جان من در دست قدرت اوست که ملائکه خدا در آسمانها بیشتر اند از عدد
ذرات خاک در زمین و نیست در آسمان بقدر جای پائی مگر آنکه در آن ملکی هست که خدا را تسبیح و تنزیه میکند و نیست در زمین درختی و نه کلوخی
مگر آنکه در آن ملکی هست که موکل است بر آن و هر روز احوال و اعمال او را بخدا عرض میکنند با آنکه خدا داناتر است باحوال آنها از آن ملک و
هیچ ملکی نیست مگر آنکه تقرب میجوید هر روز بسوی خدا بولایت و محبت ما اهلبیت و طلب آمرزش میکند برای دوستان ما و لعنت میکند دشمنان
ما را و از خدا سوال میکنند که بفرستد بر ایشان عذاب را فرستادنی پس فرمود در تفسیر قول حق تعالی وَالَّذِیْنَ یَحْمِلُوْنَ الْعَرْشَ یعنی آنانکه
بر میدارند عرش خدا را او و اوصیای او بعد از او که حاملان علم خدا اند یعنی مراد از عرش علم است وَمَنْ حَوْلَهٗ یعنی آنانکه در دور عرش اند فرمود که
یعنی ملائکه که بر دور عرش اند یُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَیُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَیَسْتَغْفِرُوْنَ لِلَّذِیْنَ اٰمَنُوْا یعنی تنزیه میکنند با حمد پروردگار خود
و ایمان می آورند بخدا و طلب آمرزش میکنند از برای آنها که ایمان آورده اند فرمود که شیعه آل محمد اند رَبَّنَا وَسِعْتَ کُلَّ شَیْءٍ رَّحْمَةً وَّعِلْمًا
ای پروردگار ما فرا گرفته هر چیز را از جهت رحمت و علم یعنی رحمت تو بهر کس و بهر چیز رسیده و علم تو بهمه چیز احاطه کرده است فَاغْفِرْ لِلَّذِیْنَ تَابُوْا

یعنی پس بیامرز آن جماعتی را که توبه کرده اند از ولایت و محبت ابوبکر و عمر و بنو امیه و اتبعوا سبیلک و پیروی کرده اند راه ترا فرمود که مراد
از راه خدا ولایت و اعتقاد بولایت و امامت ولی خدا علی بن ابیطالب علیه السلام است وقهم عذاب الجحیم ربنا وادخلهم جنات
عدن التی وعدتهم ومن صلح من آبائهم وازواجهم وذریاتهم انک انت العزیز الحکیم یعنی و نگاه دار ایشانرا از عذاب جهنم ای پروردگار
و داخل کن ایشانرا در باغهای بهشت که همیشه در آنجا باشند و هر که از ایشان شایسته باشد از پدران ایشان و زنان ایشان و فرزندان ایشان
بدرستیکه تو غالب و حکیمی فرمود که مراد شایسته آنهااند که ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام را داشته باشند و از شیعیان او باشند
وقهم السیئات ومن تق السیئات یومئذ فقد رحمته وذلک هو الفوز العظیم و نگاه دار ایشان را از عقوبتها و جزای گناهان در روز جزا
و هر که را نگاه داری از عقوبتها در آن روز فرمود یعنی در قیامت پس بدرستیکه رحم کرده او را و این فیروزی بزرگ است فرمود فیروزی از برای
کسی است که نجات یابد از ولایت و محبت ابوبکر و عمر پس حقتعالی فرمود ان الذین کفروا یعنی بدرستیکه آنانکه کافر شدند فرمود که یعنی بنی امیه
ینادون لمقت الله اکبر من مقتکم انفسکم اذ تدعون الی الایمان فتکفرون یعنی ندا کنند ایشانرا در قیامت که هر آینه
دشمنی خدا بزرگتر است از دشمنی شما مر نفسهای خود را در وقتیکه میخواندند شما را بسوی ایمان پس کافر میشدید بدان فرمود که یعنی میخواندند شما را
بسوی ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام و ایضا ابن ماهیار نیز بسند معتبر از حضرت باقر روایت کرده است که الذین امنوا مراد شیعه
محمد و آل محمد است للذین تابوا مراد آنهااند که توبه کنند از ولایت ابوبکر و عمر و عثمان و بنی امیه ان الذین کفروا یعنی بنی امیه است
و مراد از ایمان ولایت علی است و کلینی از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که خدا را ملکی چند هست که میریزند
گناهان را از پشتهای شیعیان چنانچه باد برگ را از درخت میریزد در فصل ریختن آن و اینست معنی قول حق تعالی یسبحون
بحمد ربهم ویستغفرون للذین آمنوا والله که اراده نکرده است خدا غیر شما را و ابن ماهیار این مضمون را
بسندهای بسیار در عیون از حضرت امام رضا روایت کرده است که مراد از الذین آمنوا در این آیه آنهااند که ایمان آورده اند
بولایت ما و فرمود که فرشتگان خادمان ما و خادمان شیعیان مااند و ابن ماهیار از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که الذین یحملون العرش
مراد هشت نفر اند محمد و علی و حسن و حسین و ابراهیم و اسمعیل و موسی و عیسی صلوات الله علیهم اجمعین و ابن بابویه در عقاید گفته است که عرش
الهی را هشت کس بر میدارند چهار نفر از پیشینیان و چهار نفر از پسینیان چهار نفر پیشینیان نوح و ابراهیم و موسی و عیسی و چهار نفر از پسینیان
محمد و علی و حسن و حسین صلوات الله علیهم و گفته است که چنین رسیده است از ائمه تا بسندهای صحیح و ابن ماهیار بسندهای معتبر از حضرت
امیر المؤمنین روایت کرده است که فرمود فضل من از آسمان نازل شد بر رسول در این آیه ویستغفرون للذین آمنوا و نیز این آیه در وقتی
نازل شد که در آن روز در زمین مؤمن نبود بغیر حضرت رسول و من و بسند معتبر از حضرت باقر روایت کرده است که حضرت امیر فرمود که
هفت سال و چند ماه ملائکه استغفار نمیکردند مگر برای رسول خدا و برای من و در شأن ما نازل شده است این آیات الذین یحملون
العرش تا انت العزیز الحکیم و بروایت دیگر از حضرت رسول روایت کرده است که بتحقیق صلوات فرستادند خدا و ملائکه بر من
و علی چندین سال زیرا که با ما نماز کردیم و احدی غیر ما نماز نمیکرد و بچند سند دیگر روایت کرده است که حضرت صادق فرمود که بخدا سوگند میکنم
که استغفار ملائکه از برای شماست یعنی شیعیان نه سائر خلق و حقتعالی در فضل قرآن مجید میفرماید انها تذکرة فمن شاء ذکره فی
صحف مکرمة مرفوعة مطهرة بایدی سفرة کرام بررة یعنی بدرستیکه قرآن پندیست مردمان را پس هر که خواهد پند گیرد از این قرآن

در جمیع تنها گرامی داشته شده و بلند مرتبه و پاکیزه است بدانکه بعضی گفته‌اند که از ملائکه یا پیغمبران و اوصیای ایشان که عزیز و گرامی اند نزد خدا و نیکوکاران اند و در احادیث معتبره منقول است که مراد از مقربان ائمه علیهم السلام اند و فرموده است ان الذین عند ربک لا یستکبرون عن عبادته ویسبحونه وله یسجدون یعنی بدرستیکه آنها که نزد پروردگار تو اند تکبر نمیکنند از عبادت خدا و تنزیه میکنند او را و برای او سجده میکنند مشهور میان مفسران آنست که مراد ملائکه اند و در احادیث وارد شده است که مراد پیغمبران و رسولان و ائمه اند صلوات الله علیهم و بعید نیست زیرا که بودن ملائکه نزد خدا بحسب معنوی است بلکه مراد قرب معنوی است و آن در انبیا و ائمه علیهم السلام بیشتر است و ایضا حق تعالی فرموده است وقالوا اتخذ الرحمن ولدا یعنی گفتند کافران فرا گرفته است خدا فرزندی سبحانه و خدا منزه است از آنکه فرزندی داشته باشد بل عباد مکرمون بلکه بنده چند اند گرامی نزد خدا لا یسبقونه بالقول پیشی نمیگیرند نزد خدا بگفتار تا خدا چیزی نفرماید نمیگویند وهم بامره یعملون و ایشان بفرمان او میکنند یعلم ما بین ایدیهم وما خلفهم میداند خدا آنچه در پیش روی ایشان است و آنچه در پشت ایشانست ولا یشفعون الا لمن ارتضی وهم من خشیته مشفقون و شفاعت نمیکنند مگر کسی را که خدا پسندد شفاعت او را و ایشان از عظمت و مهابت خدا ترسانند و ابن ماهیار و غیر او از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که چون این آیه را خواند اشاره بسینه خود فرمود و مترجم گوید که اکثر مفسران گفته اند که این آیات برد قول جماعتی نازل شده است که میگفتند که ملائکه دختران او اند پس مراد از عباد مکرمون ایشان خواهند بود و از زیارتها مانند زیارت جامعه و غیر آن و بسیاری از دعاها و احادیث معتبره دیگر ظاهر میشود که مراد ائمه معصومین علیهم السلام اند و بنا بر این دو احتمال وارد اول آنکه آیه از برای نفی قول میباشد که قائل بودند بالوهیت حضرت امیر المومنین و سائر ائمه معصومین صلوات الله علیهم یا آنکه زن و فرزند داشتند پس مراد از عباد مکرمون آنها اند که ایشان را گمان میکردند که خدای رحمان اند دوم آنکه آیه برد قول جمعی باشد که ملائکه را فرزندان خدا دانند پس تنزیه نمود و فرمود که بلکه خدا را بندگان گرامی هست که برمیگزیند ایشان را و خلیفه خود میگرداند و این معنی باعث نسب فرزندی نمیشود و بنا بر این ممکن است که مراد خصوص ائمه باشد یا اعم از ایشان و سائر مقربان از ملائکه و انبیا و اوصیا علیهم السلام بوده باشند فصل بیست و دوم در تاویل اهل رضوان و درجات بائمه علیهم السلام و اهل سخط و عقوبت و اعدای ایشان و در آن چند آیه است آیه اول افمن اتبع رضوان الله کمن باء بسخط من الله ومأواه جهنم وبئس المصیر هم درجات عند الله والله بصیر بما یعملون یعنی آیا کسیکه پیروی کند خوشنودی خدا را مانند کسی است که برگشت با غضبی از خدا و آرامگاه او جهنم است و بد محل بازگشتی است جهنم از برای ایشان صاحب درجه‌ها اند نزد خدا و خدا بیناست بآنچه ایشان میکنند و کلینی و ابن شهرآشوب و عیاشی از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده اند که آنها که متابعت رضای خدا کردند ائمه علیهم السلام اند بخدا قسم که ایشان اند درجات از برای مومنان و بولایت و دوستی و شناختن ایشان ما را مضاعف میگرداند خدا برای ایشان ثواب عملهای ایشان را در دنیا و عقبی و بروایت عیاشی فرمود که بخدا سوگند که آنها که بغضب خدا برگشته اند آنها اند که حق علی بن ابیطالب علیه السلام و حق ما اهلبیت را انکار کرده اند و باین سبب مستحق سخط و غضب الهی شده اند و از حضرت امام رضا روایت کرده است که درجات مومنان که بلند میکند ما بین هر دو درجه با درجه دیگر بقدر ما بین آسمان و زمین است آیه دوم ذلک بانهم اتبعوا ما اسخط الله وکرهوا رضوانه فاحبط اعمالهم یعنی آنکه در وقت مردن ملائکه برو و پشت ایشان میزنند بسبب آنست که ایشان متابعت و پیروی کردند چیزی را که خدا را بخشم آورده و کراهت داشتند از چیزی که سبب خوشنودی خدا گردد پس باطل گردانید خدا ثواب عملهای ایشان را ابن ماهیار از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است در تفسیر کرهوا رضوانه یعنی کراهت داشتند علی و ولایت او را و علی مرضی و پسندیده خداست و پسندیده رسول او و امر کرد خدا بولایت او در روز

و در حنین و در بطن نخله و در روز ترویه نازل شد در شان آنحضرت بست و دو آیه در سه عمره که منع کردند حضرت رسول را از داخل شدن مسجد الحرام
در حدیبیه و در جحفه و در غدیر خم و علی بن ابراهیم روایت کرده است در تفسیر این آیه که متابعت چیزی که خدا را بخشم آورد ولایت و دوستی ابوبکر
و عمر ست و جمیع آنها که ستم کردند بر حضرت امیر المؤمنین پس خدا حبط کرد و باطل گردانید ثواب هر عمل خیری را که کرده بودند آیه سوم یا ایتها
النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة مرضیة فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی یعنی ای نفس آرمیده بیا و خدا
بازگرد بسوی پروردگار خود راضی و خوشنود و ثواب خدا پسندیده نزد خدا پس داخل شو در میان بندگان شایسته من و داخل شو در بهشت
من و ابن ماهیار روایت کرده است از حضرت صادق که این آیه در شان حضرت امام حسین نازل شده است و ایضا از آنحضرت روایت
کرده که بخوانید سوره فجر را در نمازهای واجب خود و نمازهای سنت خود که آن سوره امام حسین ست و رغبت کنید در خواندن آن تا خدا رحمت کند
شما را ابو اسامه گفت چگونه این سوره مخصوص آنحضرت شده است حضرت فرمود مگر نشنیده این آیه را که یا ایتها النفس المطمئنة تا آخر آیه
و مراد آنحضرت ست و اوست صاحب نفس مطمئنه تا آخر آیه و مراد آنحضرت ست و اوست صاحب نفس مطمئنه که راضی بود بر قضای خدا و
پسندیده بود نزد او و اصحاب او از آل محمد اند و خدا از ایشان راضی ست و این سوره در شان حضرت امام حسین و شیعیان آل محمد صلوات الله
علیهم نازل شده است و مخصوص ایشان ست پس هر که مداومت کند بر خواندن این سوره در بهشت با آن حضرت باشد در درجه او و خدا
عزیز و حکیم ست و ایضا کلینی و ابن ماهیار از سدیر صیرفی روایت کرده اند که بحضرت صادق عرض کرد که فدای تو شوم ای فرزند رسول خدا
آیا اکراه میدارد مومن را بر قبض روح او فرمود نه والله چون ملک الموت نزد او آید برای قبض روح او جزع میکند و میترسد پس میگوید با او
ملک موت که ای دوست خدا جزع مکن سوگند یاد میکنم بآن خداوندی که محمد را بحق فرستاده است که من با تو نیکوکارتر و مهربان ترم از پدر
مهربان اگر نزد تو بود دیده های خود را بگشا و نظر کن پس متمثل میشود برای او حضرت رسول و امیر المؤمنین و فاطمه و حسن و حسین و سایر ائمه صلوات الله
علیهم پس ملک الموت میگوید اینها رفیقان تو اند پس میگشاید دیده خود را و ایشان را مشاهده مینماید پس ندا میکند روح او را منادی از جانب
رب العزت میگوید ای نفس مطمئنه آرمیده بسوی محمد و اهلبیت او برگرد بسوی پروردگار خود راضی بولایت ایشان پسندیده بثواب
پس داخل شو در زمره بندگان خاص من یعنی محمد و علی و اهلبیت او و داخل شو در بهشت من پس در آن وقت هیچ چیز نزد او دوست تر نیست مگر
آنکه روحش کشیده شود و بایشان ملحق گردد آیه چهارم لقد رضی الله عن المؤمنین اذ یبایعونک تحت الشجرة یعنی بتحقیق که راضی شد
خدا از مومنان در وقتیکه بیعت کردند با تو در زیر درخت ابن ماهیار روایت کرده است که جابر از حضرت باقر سوال کرد که آن جماعت که آن وقت
بیعت کردند چند نفر بودند فرمود که هزار و دویست نفر بودند پرسید که آیا علی در میان ایشان بود یا نه فرمود که بلی سید ایشان و اشرف ایشان بود
مترجم گوید که این آیه اشاره است به بیعت رضوان که در عمره حدیبیه واقع شد و حضرت رسول بقصد عمره رفته بود و کفار قریش مانع شدند
حضرت را از داخل شدن مکه و حضرت رسول عثمان را برسالت نزد ایشان فرستاد و مذکور شد که ایشان او را حبس کردند حضرت اصحاب
خود را در زیر درخت خاری یا درخت سدری جمع کرد و از ایشان بیعت گرفت که با کافران قریش جنگ کنند و نگریزند پس این آیه نازل شد
و چون فرمود که راضی شد خدا از مومنان منافقان بیرون رفتند پس ابوبکر و عمر و اشباه ایشان در اینجا داخل نیستند و ایضا در همین سوره فرموده
است فمن نکث فانما ینکث علی نفسه ومن اوفی بما عاهد علیه الله فسوف یؤتیه اجرا عظیما یعنی هر که بیعت را بشکند
پس نمیرسد ضرر آن مگر بخودش و هر که وفا کند بعهدی که با خدا کرده است پس زود میدهد خدا او را اجر عظیمی و علی بن ابراهیم گفته است

که این آیه بعد از آیهٔ لقد رضی الله نازل شده است پس خوشنودی خدا از ایشان مشروط است بآنکه پیمان را نشکنند پس آنها که پیمان را شکستند
و حق اهلبیت را غصب کردند و بیعت روز غدیر را شکستند و انکار نص رسول نمودند کافر شدند در آیهٔ رضوان داخل نیستند و بعضی ازین سخنان
در مجلد بعد ازین انشاء الله بیان خواهد شد و تفصیل این قصه در جلد دوم گذشت **فصل بیست و سوم** در آنکه ناس اهلبیت علیهم السلام
و شبیه بناس شیعیان ایشان اند و غیر ایشان نسناس اند کلینی و فرات بن ابراهیم بسندهای معتبر از حضرت امام زین العابدین ع
و حضرت صادق ع روایت کرده اند که مردی بر خاست و در خدمت حضرت امیر المؤمنین ع ایستاد و گفت اگر تو عالمی مرا خبر ده از ناس و اشباه
ناس و نسناس حضرت خطاب نمود بحضرت امام حسین ع که جواب بگو این مرد را حضرت فرمود که مراد از ناس حضرت رسول ص است و ما از ان
حضرتیم و داخلیم در ناس چنانکه حق تعالی به پیغمبر باید ثم افیضوا من حیث افاض الناس یعنی پس بار کنید و بسرعت روانه شوید از انجا که مردم
بار میکنند فرمود که پس رسول بار کرد و روانه شد از عرفات با مردم پس مراد از ناس درینجا آنحضرت است و ما از ان حضرتیم و در حکم ایم
و اشباه ناس شیعیان ما یند و ایشان از مایند و بما شبیه اند و ازین جهت ابراهیم گفت فمن تبعنی فانه منی یعنی پس هر که متابعت کند مرا پس او
از منست و اما نسناس پس این سواد اعظم است اشاره نمود بدست خود بسوی سنیان پس این آیه را خواند ان هم الا کالانعام بل هم اضل سبیلا یعنی نیستند
ایشان که چهارپایان بلکه ایشان گمراه ترند از آنها مؤلف گوید که مفسران خلاف کرده اند در تفسیر قول حق تعالی ثم افیضوا من حیث افاض الناس
اکثر گفته اند که قریش بعرفات نمیرفتند و در حج و مشعر الحرام توقف میکردند یا بمنی بر میگشتند و میگفتند ما اهل حرم خدائیم و مانند سایر مردم نیستیم و از حرم بدر
نمیرویم سایر مردم باید بعرفات بروند چون حضرت رسول در مشعر توقف نمود و روانه عرفات شد بر قریش گران آمد پس خدا این آیه را فرستاد و بعضی گفته اند که مراد از
ناس ابراهیم و اسمعیل و اسحق و سایر پیغمبرانست و اولی آنست که حضرت فرمود و این تفسیر نزدیک است که خطاب با قریش باشد یعنی روید بعرفات با حضرت
رسول و از انجا با آنحضرت بار کنید و متوجه مشعر شوید پس پیغمبر را خدا ناس گفته و اهلبیت آنحضرت نیز مراد اند و داخل اند در ناس پس انسان
حقیقی که بکمال علم و خلق و کمالات ممتاز اند از سایر حیوانات ایشان اند و شیعیان ایشان فی الجمله خود را بایشان شبیه کرده اند و سایر مردم انسان اند
و نه شبیه بانسان بلکه حیوان اند در صورت شبیه بانسان و در کمالات علمی و عملی اند مانند نسناس که حیوانی است شبیه بانسان و در نسناس خلافست
بعضی گفته اند یاجوج و ماجوج اند و بعضی گفته اند که خلقی بصورت انسان و از فرزندان آدم نیستند و سنیان روایت کرده اند که قبیله از عاد
نافرمانی پیغمبر خود کردند و خدا ایشان را مسخ کرد و نسناس شدند هر یک یک دست و یک پا دارند از یک جانب و مانند چهارپایان در زمین چرا میکنند
و در بعضی از اخبار تفسیر انسان در بعضی از آیات امیر المؤمنین علیه السلام وارد شده چنانچه حق تعالی میفرماید اذا زلزلت الارض زلزالها
و اخرجت الارض اثقالها و قال الانسان ما لها یومئذ تحدث اخبارها بان ربک اوحی لها یعنی چون بزلزله در آورده شود زمین زلزله که در ان مقدر
شده که زلزله قیامت باشد یا آنکه جمیع زمین بلرزد و بیرون افکند زمین بارهای گران خود را یعنی مردگان که در ان مدفون شده اند و گنجها که در ان
پنهان کرده اند و گوید انسان که چه شد زمین را که چنین میلرزد در ان روز گویا شود زمین خبرهای خود را یعنی خبر آید که هر کس چه کرده است بر روی زمین
از نیک و بد و بدانکه پروردگار تو وحی کرده است بسوی زمین آن خبرها را و در احادیث معتبره وارد شده است که مراد از انسان درین آیه حضرت
امیر المؤمنین علیه السلام است که در قیامت از زمین سوال میکند و زمین خبرهای خود را باو میگوید بوحی و الهام خدا چنانچه ابن بابویه بسند معتبر
روایت کرده است که مردم را زلزله عظیمی شد در مدینه در زمان خلافت ابوبکر و مردم پناه بردند بسوی ابوبکر و عمر دیدند که آنها نیز بسیار ترسیده اند
بجانب خانهٔ حضرت امیر المؤمنین ع میروند مردم نیز همراه ایشان رفتند چون بدر خانهٔ آنحضرت رسیدند دیدند که آنحضرت از خانه بیرون آمده

در نهایت اطمینان و بیرون آمد بزان واقعه هائله پس از عقب آنحضرت روانه شدند تا از مدینه بیرون رفت و بتلی رسید پس بر تل بالا رفت و بر روی
آن نشست و صحابه بر دور آن نشستند و میدیدند که دیوارهای مدینه حرکت میکند و پیش می آید و پس میرود و حضرت بایشان گفت گویا ترسیده اید ازین حالت
که مشاهده مینمائید گفتند چگونه نترسیم هرگز چنین حالتی ندیده ایم پس لبهای مبارک خود را حرکت داد و دعائی خواند و دست شریف خود را بر زمین نهاد و گفت
چه میشود ترا ساکن شو پس در همان ساعت زلزله ساکن شد باذن خدا پس تعجب کردند صحابه ازین حالت زیاده از تعجبی که در هنگام بیرون آمدن حضرت
کردند که پروا نکرد و با اطمینان بیرون آمد حضرت فرمود که تعجب کردید از آنچه از من مشاهده نمودید گفتند بلی فرمود منم انسان که خدا فرموده است قال
الانسان مالها و منم در قیامت از زمین سوال خواهم کرد و او خبرهای خود را بمن عرض خواهد کرد و بروایت کلینی فرمود که اگر زلزله قیامت
می بود جواب من میگفت فصل بیست و چهارم در تاویل بحر و لؤلؤ و مرجان بائمه علیهم السلام حق تعالی میفرماید مرج البحرین یلتقیان بینهما
برزخ لا یبغیان فبای آلاء ربکما تکذبان یخرج منهما اللؤلؤ والمرجان یعنی سر داد دو دریا را که ملاقات کردند با یکدیگر و میان
ایشان فاصله قرار داد که بر یکدیگر زیادتی نکنند پس بکدام یک از نعمتهای پروردگار خود تکذیب میکنید ای گروه جنیان و آدمیان بیرون
می آید ازین دو دریا مروارید بزرگ و مروارید کوچک یا مرجان سرخ بدانکه اکثر مفسران گفته اند که مراد دریای شور و دریای
شیرین است که شیرین در شور داخل میشود و بقدرت الهی بیکدیگر مخلوط نمیشوند و در محل اجتماع آنها مروارید بعمل می آید و بعضی گفته اند که دریای
آسمان و دریای زمین است که چون باران نیسان بدریای بارد صدفها دهان میگشایند و مروارید از آن بهم میرسد و بعضی گفته اند دریای فارس
و دریای روم است و در تاویل این آیات احادیث بسیار وارد شده از طرق عامه و خاصه چنانچه ثعلبی از مفسران معتبران عامه روایت
کرده است از سفیان ثوری و ابن جبیر که دو دریا علی و فاطمه علیهما السلام اند و برزخ محمد است و لؤلؤ و مرجان حسن و حسین صلوات الله
علیهما اند که حسن را تشبیه بمروارید بزرگ کرده اند و حسین را بمروارید کوچک یا بمرجان باعتبار سرخی مناسب شهادت آن حضرت است
و شیخ طبرسی نیز این حدیث را از سلمان فارسی و سعید بن جبیر و سفیان روایت کرده است و ابن ماهیار نیز همین روایت را از ابن
عباس نقل کرده است و ایضا بسندهای بسیار روایت کرده است از طریق مخالفان از ابو سعید خدری و بطرق شیعه از حضرت صادق
روایت کرده است که دو دریا علی و فاطمه اند یعنی علی بر فاطمه و فاطمه بر علی زیادتی نمیکنند و از ایشان بیرون می آید حسن و حسین علیهما السلام
مؤلف گوید که بنابراین احادیث که حضرت رسول مذکور نیست ممکن است که مراد از برزخ عصمت آن دو بزرگوار باشد که مانع است از بغی
هریک از دیگری و ابن ماهیار بسند مخالفان از ابوذر روایت کرده است که بحرین علی و فاطمه اند و لؤلؤ و مرجان حسن و حسین اند پس که دیده است
مثل این چهار کس را دوست نمیدارد ایشان را مگر مومنی و دشمن نمیدارد ایشان را مگر کافری پس مومن باشید بمحبت اهلبیت و کافر مباشید
بدشمنی ایشان که در اندازند شما را در جهنم و ابن بابویه در خصال از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است در تفسیر این آیه که یعنی علی و
فاطمه دو دریای عمیق اند از علم که هیچ یک بر دیگری زیادتی نمیکنند و لؤلؤ و مرجان حسن و حسین علیهما السلام اند و ابن شهرآشوب از
ابن عباس روایت کرده است که حضرت فاطمه روزی گریه کرد نزد حضرت رسول از گرسنگی و برهنگی حضرت فرمود که قانع شو ای فاطمه
بشوهر خود که او سید و بزرگ است و بهترین خلائق است در دنیا و آخرت پس خدا این آیات را فرستاد مرج البحرین یلتقیان
منم خداوند که دو دریا را فرستادم علی بن ابیطالب علیه السلام دریای علم است و فاطمه دریای پیغمبری که بیکدیگر متصل شدند
و من ایشان را بیکدیگر متصل گردانیدم بینهما برزخ یعنی میان ایشان مانعی هست که حضرت رسول است که منع میکند

علی را از آنکه دلگیر باشد از تنگ دستی دنیا و منع میکنند فاطمه را از آنکه درین باب با علی منازعه نماید پس بکدام یک از نعمتهای پروردگار
ای گروه جن و انس تکذیب میکنید بولایت امیر المومنین یا بمحبت فاطمه زهرا علیها السلام که هر دو نعمت بزرگ خدا اند بر شما پس لولو
امام حسن ست و مرجان امام حسین زیرا که لولو مروارید بزرگ ست و مرجان مروارید کوچک ست **فصل بیست و پنجم** در تاویل ماء معین
و بئر معطله و قصر مشید و سحاب و مطر و ظل و فواکه و سایر منافع ظاهره ست بائمه علیهم السلام و علوم و برکات ایشان و آیات درین باب بسیارست
آیه اول قل ارایتم ان اصبح ماؤکم غورا فمن یاتیکم بماء معین یعنی بگو یا محمد بقوم خود که خبر دهید مرا که اگر گردد آب شما
فرو رفته در زمین پس کیست که بیاورد برای شما آب جاری ظاهر بر روی زمین علی بن ابراهیم روایت کرده است که مراد انست
که اگر امام شما غائب گردد کیست که امامی مانند او بیاورد برای شما و از حضرت امام رضا روایت کرده است که در تاویل این آیه فرمود که آب شما
درگاههای شما اند بسوی خدا و ائمه درهای خدا اند بسوی شما که خدا گشوده میان خود و میان خلق خود و آب جاری کنایه است از علم امام
و در کتاب غیبت شیخ طوسی از حضرت امام موسی روایت کرده است که در تاویل این آیه فرمود که یعنی اگر امام خود را نیابید و غائب گردد و او را
نه بینید چه خواهید کرد و ابن ماهیار از حضرت صادق روایت کرده است که یعنی اگر غائب گردد امام شما بسبب بدیهای اعمال شما کی برای شما
امام تازه خواهد آورد و بدین مضمون احادیث بسیار است و آب را کنایه از علم گردانیده اند چنانکه آب باعث حیات بدنست همچنین علمی که از ائمه
علیهم السلام بشیعیان رسیده باعث حیات روح ایشانست که این اولی ست بمنت گذاشتن زیرا که آب سبب حیات چند روزه دنیاست
و علم موجب حیات ابدی آخرت ست و این بطن آیه ست و منافات با ظاهر آیه ندارد و هر دو مراد ست و قرآن مجید را هفت بطن بلکه هفتاد
بطن میباشد آیه دوم وان لو استقاموا علی الطریقة لاسقیناهم ماء غدقا یعنی و اینکه اگر مستقیم باشند براه حق و نگردند از آن بسوی راههای
باطل هر آینه می آشامانیم بایشان آبهای بسیار و در کافی و مناقب از حضرت امام محمد تقی روایت کرده است که یعنی اگر بر راه ولایت و محبت
و اعتقاد امامت علی بن ابیطالب و اوصیای او مستقیم باشند می آشامانیم بدلهای ایشان زلال ایمان را و این نیز بطن آیه است بوجهی
که مذکور شد آیه سوم وکاین من قریة اهلکناها فهی خاویة علی عروشها و بئر معطلة و قصر مشید یعنی پس بسی از شهرها که هلاک کردیم
اهل آنرا پس خالی گردید آنها از اهلش و دیوارهای آنها بر سقفهای آنها فرود آمد و بسی چاه که معطل گردید بهلاک شدن اهل آنها و چه
بسیار کوشکهای محکم بلند که بی صاحب خراب ماند اکثر مفسران گفته اند که مراد از بئر معطله چاهی ست که در دامن کوهی واقع ست
در حضرموت پس مراد از قصر قصریست که بر قلهٔ آن کوه واقع ست و بر آن چاه مشرف است و اینها را قوم حنظله بن صفوان که از بقایای قوم
حضرت صالح بودند احداث کرده بودند چون حنظله پیغمبر خود را کشتند خدا ایشان را هلاک کرد و آن چاه و قصر معطل و بی‌ثمر ماندند و ابن بابویه
بسندهای معتبر از حضرت صادق روایت کرده است که چاه معطل امام خاموش ست که غصب حق او کرده اند و او از ترس مخالفان اظهار
امامت نمیتواند کرد و هر که خواهد از آن چشمهٔ حکمت منتفع میتواند شد و قصر محکم امام سخن گوست که بی تقیه و خوف میتواند گفت و دعوای امامت علانیه
میتواند کرد و غالب آنست که امام صامت را اطلاق میکنند بر امامی که هنوز نوبت امامت باو نرسیده باشد و امام ناطق بر کسیکه امام
شده باشد و ایضاً بسند دیگر روایت کرده است که قصر مشید محکم حضرت امیر المومنین ست و بئر معطله حضرت فاطمه و امامان از فرزندان او
که معطل اند از ملک و پادشاهی و حق ایشان را غصب کرده اند و در شرح المناقب از حضرت رسول منقول ست که قصر مشید و بئر معطله هر دو کنایه
از حضرت امیر المومنین علیه السلام ست مترجم گوید بنابراین تاویلات که درین اخبار وارد شده است ممکن ست که مراد از هلاک قریه هلاک معنوی

ایشان بوده باشد یعنی ضلالت و گمراهی ایشان که منتفع نمیگردند بامام صامتی و نه بامام ناطقی و این تاویلات نیز مبنی ست برانچه سابقاً مذکور شد از تشبیه حیات معنوی بحیات صوری و تشبیه انتفاعات روحانیه بانتفاعات جسمانیه و در کتاب بحار تحقیق این مراتب شده و این کتاب گنجایش ذکر آنها ندارد آیهٔ چهارم والبلد الطیب یخرج نباته باذن ربه والذی خبث لا یخرج الا نکدا یعنی شهری که خاکش پاکیزه و نیکوست بیرون می آید گیاه ازان باذن و تقدیر قدرت پروردگار آن یعنی نیکو می آید باسانی بدون تعب و مشقتی و آن شهری که زمین آن خبیث و شوره زار و سنگستان ست بیرون نمی آید گیاه آن مگر اندکی علی بن ابراهیم روایت کرده است که بلد طیب مثلی ست برای ائمه صلوات الله علیهم که علم ایشان حاصل میشود بالهام حق تعالی باسانی بدون تعبی و بلد خبیث مثلی ست برای دشمنان که علوم ایشان خبیث و باطل ست و اگر اقل علمی که از ایشان بخلق برسد بهره ازان نمی برند و شیخ طبرسی از ابن عباس روایت کرده است که این مثلی ست که حق تعالی زده است برای مومن و کافر خبر داده است که چنانچه زمین همه یکجنس ست و بعضی طیب ست و باران نرم میشود و گیاهش نیکو میشود و ریعش بسیار میگردد و بعضی شوره است که چیزی ازان نمیروید و اگر بروید چیزیست که منفعتی دران نیست همچنین دلها همه از گوشت و خون بهم میرسد و بعضی بموعظه نرم میشود و بعضی سنگین ست و قبول پند نمیکند پس هر که دلش نزد یاد خدا نرم شود خدا را برین نعمت شکر کند مترجم گوید که تاویلی که در حدیث وارد شده است میتواند بود که اشاره بطینتهای نیک و بد باشد که در احادیث وارد شده است که طینت نیکو قابل علوم و معارف و افاضات الهی ست و منشاء جمیع خیرات و نیکیها میشود و طینت بد ازان بغیر جهالت و شقاوت ثمره حاصل نمیشود و قابل افاضات سبحانی و هدایات ربانی نیست آیهٔ پنجم ان الله فالق الحب والنوی یخرج الحی من المیت و مخرج المیت من الحی یعنی بدرستیکه خدا شگافندهٔ حبه است که ازان گیاه میروید و شگافندهٔ دانه است که ازان درخت میروید بیرون می آورد زنده را از مرده مانند نطفه و بیضه از حیوانات و حبه از نبات و از حضرت صادق منقولست که حب مومن ست که خدا او را دوست میدارد و نوی کافر ست که از هر چیز دور ست و بروایت دیگر شگافتن حب آنست که علوم بسیار از ائمه اطهار علیهم السلام ظاهر میگرداند و نوی کسی ست که ازان علم دور ست و بروایت دیگر حب طینت مومن ست که محبت خود را بران انداخته است و نوی طینت کافر ست و حی از میت بیرون می آورد یعنی طینت کافر را از مومن جدا میکند و بروایت دیگر مومن را از صلب کافر بیرون می آورد و تاویل این بطون را در کتاب بحار ایراد کرده ایم آیهٔ ششم واصحاب الیمین ما اصحب الیمین فی سدر مخضود وطلح منضود وظل ممدود وماء مسکوب وفاکهة کثیرة لا مقطوعة ولا ممنوعة وفرش مرفوعة یعنی اصحاب دست راست یا اصحاب یمین و برکت در میان درختان سدر که خارشان را بریده باشند و درختان موز که میوه شان از بالا تا پائین بر روی یکدیگر بافته شده باشد و سایه کشیده باشد مانند هوای طلوع صبح تا طلوع آفتاب و آبی ریزنده از بالا بریزد و میوه های بسیار که در هیچ وقت منقطع نشود و کسی منع نکند ایشان را از چیدن آنها و فرشهای بلند شده و بر روی هم افتاده و در بصائر الدرجات از حضرت صادق روایت کرده است که اینها کنایه است از امام علیه السلام و علومی که از و بخلق میرسد مترجم گوید که این از تاویلات غریبه است و ممکن ست که مراد آن باشد که چنانست که بهشت مومنان منحصر باشد در بهشت صوری که حق تعالی در آخرت بایشان عطا میفرماید بلکه ایشان را در دنیا نیز از برکات ائمه ایشان علیهم السلام بهشتهای روحانی هست از ظل حمایت و رافت و شفاعت ایشان که بر شیعیان کشیده است و آب جاری علوم و معارف ایشانست که نفوس و ارواح ایشان بسبب آنها زنده میشوند بحیات ابدی و میوه های بسیار از انواع حکمت و معارف ایشان که هرگز منقطع نمیگردد و از شیعیان خود منع نمیکنند آنها را و فرش مرفوعة از آداب و اخلاق حسنه

ایشان که آنها مناسب میگردند و لذت میبابند یا که در آخرت نیز بالذات جسمانی لذات روحانی ایشانرا میباشد چنانچه در عین الحیوة و غیر آن تحقیق
آن کرده ام آیه هفتم تاویل آیات سورهٔ والتین ست والتین والزیتون گفته اند که حق تعالی سوگند یاد کرده است بانجیر و زیتون زیرا که انجیر میوهٔ
پاکیزه است سریع الهضم و دوائی ست کثیر النفع و زیتون میوه ایست که نان خورش ست و روغن لطیف دارد و منافع دران هست و بعضی
گفته اند اسم دو کوه ست وطور سینین یعنی کوهی که حضرت موسی دران کوه مناجات کرد با حق تعالی و هذا البلد الامین و بحق این شهر که هر که
دران داخل میشود امین ست یعنی مکه معظمه لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم یعنی بتحقیق که آفریدیم آدمی را در نیکوترین اندامی بحسب صورت
و معنی الا الذین امنوا و عملوا الصالحات مگر آنها که ایمان آورده اند و اعمال شائسته کرده اند فلهم اجر غیر ممنون پس مر ایشانراست مزدی
که هرگز منقطع نمیگردد فما یکذبک بعد بالدین پس چه چیز تکذیب میکند ترا ای پیغمبر دادن بعد ازین دلائل واضحه الیس الله باحکم الحاکمین آیا نیست خدا
حکم کننده ترین یا حکیم ترین حکم کنندگان و در تاویل این سوره احادیث غریبه وارد شده است چنانچه علی بن ابراهیم روایت کرده است
که تین حضرت رسول صلعم ست و زیتون حضرت امیر المومنین ع ست وطور سینین حسن و حسین علیهما السلام اند و مراد بانسان درین سوره
ابوبکر ست که باسفل درکات جحیم میرود و الذین امنوا مقصد اوست حضرت امیر المومنین ع فلهم اجر غیر ممنون یعنی خدا منت نمیگذارد بر ایشان
در ثوابها که بایشان عطا میکند پس خدا به پیغمبر خود خطاب کرد که پس چه چیز ترا تکذیب میکنند بدین یعنی با امیر المومنین ع و امامت او و
ابن بابویه بسند بسیار روایت کرده است که تین حسن ع ست و زیتون حسین ع ست وطور سینین علی بن ابیطالب ع ست و بلد امین
سید المرسلین ص ست زیرا که هر کس اطاعت او کند از عذاب خدا امین ست لقد خلقنا الانسان مراد ابوبکر ست که خدا پیمان گرفت
از او از برای خود به پروردگاری و از برای محمد ص به پیغمبری و از برای اوصیای او بامامت و بحسب ظاهر اقرار کرد پس چون غصب
حق آل محمد کرد بایشان کرد آنچه کرد خدا او را برگردانید بدرک اسفل جهنم والذین امنوا و عملوا الصالحات پس امیر المومنین ست و شیعیان او
فما یکذبک حضرت فرمود که آیه چنین ست افمن یکذبک بعد بالدین و مراد بدین ولایت امیر المومنین ع ست و در خصال روایت
کرده است که تین مدینه است و زیتون بیت المقدس ست وطور سینین کوفه ست و بلد امین مکه است مترجم گوید که بنا بر
این تاویلی که درین اخبار وارد شده است ممکن است بوده که استعاره کرده باشند نام تین را برای امام حسن ع زیرا که آن لذیذترین میوه هاست
و در روایت دیگر وارد شده است که از میوه های بهشت ست و منافع و فوائد بسیار دارد و چنانچه آنحضرت از میوه های بهشت متولد شده و علوم
و حکمتها که از آن حضرت بخلق میرسد باعث تغذیه و تقویت ارواح شیعیان میگردد و اسم زیتون را برای امام حسین ع استعاره کرده اند بسبب
جهات فضیلتی که دران میوه مذکور شد و از آن روغن لطیفی بهم میرسد که ظلمتها از آن بر طرف میشود و فوائد عظیمه در دفع دردهای جسمانی
بران مترتب میگردد و چنانچه آنحضرت میوهٔ دل مقربان ست و علوم آنحضرت قوت دلهای مومنان ست و از انوار امامت در
اولاد مطهرش ساری گردیده و بنور او و بنور اولاد بزرگوار او جمیع مقربان هدایت یافته اند و در تاویل آیه نور گذشت که حق تعالی
نور ایشانرا بشجرهٔ زیتونه مثل زده است و اسم طور را برای حضرت امیر المومنین ع استعاره کرده است بچندین جهت اول آنکه حق تعالی
فضیلت او و اهلبیت او را بحضرت موسی ع دران کوه وحی نموده چنانچه در اخبار بسیار وارد شده است دوم آنکه آنحضرت شبیه ست
در علو شان و ثبات در امر دین و حلم و دین بکوه ثابت چنانچه خضر در روز وفات آنحضرت خطاب کرد آنجناب را گفت کالجبل لا تحرکه
العواصف یعنی بودی مانند کوه در ثبات در امر دین که بادهای تند او را بحرکت نیاورد و همچنین تو در فتنهای عظیم از جا بدر نیامدی

و در یقین ثابت قدم بودند سوم آنکه چنانچه کوهها میخهای زمین اند که باعث عدم تزلزل و ثبات و استقرار آن میگردند همچنین آنحضرت و ائمه علیهم السلام از ذریت آنحضرت تا در زمین اند ببرکت ایشان زمین مستقر است چنانچه در احادیث بسیار وارد شده است که اگر یکساعت امام در زمین نباشد هر آینه سرنگون شود و خاصه و عامه نقل کرده اند که حضرت رسول فرمود که علی عالم زمین است و میخ زمین است که بآن ساکن میگردد چهارم آنکه آنحضرت مهبط تجلیات و انوار الهی است چنانچه طور سینین بود پنجم آنکه دو سبط بزرگوار که تین و زیتون عبارت از ایشان است از آنحضرت بهم رسیده اند چنانچه بهترین اصناف آن دو میوه از آن کوه بهم میرسد و بلد امین را کنایه از حضرت رسالت گردانیده بچندین وجه اول آنکه حضرت مکه است و شرف آن بلده طیبه بآنحضرت است دوم آنکه آنجناب نسبت بسائر انبیا مقربان مانند مکه است نسبت بسائر بلاد سوم آنکه هر که بآنحضرت و اهلبیت او ایمان بیاورد و در بیت الحرام ولایت ایشان داخل شود ایمن میگردد از ضلالت دنیا و عذاب آخرت چنانچه هر که داخل مکه شود ایمن است از مخاوف دنیا و اگر با ایمان داخل شود از مخاوف هر دو جهان ایمن میگردد و حضرت رسول فرمود که منم مدینه علم و علی دروازه آنست و تاویل سائر احادیث سابقه بآنچه گفتیم معلوم میتواند شد و اما تاویل انسان به ابو بکر ممکن است که سبب آن باشد که آیه عام باشد یا آنکه درین مقام چون اکمل افراد در شقاوت بازگشتن است باسفل سافلین جهنم او بود و باعث شقاوت سائر اشقیای این امت او گردید تخصیص باو فرمودند چنانچه الذین امنوا را تخصیص بحضرت امیر المومنین ع باین جهات فرمودند که مورد نزول آیه و اکمل افراد آن و سبب اتصاف دیگران بصفت ایمان او بود با آنکه ممکن است که در مورد خصوص هر یک مراد باشد و استثنا منقطع باشد و جمعیت الذین از برای تعظیم باشد یا باعتبار دخول سائر ائمه در آن باشد والله اعلم

فصل بیست و ششم در بیان تاویل نحل است بائمه علیهم السلام حق تعالی میفرماید واوحی ربک الی النحل یعنی وحی فرستاد پروردگار تو بسوی زنبور عسل بعضی گفته اند یعنی الهام کرد او را و بعضی گفته اند یعنی در طبیعت او این را قرار داد و برین طبع او را خلق کرد ان اتخذی من الجبال بیوتا و من الشجر و مما یعرشون یعنی آنکه بگیر از کوهها خانه ها از برای عسل و از درختها و آنچه داربست میکنند که درخت انگور باشد یا خانها که کندوها که مردم برای ایشان میسازند یا خانهای مسدس که خود بنا میکنند که جمیع مهندسان در کار ایشان حیران اند ثم کلی من کل الثمرات پس بخور از انواع میوه ها از هر میوه که خواهی فاسلکی سبل ربک ذللا پس داخل شو و حرکت کن در راهها که پروردگار تو برای تو قرار داده است و سلوک ترا برای آنها آسان گردانیده است یا آنکه در حالتیکه مطیع و منقاد پروردگار خود باشی یخرج من بطونها شراب مختلف الوانه بیرون می آید از شکم آن زنبور ها آشامیدنی یعنی عسل مختلف است رنگهای آن یعنی بعضی سفید است و بعضی زرد است و بعضی سرخ است و بعضی مائل بسبزیست فیه شفاء للناس در آن عسل شفای بسیار هست برای مردم از دردها و کم دوائی هست که عسل جزو آن نباشد ان فی ذلک لایت لقوم یتفکرون یعنی بدرستیکه در آنچه مذکور شد آیت و دلالت عظیم است بر وجود علم و قدرت و حکمت الهی برای گروهیکه تفکر میکنند در آنها و اما تاویل این آیات علی بن ابراهیم از حضرت صادق ع روایت کرده است که مائیم نحل که خدا وحی کرده است بسوی آن و جبال عرب اند خدا ما را امر کرده است که شیعیان از عرب بگیریم و من الشجر یعنی از عجم و مما یعرشون یعنی از موالی که آزاد کرده باشند یا آنها که داخل قبائل عرب شده اند از عجمان و از ایشان نیستند و شراب آشامیدنی برنگهای مختلف انواع علوم است که از ما بشما میرسد و ایضاً دیلمی از آن حضرت روایت کرده است در تفسیر این آیه که نحل و زنبور که آن رتبه دارند که خدای تعالی بسوی آن وحی کند این آیه در شان ما نازل شده است و ما را تشبیه بنحل کرده است و مائیم که اقامت کرده ایم در زمین خدا

بامر خدا و کوهها شیعیان ما اند و شجرها زنان مومنه اند و عیاشی از آنحضرت روایت کرده است که نحل کنایه از ائمه علیهم السلام ست و جبال
عرب اند و شجر آزادکرده‌ها اند و مما یعرشون فرزندان و غلامان اند که آزاد نشده اند و ولایت خدا و رسول و ائمه را اختیار کرده اند و آشامیدنی
برنگهای مختلف فنون علم ست از ائمه علیهم السلام بشیعیان خود تعلیم مینمایند فیه شفاء للناس یعنی در علم شفاست از برای ناس
و شیعیان ما ناس اند و غیر شیعیان از خدا بهتر سیده اند که چه چیز اند و اگر معنی این آیه آن باشد که مردم گمان میکنند که مراد آن عسلی است که
مردم بخورند بایستی که هر بیماری که عسل بخورد شفا بیابد زیرا که فرموده خدا اختلاف نمیشود و خلف در وعده خدا نمیباشد بلکه شفا در علم قرآن است
زیرا که خدا میفرماید و ننزل من القرآن ما هو شفاء و رحمة للمؤمنین یعنی میفرستیم از قرآن آنچه شفاست و رحمت ست از برای مومنان
حضرت فرمود که پس قرآن شفا و رحمت ست برای اهلش و اهل آن ائمه هدایت کننده اند که حق تعالی در حق ایشان فرموده است
ثم اورثنا الکتاب الذین اصطفینا من عبادنا یعنی پس میراث دادیم قرآن را بآنان که برگزیدیم ایشان را از بندگان ما و گذشت
که مراد ائمه علیهم السلام اند و ایضا عیاشی بسند دیگر روایت کرده است از آنحضرت که نحل حضرت رسول ست ان اتخذی من الجبال بیوتا
یعنی زن بخواه از قریش و من الشجر یعنی از سائر عرب و مما یعرشون یعنی عجمان و موالی تو مراد از شراب مختلف الالوان انواع علوم ست
و در تفسیر امام موسی روایت کرده است در نحل کنایه از ائمه علیهم السلام و جبال قریش اند و شجر سائر عرب اند و مما یعرشون عجمان و موالی اند
و سبیل ربک مراد آن دین حق ست که ما بر آن هستیم و عسل بالوان مختلف کنایه از علمهای امیر المؤمنین ست که بمردم رسیده است که موجب
شفای امراض جهالت و ضلالت ست چنانچه در باب قرآن فرموده است و شفاء لما فی الصدور یعنی شفا برای مرضها که در سینه هاست
مترجم گوید که مکرر مذکور شد که آنچه در قرآن مجید وارد شده است در منافع جسمانیه و اغذیه بدنیه و حیات ظاهره و لذات صوریه
در بطون آیات اشاره است باغذیه روحانیه و لذات معنویه و حیات ابدیه و اخرویه مانند تاویل آب بعلم و نور بحکمت پس بعید نیست
تمثیل نحل از برای حضرت رسول و ائمه علیهم السلام زیرا که چنانچه نحل لطائف اغذیه را جمع میکند و الذ اشیا از آن بهم میرسد و
موجب شفای دردهای بدنی میگردد و در جاهای مختلف بنای خانها میگذارند و اطوار پادشاه ایشان در حسن تدبیر سرمشق جمیع ملوک
بنی آدم ست همچنین پیشوایان دین اشرف حقائق و معارف را برای شیعیان بوحی و الهام الهی اخذ میکنند و بر ایشان بقدر قابلیت فائض
مینمایند و لذات روحانیه غیر متناهیه بکام جان ایشان میرسانند و شیعیان دردهای روحانی و امراض نفسانی خود را که جهالت و ضلالت
است بآن دوا میکنند و ایضا اکثر ائمه باعتبار مظلومیت و مغلوبیت ایشان از مخالفان و اختفای علوم حقه خود از ایشان کردن و شیعیان را
از هر قبیله و طائفه از آن بهره مند گردانیدن شبیه اند بنحل که سائر حیوانات از آنچه در جوف آنهاست جز از آنها گریزان میباشند و خانهای
خود را در جائی که از شر ایشان محفوظ باشد بنا میکنند چنانچه از حضرت صادق منقولست که بترسید بر دین خود و پنهان دارید آنرا بتقیه بدرستیکه
ایمن نیست کسی که تقیه نمیکند شما در میان مردم از بابت زنبور عسلید در میان مرغان اگر مرغان بدانند که چه چیز در شکم آن زنبورهاست
یکی را زنده نخواهند گذاشت و همه را خواهند خورد و همچنین اگر سنیان بدانند که چه چیز در سینه شماست و شما دوست میدارید ما اهلبیت را هر آئینه
بزبانهای خود شما را بخورند و اذیت برسانند شما را در آشکار و پنهان خدا رحمت کند کسی را که ولایت ما را ضبط کند و پنهان دارد و تشبیه عرب
بکوهها از جهت ثبات و رسوخ ایشانست در دین با آنکه ایشان قبائل مجتمعه اند و تشبیه عجم بدرختان از جهت آنست که ایشان متفرق اند با آنکه
منافع بسیار بر ایشان مترتب میشود با آنکه زود منقاد میگردند و قابلیت کمالات در ایشان بیشتر ست و مشابهت موالی و آزاد کرده ها بالحق بقبیله

و بکند و بامثال آنها از جهت آنست که ایشان خود را با قفا و قبیله ملحق گردانیده اند گویا مصنوع و ساخته شده اند و این قسم تمثیلات و استعارات
در آیات کریمه بسیار است و منافات با معانی ظاهره ندارد چنانچه احادیث بسیار بر معانی ظاهره نیز دلالت میکند فصل بیست و هفتم
در بیان تاویل سبع مثانی است بائمه علیهم السلام حق تعالی میفرماید ولقد آتیناک سبعا من المثانی والقرآن العظیم یعنی عطا کردیم تو
پیغمبر آیه یا هفت سوره که آنها مثانی اند و قرآن عظیم را مشهور میان مفسران آنست که سبع سورهٔ فاتحه است و مثانی گفته اند برای آنکه
در هر نماز اقلا دو بار خوانده میشود و یا میان بنده است و خدا یا الفاظش مکرر است یا نصفش ثنا است و نصفش دعا است یا دو بار نازل شده است
و بعضی گفته اند سبع فاتحة الکتاب است و مثانی قرآن است که قصص و اخبار در آن مذکور شده است و بعضی گفته اند سبع مثانی هفت سورهٔ طوال
قرآن است زیرا که اخبار و غیر در آنها مکرر وارد شده است و بعضی گفته اند مجموع قرآن سبع مثانی است زیرا که قرآن را هفت قسمت کرده اند
و علی بن ابراهیم و فرات و صدوق و عیاشی روایت کرده اند از حضرت باقر علیه السلام که مائیم آن مثانی که خدا ما را به پیغمبر عطا کرده است
و مائیم وجه خدا که در زمین در میان مردم باحوال مختلف میگردیم هر که ما را شناسد بشناسد و هر که نشناسد مرگ در پیش روی اوست بعد از
مرگ ما را خواهد شناخت و بروایت دیگر هر که ما را شناسد یقین در پیش روی اوست در دنیا ما را بدلیل بشناسد و در آخرت بعین الیقین
خواهد دید و هر که ما را نشناسد جهنم در پیش روی اوست و داخل جهنم خواهد شد و در بصائر مضمون سابق را از حضرت امام موسی روایت
کرده است و عیاشی روایت کرده است که از حضرت صادق سوال کردند از تفسیر این آیه حضرت فرمود که ظاهرش سورهٔ حمد است
و باطنش ائمه اند که هر پسرے بعد از پدر امام است و از حضرت امام موسی روایت کرده است که سبع مثانی ائمه اند و قرآن عظیم حضرت
صاحب الامر است مترجم گوید که فهم این احادیث که از بطون غریبهٔ آیه است در غایت اشکال است زیرا که عدد هفت با عدد
ایشان موافق نیست و چند وجه تاویل میتوان کرد اول آنکه هفت عدد باعتبار اسماء مقدسهٔ ایشان باشد که عدد آنها هفت است
محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین و جعفر و موسی علیهم السلام دوم آنکه عدد هفت باعتبار آن باشد که انتشار اکثر علوم از هفت نفر ایشان باشد
که تا حضرت امام رضا علیه السلام بوده باشند و از حضرت امام زین العابدین علیه السلام باعتبار شدت تقیه بغیر دعا از سائر علوم که بمردم
نرسید و بعد از حضرت امام رضا سائر ائمه در خوف و حبس و تقیه بودند از ایشان نیز علوم بمردم کمتر از دیگران رسید لهذا ایشان را
محسوب نداشته اند و بنابراین دو وجه مثانی باعتبار آنست که ایشان را حضرت رسول با قرآن ضم کرد و فرمود انی تارک فیکم الثقلین
کتاب الله و عترتی اهل بیتی پس آنکه فرموده اند که مائیم مثانی یعنی مائیم که پیغمبر ما را با قرآن مقرون ساخته و ثانی
آن گردانیده چنانچه ابن بابویه گفته یا آنکه خدا ایشان را با حضرت رسول مقرون گردانیده یا آنکه باعتبار آن باشد که ایشان بر خدا
ثنا میگویند یا خدا بر ایشان ثنا گفته یا باعتبار آنکه ایشان صاحب دو جهت اند یکی جهت تقدس و روحانیت که بآن جهت با جناب
مقدس الهی و روحانیین ملائکه مربوط اند و بآن سبب اخذ علوم بوحی و الهام مینمایند و دیگرے جهت بشریت که در صورت و بشریت
و بعضی از صفات شبیه اند بسائر بشر و باین جهت افادهٔ علوم بایشان مینمایند چنانچه سابقا تحقیق کردیم سوم آنکه عدد هفت که
با مثانی ضم شده است چهارده میشود زیرا که مثنی دو تا است و هفت را که مضاعف سازی چهارده میشود پس جناب
رسول از تکلف باید که بیک جهت معطے و بیک جهت معطی له بوده باشد زیرا که با ملاحظهٔ پیغمبرے و کمالات غیر متناهیه
نعمتی است که عطا کرده شده است و قطع نظر از این جهات شخصے است که باو عطا شده است یا آنکه با قرآن چهارده شود

و این کلمه مشتبه است چهارم آنکه در بعض تاویلات نیز مراد سبع مثانی سورهٔ حمد باشد و مراد آن باشد که حق تعالی سورهٔ فاتحه را
در این آیهٔ کریمه معادل قرآن گردانیده است بسبب آنکه در این سوره ذکر ما و مدح ما و طریقهٔ ما و مذمت دشمنان ما و طریقهٔ ایشان شده است
زیرا که موافق احادیث بسیار صراط الذین انعمت علیهم راه متابعت ایشان است و ایشان اند صراط مستقیم خدا و مغضوب علیهم
غاصبان حق ایشان اند و ضالین گمراهان اند که متابعت آنها کرده اند و آنها را خلیفه دانسته اند پس مراد اینست که این سوره در شان
ایشان نازل شده است و باین سبب از سایر قرآن مجید امتیاز یافته است و اکثر این وجوه بخاطر این حقیر رسیده و وجه آخر را از همه ظاهرتر
میدانم فصل بیست و ششم در بیان آنکه علما در قرآن ائمه علیهم السلام اند و اولو الالباب شیعیان ایشان اند حق تعالی میفرماید قل هل
یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون انما یتذکر اولوا الالباب بگو یا محمد آیا مساوی اند آنانکه میدانند و صاحب علم اند
و آنانکه نمیدانند و جاهل اند و متذکر نمیشوند این معنی را و نمی فهمند مگر صاحبان عقول خالص از اغراض باطله و این آیهٔ کریمه صریح است
در آنکه علم منشاء امتیاز است و هر که عالم تر است او سزاوارتر است بامامت از دیگران و در این شکی نیست که هر یک از ائمه علیهم السلام
در عصر خود اعلم بوده اند از دیگران خصوصاً از آنها که در زمان ایشان مدعی امامت و خلافت بوده اند و ایشان در علم هرگز رجوع
بدیگری نکرده اند و دیگران رجوع بایشان میکرده اند و خلافی نیست میان جمیع فرق که حضرت امیر المومنین علیه السلام اعلم بود از جمیع
صحابه و کلینی و صفار و ابن ماهیار و ابن شهر آشوب و دیگران بسندهای بسیار از حضرت باقر و صادق علیهما السلام روایت کرده اند
که الذین یعلمون ماایم والذین لا یعلمون دشمنان ما اند و شیعیان ما اولو الالباب اند که تمیز میکنند میان ما و دشمنان ما و
میدانند که ما سزاوارتریم بخلافت از دشمنان ما و صفار روایت کرده است که از حضرت صادق علیه السلام پرسیدند از تفسیر این آیه فرمود
که ماییم که میدانیم و دشمنان ما نادان اند و اولو الالباب شیعیان ما اند و کلینی بسند موثق روایت کرده است از عمار ساباطی که گفت
پرسیدم از صادق علیه السلام از تفسیر قول حق تعالی واذا مس الانسان ضر دعا ربه منیبا الیه یعنی هرگاه آدمی را عارض شود
حالت بدی میخواند پروردگار خود را در حالتیکه بازگشت کننده است بسوی او حضرت فرمود که این آیه در شان ابوبکر نازل شده است
که حضرت رسول را جادوگر میدانست چون بیمار می شد او را دعا میکرد و اظهار بازگشت مینمود از آنچه در حق حضرت
رسول میگفت ثم اذا خوله نعمة منه پس چون عطا میکرد خدا باو نعمتی از جانب خود فرمود یعنی عافیت مییافت از آن بیماری
نسی ما کان یدعوا الیه من قبل فراموش میکرد خدا را که بسوی او دعا میکرد پیشتر حضرت فرمود فراموش میکرد توبه را که
بسوی خدا میکرد از آنچه در حق رسول میگفت که او ساحر است و از این جهت است که خدا فرمود قل تمتع بکفرک قلیلا انک
من اصحاب النار بگو یا محمد بهره مند شو بکفر خود اندک زمانی بدرستیکه تو از اصحاب جهنمی فرمود که مراد بکفر آن خلافتی بود که بناحق دعوی کرد بر
مردم و حق علی را غصب کرد نه از جانب خدا خلیفه بود و نه از جانب رسول پس کافر شد پس حضرت فرمود که بعد از این خدا گردانید
سخن را بسوی علی و خبر داد مردم را بحال او و فضیلت او نزد خدا پس گفت امن هو قانت آناء اللیل ساجدا و قائما یحذر الآخرة
و یرجوا رحمة ربه یعنی آیا مساوی است آن کافر با آن کسیکه عبادت کننده و دعا خواننده است در ساعتهای شب گاه در سجده و گاه
ایستاده در حالتیکه حذر میکند و می ترسد از عذاب آخرت و امیدوار رحمت پروردگار خود را قل هل یستوی الذین یعلمون فرمود
یعنی آیا مساوی اند آنها که میدانند که محمد رسول خدا است و آنها که میگویند او جادوگر و دروغگو است این است تاویل این آیه ای

عمار و حق تعالی میفرماید و تلک الامثال نضربها للناس و ما یعقلها الا العالمون یعنی این مثلها را میزنیم از برای مردم و تعقل نمیکنند
و نمیفهمند آنها را مگر عالمون یعنی دانایان و ابن ماهیار از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که مراد از عالمون درین آیه
مائیم که معانی قرآن را میدانیم و امثال قرآن را میفهمیم و ایضاً حق تعالی فرموده است و ما اوتیتم من العلم الا قلیلا مفسران
گفته اند یعنی نداده است خدا ایشما از علم مگر اندکی را عیاشی از حضرت باقر روایت کرده است که نداده است بشما مگر اندکی از شما
که رسول خدا علیهم السلام یعنی دیگران از علم بهره ندارند مگر آنکه از ایشان اخذ کرده باشند و باز حق تعالی فرموده است
بل هو آیات بینات فی صدور الذین اوتوا العلم یعنی بلکه قرآن آیات واضحه چندیست در سینه آنها که علم بایشان داده شده است
و کلینی و ابن ماهیار و غیر ایشان بسندهای بسیار از حضرت باقر و صادق و کاظم علیهم السلام روایت کرده اند که مراد به الذین اوتوا العلم مائیم
و لفظ قرآن و معنی آن در سینه ماست نه آنچه فرموده که در میان دو جلد مصحف است بلکه فرمود که در سینه ماست و ایضاً حق تعالی میفرماید انما
یخشی الله من عباده العلماء یعنی نمی ترسند از خدا از جمله بندگان خدا مگر علما ابن ماهیار روایت کرده است
که این آیه در شان حضرت امیر نازل شده است که عالم بود به پروردگار خود و را شناخته بود و از خدا می ترسید و پیوسته بیاد خدا بود
و عمل میکرد بفرایض او و جهاد میکرد در راه خدا و جمیع اوامر خدا را اطاعت میکرد و نمیکرد مگر چیزی را که موجب خوشنودی خدا و
رسول باشد فصل است و سیم در بیان آنکه ایشان اند متوسمون بر روی هر کس نظر کنند میدانند ایمان و نفاق او را حق تعالی
میفرماید ان فی ذلک لایات للمتوسمین این آیات بعد از قصه قوم لوط است مفسران گفته اند یعنی در آنچه ذکر کردیم از هلاک
کردن قوم لوط آیات و علامتی چند هستند برای کسیکه تفکر کنند در آن قصه و عبرت گیرند و بعضی گفته اند متوسمین آنهااند که بسیمه و علامات
چیزها را دریابند و بفراست و زیرکی چیزها را دانند و از حضرت رسول روایت کرده اند که بپرهیزید از فراست مؤمن که او نظر میکند بنور خدا او
فرمود که خدا را بندگان چند هست که مردم را بتوسم و فراست میشناسند پس حضرت این آیه را خواند و انها لبسبیل مقیم گفته اند یعنی
قوم شهر لوط که در میان مدینه و شام واقع است بر سر راه راست شماست که در سفر شام بر آن میگذرید و در احادیث بسیار در کلینی
و بصائر و مناقب و تفسیر عیاشی و علی بن ابراهیم و سایر کتب از ائمه علیهم السلام منقول است که مائیم متوسمون و راه بهشت در ما مقیم و ثابت است
تا روز قیامت و در عیون اخبار الرضا منقول است که از آنحضرت پرسیدند که چه جهت دارد که شما خبر میدهید بانچه در دلهای مردم پنهان است
فرمود که مگر نشنیده که حضرت رسول فرمود که بپرهیزید از فراست مؤمن که او بنور خدا نظر میکند راوی گفت بلی حضرت فرمود که هیچ مؤمنی نیست
مگر آنکه او را فراستی هست که بنور خدا نظر میکند بقدر ایمان او و دانائی او و حق تعالی جمع کرده است در ائمه از ما اهلبیت آنچه را پراگنده کرده است
در جمیع مؤمنان حق تعالی در قرآن فرموده است ان فی ذلک لایات للمتوسمین پس اول متوسمین رسول خدا بود پس
بعد از او امیر المؤمنین پس حسن و حسین و امامان از فرزندان حسین تا روز قیامت و در بصائر و اختصاص از عبد الرحمن بن کثیر روایت
کرده است که گفت با حضرت صادق بحج رفتیم در اثنای راه حضرت بر کوهی بالا رفت و بسوی مردم نظر کرد و فرمود که چه بسیار است
صداهای مردم بتلبیه و چه بسیار کم است در میان ایشان کسیکه حجش مقبول باشد ابو سلیمان گفت یا ابن رسول الله آیا خدا دعای این
مردمی که می بینیم مستجاب میگرداند حضرت فرمود ای ابو سلیمان خدا نمی آمرزد گناه کسی را که شرک آورد باو و انکار کننده ولایت و امامت
علی مانند بت پرستی است گفت فدای تو شوم آیا میشناسید دوست و دشمن خود را حضرت فرمود که وای بر تو هر بنده که متولد میشود

البته در میان دو دیده او نوشته است که مومن است یا کافر و هر که با ولایت ما می آید نیز ما می بینیم که در میان پیشانی او نوشته است که مومن است و اگر با عداوت ما می آید نیز ما می بینیم که نوشته است کافر است و مائیم متوسمین که خدا فرموده است ان فی ذلک لآیات للمتوسمین و ما باین میشناسیم دوست و دشمن خود را و ایضاً در بصائر و غیر آن بسند معتبر روایت کرده اند که مردی بخدمت حضرت صادق علیه السلام آمد و از مسئله سوال کرد حضرت جواب فرمود و دیگری آمد و از همان مسئله سوال کرد حضرت جواب دیگر فرمود باز دیگری آمد و از همان مسئله سوال کرد حضرت بغیر جواب آن دو نفر فرمود پس فرمود که خدا بما گذاشته است که مردم را آنچه مناسب فهم ایشان و قابلیت هر یک باشد جواب بگوئیم چنانچه اختیار امور دنیا بحضرت سلیمان گذاشت و فرمود هذا عطاؤنا فامنن او امسک بغیر حساب این آیه در قرأت علی چنین است راوی پرسید که امام میداند مذهب همه کس و قابلیت هر شخص را که مناسب حال او جواب بگوید حضرت از روی تعجب فرمود سبحان الله مگر نخوانده کلام الهی را که در قرآن میفرماید ان فی ذلک لآیات للمتوسمین و متوسمون ائمه علیهم السلام اند و انها لبسبیل مقیم و این آیات را در راه مقیم و ائمی است که هر کس از آن بدر نمیرود یعنی با امامت است امامت هرگز از اهلبیت علیهم السلام بیرون نمیرود پس فرمود آری بدرستیکه چون امام نظر میکند بمردی او را میشناسد و رنگش و نوعش را میداند و اگر سخن او را از پس دیواری بشنود او را میشناسد و میداند کیست و چیست و صفات او را میداند زیرا که حق تعالی میفرماید و من آیاته خلق السموات والارض و اختلاف السنتکم و الوانکم ان فی ذلک لآیات للعالمین یعنی از جمله آیات قدرت و عظمت خداست آفریدن آسمانها و زمین ها و اختلاف زبانهای شما و رنگهای شما بدرستیکه درین آیات و علامتی چند هست برای عالمیان حضرت فرمود پس امامان عالمان اند که خدا درینجا فرموده است و نمیشنود امام چیزی از زبانها و سخنها را مگر آنکه میداند که آن گوینده ناجی خواهد بود یا هالک خواهد بود و بدین سبب هر کس را موافق حال و قابلیت او جواب میفرماید و ایضاً در بصائر از حضرت امام رضا روایت کرده است که فرمود ما را دیده ایست که شباهت بدیدهای مردم ندارد و در دیدهای ما نوری هست که شیطان را در آن شرکتی نیست و عیاشی از حضرت صادق روایت کرده است در تاویل این آیه بدرستیکه در امام آیاتی چند هست برای متوسمین و امام سبیل مقیم و راه درست ثابت است و نظر میکند بنوری که خدا او را دیده و قرار داده و سخن میگوید از جانب خدا و از و پنهان نمیباشد آنچه را اراده نماید و در بصائر و اختصاص و غیر آنها از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده اند که روزی حضرت امیرالمومنین در مسجد کوفه نشسته بود ناگاه زنی آمد با شوهرش مخاصمه داشت حضرت برای شوهرش حکم کرد آن ملعونه گفت والله که چنان نبود که تو حکم کردی و بخدا سوگند که قسمت بالسویه نمیکنی و عدالت در میان رعیت نمیکنی و حکم تو نزد خدا پسندیده نیست حضرت امیر در غضب شد و ساعتی در او نظر کرد و فرمود که ای جرات کننده ای و دشنام دهنده ای سلقلق یعنی ای سلفع ای آنکه مانند زنان دیگر حائض نمیشوی آن ملعونه چون این سخن را شنید پشت کرد و گریخت و میگفت وای بر من وای بر من ای پسر ابو طالب پرده پوشیده مرا دریدی و مرا رسوا کردی پس عمرو بن حریث که یکی از منافقان بود از عقب آن زن رفت و گفت در اول با پسر ابو طالب سخنی گفتی که مرا شاد کردی پس او با تو سخنی گفت که گریختی و واویلاه گفتی آن زن گفت والله مرا نسبت داد بامری که در من بود و دیگری نمیدانست من همیشه حیض را از راه پس می بینم عمرو ملعون بخدمت حضرت برگشت و گفت ای پسر ابو طالب این کهانت چه بود که با این زن گفتی حضرت فرمود ای پسر حریث این کهانت نبود

که چون مرا خبر داده باشد بدرستیکه خالق عالم ارواح را پیش از بدنها آفریده بدو هزار سال پس چون ارواح را در بدنها جا داد در میان دیدهای ایشان نوشت که مومن ست یا کافر و آنچه بآن مبتلا خواهند شد و اعمال نیک و بد ایشانرا در نامه تقدیر گوش هوش تو که مومن ست یا کافر و آنچه بآن مبتلا خواهند شد پس درین باب آیه در قرآن فرستاد و بپیغمبرش اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِيْنَ پس رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم متوسمین بود و پس من بعد از او متوسمم و امامان از فرزندان من متوسمون اند پس چون نظر کردم بسیمای او همه احوال او بر من ظاهر شد مترجم گوید که احادیث درین باب بسیار ست و کیفیت تطبیق این تاویلات را در کتاب بحار الانوار ذکر کرده ام و بنابر اکثر تاویلات میتواند بود که ذلک در آیه اشاره بقرآن باشد و مراد سبیل در بعضی از تاویلات امام است و در بعضی امامت و در بعضی راه حق و در بعضی راه بهشت فصل سی ام در تاویل آیات قرآن در ائمه علیهم السلام حق تعالی میفرماید وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِيْنَ يَمْشُوْنَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا یعنی بندگان خالص خداوند بخشنده آنان اند که راه میروند بر روی زمین باهستگی و همواری و سکینه و وقار نه از روی تکبر و تجبر علی بن ابراهیم و کلینی و ابن ماهیار و دیگران از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده اند که این آیه و آیات بعد از این تا آخر در شان ائمه است و بعضی روایت کرده اند که ایشان از بسیاری خوف و آهستگی راه میروند از ترس دشمنان خود وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجٰهِلُوْنَ قَالُوْا سَلٰمًا و هرگاه خطاب کنند ایشانرا جاهلان و بیخردان گویند سلاما را یعنی در جواب سفاهت ایشان سخنی را میگویند که سالم از گناه باشند یا سخن نیکی را میگویند یا سلام بر ایشان میکنند و در حدیث است که این نیز در شان اوصیاست که با دشمنان مدارا میکنند وَالَّذِيْنَ يَبِيْتُوْنَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَّقِيَامًا و آنانکه شب بروز می آورند برای پروردگار خود گاه سجده کنندگان اند و گاه ایستاده و در حدیث دیگر وارد شده است که این نیز در شان ائمه علیهم السلام است و برقی در محاسن روایت کرده است از سلیمان بن خالد که قرآن را میخواندم و باین آیه رسیده بودم وَالَّذِيْنَ لَا يَدْعُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُوْنَ النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا يُّضٰعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيْهٖ مُهَانًا یعنی و آنانکه نمی خوانند با خدا خدای دیگر را و نمیکشند نفسی را که حرام گردانیده خدا کشتن آنرا مگر بحق و زنا نمیکنند و کسیکه میکند آنرا میرسد بجزای گناه و مضاعف میگرداند خدا عذاب او را در روز قیامت و جاوید میماند در آن عذاب خوار کرده شده پس حضرت فرمود که این آیات در حق ما نازل شده است و بخدا سوگند که ما را پند داده و وعده داده است که هرگز زنا نمیکنیم پس این آیه را خواندم اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنٰتٍ مگر کسی که توبه و بازگشت کند و ایمان آورد و بکند عمل شایسته را پس آنها بدل میکند خدا بدیهای ایشانرا به نیکیها و گناهان ایشانرا بثواب ها حضرت فرمود بالنسبت اینجا این آیه در شان شما شیعیان نازل شده است بدرستیکه خواهند آورد مومن گناهکار را در روز قیامت پس بازمیدارند او را نزد خداوند عالمیان و خود متوجه حساب او میگردد و یک یک گناهان او را برو میشمارد و میفرماید در فلان ساعت فلان گناه کردی و او اعتراف میکند و میگوید کرده ام پس خداوند میفرماید که این گناهان را در دنیا بر تو پوشانیدم و ترا رسوا نکردم و امروز همه را می آمرزم پس امر میکند ملائکه را که گناهان او را محو کنند و بجای آنها حسنات و طاعتها بنویسید پس نامه او را بلند میکنند که همه مردم به بینند پس مردم میگویند از راه تعجب سبحان الله این بنده هیچ گناه نداشته است این ست معنی قول حق تعالی فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنٰتٍ و شیخ طوسی در امالی همین مضمون از آنحضرت روایت کرده است و در آخر احادیث فرمود که این آیه در باب گناهکاران شیعیان ما نازل شده است و در بصائر از آنحضرت روایت کرده است که حضرت رسول فرمود که پروردگار من مرا وعده داده است در باب شیعیان علی یک خصلت و آن آنست که هرکه

ایمان نیاورده‌اند و بپرهیزند از ولایت دشمنان او گناهان صغیره و کبیرهٔ ایشان را بیامرزد و گناهان ایشان را بحسنات مبدل کند و برین
مضمون احادیث بسیار است که اکثر آنها در محل دیگر مذکور خواهد شد و باز سلیمان در حدیث محاسن گفت پس من تتمهٔ آیات را خواندم
تا باینجا رسیدم والذین لا یشهدون الزور و اذا مروا باللغو مروا کراما یعنی و آنها که حاضر نمیشوند در مجالس باطل و بیفایده یعنی در مجالس
غنا و خوانندگی یا گواهی ناحق نمیدهند و چون میگذرند بر آن چیزهای بیفایده یا سخنان دروغ میگذرند و بزرگانه متوجه آنها نمیشوند
چون این آیه را خواندم حضرت فرمود که این آیه در شان ما است و بیان صفت ما است پس خواندم والذین اذا ذکروا بآیات ربهم
لم یخروا علیها صما و عمیانا یعنی و آنها که چون پند داده شوند و بیاد ایشان آورند پروردگار ایشان را نیفتند بر روی آنها مانند
کران و کوران یعنی تفکر و تدبر در آنها میکنند و بغفلت از آنها نمیگذرند حضرت فرمود که این آیه در شان شما شیعیان است که هرگاه آیات
فضیلت ما را بر شما میخوانند یاد میکنید و شک در آنها نمیکنید و تفکر در آنها مینمائید پس خواندم والذین یقولون ربنا هب لنا
من ازواجنا و ذریاتنا قرة اعین واجعلنا للمتقین اماما یعنی و آنها که میگویند ای پروردگار ما ببخش ما را از زنان و فرزندان ما روشنی
دیدهای ما و بگردان ما را از برای پرهیزگاران پیشوا حضرت فرمود که این آیه در شان ما است و علی بن ابراهیم روایت کرده است که
این آیه را نزد حضرت صادق علیه السلام خواندم حضرت فرمود که این آیه چنین باشد پس خوش مرتبهٔ بزرگی را از خدا سوال کرده اند
که خدا ایشان را پیشوای متقیان گرداند پرسیدند که آیه پس چگونه نازل شده است حضرت فرمود که چنین نازل شده است وجعل لنا
من المتقین اماما یعنی بگردان از برای ما از متقیان و پرهیزگاران امامی و در روایت دیگر فرمود که ما اهلبیت پیشوای متقیانیم و
بروایت دیگر مصداق ازواجنا حضرت خدیجه رضه است و ذریاتنا جناب فاطمه ع و قرة اعین حسن و حسین علیهما السلام اند و جعلنا
للمتقین اماما علی بن ابیطالب ع است و ابن ماهیار از ابن عباس روایت کرده است که مجموع آیه را تلاوت نمود و فرمود
که یعنی هدایت کنندگان قرار ده که بما هدایت یابند و این آیه مخصوص آل محمد است و ایضا از ابوسعید خدری روایت کرده است که
چون این آیه نازل شد حضرت رسول از جبرئیل پرسید که ازواجنا کیستند گفت خدیجه است پرسید که و ذریاتنا کیست گفت
فاطمه است پرسید که قرة اعین که موجب سرور و روشنی چشم است کیستند گفت حسن و حسین صلوات الله علیهما پرسید که و جعلنا للمتقین اماما
کیست گفت علی بن ابیطالب ع است و ابن شهرآشوب از سعید بن جبیر چنین روایت کرده است در تفسیر قول حق تعالی
والذین یقولون ربنا هب لنا گفت والله که این آیه در شان امیرالمؤمنین ع است و بس و بیشتر دعای آنحضرت این بود
که میگفت ربنا هب لنا من ازواجنا یعنی فاطمه و ذریاتنا یعنی حسن و حسین و قرة اعین یعنی امامان بعد از امام حسین حضرت امیر فرمود که بخدا سوگند
که سوال نکردم از پروردگار خود که مرا فرزند خوش رو بدهد و نه فرزند نیکو قامت بدهد بلکه سوال کردم که فرزندان بمن عطا کند که مطیع خدا باشند
و خائف و ترسان باشند پس چون فرزندان خود را مطیع پروردگار یافتم دیده ام بایشان روشن شد و شاد شدم بعد از آن گفت
واجعلنا للمتقین اماما یعنی ما پیروی میکنیم پرهیزگاران را که پیش از ما بوده اند پس پیروی ما کنند پرهیزگاران که بعد از ما می آیند
اولئک یجزون الغرفة بما صبروا یعنی ایشان جزا داده میشوند غرفه های بهشت و اعلی درجات آنرا با آنچه صبر کرده‌اند در دنیا در
طاعت خدا و آزار دشمنان خدا حضرت فرمود که یعنی علی بن ابیطالب و حسن و حسین و فاطمه صلوات الله علیهم و یلقون فیها تحیة
وسلاما خالدین فیها حسنت مستقرا و مقاما یعنی ملائکه باستقبال ایشان می آیند با تحیت و سلام الهی جاوید میمانند

دران نعمتهای نیکو قرارگاه و محل اقامتی است ثمرهای بهشت از برای ایشان فصل سی و یکم در تاویل شجرهٔ طیبه باهل بیت علیهم السلام
و شجرهٔ خبیثه ملعونه بدشمنان ایشان حق تعالی میفرماید الم تر کیف ضرب الله مثلا کلمة طیبة کشجرة طیبة اصلها ثابت
وفرعها فی السماء تؤتی اکلها کل حین باذن ربها و یضرب الله الامثال للناس لعلهم یتذکرون و مثل کلمة خبیثة
کشجرة خبیثة اجتثت من فوق الارض ما لها من قرار یعنی زده است خداوند عالم مثل کلمهٔ طیبهٔ نیکوی پاکیزه را بقول بعضی کلمهٔ توحید است که
لا اله الا الله باشد و بقول بعضی هر کلام نیکو و اعتقاد حق است تدا المریان کرده است مانند درخت طیبهٔ پاکیزهٔ نمو کننده
و میوه دهنده ایست که ریشه اش در زمین فرو رفته باشد و محکم شده باشد و شاخهایش بسوی آسمان بلند شده باشد و
دهد میوهٔ خود را در هر وقت یا در هر سال یا در هر شش ماه باذن و قدرت و تقدیر پروردگار آن بعضی گفته اند که آن درخت خرماست
و بعضی گفته اند که تمثیل فرموده است بهر درختی چنین که ریشه اش در زمین و شاخش در آسمان باشد هر وقت که خواهی میوه دهد
گو در خارج مصداقی نداشته باشد و بعضی گفته اند کلمهٔ طیبه ایمانست و شجرهٔ طیبه ایمانست و میزند خدا مثلها برای مردمان شاید که
ایشان متذکر شوند و پند گیرند و مثل کلمهٔ خبیثه که کلمهٔ شرک است یا هر اعتقاد بد و سخن بدی که خدا نخواهد آن را فرموده باشد مانند درخت خبیث
بدیست که نامی نباشد و بد میوه باشد که ریشه کن شده باشد از روی زمین و آن را ثباتی و قراری نباشد و بعضی گفته اند آن درخت حنظل است
و بعضی شد که گفته اند و بعضی گفته اند که مراد درختیست که بی ثبات باین اوصاف است گو مصداقی نداشته باشد و هر دو تشبیه در نهایت
کمال و وضوح است زیرا که کلمات صادقه و عقاید حقه مانند درختیست که ریشهٔ آن ثابت است و بر بادهای عاصفهٔ شکوک و شبهات
از پا بدر نمی آید و بجانب آسمان بلند میشود و نهایت رفعت دارد و مقبول درگاه الهی میگردد و روز بروز تفکرات صحیحه و اعمال صالحه
و امطار فیوض خدمات ربانیه برومند میگردد و در دنیا آناً فآناً ثمرات طیبه از نور یقین و کثرت اعمال صالحه و اخلاق حسنه و قرب جناب
مقدس الهی میگیرد و هر چند سعی کنند اهل باطل که آنرا بر کنند و زائل گردانند نتوانند و در آخرت ثمر نعیم ابدی و لذات غیر متناهیه و درجات
عالیه میگردد و کلمات کاذبه و عقاید باطله ثمره اش مانند میوهٔ حنظل برای عقول سلیمه تلخ و ناگوار است و هر چند اهل ضلالت و جهالت
سعی در تقویت آن نمایند بزودی از بیخ بر کنده میشود و ثباتی نمیدارد و در آخرت بغیر از انکال و زقوم و ضریع و غسلین ثمره نمی بخشند
و اما اخباری که خاصه و عامه در تاویل این آیات ذکر کرده اند عامه از ابن عباس روایت کرده اند که جبرئیل بحضرت رسول گفت توئی
آن درخت و علی شاخ آن درخت است و حسن و حسین میوه های آن اند و در فردوس الاخبار از حضرت رسول روایت کرده است
که من آن درختم و فاطمه بار آن درخت است و علی آبستن کنندهٔ آن درخت است و حسن و حسین میوه های آن درخت اند و دوستان
اهلبیت برگهای آن درخت اند و همه اجزای آن درخت در بهشت است و کلینی و صفار و ابن بابویه از حضرت صادق علیه السلام
روایت کرده اند که حضرت رسول فرمود که من اصل و ریشهٔ آن درختم و امیر المؤمنین فرع آنست و امامان از فرزندان ایشان
شاخهای آن اند و علم امامان میوهٔ آنست و شیعیان مومنان برگهای آن اند آیا در درخت غیر اینها چیزی میباشد راوی گفت نه والله حضرت فرمود
که بخدا سوگند که مومن که متولد میشود یک برگ در آن درخت بهم میرسد و مومن که میمیرد یک برگ از آن درخت می افتد و گم میشود
و در معانی الاخبار روایت کرده است از حضرت باقر علیه السلام که شجره حضرت رسول است و فرعش علی است و شاخش فاطمه است
و میوه هایش فرزندان او اند صلوات الله علیهم و برگش شیعیان ما اند بدرستیکه هر مومنی که از شیعیان میمیرد یک برگ از آن درخت

سبز و تر و فرزندی از شیعیان ما که متولد میشود یک برگ از آن درخت سبز میشود و علی بن ابراهیم و صفار از آنحضرت روایت کرده اند
که شجره رسول خداست و نسب او ثابت است در بنی هاشم و فرع آن علی بن ابیطالب علیه السلام است و شاخ آن فاطمه است و میوه ها
فرزندان علی و فاطمه اند و برگهای آن شیعیان ایشان اند و تؤتی اکلها کل حین باذن ربها مراد علومی ست که منسوب میشود
ائمه شیعیان خود را در هر حج و عمره از مسائل حرام و حلال و در بصائر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که شجره سدرة
المنتهی ست و رسول خدا اصل آنست و علی بلندی آنست و فاطمه فرع آنست و امامان از ذریت فاطمه شاخهای آن اند و شیعیان ایشان
برگهای آن اند و میوه آن که در هر حین میرسد علومی ست که در هر وقت از ائمه سوال میکنند و جواب میگویند پرسیدند که چرا آنرا منتهی میگویند
فرمود زیرا که والله دین خدا بآن منتهی میشود و هر که برگ آن درخت نیست مومن نیست و از شیعه ما نیست و عیاشی از حضرت صادق
روایت کرده که شجره طیبه مثلی ست که خدا برای اهلبیت پیغمبرش زده است و شجره خبیثه مثلی ست که برای دشمنان ایشان زده است
و در مجمع البیان از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که شجره خبیثه مثل بنی امیه ست و احادیث بسیار وارد شده است
در تفسیر قول حق تعالی وما جعلنا الرؤیا التی اریناک الا فتنة للناس والشجرة الملعونة فی القرآن ونخوفهم فما یزیدهم
الا طغیانا کبیرا یعنی نگردانیدیم آن خوابی را که نمودیم بتو مگر فتنه و امتحانی از برای مردم و نگردانیدیم شجره ملعونه را در قرآن
مگر امتحانی از برای مردم و می ترسانیم ایشان را از بلا و نمیکند ترسانیدن ما ایشان را مگر طغیان بزرگ که شجره ملعونه سلسله بنی امیه اند چنانچه
عیاشی و دیگران بسندهای بسیار از حضرت امیر المومنین و حضرت باقر و صادق علیهما السلام روایت کرده اند که شجره ملعونه سلسله
بنی امیه اند چنانچه عیاشی روایت کرده و ایضا بسندهای بسیار از حضرت صادق روایت کرده اند در تفسیر این آیه که رسول خدا
خواب دید که جماعتی بر منبر او بالا میروند و مردم را از دین بر میگردانند حضرت جبرئیل این آیه را آورد که ابوبکر و عمر و بنی امیه بر منبر تو بالا
خواهند رفت و مردم را از دین خواهند برگردانید و ایضا عیاشی روایت کرده است از حضرت صادق که روزی حضرت رسول محزون
و غمگین بیرون آمد صحابه از سبب آن سوال کردند فرمود که امشب در خواب دیدم که اولاد بنی امیه بر منبر من بالا میروند پس از حق تعالی سوال کردم
که در حیات من نخواهد بود فرمود که بعد از وفات تو خواهد بود و در روایت دیگر وارد شده که از بنی امیه را دیدم که بر منبر من بالا رفتند و شیخ طبرسی
روایت کرده است که میمونی چند را دید که بر منبر او بالا میروند و بزیر می آیند بعد از آن خندان نشد تا از دنیا رفت و در حدیث صحیح کالصحیح
از حضرت صادق علیه السلام منقول است که روزی حضرت رسول را خوابی در ربود در وقتیکه بر بالای منبر بود پس در خواب دید مردانی
چند را که بر منبرش میجستند مانند بوزینه و مردم را از پس پشت بر میگردانیدند پس حضرت بیدار شد و آثار حزن و اندوه از روی
مبارکش ظاهر بود پس جبرئیل این آیه را آورد و شجره ملعونه را به بنی امیه تفسیر نمود و شیخ طبرسی در احتجاج روایت کرده است در ضمن
مناظره که حضرت امام حسن علیه السلام با معاویه و اصحاب او فرمود با مروان بن حکم گفت که خدا لعنت کرده است ترا و پدر ترا و خویشان
و فرزندان ترا و آن لعنت باعث زیادتی کفر و طغیان و عصیان شما شد چنانچه حق تعالی فرموده است والشجرة الملعونة فی القرآن
ونخوفهم فما یزیدهم الا طغیانا کبیرا ای مروان تو و فرزندان تو شجره ملعونه اید که خدا شما را در قرآن لعنت کرده است و ما که اهل
قرآنیم و ظاهر و باطن قرآن را میدانیم از آن شجره ایم که خدا در وصف آن فرموده است اصلها ثابت وفرعها فی السماء تؤتی اکلها
کل حین باذن ربها یعنی ظاهر میشود علوم قرآن از ما در هر زمان از برای مردم و دشمنان ما اهل شجره ملعونه اند که میخواهند اطفا کنند و

و فرو نشانند نور ما را بدهانهای خود و خدا البته نور ما را اتمام میکند هر چند ابا کنند و نخواهند کافران و منافقان و اگر میخواهی بدانی منافقان
معنی این آیات را که بیان کردم سر آنچه از قرآن می انداختند چنانچه انداختند از قرآن آیات بسیار را که در مدح ما و مذمت دشمنان ما
صریح بود و مترجم گوید که تاویلاتی که درین احادیث شریفه وارد شده است انطباق آنها بر آیات کریمه نهایت وضوح دارد که
معلوم است که حق تعالی مثل زده است برای ایمان و علوم حقه امور ثابته که موجب سعادت دنیا و عقبی میگردند و آنها را تشبیه به درختی
فرموده است زیرا که حق تعالی در اکثر آیات لذات روحانیه را بلذات جسمانیه که بمنظر قاصران مشهور تر است مثل زده و در امور معقوله بامور
محسوسه که منبع علم جاهلان همانست تشبیه نموده پس علم و ایمان و اعمال صالحه را تشبیه فرموده است بدرختی ثابت محکمی که سر بر
آسمان کشیده و ریشه آن درخت حضرت رسالت پناه است که منبع جمیع کمالات است و چنانچه جمیع اجزای درخت از ریشه غذا
میخورند و تربیت می یابند همچنین جمیع ائمه و اتباع ایشان در خور انتساب با آن جناب از و بهره مند میگردند و ساق آن درخت حضرت
امیر المومنین است که اول نمو آن درخت بانست و نمایش درخت بانست و سایر اجزا بتوسط آن بهره میبرند و حضرت فاطمه بمنزله
شاخ بزرگ آن درخت است که واسطه انتساب جمیع ائمه است بحضرت رسالت و بتوسط نور آنحضرت بایشان سرایت کرده است
و شاخهای دیگر که از شاخ بزرگ رسته است مثل سایر ائمه علیهم السلام که بتوسط ایشان ثمرات علوم رسالت بخلق میرسد و انوار
منطوق و مفهوم همه در ایشان مجتمع گردیده هر که چنگ در یکی از آن شاخها زند باسمان رفعت کمال مرتفع میگردد و علوم ایشان
که بخلق میرسد تا دسته الدراج شیعیان بآنها تربیت و قوت می یابند بمثابه میوه های آن درخت است و شیعیان که حاملان
و حامی و قابل ثمرات علوم ایشان اند و خود را در مهالک فدای ایشان میکنند و علوم و معارف ایشان را از دیگران پنهان میدارند
بمنزله برگهای آن شجره طیبه الثمره اند که آن میوه ها را از مضرت باد و حرارت آفتاب و گرد و غبار حراست مینمایند و آنها را در میان
خود پنهان میدارند و اعدای خبیث ایشان را بآن شجره خبیثه و شجره ملعونه تشبیه فرموده بعضی از ایشان بمنزله ریشه اند مثل ابوبکر و عمر و بعضی
بمنزله شاخ اند مثل بنی عباس و امثال ایشان و شیعیان گمراه ایشان بمنزله برگهای آن درخت اند و میوه آن درخت عبارت از شبهات
و شکوک و علوم باطله ایشانست که بمنزله حنظل ناگوار است که قاتل اهل ضلالت است و مثل شجره اولی شجره طوبی است که در بهشت است
و اصلش در خانه امیر المومنین است و در هر خانه از شیعیان شاخی از آن هست یا سدرة المنتهی است و مثل شجره ثانیه در آخرت شجره زقوم است
که از جهنم میروید و میوه اش طعام دشمنان اهلبیت است و درین مقام سخن بسیار است و این کتاب گنجایش ذکر زیاده ازین ندارد فصل
سی و دوم در بیان تاویل آیات هدایت است بائمه علیهم السلام و درین باب آیات بسیار است اول ومن خلقنا امة یهدون بالحق
وبه یعدلون یعنی از آنها که خلق کرده ایم امتی و جماعتی هستند که هدایت میکنند مردم را بحق و بحق عدالت میکنند علی بن ابراهیم
و عیاشی و کلینی و صفار و ابن شهر آشوب و غیر ایشان بسندهای بسیار از حضرت باقر و صادق علیهما السلام روایت کرده اند که مراد
ائمه آل محمد علیهم السلام اند و حافظ ابونعیم و ابن مردویه از محدثان عامه از حضرت امیر المومنین روایت کرده اند که فرمود که این امت
هفتاد و سه فرقه خواهند شد هفتاد و دو فرقه ایشان در جهنم خواهند رفت و یک فرقه ایشان در بهشت و ایشان آن فرقه اند که حق تعالی
در شان ایشان فرموده است ومن خلقنا امة یهدون بالحق وبه یعدلون ایشان شیعیان من اند و عیاشی مثل این
دو حدیث را از حضرت امیر المومنین روایت کرده است دوم والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا وان الله لمع المحسنین یعنی آنها که جهاد

وسعی میکنند در راه ما البته هر آئینه هدایت میکنیم ایشانرا براههای خود و بدرستیکه خدا با نیکوکاران است علی بن ابراهیم از حضرت باقرؑ روایت
کرده است که این آیه از برای آل محمدؑ و شیعیان ایشانست و فرات از آنحضرت روایت کرده است که این آیه در شان ما اهلبیت
نازل شده است سوم افمن یهدی الی الحق احق ان یتبع امن لا یهدی الا ان یهدی فما لکم کیف تحکمون یعنی آیا پس کسیکه هدایت میکند
مردم را بسوی حق سزاوارتر است که متابعت کرده شود و او را پیروی کنند یا کسیکه هدایت نمییابد مگر آنکه هدایت کرده شود پس چه میشود شما را
چگونه حکم میکنید علی بن ابراهیم از امام محمد باقرؑ روایت کرده است که آنکه هدایت میکند مردم را بحق محمدؐ است و بعد از او آل محمدؑ و آنکه هدایت
نمییابد مگر آنکه هدایت کرده شود کسی است که مخالفت اهل بیت رسول کند بعد از آنحضرت و ابن شهرآشوب از زید بن علیؑ روایت کرده است
و سابقا بیان کردیم که این آیه صریح است در امامت ائمه علیهم السلام زیرا که باتفاق هر یک از ایشان در هر عصری که بودند از اهل زمان خود
اعلم بوده اند خصوصاً از آنها که دعوای خلافت میکرده اند چهارم و من اضل ممن اتبع هویه بغیر هدی من الله یعنی و کیست گمراه تر از آن
کسیکه خواهش نفس خود کند بغیر هدایتی از جانب خدا کلینی و صفار و غیر ایشان از حضرت امام موسیؑ باسندهای صحیح روایت کرده اند یعنی کسیکه
دین خود را برای خود اختیار کند بدون امامی از ائمه هدایت کننده و در روایت دیگر بدون هدایتی از ائمه هدی و ایضاً کلینی روایت
کرده است که حضرت باقرؑ بسدیر صیرفی گفت که ای سدیر میخواهی که بتو بنمایم آنها را که مردم را منع میکنند از دین خدا پس نظر کرد دید
که ابوحنیفه و سفیان ثوری در مسجد نشسته اند فرمود که اینها راهزنان دین خدا اند بی هدایتی از جانب خدا و بدون کتاب خدا کننده اند
این خبیثان اگر در خانهای خود بنشینند و مردم کسی را نیابند که از روی خبر خدا و رسول بایشان دهد خواهند آمد بسوی ما و آنچه حق است
از جانب خدا و رسول بایشان خواهیم گفت و گمراه نخواهند شد پنجم و انی لغفار لمن تاب و آمن و عمل صالحا ثم اهتدی یعنی و بدرستیکه
من بسیار آمرزنده ام برای کسیکه توبه کند گفته اند یعنی از شرک و ایمان بیاورد گفته اند یعنی بخدا و رسول و عمل شایسته بکند یعنی واجبات را بجا آورد
پس هدایت یابد گفته اند یعنی بر ایمان بماند تا از دنیا برود و یا شک در ایمان نکند یا آنکه بدعت در دین نکند کلینی و عیاشی و ابن ماهیار به
سندهای بسیار از حضرت باقرؑ و صادقؑ روایت کرده اند که یعنی هدایت یابد بسوی ولایت ما اهلبیت بخدا سوگند که اگر کسی عبادت کند
در تمام عمر خود یا عمر دنیا در میان رکن و مقام که بهترین جاهای عالم است و بمیرد بدون ولایت ما خدا او را در قیامت برو در جهنم افکند ششم
من اتبع هدای فلا یضل و لا یشقی یعنی کسیکه متابعت کند هدایت مرا پس او گمراه نمیشود و تعب نمیکشد در دنیا و عقبی در عافیت میباشد ابن ماهیار و کلینی
و دیگران از حضرت صادقؑ روایت کرده اند که یعنی هر که با اهلبیت ائمه علیهم السلام قائل شود و متابعت امر ایشان بکند و از امر ایشان تجاوز
نکند گمراه نمیشود در دنیا و تعب نمیکشد در آخرت و در روایت دیگر حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود ایها الناس پیروی کنید هدایت
خدا را تا هدایت یابید و رشد و صلاح فائز گردید و هدایت خدا هدایت منست و هدایت من هدایت علی بن ابی طالب علیه السلام است
هر که متابعت کند هدایت او را در حیات من و بعد از فوت من پس بتحقیق که متابعت کرده است هدایت مرا و هر که متابعت کند هدایت مرا
بتحقیق که متابعت کرده است هدایت خدا را گمراه و شقی نمیشود پس فرموده است و من اعرض عن ذکری فان له معیشة ضنکا و نحشره یوم
القیمة اعمی یعنی هر که اعراض کند و بگرداند از ذکر من پس بدرستیکه از برای او هست در دنیا یا در جهنم زندگانی تنگی و محشور میگردانیم او را
در قیامت کور و در احادیث بسیار کلینی و دیگران روایت کرده اند که ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام است و علی بن ابراهیم
از حضرت صادقؑ روایت کرده است که این آیه در شان ناصبیان شیعیان است که در رجعت خوراک ایشان غذره خواهد بود بجز ای آنها

که در دنیا می‌بردند و ابن مسعود و دیگران روایت کرده‌اند که زندگانی تنگ فشار قبر است و کلینی از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است
که ذکر خدا در این آیه ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام است هر که اعراض کند از ولایت آنحضرت در قیامت کور محشور میشود چنانچه در دنیا دلش کور بوده
از ولایت آنحضرت حیران بوده است در دین خود در آخرت کور چشم حیران خواهد بود و آیه بعد قال رب لم حشرتنی اعمی وقد کنت بصیرا گوید پروردگارا
چرا مرا محشور کردی کور و حال آنکه در دنیا بینا بودم قال کذلک اتتک آیاتنا فنسیتها وکذلک الیوم تنسی حق تعالی فرماید که همچنین آمد بنزد تو آیات ما پس فراموش
کردی آنها را حضرت فرمود که مراد از آیات ائمه‌اند که متابعت ایشانرا ترک کردی همچنین امروز ما ترا فراموش کردیم یعنی ترا در جهنم خواهیم
گذاشت چنانچه ترک کردی خلیفه‌های ما را و سخنهای ایشانرا نشنیدی وکذلک نجزی من اسرف ولم یؤمن بآیات ربه یعنی
همچنین جزا میدهیم کسی را که از حد بدر رود و در عصیان خدا و ایمان نیاورد بآیات پروردگار خود حضرت فرمود که یعنی چنین جزا میدهیم کسی را که ترک
کند ائمه را از روی عناد و اعتقاد بامامت ایشان نکند و متابعت آثار ایشان ننماید و از حد بدر رود بسبب عداوت آل محمد صلی الله علیه و آله
وسلم آیه هشتم فستعلمون من اصحاب الصراط السوی ومن اهتدی یعنی زود میخواهید دانست که کیستند اصحاب راه راست
و کیست که هدایت یافته است ابن ماهیار و دیگران بسندهای بسیار از حضرت باقر و صادق علیهما السلام روایت کرده‌اند که علی صاحب راه
راست است و کسی که هدایت یافته است کسی است که ولایت ما را قبول کرده است آیه نهم اولئک الذین هدی الله فبهداهم اقتده
یعنی ایشان آنانند که هدایت کرده است خدا ایشانرا پس بهدایت ایشان اقتدا و پیروی کن عیاشی از حضرت صادق علیه السلام روایت
کرده است که مائیم آنها که خدا هدایت کرده است باید که مردم پیروی ما کنند آیه دهم ان هذا القرآن یهدی للتی هی اقوم یعنی بدرستیکه این
قرآن هدایت میکند مردم را بسوی طریقه‌ای که آن درست‌ترین طریقه‌هاست صفار و عیاشی از حضرت باقر و صادق علیهما السلام روایت
کرده‌اند که مراد طریقه امام و ولایت او است که درست‌ترین طریقه است آیه یازدهم ولتکبروا الله علی ما هدیکم یعنی و از برای آنکه خدا را
ببزرگی یاد کنید برای آنکه هدایت کرده است شما را و در محاسن روایت کرده است که تکبیر تعظیم خدا است و هدایت ولایت اهلبیت علیهم
السلام است آیه دوازدهم وقالوا الحمد لله الذی هدینا لهذا وما کنا لنهتدی لولا ان هدینا الله یعنی گویند اهل بهشت حمد و
سپاس خداوندی را سزا است که هدایت کرد ما را بسوی این یعنی بسوی بهشت و نعمتهای آن یا بسوی عملی که بسبب آن مستحق اینها شدیم
و نبودیم که مستحق اینها شویم و هدایت یابیم بسوی اینها اگر نه این بود که هدایت کرد ما را خدا کلینی بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام
روایت کرده است که چون روز قیامت شود و طلبند حضرت رسول و حضرت امیرالمؤمنین و سائر ائمه صلوات الله علیهم را پس باز دارند
ایشانرا برای حساب خلائق و شفاعت ایشان پس چون شیعیان ایشانرا در آن مرتبه عظیم ببینند شاد شوند و شکر کنند خدا را و گویند الحمد
لله الذی هدینا لهذا یعنی هدایت کرد ما را بسوی ولایت امیرالمؤمنین و ائمه بعد از او آیه سیزدهم وممن هدینا واجتبینا
اذا تتلی علیهم آیات الرحمن خروا سجدا وبکیا یعنی و از آنها که هدایت کردیم و برگزیدیم ایشانرا هرگاه خوانده شود بر ایشان آیات خداوند رحمن
بیرو در افتند سجده کنندگان و گریه کنندگان طبرسی و ابن شهرآشوب از حضرت امام زین العابدین علیه السلام روایت کرده‌اند که فرمود مراد
از این آیه مائیم و این آیه در مدح ماست فصل سی و سیوم در تأویل آیات که مشتمل است بر امام و است در شأن ائمه علیهم السلام و آن
چند آیه است آیه اول ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر واولئک هم المفلحون یعنی و باید که بوده باشد
از شما امتی و گروهی که خوانند مردم را بسوی خیر و دین حق و امر بکنند بمعروف و نهی میکنند از منکر و شیخ طبرسی روایت کرده است

که حضرت صادق علیه السلام چنین میخواند این آیه را ولتکن منکم ائمة یعنی باید که بوده باشند از شما امامان و پیشوایان که این اوصاف را داشته باشند
مترجم گوید که اگر درین آیه امة باشد باز مراد ائمه خواهند بود دوم کنتم خیر امة اخرجت للناس تامرون بالمعروف وتنهون
عن المنکر وتؤمنون بالله یعنی بودید بهترین امتی که بیرون آورده شده اند از برای مردم امر میکنند بمعروف و نیکی و نهی میکنند از منکر و بدی و ایمان می آورند
بخدا علی بن ابراهیم بسند حسن کالصحیح از ابن سنان روایت کرده است که من این آیه را نزد حضرت صادق خواندم حضرت فرمود که این
امت بهترین امتها اند که حضرت امیر المؤمنین و امام حسن و امام حسین علیهم السلام را کشتند شخصی گفت فدای تو شوم پس آیه چگونه نازل شده است فرمود
انتم خیر ائمة اخرجت للناس یعنی شما بهترین امامان اید که بیرون آورده شده اید برای مردم پس فرمود که نمی بینی که بعد از این مدح کرده است
ایشان را باوصافی که کار امامان است و عیاشی روایت کرده است از حضرت صادق علیه السلام که این آیه در شان محمد و اوصیای
آنحضرت نازل شده است و در حدیث معتبر دیگر نیز از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است در تفسیر این آیه که مراد امتی است
که واجب شده است برای ایشان دعای حضرت ابراهیم چنانچه حقتعالی میفرماید و اذ یرفع ابراهیم القواعد من البیت واسمعیل
ربنا تقبل منا انک انت السمیع العلیم ربنا واجعلنا مسلمین لک وارنا مناسکنا وتب علینا انک انت التواب الرحیم ربنا
وابعث فیهم رسولا منهم یتلوا علیهم آیاتک ویعلمهم الکتاب والحکمة ویزکیهم انک انت العزیز الحکیم
یعنی و یاد آور وقتی را که بلند میکرد ابراهیم پایها و پایهارا از خانه کعبه و اسمعیل میگفتند پروردگارا قبول کن از ما بدرستیکه توئی شنوا و دانا
پروردگارا بگردان ما را انقیاد کنندگان مر ترا و بنما مناسک حج را بما و قبول کن توبه ما را بدرستیکه توئی بسیار قبول کننده توبه مهربان
ای پروردگار ما برانگیز و مبعوث گردان درمیان ایشان پیغمبری از ایشان که بخواند بر ایشان آیتهای ترا و تعلیم نماید ایشان را
کتاب و حکمت و پاکیزه سازد ایشان را از عقاید و اخلاق و اعمال بد بدرستیکه توئی عزیز و حکیم حضرت فرمود که چون حقتعالی اجابت کرد
دعای ابراهیم و اسمعیل را مقرر فرمود که در ذریت ایشان ائمة مسلمة انقیاد کننده باشد و درمیان این امت رسولی از ایشان
مبعوث گرداند که آیات الهی و حکمت را بر ایشان بخواند حضرت ابراهیم علیه السلام بعد ازین دعا دیگر سوال کرد که آن ذریت را پاک
گرداند از شرک بخدا و از پرستیدن بتها تا امامت درمیان ایشان تواند بود و مردم پیروی بایشان بکنند پس گفت رب اجعل
هذا بلدا آمنا واجنبنی وبنی ان نعبد الاصنام رب انهن اضللن کثیرا من الناس فمن تبعنی فانه منی ومن عصانی فانک غفور رحیم
یعنی ای پروردگار من بگردان این شهر مکه را ایمن و دور دار مرا و فرزندان مرا از آنکه بپرستیم بتهارا ای پروردگار ما بدرستیکه این بتها گمراه کردند
بسیاری از مردم را پس هر که پیروی کند مرا پس بدرستیکه او از من است و هر که نافرمانی کند پس بدرستیکه توئی آمرزنده و مهربان حضرت فرمود
پس این دلیل است که نمیباشد ائمه و امت مسلمه که محمد درمیان ایشان مبعوث میگردد مگر از ذریت ابراهیم پس امت وسطی و خیر امت اهل بیت
پیغمبر اند که حضرت رسول از ایشان مبعوث گردیده و حقتعالی دلهای مردم را بسوی ایشان مائل گردانیده بدعای حضرت ابراهیم
واجعل افئدة من الناس تهوی الیهم و ابن شهر آشوب از حضرت باقر روایت کرده است که خیر امة مراد اهل بیت
حضرت رسول اند و بروایت دیگر اهلبیت پیغمبر بهترین اهلبیتها اند که برای مردم بیرون آورده اند و ظاهر گردانیده اند و ایضا از حضرت باقر
روایت کرده است که این آیه را چنین خواند انتم خیر ائمة و فرمودند که جبرئیل را این نحو نازل گردانید مراد محمد و علی و اوصیای ایشان از فرزندان
ایشانست مترجم گوید که ازین احادیث شریفه ظاهر شد که خواه انتم باشد و خواه کنتم و خواه خیر امة باشد و خواه خیر ائمة خطاب

بائمهٔ اهلبیت رسول است صلوات الله علیهم و مراد ایشان اند و اگر خطاب بجمیع امت باشد باز خیریت آنها باعتبار آنست که ایشان
در میان امت هستند و از سیاق آیات کریمه معلوم است که مراد چه این است نیست سوم و ان هذه امتکم امة واحدة و انا ربکم
فاتقون یعنی و آنکه این امت شما اند که امت واحده اند و منم پروردگار شما پس بپرهیزید از عذاب من اکثر مفسران گفته اند مراد از امت اهلبیت است
و ابن ماهیار و ابن شهرآشوب از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده اند که مراد از امت آل محمد اند چهارم وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً
یَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ یعنی و گردانیدیم از ایشان امامان و پیشوایان که هدایت میکنند بامر ما
چون صبر کردند و بودند که بآیات ما یقین داشتند و در جای دیگر میفرماید بعد از ذکر فرعون و لشکرهای او وجعلناهم ائمة یدعون
الی النار و یوم القیمة لا ینصرون و اتبعناهم فی هذه الدنیا لعنة و یوم القیمة هم من المقبوحین
یعنی و گردانیدیم ایشان را امامان که میخوانند مردم را بسوی آتش جهنم و در روز قیامت یاری کرده نمیشوند و از پی ایشان فرستادیم
در این دنیا لعنت را و در روز قیامت زشت گردانیده شدگان اند علی بن ابراهیم و کلینی و صفار و ابن ماهیار و دیگران بسندهای
بسیار روایت کرده اند از حضرت باقر و صادق علیهما السلام که ائمه در کتاب خدا دو امام است زیرا که فرموده است وَجَعَلْنَا
مِنْهُمْ أَئِمَّةً یَهْدُونَ بِأَمْرِنَا فرموده که یعنی مردم را بامر ما میکنند نه بامر مردم مقدم میدارند امر خدا را پیش از امر خود و حکم خدا را
پیش از حکم خود و در جای دیگر فرموده است وجعلناهم ائمة یدعون الی النار یعنی پیشوایان کفر و ضلالت اند مقدم میدارند امر خود را پیش از حکم خدا
و بخواهش خود حکم میکنند برخلاف کتاب خدا و در بصائر بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که نمیباشد دنیا مگر آنکه امام نیکوکار و
امام بدکاری هست پس امام نیکوکار آنست که خدا در آیه اول فرموده است و بدکردار آنست که در آیه دوم فرموده است و در روایت دیگر فرمود که مردم را اصلاح
نمی آورد مگر امام عادلی یا امام فاجری پس حضرت آن دو آیه را خواند و از حضرت امیر المؤمنین علیه السلام روایت کرده است که امامان از قبیله قریش اند نیکوکاران ایشان پیشوای
نیکوکاران اند و بدکرداران ایشان پیشوای بدکرداران اند و این آیه دوم را حضرت خواند و فرات بن ابراهیم و ابن ماهیار از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده اند
در تفسیر قول حق تعالی وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً یَهْدُونَ بِأَمْرِنَا فرمود که این در شان امامان از فرزندان فاطمه ع نازل شده و مخصوص
ایشان است که مردم را هدایت میکنند بامر خدا و ابن ماهیار از آنحضرت روایت کرده است که این آیه از برای امامان ذریت فاطمه نازل
شده است و روح القدس وحی میکند بسوی ایشان در سینه های ایشان مترجم گوید در این باب احادیث بسیار است و آنچه ذکر کردیم
برای صاحبان یقین کافی است و اگر کسی توهم کند که آیه اول بعد از ذکر حضرت موسی و بنی اسرائیل وارد شده است و شبیه آن در موضع دیگر
بعد از ذکر اسحق و یعقوب و سائر انبیا وارد شده است و آیه دوم بعد از ذکر فرعون و لشکر او واقع شده است پس چون تواند بود که اول در
شان اهلبیت علیهم السلام و دوم در شان دشمنان ایشان باشد جواب آنست که مکرر مذکور شد که حق تعالی قصص گذشتگان را در قرآن
برای آن ذکر میفرماید که این امت با آنها متعظ گردند و نظیر آنها در این امت جاری گردیده اند پس ظاهر آیه در شان آنها است و بطن آیه در شان نظیر
ایشان در این امت است نظیر انبیای بنی اسرائیل در این امت حضرت رسول است و امامان بعد از او صلوات الله علیهم و نظیر دشمنان آنها مانند
فرعون و قارون و نمرود است و اشباه ایشان اند در این امت ابوبکر و عمر و عثمان و سائر خلفای جور و اعدای اهلبیت علیهم السلام با شیعه
اتباع او و شیعه است که فرعون و هامان و قارون ابوبکر و عمر و عثمان اند و عمر سامری این امت است و ابوبکر عجل این امت است با آنکه در آیات
قرآنی بسیار است که اول آیه در شان کسی است و آخر آیه در شان دیگری است چنانچه وکذلک جعلناکم امة وسطا یعنی و همچنین گردانیدیم

شمارا است میانه یا بهتر تا بوده باشید گواهان بر مردم و در احادیث بسیار از ائمه علیهم السلام منقول است که مائیم امت وسط و مائیم گواهان
خدا بر خلق او و حجت خدا در زمین او و در این باب احادیث بسیار گذشت ششم و کل شیء احصیناه فی امام مبین یعنی و همه چیز را
احصا کرده ایم در پیشوای بیان کننده و اکثر مفسران گفته اند که مراد از امام مبین لوح محفوظ است و در احادیث بسیار از ائمه اطهار
علیهم السلام منقول است که امام مبین علی بن ابیطالب است که حق تعالی علم همه چیز را در او جا داده است و در معانی الاخبار از حضرت
باقر علیه السلام روایت کرده است که چون این آیه بر حضرت رسول نازل شد ابوبکر و عمر برخاستند و سوال کردند که یا رسول الله آیا
کتاب مبین توریة است فرمود نه گفتند پس انجیل است فرمود نه گفتند پس قرآن است فرمود نه پس در آن وقت حضرت امیر علیه السلام
پیدا شد حضرت فرمود اینست آن امامی که خدا همه چیز را در او احصا کرده است و بر این مضمون احادیث بسیار است که انشاء الله در احوال آنحضرت
مذکور خواهد شد **فصل سی و چهارم** در تنزیل سلم و اسلام در ائمه و شیعیان ایشان علیهم السلام و آن چند آیه است اول یا ایها
الذین آمنوا ادخلوا فی السلم کافة و لا تتبعوا خطوات الشیطان انه لکم عدو مبین یعنی ای جماعتیکه ایمان آورده اید
داخل شوید در سلم یعنی در اطاعت و انقیاد همگی و پیروی مکنید گامهای شیطان را بدرستیکه او مر شما را دشمنی است آشکارا کننده دشمنی خود را
و عیاشی روایت کرده است بسندهای بسیار که سلم ولایت علی بن ابیطالب است و امامان اوصیای بعد از او و معرفت ایشان و اقرار
بامامت ایشان و خطوات شیطان ولایت ابوبکر و عمر و عثمان است و کلینی و ابن ماهیار و دیلمی و دیگران نیز این مضمون را روایت
کرده اند مترجم گوید که این تاویل در نهایت ظهور است زیرا که چون خطاب با مومنان است خطاب کردن ایشان را که در اسلام داخل شوید
معنی ندارد پس خطاب با جماعتی است که ایمان بخدا و رسول دارند که انقیاد ایشان بکنند در آنچه فرمایند و عمده آنچه ایشان را بآن دعوت کرده اند
ولایت اهلبیت علیهم السلام است و بشرط قبول جمیع عبادات و باب علم بجمیع آنهاست یا خطاب با منافقان است که بظاهر اظهار ایمان
میکردند و در باطن انکار امامت حضرت امیر المومنین و سائر فرمودهای آنحضرت میکردند و در باطن ایمان بهمه آنها نیاوردند و عمدهٔ آنها ولایت بود
دوم ضرب الله مثلا رجلا فیه شرکاء متشاکسون و رجلا سلما لرجل هل یستویان مثلا الحمد لله بل اکثرهم لا یعلمون
یعنی زده است خدا مثلی مردیرا که در او شریکان هستند مخالفان یکدیگر و مردی خالص از برای مردی آیا یکسانند ایشان در مثل و حالت ستایش
مر خدای را که حق را ظاهر گردانید بلکه بیشتر ایشان نمیدانند اکثر مفسران گفته اند که حق تعالی این مثل را برای مشرکان و موحدان زده است
که مشرک بمنزله بنده ایست که خدمت چند آقا کند و احوال ایشان مخالف یکدیگر باشد و یکی او را بکاری فرماید و دیگری بکار دیگر و هر یکی مهم
او را بدیگری حواله کند زیرا که بر تقدیری که اینها شعوری داشته باشند و فهمند عبادت را و کاری از ایشان آید چنین خواهند بود و
موحد که خود را برای یک خدا خالص گردانیده و بندگی یک خداوند کریم رحیم قادر را اختیار کرده است که قادر بر همه نفع و ضرر هست و البته این
بهتر خواهد بود از آنکه چندین خدا را بندگی کند و هیچیک متوجه او نشوند و کلینی در کافی و معانی الاخبار روایت کرده است که این مثلی است که حق تعالی
برای امیر المومنین و دشمنان او زده است بر دو وجه اول آنکه رجلا فیه شرکاء ابوبکر باشد که اتباع او براههای مختلف اند و چون امام
ایشان بر حق نیست فرقهای مختلف شده اند و رجلا سلما لرجل شیعیان امیر المومنین اند که چون امام ایشان بر حق است و علم او
از جانب خدا است همه تابع او و بر یک طریقه اند دوم آنکه رجل اول مثل ابوبکر و امثال او است که تابع حضرت رسول نبودند و تابع شیطان
و راههای باطل خود بودند و رجل دوم امیر المومنین است که تابع حضرت رسول بود و در همه امور چنانچه ابو القاسم حسکانی روایت کرده است

که حضرت امیرالمؤمنین فرمود که منم آن رجل که سالم بوده‌ام برای رسول خدا و در حدیث دیگر فرمود که یک تا من در قرآن مسلم است سوم
وان جنحوا للسلم فاجنح لها وتوکل علی الله انه هو السمیع العلیم یعنی و اگر میل کنند بسوی صلح و انقیاد دین میل کن بسوی آن
و توکل کن بر خدا بدرستیکه او ست شنوا و دانا مفسران گفته اند که این آیه منسوخ شده بآیهٔ قتال یا مخصوص اهل کتاب است که از
ایشان جزیه قبول توان کرد و کلینی بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که سلم داخل شدن در امر ما است
یعنی قبول کردن امامت و جنح گردید بنا بر این تاویل مشتبه اند بوده که ضمیر راجع بمنافقان باشد یعنی اگر ایشان بظاهر اظهار قبول
امامت علی بن ابیطالب بکنند قبول کن از ایشان هر چند دانی که در باطن منافق اند و در مقام حیله و مکر اند فصل بیست و ششم در بیان
آنکه ایشان اند خلیفه‌های خدا که میخواهد ایشان را تمکین گرداند در زمین و وعده نصرت بایشان داده است و بعضی از آیات که در شان قائم
آل محمد نازل شده است و در آن آیات بسیار است اول نتلوا علیک من نبا موسی و فرعون بالحق لقوم یؤمنون ان فرعون
علا فی الارض وجعل اهلها شیعا یستضعف طائفة منهم یذبح ابنائهم و یستحیی نساءهم
انه کان من المفسدین و نرید ان نمن علی الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثین و نمکن لهم
فی الارض و نری فرعون و هامان و جنودهما منهم ما کانوا یحذرون یعنی میخوانیم بر تو از خبر موسی و فرعون بحق و راستی برای گروهیکه ایمان
می آورند بدرستیکه فرعون بلندی یافت در زمین و گردانید اهل زمین را فرقه‌های مختلف ضعیف میداشت گروهی را از ایشان
میکشت پسران ایشان را و زنده میگذاشت زنان ایشان را برای خدمت کردن بدرستیکه او از فساد کنندگان بود و میخواهیم که
منت گذاریم بر آنهائی که ضعیف گردانیده بودند در زمین و بگردانیم ایشان را پیشوایان و بگردانیم ایشان را وارثان و متمکن گردانیم ایشان را
در زمین و بنمائیم فرعون و هامان و لشکرهای ایشان را از ایشان آنچه بودند که حذر داشتند از آن و علی بن ابراهیم گفته است که خبر داد خدا
پیغمبر خود را بآنچه رسید بموسی و اصحاب او از فرعون و از کشتن و ستم کردن آن تا آنکه تسلی باشد از برای آنحضرت در آنچه باهلبیت او خواهد رسید
از ستم کردن و کشتن بعد از تسلی دادن بشارت داد آنحضرت را که بعد از این ظلمها که بر ایشان واقع شود تفضل خواهد کرد بر ایشان و ایشان را
خلیفه‌های خود گرداند در زمین و امامان و پیشوایان خواهد کرد ایشان را بر امت و در رجعت ایشان را با دشمنان ایشان بدنیا خواهد برگرداند
که تا انتقام بکشند از ایشان پس فرمود و نرید ان نمن تا آنجا که گفت و نری فرعون و هامان و جنودهما و اینها کنایه است از آنها که
غصب کردند حق آل محمد را یعنی ابوبکر و عمر و اتباع ایشان منهم یعنی از آل محمد ما کانوا یحذرون یعنی آنچه حذر میکردند از آنها از کشته
شدن و عذاب و اگر مراد غلبه موسی بود بر فرعون بایست ضمیر مفرد بیاورد و نه ضمیر جمع پس کلام موسی و فرعون بر سبیل مثال است
یعنی چنانچه فرعون مدتی ستم کرد بر موسی و اصحاب او و آخر او را ظفر دادیم بر آنها و آنها را هلاک کردیم همچنین انواع ستمها و کشتن و خائف
گردانیدن از فراعنه این امت باهلبیت رسالت صلوات الله علیهم خواهد رسید و در آخر ایشان را با دشمنان ایشان بدنیا بر خواهیم گردانید
که از آنها انتقام بکشند و تحقیق که حضرت امیرالمؤمنین در بعضی از خطبه‌ها اشاره باین محل کرده است و فرموده است ایها الناس اول
کسیکه بغی کرد بر خدا در روی زمین عناق دختر آدم بود و حق تعالی بیست انگشت از برای او خلق کرده بود و در سر هر انگشتی دو ناخن
داشت مانند دو داس بزرگ که بآن درو کنند و چون میخواست بنشیند یکجریب از زمین را در زیر خود میگرفت و چون بغی کرد و
کافر شد و بر مردم ستم کرد حق تعالی برانگیخت برای هلاک او شیر را مانند فیل و گرگی را مانند شتر و کرکسی را مانند استر و او را

خلقت این حیوانات چنین بزرگ بودند پس خداوند قهار اینها را بر او مسلط گردانید تا او را کشتند و بدرستیکه خدا فرعون و هامان است
یعنی ابوبکر و عمر و قارون او در زمین فرد بد یعنی عثمان لعنهم الله تا اینکه بعد از این شکایت فرمود از اینها که غصب حق او کردند فرمود که توبه
ایشان مقبول نیست و ایشان در عذاب خدا هستند در برزخ تا جهنم روند و چه بسیار شبیه است مثل قائم آل محمد بموسی که پنهان متولد شد
و پیوسته از فرعون و اصحاب او پنهان و ترسان بود تا ظاهر شد و بر ایشان غالب گردید و قائم نیز چنین بود و امر او چنان خواهد بود در خروج و جنگ
و ظهور تسلطش انشاء الله و در معانی الاخبار از مفضل روایت کرده است که حضرت صادق علیه السلام فرمود که حضرت رسول روزی نظر کرد
بسوی علی و حسن و حسین صلوات الله علیهم پس گریست و فرمود که شمائید آنها که ضعیف خواهند گردانید بعد از من مفضل پرسید که
مراد حضرت رسول از این سخن چه بود حضرت فرمود یعنی شما امامان خواهید بود بعد از من چنانچه حق تعالی فرموده است و نرید ان
نمن على الذين استضعفوا في الارض ونجعلهم ائمة تا آخر آیه پس خدا وعده داده است مستضعفون را که امامان گرداند ایشان را
و این آیه جاریست در ما اهلبیت تا روز قیامت و در هر عصری امامی از ما خواهد بود و ایضاً از حضرت امیر المؤمنین روایت کرده است
که این آیه در شان ما است و ابن بابویه و شیخ طبرسی و دیگران بسندهای بسیار از آنحضرت روایت کرده اند که فرمود بحق خداوندیکه
دانه را شکافته و گیاه رویانیده و خلائق را آفریده که البته این دنیا بعد از سرکشی عود خواهد کرد و مهربان خواهد شد بر ما بعد از چموشی چنانچه
ناقه بدخوی دندان گیرنده مهربان میشود با فرزندان خود پس حضرت این آیه را تلاوت فرمود و عیاشی روایت کرده است که روزی
حضرت امام محمد باقر نظر کرد بحضرت صادق علیه السلام و فرمود بخدا سوگند که این از آنها است که خدا در این آیه فرموده است و
این آیه را خواند و ایضاً از حضرت امام زین العابدین علیه السلام روایت کرده است که فرمود بحق خداوندیکه محمد را بحق فرستاده
است که نیکوکاران از ما اهلبیت و شیعیان ایشان بمنزله موسی و شیعیان او اند و دشمنان ما و اتباع ایشان بمنزله فرعون و
اتباع او اند و فرات بن ابراهیم روایت کرده است از ثویر بن ابی فاخته که حضرت امام زین العابدین فرمود که قرآن بخوان من
سوره طسم را خواندم چون باینجا رسیدم که ونجعلهم الوارثین حضرت فرمود بس است و فرمود بحق خداوندیکه محمد را فرستاده است
که ابرار از ما اهلبیت و شیعیان ما بمنزله موسی و شیعیان او اند و علی بن ابراهیم و دیگران روایت کرده اند از منهال بن عمرو که بعد از
شهادت حضرت امام حسین از حضرت امام زین العابدین پرسید که چگونه صبح کرده فرمود که صبح کرده ام در میان قوم خود مانند
بنی اسرائیل در میان آل فرعون که میکشتند مردان ما را و اسیر کردند زنان ما را و اخبار در نزول این آیات در شان اهلبیت
علیهم السلام بسیار است و در احوال حضرت قائم مذکور خواهد شد انشاء الله و تطبیق این تاویلات بر آیات بنحویکه در آیات فصول سابقه
ذکر کرده ایم نهایت وضوح دارد دوم مالكم لا تقاتلون في سبيل الله والمستضعفين من الرجال والنساء والولدان الذين يقولون
ربنا اخرجنا من هذه القرية الظالم اهلها واجعل لنا من لدنك وليا واجعل لنا من لدنك نصيرا یعنی چیست شما را
که کارزار و قتال نمیکنید در راه خدا و در راه آنها که ضعیف گردانیده اند ایشان را از مردان و زنان آنها که میگویند ای پروردگار ما بیرون بر ما را
از این قریه که ستمکار اند اهل آن و بگردان از برای ما از نزد خود یاوری و بگردان از برای ما از نزد خود یاری کننده و اکثر مفسران گفته اند که این
ضعیفان جماعتی اند که در مکه گرفتار بودند بسبب اسلام کافران ایشان را عذاب و شکنجه میکردند و قدرت بر هجرت بمدینه نداشتند حق تعالی
تحریص بر قتال کافران نموده که ایشان را خلاص نمایند از ظلم آنها و عیاشی بروایت معتبر از حضرت باقر و صادق علیهما السلام روایت

کرده است که این آیه در شان اهلبیت علیهم السلام است که ظالمان این امت ایشانرا غنیمت گردانیده اند و یاوری ندارند حق تعالی امر کرده است
مسلمانانرا که در راه ایشان جهاد کنند و ایشانرا بر دشمنان یاری دهند و ایشانرا با خدا مقرون گردانیدن باین تاویل انسب است و بنابر تاویل
ممکن است که مراد از قریه مدینه طیبه باشد لهذا حضرت امیر علیه السلام از آنجا بکوفه هجرت فرموده و اهل کوفه یاری آنحضرت نکردند یا آنکه این
تاویل بطن آیه است و منافات با ظاهر این ندارد و سوم وعد الله الذین آمنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما
استخلف الذین من قبلهم ولیمکنن لهم دینهم الذی ارتضی لهم ولیبدلنهم من بعد خوفهم امنا یعبدوننی لا یشرکون
بی شیئا ومن کفر بعد ذلک فاولئک هم الفاسقون یعنی وعده داده است آنهارا که ایمان آورده اند از شما و کرده اند کارهای شایسته را
که هر آئینه خلیفه گرداند آنانرا که بودند پیش از ایشان و هر آئینه متمکن خواهد گردانید برای ایشان دین ایشانرا که پسندیده است برای ایشان و هر آئینه
تبدیل خواهد کرد برای ایشان بعد از ترس ایشان از دشمنان ایمنی که بپرستند مرا و شریک نگردانند با من چیزی را در پرستیدن و هر که
کافر شود بعد از این پس آنها هستند فاسقان و کلینی و دیگران بسندهای معتبر از حضرت باقر و صادق علیهما السلام روایت کرده اند که این آیه
کریمه مخصوص امامان و والیان امر است بعد از رسول خدا و وعده فرموده است و بشارت داده است ایشانرا خلیفه گردانیده است برای
علم خود و دین خود چنانچه اوصیای حضرت آدم را بعد از او خلیفه گردانید و علی بن ابراهیم روایت کرده است که این آیه در شان قائم آل محمد
نازل شده است و عیاشی و دیگران از حضرت علی بن الحسین روایت کرده اند که این ایمنی برای شیعیان ما در زمان مهدی این امت خواهد بود
و آنست که حضرت رسول در شان او فرموده که اگر باقی نمانده باشد از دنیا مگر یکروز خدا آنروز را البته دراز گرداند تا مردی از فرزندان من والی شود
بر مردم که همنام من باشد و زمین را پر از عدالت کند بعد از آنکه پر از ظلم و جور شده باشد و فرات بن ابراهیم بسندهای بسیار روایت کرده است
که این آیه در شان آل محمد است و در دعاها و زیارات بسیار باین مضمون وارد شده است و در باب آیاتیکه در شان حضرت قائم نازل شده است
اخبار مذکور خواهد شد ان شاء الله چهارم الذین ان مکناهم فی الارض اقاموا الصلوة و آتوا الزکوة و امروا بالمعروف و نهوا عن المنکر ولله
عاقبة الامور و ان یکذبوک فقد کذبت قبلهم قوم نوح و عاد و ثمود و قوم ابراهیم و قوم لوط و اصحاب مدین و کذب موسی فامليت للكافرين
ثم اخذتهم فکیف کان نکیر یعنی آنانکه اگر متمکن گردانیم ایشانرا در زمین برپا میدارند نمازرا و میدهند زکوة را و امر میکنند مردم را به نیکیها و نهی
میکنند از بدیها و مر خدا راست عاقبت امور و اگر تکذیب کنند ترا پس بتحقیق که تکذیب کردند پیش از ایشان قوم نوح و عاد که قوم هود بودند
و ثمود که قوم صالح بودند و قوم ابراهیم و قوم لوط و اصحاب مدین که قوم شعیب بودند و تکذیب کرده شد موسی پس مهلت دادیم مر کافرانرا پس
گرفتیم ایشانرا پس چگونه بود انکار من بر ایشان ابن شهر آشوب و ابن ماهیار و فرات و غیر ایشان بسندهای بسیار روایت کرده اند از امام محمد باقر
و امام جعفر صادق علیهما السلام که مائیم آنها که خدا در این آیه فرموده است و ایضا ابن ماهیار بسند معتبر از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام
روایت کرده است که فرمود روزی نزد پدرم امام جعفر بودم در مسجد ناگاه مردی آمد و نزد آنحضرت ایستاد و گفت ای فرزند
رسول خدا بمن دشوار است فهمیدن این آیه در کتاب خدای عز و جل و از جابر جعفی سوال کردم مرا ارشاد نمود که از شما سوال کنم حضرت
فرمود که کدام است آن آیه گفت الذین ان مکناهم تا آخر آیه فرمود بلی در شان ما نازل شده است و سببش آنست که ابوبکر
و عمر و جمعی دیگر با ایشان که حضرت همه را امام بر جمیع شمرده نزد حضرت رسول آمدند و گفتند یا رسول الله این امر یعنی امارت و خلافت
بعد از تو بکه خواهد بود و بخدا سوگند که اگر بمردی از اهلبیت تو برسد ما می ترسیم از ایشان بر جان خود و اگر بغیر ایشان برسد شاید

ترو یک تر و مہربان تر باشند پس در غضب شد حضرت از این سخنان غضب شدیدی پس فرمود بخدا سوگند کہ اگر خدا ایشان را تمکن
گرداند در زمین البتہ برپا میدارند نماز را و ادا میکنند زکوة را و در حوالش البتہ امر کنند بہ نیکیہا و نہی کنند از بدیہا البتہ خدا بر
خاک مذلت میمالد بینی مردانی چند را کہ دشمن دارند شما را و دشمن دارند اہلبیت و فرزندان مرا پس خدا این آیہ را فرستاد و ان یکذبوک
فقد کذبت قبلہم تا آخر آیہ و ایضاً ابن ماہیار از حضرت باقرؑ روایت کردہ است کہ آیہ اول در شان مہدی آل محمدؐ و اصحابش
نازل شدہ است کہ خدا ایشان را پادشاہی میدہد در مشرق و مغرب زمین و دین حق را با ایشان ظاہر میگرداند و میمیراند و زائل میگرداند
باو و باصحاب او بدعتہای باطل را چنانچہ سفیہان و ظالمان حق را میمیرانند و چنان خواہد کرد کہ اثری از ظلم نماند و امر خواہد کرد مردم
را بہ نیکیہا و منع خواہد کرد از بدیہا و خدا راست عاقبت امور پس فرمود افمن وعدناہ وعداً حسناً فہو لاقیہ کمن متعناہ متاع الحیوة
الدنیا ثم ہو یوم القیمة من المحضرین یعنی آیا پس کسیکہ وعدہ دادہ ایم او را وعدہ نیکو پس او ملاقات میکند آن وعدہ را یا و میرسد مثل کسیست کہ بہرہ‌مند
گردانیدیم او را از متاعہای زندگانی پس او خواہد بود در قیامت از حاضر شدگان در عذاب الہی و آن لذتہای دنیا با و نفعی نخواہد بخشید ابن ماہیار روایت کردہ است
کہ این آیہ در شان امیرالمومنینؑ و حمزہؓ وارد شدہ است و علی بن ابراہیم از حضرت صادقؑ روایت کردہ است کہ وعدہ دادہ شدہ علی بن ابیطالبؑ است خدا وعدہ
دادہ است بہشت را برای او و دشمنانش در آخرت ایشان آنہا کہ در عذاب حاضر خواہند شد دشمنان آنحضرتؑ اند کہ حق او را غصب کردند در دنیا و بناحق
پادشاہی یافتند و خدا مہلت داد ایشان را پس فرمود سنریہم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسہم حتی یتبین لہم انہ الحق
یعنی زود باشد بنمائیم ایشان را آیتہا و علامتہای خود را در آفاق و اطراف زمین و در جانہای ایشان تا ظاہر شود برای ایشان کہ او
حق است ابن ماہیار از حضرت صادقؑ روایت کردہ است کہ نمودن در آفاق تنگ کردن اطراف زمین است بر سنیان در زمان حضرت
قائمؑ و نمودن در جانہای ایشان آنست کہ بعضی از سنیان در آن زمان بصورت حیوانات مسخ خواہند شد تا ظاہر شود برایشان
کہ او است قائم آل محمد صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم بحق و حقیقت فصل سیم و ششم در آنکہ کلمہ و کلمات در قرآن مجید ماول است باہلبیت علیہم السلام
و ولایت ایشان و آیات درین مقام بسیار است اول وجعلہا کلمة باقیة فی عقبہ لعلہم یرجعون حق تعالی این سخن را بعد از
قصہ ابراہیم فرمودہ کہ گردانیدیم یا خدا کلمہ توحید را باقی در عقب ابراہیم یعنی ہمیشہ در ذریت او کسی ہست کہ بیگانگی خدا قائل باشد
و مردم را بسوی یگانگی دعوت کند شاید برگردند مشرکان بدعوت موحدان و در احادیث بسیار وارد شدہ است کہ مراد آنست کہ
امامت را گردانید کلمہ باقیہ در عقب ابراہیم و حضرت رسول تا روز قیامت چنانچہ شیخ طبرسی گفتہ است کہ بعضی گفتہ اند مراد کلمہ
توحید است و بعضی گفتہ اند مراد امامت است کہ در ذریت او است تا روز قیامت و از حضرت صادقؑ چنین روایت شدہ و گفتہ است
اختلاف کردہ اند کہ مراد از عقب او کیست بعضی گفتہ اند مراد فرزندان ابراہیم اند تا روز قیامت و سدی گفتہ است کہ آل محمد علیہم السلام اند
و ابن ماہیار از سلیم بن قیس روایت کردہ است کہ روزی در مسجد بودیم حضرت امیرالمومنینؑ بیرون آمد بسوی ما و گفت بپرسید از من آنچہ را
خواہید پیش از آنکہ مرا نیابید سوال کنید از تفسیر قرآن زیرا کہ در قرآن علم اولین و آخرین ہست و از برای کسی سخنی را نگذاشتہ است و نمیدانند
قرآن را مگر خدا و راسخان در علم و راسخان یکی نیست بلکہ بسیار اند و حضرت رسول یکی از ایشان بود و خدا علم قرآن را تعلیم او کردہ بود
و آنحضرت بمن تعلیم کرد و پیوستہ در فرزندان او این علم خواہد بود تا روز قیامت پس حضرت این آیہ را خواند کہ حق تعالی در باب تابوت سکینہ
میفرماید فیہ سکینة من ربکم و بقیة مما ترک آل موسی و آل ہارون تحملہ الملائکة یعنی در تابوت سکینہ از پروردگار شما

و بقیه از آنکه گذاشته اند از آل موسی و آل هارون بر میدارند آنرا ملائکه حضرت این آیه را بر سبیل تنظیر و تشبیه خواندند یعنی همچنانکه بقیه علم و آثار حضرت
موسی و هارون که وصی او بود در سکینه محفوظ بوده علوم و آثار پیغمبر آخر الزمان و وصی او نیز در ذریت ایشان محفوظ است لهذا بعد از آن
فرمود که من نسبت برسول خدا نسبت بمنزله هارونم از موسی و در همه چیز مثل اویم بغیر از پیغمبری و علم در ذریت او هست تا روز قیامت
پس این آیه را خواندند وجعلها کلمة باقیة فی عقبه پس فرمود که رسول خدا عقب ابراهیم بود و عقب محمد و اهل بیت او ما هستیم صلوات الله
علیهم اجمعین و ایضا از حضرت امام محمد باقر روایت کرده است که آیه در شان حضرت امام حسین ع جاری شد و از روزی که با آنحضرت
منتهی شد پیوسته از پدر بفرزند میرسد و به برادر و عم نمیرسد و هیچ امامی بعد از حضرت امام حسین ع نیست مگر آنکه البته فرزندی حی آورد
تا دوازدهم و عبد الله افطح چون بی فرزند از دنیا رفت او امام نیست و علی بن ابراهیم نیز روایت کرده است که مراد از کلمه لعلهم
یرجعون اشاره برجعت است یعنی ایشان پیش از قیامت بدنیا برخواهند گشت و در کمال الدین بسند معتبر از مفضل بن عمر
روایت کرده است که از حضرت صادق ع سوال کرد از تفسیر وجعلها کلمة باقیة فی عقبه حضرت فرمود که مراد امامت
است که حق تعالی آنرا در عقب امام حسین ع قرار داد تا روز قیامت مفضل گفت یا ابن رسول الله چرا امامت در فرزندان امام حسین ع
قرار یافت و در فرزندان امام حسن ع نشد و حال آنکه هر دو فرزند و فرزندزاده حضرت رسول ص و بهترین جوانان بهشت بودند و برادر
بودند حضرت فرمود که موسی و هارون هر دو پیغمبر مرسل بودند و برادر بودند و امامت را خدا در فرزندان هارون قرار داد نه در فرزندان
موسی و کسی را نمیرسد که اعتراض کند که چرا چنین شد همچنین امامت خلافت خدا است و در زمین و نمیرسد کسی را که سوال کند که چرا
خدا امامت در فرزندان حسین ع قرار داد و در فرزندان حسن ع قرار نداد زیرا که خدا حکیم است در افعال و آنچه میکند بر وفق حکمت میکند
چنانکه فرموده است لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون یعنی سوال کرده نمیشود از آنچه میکند و ایشان سوال کرده میشوند آیه دوم
ولقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین انهم لهم المنصورون وان جندنا لهم الغالبون یعنی بتحقیق که پیشی گرفت کلمه ما یعنی وعده ما از برای بندگان
فرستاده شده ما بسوی بندگان بدرستیکه ایشان اند یاری کرده شدگان و بدرستیکه لشکر ما هر آئینه غلبه کنندگان اند بر کافران ابن
شهرآشوب از حضرت صادق ع روایت کرده است در تفسیر این آیه که مائیم ایشان مولف گوید که ممکن است که مراد آن باشد که آن کلمه مائیم
یا ولایت ماست که بر پیغمبران عرض شده است وانهم لهم المنصورون استیناف کلام دیگر باشد یا اینکه مراد آن باشد که نصرت ما
نیز داخل است در این نصرت که حق تعالی وعده داده است زیرا که یاری ما یاری حضرت رسول ص است و خدا ما را در آخر الزمان نصرت خواهد داد
بر دشمنان سوم ولو ان ما فی الارض من شجرة اقلام والبحر یمده من بعده سبعة ابحر ما نفدت کلمات الله ان الله عزیز حکیم یعنی و اگر بوده آنچه در
زمین هست از درختان قلمها و دریا مداد و مدد آنرا از بعد آن دریا هفت دریای دیگر که بدو آن دریا میکردند تمام نمیشد کلمات خدا بدرستیکه
خدا عزیز غالب است بهرچه اراده کند و کار او منوط بحکمت و مصلحت است بدانکه بعضی گفته اند مراد بکلمات خدا تقدیرات خدا است
یا علوم او یا وعدها و وعیدهای او و در احتجاج روایت کرده است که یحیی بن اکثم از حضرت امام علی نقی ع پرسید از تفسیر این آیه حضرت فرمود
که مراد از هفت دریا چشمه کبریت است و چشمه یمن و چشمه برهوت و چشمه طبریه و گرمابه اسبیدان و گرمابه افریقیه و چشمه باحوران و مائیم آن
کلمات خدا که فضائل ما را استقصا نمیتوان کرد و موید این حدیث است آنچه از حضرت رسول ص عامه و خاصه روایت کرده اند که
اگر درختان همه قلم شوند و دریاها همه مداد گردند و جمیع جن و انس کاتب شوند عشری از اعشار فضیلت علی بن ابیطالب ع نمیتوانند نوشت

و کلینی و دیگران از حضرت امام محمد باقرؑ روایت کرده اند که در شب قدر نازل میشود بر امام زمان تفسیر جمیع امور که تعلق باو دارد و آنچه
تعلق باهل زمان او و رعیت او دارد از قضات دیگر بیرون از علم خاص و علم مکنون عجیب مخزون خدا بر امام زمان نازل میشود پس حضرت
این آیه را خواند و این حدیث دلالت تمام دارد بر آنکه مراد از کلمات علومی است که از جانب خدا بر حضرت رسول و ائمه نازل میشود و این نیز
داخل فضائل ایشانست قل لو کان البحر مدادا لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی ولو جئنا بمثله مددا یعنی بگو یا محمد اگر بود دریا مداد
برای نوشتن کلمات پروردگار من هر آئینه آخر شدی دریا پیش از آنکه تمام شود کلمات پروردگار من اگر چه بیاوریم دریای مثل آن مدد و
مددی و دانستی که تفسیر اهلبیت علیهم السلام مراد از کلمات فضائل و علوم ایشانست که پیوسته از جانب خدا بر ایشان فائض میشود و هرگز
آخر نمیشود و چنانکه بعد از این نیز مذکور خواهد شد و احادیث در تفسیر کلمات الله و کلمة الله بائمه علیهم السلام بسیارست چهارم فتلقی آدم
من ربه کلمات فتاب علیه انه هو التواب الرحیم یعنی چون آدم از بهشت فرود آمد بزمین پس فرا گرفت و قبول کرد آدم از پروردگار
کلمه چند را پس حق تعالی قبول کرد توبه او را بدرستیکه اوست بسیار قبول کننده توبه بندگان و مهربان نسبت بایشان و در این کلمات
اختلاف بسیار است که در جلد اول ذکر کرده ام و کلینی و ابن بابویه در معانی الاخبار و خصال و شیخ طوسی و شیخ طبرسی و جماعت بسیار
روایت کرده اند از حضرت صادق و حضرت باقر و حضرت رسول صلوات الله علیهم و ابن عباس که آن کلمات آن بود که گفت خداوندا
سوال میکنم از تو بحق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین که البته مرا رحم کنی و بیامرزی و توبه مرا قبول فرمائی پس خدا توبه او را قبول کرد و در روایت
دیگر چون آدم و حوا آرزوی منزلت آن بزرگواران کردند مبتلا بآن ترک اولی شدند و چون مدتی در زمین تضرع و استغاثه کردند
و خدا خواست توبه ایشان را قبول کند جبرئیل آمد بنزد ایشان و گفت شما ستم کردید بر خود که آرزو کردید منزلت جمعی را که خدا ایشان را بر شما
فضیلت و زیادتی داده بود پس از خدا سوال کنید بحق آن نامها که دیدید بر ساق عرش نوشته بود تا حق تعالی توبه شما را قبول کند پس آدم گفت
خداوندا سوال میکنم بحق گرامی ترین خلق نزد تو محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین که توبه ما را قبول کنی و ما را رحم کنی پس خدا توبه ایشان را
قبول فرمود و در روایت دیگر بحق محمد و آل محمد سوال کردند و ابن مغازلی شافعی نیز این مضمون را روایت کرده است در تفسیر قول تعالی
ولقد عهدنا الی آدم من قبل فنسی ولم نجد له عزما یعنی بتحقیق که عهد کردیم بسوی آدم پیشتر پس فراموش کرد و نیافتیم
از برای او عهدی حضرت فرمود که آیه چنین نازل شده عهد کردیم بسوی آدم پیشتر کلمه چند در شان محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین
و ائمه از فرزندان ایشان پس ترک کرد و عزمی از و در این باب نیافتیم و احادیث در این باب در احوال حضرت آدم گذشت ششم
و اذ ابتلی ابراهیم ربه بکلمات فاتمهن یعنی و یاد آور وقتی را که امتحان کرد ابراهیم را پروردگار او بکلمه چند پس تمام کرد ابراهیم آنها
را و در تفسیر این کلمات خلاف است بعضی گفته اند سنتهای حنیفه ابراهیم است بعضی گفته اند متعلق بتکالیف است و ابن بابویه و
دیگران روایت کرده اند که مفضل بن عمر از حضرت صادق سوال کرد از معنی این کلمات حضرت فرمود که همان کلمات است
که حضرت آدم از پروردگار خود گرفت و آنها توبه اش مقبول شد گفت سوال میکنم از تو بحق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین که
توبه مرا قبول کنی پس خدا توبه اش را قبول کرد مفضل گفت پس چه معنی دارد فاتمهن حضرت فرمود یعنی که تمام کرد ائمه را تا حضرت قائم
که دوازده امام اند مترجم گوید که این تاویل نهایت انطباق دارد بر تتمه آیه زیرا که بعد از این میفرماید که حق تعالی گفت که من ترا
امام کردم ابراهیم گفت پس بعضی از ذریت مرا امام گردان حق تعالی فرمود که عهد امامت من بستمکاران نمیرسد یعنی از ذریت تو کسی

را امام میکنم که معصوم باشد از همه گناهان پس معنی این آیه آن خواهد بود که حق تعالی امامت ائمه را یا عطای امامت را با و
خبر داد و ابراهیم تمام کرد آنرا که برای ذریت خود طلبید و خدا او را بشارت داد که هر که معصوم است از ذریت تو همه را امام کردم تا
حضرت قائم پس آیه کریمه بدون تکلف برین معنی منطبق میگردد و بنابراین تفسیر ممکن است ضمیر فاعل فاتمهن راجع بخدا باشد یعنی خدا
تمام کرد امامت را تا آخر ایشان که حضرت قائم است هفتم فانزل الله سکینته علی رسوله و علی المؤمنین والزمهم کلمة التقوی
وکانوا احق بها و اهلها یعنی پس فرستاد خدا آرام و اطمینان قلب را بر رسول خود و بر مومنان و لازم گردانید ایشانرا کلمه و بودند
سزاوار تر بآن کلمه و اهل آن بودند و کلمه تقوی کلمه ایست که ایشانرا نگاه میدارد از عذاب الهی یا کلمه ایست که پرهیزگاران
آنرا اختیار میکنند بعضی گفته اند که آن کلمه طیبه لا اله الا الله است و اقوال دیگر نیز هست و احادیث بسیار وارد
شده است که آن ولایت امیر المومنین ع است چنانکه شیخ مفید از حضرت امام محمد باقر ع روایت کرده است که حضرت رسول ص فرمود
که بدرستیکه خدا عهدی کرد بسوی من گفتم پروردگارا بیان کن از برای من فرمود بشنو گفتم می شنوم فرمود یا محمد علی رایت علامات
راه هدایت است بعد از تو و پیشوای دوستان منست و نور است برای هر کس که اطاعت من کند و او است کلمه که لازم
متقیان گردانیده ام هر که او را دوست دارد مرا دوست داشته است و هر که او را دشمن دارد مرا دشمن داشته است پس بشارت ده
او را باینها گفتم و کلینی بسند صحیح نیز از حضرت صادق ع روایت کرده است که کلمه تقوی ایمان است و در خصال از حضرت رسول
روایت کرده است که در آخر خطبه فرمود مائیم کلمه تقوی و در توحید روایت کرده است که حضرت امیر المومنین خطبه طویلی فرمود که مائیم
عروة الوثقی و کلمه تقوی و احادیث بر این مضمون بسیار است هشتم و تمت کلمة ربك صدقا وعدلا لا مبدل لکلماته وهو السمیع العلیم یعنی و
تمام شد کلمه پروردگار تو از روی راستی و عدالت تبدیل کننده نیست کلمات او را و او است شنوای دانا و از احادیث اهلبیت
علیهم السلام مستفاد میشود که کلمات خدا ائمه ع اند و امامت ایشانرا کسی تبدیل نمیتواند کرد و کلینی و دیگران بسندهای بسیار
از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده اند که چون اراده حق تعالی تعلق میگیرد بخلق امام امر میکند ملکی را که شربت آب از زیر
عرش میگیرد و بپدر امام میآورد که او می آشامد پس از آن آب خلق میشود نطفه امام پس چهل روز در شکم مادر صدا نمیشنود و بعد از آن صدا
میشنود پس در رحم یا بعد از ولادت حق تعالی آن ملک را میفرستد که بر پیشانی امام یا بر بازوی راستش یا در میان دو کتفش یا در همه این
مواضع مینویسد و تمت کلمة ربك صدقا وعدلا تا آخر پس و چون امام میشود حق تعالی عمودی از نور برای او بلند میکند
که اعمال همه شهرها را در آن میبیند خدا چنین کسی را امام میگرداند و حق تعالی در جای دیگر میفرماید لا تبدیل لکلمات الله علی بن ابراهیم
گفته است یعنی امامت را کسی تغییر نمیتواند داد و نهم واذ یعدکم الله احدی الطائفتین انها لکم و تودون ان غیر ذات الشوکة
تکون لکم ویرید الله ان یحق الحق بکلماته و یقطع دابر الکافرین لیحق الحق و یبطل الباطل ولو کره المجرمون یعنی و یاد آور وقتی را
در جنگ بدر که وعده میداد شما را خدا یکی از دو طائفه که آن و زیر شما باشد یکی قافله قریش که مال با ایشان بود و دیگری لشکر قریش
که با حربه و سلاح بر سر شما می آمدند و شما دوست میداشتید قافله مال که شوکت یعنی حربه و آلات جنگ نداشتند بوده باشد برای
شما و میخواست که خدا ثابت گرداند حق را و غالب سازد دین حق را بکلمات خود و مفسران گفته اند که مراد از کلمات وعیدهای خدا است
یا تقدیرات یا امر کردن ملائکه را بیاری مؤمنان و علی بن ابراهیم روایت کرده است که مراد از کلمات ائمه اند علیهم السلام و قطع کند

و بر مرد نیا که کافران را وعده ایشان را هلاک گرداند تا آنکه ثابت گرداند دین حق را و باطل و برطرف کند دین باطل را هر چند نخواهند مجرمان و کافران و عیاشی از جابر روایت کرده است که از امام محمد باقرؑ پرسیدم از تفسیر این آیه حضرت فرمود تفسیرش در باطن آنست که خدا امری را اراده کرده است و مقدر ساخته است که حق آل محمد را ثابت گرداند و با ایشان برگرداند و کلمه خدا در بطن آیه علی بن ابیطالبؑ است و مراد از کافران بنی امیه اند که خدا ایشان را مستاصل خواهد کرد و مراد از لیحق الحق حق آل محمد است که در زمان قائمؑ با ایشان بر خواهد گشت و یبطل الباطل آنست که چون حضرت قائمؑ ظاهر شود بنی امیه را زائل و نابود خواهد کرد و دین ایشان را زائل خواهد کرد مؤلف گوید موافق ظاهر آیه نیز چنانچه علی بن ابراهیم روایت کرده است که کلمات الله ائمه اند علیهم السلام و آیه منطبق است زیرا که وعده فتح بدر بر دست حضرت رسول و حضرت امیر المؤمنین صلوات الله علیهما جاری شد چنانکه در باب جنگ بدر مذکور شد

فان یشاء الله یختم علی قلبک و یمح الله الباطل و یحق الحق بکلماته انه علیم بذات الصدور و کلینی بسند معتبر روایت کرده است از حضرت امام محمد باقرؑ که گفت حق تعالی برای دشمنان خود که دوستان شیطان بودند و تکذیب حضرت رسول و انکار گفته او میکردند قل ما اسئلکم علیه من اجر و ما انا من المتکلفین یعنی بگو ای محمد بمنافقان که من مزد رسالت را که مودت اهلبیت من است از شما نمیخواهم زیرا که میدانم که شما آنرا قبول نمیکنید و نیستم من تکلف کنندگان که مزد چیزی را که شما باور نکرده اید از آن بستانید از شما طلب کنم پس منافقان ابوبکر و عمر و اصحاب ایشان با یکدیگر گفتند که آیا بس نیست محمد را که بیست سال ما را مقهور حکم خود کرده الحال میخواهد اهلبیت خود را بر گردن ما سوار کند و دروغ گفته است خدا این را نگفته است و این را از خود میگوید و میخواهد اهلبیت خود را بر ما مسلط کند اگر کشته شود یا بمیرد ما خلافت را از اهلبیت او خواهیم گرفت و هرگز با ایشان نخواهیم داد پس خدا خواست که اعلام کند پیغمبر خود را آنچه در سینه های ایشان بود و پنهان میکردند و فرمود ام یقولون افتری علی الله کذبا یعنی بلکه میگویند افترا بسته است بخدا بدروغ فان یشاء الله یختم علی قلبک یعنی پس اگر خدا میخواست مهر میزد بر دل تو حضرت فرمود یعنی اگر میخواستم وحی را از تو حبس میکردم پس خبر نمیدادی مردم را بفضیلت اهلبیت خود و نه بدوستی ایشان پس فرمود و یمح الله الباطل و یحق الحق بکلماته انه علیم بذات الصدور حضرت فرمود که یعنی خدا میداند آنچه ایشان پنهان کرده اند در سینه های خود از عداوت اهلبیت تو و ظلم بر ایشان بعد از تو یازدهم و لولا کلمة الفصل لقضی بینهم گفته اند یعنی اگر نه آن کلمه فصل بود یعنی وعده که فرمود که حکم فصل در قیامت میان خلق بشود هر آینه حکم میان ایشان در دنیا میشد و بر کافران عذاب نازل میشد علی بن ابراهیم روایت کرده است که مراد از کلمه امام است و ان الظالمین یعنی آنها که ستم کرده اند بر این کلمه لهم عذاب الیم برای ایشان هست عذابی دردناک تری الظالمین خواهی دید ستمکاران را یعنی آنها که ستم کرده اند بر آل محمد مشفقین مما کسبوا ترسنده اند از آنچه در دنیا بعمل آورده اند و هو واقع بهم و آنچه میترسند واقع میشود بر ایشان پس ذکر کرد آنها را که ایمان آوردند بکلمه و متابعت او کردند پس گفت والذین امنوا و عملوا الصالحات یعنی و آنها که ایمان آوردند بکلمه و اعمال شایسته کردند لهم فی روضات الجنات از برای ایشانست باغهای بهشتها و از برای ایشانست در آن بهشتها هر چه خواهند اینست آن فضل بزرگ اینست آنچه بشارت میدهد خدا بندگان خود را که ایمان آورده اند بآن کلمه و عملهای شایسته که ایشان بآن مامور شده اند کرده اند تا اینجا روایت علی بن ابراهیم است و از و هم ان الذین حقت علیهم کلمة ربک لا یؤمنون

ولو جاءتهم کل آیة حتی یروا العذاب الالیم یعنی بدرستیکه آنها که لازم شده است بر ایشان کلمه پروردگار تو ایمان نمی آورند
بسوی ایشان هر آیتی تا به بینند عذاب دردناک را مفسران گفته اند کلمه خدا حکم خداست بآنکه ایشان ایمان نمی آورند یا وعید عذاب
خداست و علی بن ابراهیم روایت کرده است که این آیه در شان جماعتی است که انکار کردند امامت امیر المؤمنین را و عرض کرده شد
برایشان ولایت آنحضرت را و واجب گردانید بر ایشان که ایمان بیاورند بآن و ایمان نیاوردند پس کلمه ولایت آنحضرت است
سیزدهم الیه یصعد الکلم الطیب والعمل الصالح یرفعه یعنی بسوی خدا بالا میرود کلم نیکو و عمل صالح بلند میکند کلمه نیکو را یا آنکه کلمه نیکو
عمل صالح را بلند میکند ابن شهر آشوب از حضرت صادق روایت کرده است که حضرت اشاره بسینه مبارک خود نمود و فرمود که مراد
ولایت ما اهلبیت و اقرار بامامت ماست هر که ولایت ما را ندارد هیچ عمل از و بالا نمیرود و مقبول نمیشود و توضیح این معنی در محل دیگر مذکور شده

فصل سی و ششم در بیان آنکه ایشان داخل اند در حرمتهای الهی حق تعالی میفرماید ومن یعظم حرمات الله فهو خیر له عند ربه
یعنی هر که تعظیم کند و بزرگ شمارد حرمتهای خدا را پس آن بهتر است از برای او نزد پروردگار او و حرمت و رعایت امریست که
رعایت آن لازم باشد و استخفاف آن روا نباشد و در این آیه بعضی از مفسران گفته اند که مناسک حج است و بعضی گفته اند
که کعبه است و مکه و ماه حرام و مسجد الحرام و ابن بابویه بسند صحیح از حضرت صادق روایت کرده است که خدا را سه حرمت هست
که مثل آنها چیزی نیست کتاب خدا که حکمت و نور خداست و خانه کعبه که قبله مردم گردانیده است و قبول نمیکند
نماز را از کسیکه رو بغیر آن بکند و متوجه غیر آن گردد و عترت پیغمبر شما و ایضا از طریق مخالفان از ابو سعید خدری روایت
کرده است که حضرت رسول فرمود که خدا را سه حرمت هست هر که حفظ آنها بکند حق تعالی دین و دنیای او را حفظ کند و هر که
حفظ آن حرمتها نکند خدا هیچ امر او را حفظ نکند و آنها حرمت اسلام است و حرمت من و حرمت اهلبیت من است و ایضا از
طریق ایشان از جابر انصاری روایت کرده است که گفت شنیدم از رسول خدا که می آید در روز قیامت سه چیز نزد خدا و
شکایت میکنند مصحف و مسجد و عترت من مصحف میگوید پروردگارا تحریف کردند مرا و پاره پاره کردند مسجد میگوید پروردگارا
مرا معطل گذاشتند و ضایع کردند و عترت من میگوید پروردگارا ما را کشتند و راندند و آواره کردند پس من بدو زانو می نشینم
برای خصومت با مردم پس حق تعالی میفرماید که من سزاوارترم که در این امور با مردم خصمی کنم و دیلمی از طریق محدثان عامه در
فردوس الاخبار نیز این حدیث را روایت کرده است که خدای عز و جل را در شهرها پنج حرمت است حرمت رسول خدا و حرمت
آل رسول صلوات الله علیهم و حرمت کتاب خدا و حرمت کعبه خدا و حرمت مومن و ابن ماهیار بسند معتبر از حضرت امام موسی
از پدر بزرگوارش روایت کرده است در تفسیر آیه ومن یعظم حرمات الله که اینها سه حرمت اند که رعایت همه واجب است
و هر که یکی از اینها را ترک کند شرک بخدا آورده است اول هتک حرمت خانه کعبه که خدا محترم گردانیده است دوم معطل
گردانیدن کتاب خدا و عمل کردن بغیر آن سوم قطع کردن آنچه حق تعالی واجب گردانیده است از فرض مودت و اطاعت
مؤلف گوید که از این آیه کریمه و احادیث معتبره خاصه و عامه ظاهر میشود که تعظیم رسول خدا و ائمه هدی صلوات الله علیهم در
حال حیات و بعد از وفات واجب است و ایضا واجب است تعظیم هرچه منسوب است بایشان از مشاهد مشرفه و ضرایح مقدسه
ایشان و آثار ایشان و اخبار ایشان و ذریت ایشان و آنها که بر طریقه ایشان باشند و راویان اخبار ایشان و عالمان علوم ایشان

زیرا که تعظیم اینها تعظیم ایشان میگردد فصل سی و هشتم در تاویل آیات عدل و معروف و احسان و قسط و میزان بولایت ائمه
علیهم السلام و تاویل کفر و فسوق و عصیان و فحشا و منکر و بغی بعداوت و ترک ولایت ایشان و آیات درین باب بسیار است اول
ان اللہ یامر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی یعظکم لعلکم تذکرون یعنی بدرستیکه خدا امر میکند
بعدالت و نیکوکاری و عطا کردن بخویشان و نهی میکند از کار زشت و ناپسندیده و ظلم و پند میدهد شما را خدا شاید پند گیرید علی
بن ابراهیم گفته است که عدل گواهی لا اله الا اللہ محمد رسول اللہ است و احسان امیر المومنینؑ و بغی و فحشا و منکر ابابکر
و عمر و عثمان است و در ارشاد القلوب از حضرت باقرؑ روایت کرده است که عدل شهادت توحید و رسالت است و ایتاء
ذی القربی حسنؑ و حسینؑ و امامان از فرزندان حسین علیهم السلام اند و فحشا و منکر و بغی آنها اند که ستم کردند بر اهلبیت و کشتند
ایشان را و غصب حق ایشان کردند و عیاشی از حضرت صادقؑ روایت کرده است که عدل شهادت توحید است و ایتاء
ذی القربی آنست که هر امامی امامت را بامام بعد از خود بدهد و فحشا و منکر و بغی ولایت ائمه جور و از حضرت باقرؑ روایت کرده
که عدل شهادتین است و احسان ولایت امیر المومنینؑ است و فحشا ابوبکر است و منکر عمر است و بغی عثمان است و در روایت
دیگر فرمود که عدل محمدؐ است پس هر که اطاعت او کند عدالت کرده است و احسان علیؑ است هر که ولایت او را اختیار کند احسان
کرده است و محسن در بهشت است و ایتاء ذی القربی رعایت قرابت ماست امر کرده است خدا بمودت ما و فرزندان ما
و نهی کرده است مردم را از فحشا و منکر و بغی یعنی کسانیکه بغی و ظلم کنند بما و مردم را بسوی غیر ما خوانند و فرات بن ابراهیم
از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که عدل رسول خداؐ است و احسان امیر المومنینؑ علیه السلام است و ذی القربی
فاطمه است صلوات اللہ علیهم دوم ضرب اللہ مثلا رجلین احدهما ابکم لا یقدر علی شیء و هو کل علی مولیه اینما یوجهه
لا یات بخیر هل یستوی هو ومن یامر بالعدل وهو علی صراط مستقیم یعنی زد خدا مثل دو مرد یکی از آن دو گنگ است که قادر نیست
بر چیزی و آن گران بار است بر آقای خود و بهر جا که او را متوجه میگرداند نمی آورد هیچ چیز را آیا مساویست او و کسیکه امر میکند
بعدالت و او است بر راه راست و بعضی از مفسران گفته اند که حق تعالی این مثلها برای بتها و خود زده است بعضی گفته اند
برای کافر و مومن زده است و علی بن ابراهیم روایت کرده است که این مثل برای امیر المومنینؑ و ائمه علیهم السلام و غاصبان
حق ایشانست زیرا که امیر المومنین علیه الصلوة والسلام امر میکرد و نیز ائمه علیهم السلام امر میکردند مردم را بعدالت در اقوال
و افعال و بر راه راست بودند که طریق دین و ایشان بود و ابوبکر و عمر و سائر ائمه جور لال از بیان حق و هدایت خلق بودند و هیچ امر
از امور خدا از ایشان متمشی نشد چگونه اینها با آنها برابر باشند و بنا برین تاویل ممکن است که مراد از آقا خدا باشد یا حضرت
رسولؐ زیرا که حضرت رسولؐ بهر جنگی که آنها را فرستاد گریختند و هیچ امر خیرے بر دست ایشان جاری نشد و انطباق
این تفسیر بر آیه از تفاسیر دیگر بیشتر است بجهات بسیار سوم و اوفوا بالعهد ان العهد کان مسئولا و اوفوا الکیل اذا کلتم و زنوا بالقسطاس
المستقیم ذلک خیر واحسن تاویلا یعنی و وفا کنید بعهد و پیمان بدرستیکه از عهد سوال خواهند کرد در قیامت و تمام به پیمائید
پیمانه را چون کیل نمائید و بسنجید بترازوی درست آن بهتر و نیکوتر است از جهت تاویل و عاقبت سید بن طاؤس
در تفسیر ابن ماهیار روایت کرده است از حضرت کاظمؑ از پدرش که مراد بعهد آن عهد است که حضرت رسولؐ بر مردم

گرفتن بر مودت ما اهلبیت و اطاعت امیر المؤمنین ع و اینکه مخالفت او نکنند و بر او پیشی نگیرند در خلافت و قطع رحم او نکنند
و خبر داد ایشانرا که در قیامت سوال خواهد کرد خدا از ایشان که با اهلبیت پیغمبر و با کتاب خدا چه کرده اند و مراد از قسطاس امام است که
که بعدالت در میان مردم سلوک میکند و حکم ائمه میزان عدالت است لهذا فرمود آن بهتر است در تاویلش نیکوتر است یعنی او بهتر میداند
تاویل قرآنرا و او میداند چگونه حکم کند در میان مردم و مؤید اینست آنچه کلینی از حضرت صادق ع روایت کرده است در تاویل قول حق تعالی
و نضع الموازین القسط لیوم القیمة یعنی خواهیم گذاشت ترازوی عدالت از برای روز قیامت حضرت فرمود که آن ترازو
پیغمبران و اوصیای ایشان اند علیهم السلام چهارم خذ العفو و أمر بالمعروف و اعرض عن الجاهلین یعنی بگیر عفو را یعنی هرچه میسر ایشان
باشد یا عفو کن از ایشان و امر کن مردم را به نیکوئی و اعراض کن از نادانان و متعرض ایشان مشو و عیاشی روایت کرده است
از حضرت صادق ع که مراد معروف ولایت ائمه علیهم السلام است پنجم و لا یزید الظالمین الا خسارا یعنی قرآن زیاد نمیکند ظالمانرا
مگر زیان کاری عیاشی روایت کرده است از حضرت باقر ع که مراد ظلم کنندگان بآل محمد اند که حق ایشانرا غصب کردند و آیه را چنین
آورد و لا یزید الظالمین آل محمد حقهم الا خسارا ششم انما حرم ربی الفواحش ما ظهر منها و ما بطن یعنی جز این نیست
که حرام کرده است پروردگار من کارهای بسیار بد را آنچه ظاهر باشد از آن و آنچه باطن و پنهان باشد مفسران گفته اند مراد زنای آشکار
و پنهان است و کلینی و نعمانی روایت کرده اند که قرآن ظاهری و باطنی دارد و آنچه خدا در قرآن حرام است ظاهرش حرام است
و باطنش پیشوایان جور و دشمنان اهلبیت اند و جمیع آنچه در قرآن حلال است ظاهرش حلال است و باطنش امامان حق اند علیهم السلام
هفتم و اذا فعلوا فاحشة قالوا وجدنا علیها آباءنا و الله امرنا بها قل ان الله لا یأمر بالفحشاء أتقولون علی الله ما لا تعلمون یعنی هرگاه
چون کنند کار بسیار بد را گویند یافته ایم بر این کار پدران خود را و خدا ما را امر کرده است بآن بگو یا محمد بدرستیکه خدا امر نکرده است ما را بران
آیا افترا میکنید بر خدا آنچه را نمیدانید کلینی روایت کرده است که محمد بن منصور از معنی این آیه سوال کرد از حضرت صادق ع حضرت
فرمود که آیا دیده کسی را که بگوید که خدا امر کرده است در زنا یا آشامیدن شراب یا چیزی از این محرمات گفت نه فرمود که پس چیست
آن فاحشه و عمل قبیح که ایشان دعوی میکردند که خدا ایشانرا بآن امر کرده است گفت خدا و ولی او بهتر میدانند حضرت فرمود که این
آیه در شان پیشوایان جور است که مخالفان دعوی میکنند که خدا ما را امر کرده است که متابعت ایشان بکنیم پس خدا خبر داد که ایشان
دروغ بسته اند بر خدا و این متابعت را خدا فاحشه نامید زیرا که معصیت است فصل سی و نهم در تاویل جنب الله و وجه الله و
ید الله و امثال اینها بر رسول خدا و ائمه صلوات الله علیهم و آیات در این باب بسیار است اول قول حق تعالی و اتبعوا احسن
ما انزل الیکم من ربکم من قبل ان یأتیکم العذاب بغتة و انتم لا تشعرون ان تقول نفس یا حسرتی علی ما فرطت فی جنب الله و ان
کنت لمن الساخرین یعنی و پیروی کنید بهترین آنچه را فرستاده شده بسوی شما از جانب پروردگار شما پیش از آنکه بیاید شما را عذاب
ناگهان و شما ندانسته باشید تا نشنوید چنین که گوید نفسی ای حسرت بر آنچه تقصیر کردم در جنب خدا بدرستیکه بودم در دنیا از استهزا
کنندگان یعنی بدین خدا و پیغمبران خدا و آنها که با ایشان ایمان آورده بودند و جنب در لغت بمعنی پهلو است و اینجا مجاز است و اکثر
مفسران گفته اند مراد تقصیر در طاعت خدا است یا قرب خدا و در احادیث بسیار وارد شده است که جنب خدا کنایه از رسول خدا
و ائمه هدی صلوات الله علیهم و از طاعت و ولایت ایشان است چنانچه علی بن ابراهیم در تفسیر این آیه گفته است که آنچه فرستاده

شده است بسوی شما یعنی قرآن و بهتر آنها که در قرآن آمده است ولایت امیر المومنین و ائمه علیهم السلام ست چنانچه مراد از جنب الله
امام ست و حضرت صادق فرمود که مائیم جنب الله و شیخ طبرسی در احتجاج از حضرت امیر المومنین روایت کرده است که شخصی از تاویل
آیات مشکله قرآن از انحضرت سوال کرد حضرت فرمود که مراد از جنب الله برگزیدگان و دوستان اند و خواسته است برای ایشان
در قرآن حجتی قرار دهد از برای قرب و منزلت خلیفه خدا نمی بینی که میگویند فلان شخص در پهلوی فلان می نشیند یعنی مقرب ست نزد او
بسوی او این رمز لیست در قرآن برای بیان قرب ایشان نزد حق تعالی و از برای ایشان بعنوان رمز فرموده که حجتهای خدا و
دوستان او بفهمند و دشمنان ایشان تحریف نکنند و از قرآن بیرون نکنند چنانچه آیتهای دیگر را بیان کردند خدا کور کرده دیدهای
دل ایشان را که اینها را نفهمیدند و ایضاً از انحضرت روایت کرده است که فرمود مائیم خزینه داران دین خدا و چراغهای علم خدا
هر امام از ما که از دنیا میرود دیگری بعد از او از برای مردم ظاهر میگردد و گمراه نمیشود کسیکه بر ما ستم کند پس از ما جدا میشود از برای
طمع دنیا و متاع آن که بزودی از شما زائل میگردد و بدرستیکه کسیکه اختیار کند دنیا را بر آخرت و دنیا را بر ما حسرت او در قیامت
عظیم خواهد بود پس حضرت این آیه را خواند و کلینی از حضرت موسی بن جعفر روایت کرده است که در تفسیر این آیه فرمود جنب الله امیر المومنین
است و اوصیا بعد از و در آن مکان رفیعی که ایشان دارند تا آخر ایشان و ایضاً روایت کرده است که حضرت امیر المومنین
فرمود منم عین الله و منم ید الله و منم جنب الله و منم باب الله و ابن شهر آشوب از ابوذر روایت کرده است که حضرت
رسول فرمود که ای ابوذر دشمن علی را می آورند در قیامت کور و گنگ و در ظلمات قیامت می افتد و می خیزد و فریاد میکند
یا حسرتی علی ما فرطت فی جنب الله و در گردنش طوقی از آتش خواهد بود و عیاشی از حضرت باقر روایت کرده است که
فرمود مائیم جنب الله و در کتاب مناقب از حضرت صادق روایت کرده است که علی جنب الله است و ابن ماهیار از حضرت صادق روایت کرده است
که مائیم جنب الله خدا ما را از نور خود خلق کرده است لهذا چون کافران بجهنم میروند میگویند یا حسرتی علی ما فرطت فی جنب الله یعنی ای
حسرت بر آنکه تقصیر کردیم در ولایت محمد و آل محمد و در معانی الاخبار و توحید بسند صحیح از حضرت صادق روایت کرده است که حضرت امیر المومنین در خطبه خود
فرمود منم هدایت یافته به یتیمان و مسکینان و شوهر بیوه زنان و منم پناه هر ضعیفی و محل امنی هر خائفی و منم کشاننده مومنان بسوی بهشت و منم حبل الله المتین
و منم عروة الوثقی و منم کلمة التقوی و منم چشم خدا و زبان راست گوی خدا و جنب خدا که حق تعالی میفرماید بلحسرتی علی ما فرطت
فی جنب الله و منم دست خدا که بر سر بندگان خود پهن کرده است برحمت و مغفرت و منم درگاه حطه این است هر که مرا و حق مرا شناسد
پروردگار خود را شناخته است زیرا که من وصی پیغمبر او یم در زمین او و حجت خدا یم بر خلق او و انکار نمیکند این را مگر کسی که گفته خدا
و رسول را رد کند و بسند دیگر در توحید از انحضرت روایت کرده است که حضرت امیر فرمود که منم علم خدا و منم دل دانای خدا و دیده بینای
خدا و زبان گویای خدا و منم جنب الله و منم ید الله و احادیث از این نوع بسیار ست بعضی گذشت و بعضی خواهد آمد دوم کل شیء
هالک الا وجهه یعنی همه چیز هالک و فانی ست مگر وجه خدا اکثر گفته اند مراد از وجه خدا ذات خدا است و گفته اند همه چیز پیش از
قیامت فانی میشود و باز میگردد و بعضی گفته اند مراد دین خدا ست یا عبادتی که از برای خدا کنند و ابن بابویه در توحید از ابن
خیثمه روایت کرده است که گفت از حضرت صادق سوال کردم از تفسیر این آیه فرمود که وجه خدا دین خدا است و حضرت رسول
و امیر المومنین دین خدا و وجه خدا بودند و علین خدا بودند در میان بندگان خدا که اعمال ایشان بنور خدا مشاهده میکردند و زبان خدا

بودند که خدا بسبب ایشان سخن میگفت و علوم خدا را بخلق میرسانیدند و دست خدا بودند یعنی رحمت خدا بودند بر خلق او و مائیم
وجه خدا و بندگان از جهت ما بخدا میتوانند رسید و تا خدا میخواهد احوال خلائق منتظم باشد ما را در میان ایشان میگذارد و چون خواهد
که ایشانرا عذاب کند و در ایشان چیزی نمی بیند ما را از میان ایشان بیرون می برد پس آنچه خواهد از عذاب بر ایشان میفرستد
و ایضا بسند معتبر از آنحضرت روایت کرده است که بدرستیکه خدای عز و جل خلق کرد ما را پس نیکو کرد خلق ما را و صورت بخشید
ما را پس نیکو آفرید صورت ما را و گردانید ما را دیده بان در میان بندگان خود و زبان گویای خود در میان خلق خود و دست گشاده
خود بر بندگان خود و روی خدا که هر که قرب خدا را خواهد از جهت ایشان باید بسوی خدا برود و باب خدا که مردم را براو دلالت میکنند
و خزینه داران خدا در آسمان خدا و زمین خدا به برکت ما بار ور میشوند درختان و بکمال میرسد میوه ها و جاری میشوند نهرها و به برکت ما بارد
از آسمان باران و گیاه های زمین سبز و بعبادت ما خدا عبادت کرده میشود و اگر ما نمی بودیم خدا عبادت کرده نمیشد یعنی ما طریق
بندگی خدا بخلق تعلیم کردیم یا آنکه عبادت کامل خدا از غیر ما بعمل نمی آید یا آنکه ولایت ما شرط قبول عبادت است اگر ولایت ما
نباشد هیچ عبادت قبول نگردد و ابن شهر آشوب و دیگران بسندهای بسیار از حضرت باقر و صادق علیهما السلام روایت کرده اند
در تفسیر این آیه که مائیم وجه خدا که از جانب ما بسوی خدا باید رفت و ابن بابویه و صفار روایت کرده اند که سلام بن مستنیر از
حضرت باقر از تفسیر این آیه پرسید حضرت فرمود بخدا سوگند که مائیم وجه خدا و تا روز قیامت هستیم و بر طرف نمیشویم که خدا امر کرده
است مردم را باطاعت و ولایت ما و هر یک از ما که از دنیا میرود البته دیگری از ما قیام مینماید بامر امامت تا روز قیامت
و بروایت صفار فرمود که هلاک نمیشود در قیامت کسیکه با طاعت و انقیاد بامامت ما بیاید و علی بن ابراهیم بسند موثق از حضرت
باقر روایت کرده است در تفسیر آیه فرمود آیا مردم گمان میکنند که مراد آنست که همه چیز فانی میشود و روی خدا باقی میماند خدا از آن
عظیم تر است که او را بصفت مخلوقات او وصف کنند و او را مثل دیگران روی باشد و لیکن معنی آیه اینست که همه چیز هالک و باطل
است مگر دین خدا بر پاست و مائیم آن وجهی که دین خدا معرفت او و راه عبادت او را از ما باید گرفت و تا خدا را احتیاجی به بندگا
هست یعنی ایشانرا قابل عبادت و معرفت خود میداند ما را در میان ایشان میگذارد و چون خدا در بندگان خیری نداند ما را بالا
می برد بسوی رحمت و کرامت خود و آنچه خواهد نسبت با ایشان بعمل می آورد و ابن بابویه و کلینی روایت کرده اند از حضرت باقر که مثانی
که خدا به پیغمبر داده است مائیم و مائیم وجه الله که در زمین در میان شما میگردیم شناخت ما را هر که شناخت و هر که نشناخت مرگ در
پیش او است و بعد از مرگ ما را خواهد شناخت و آن شناختن فائده نخواهد کرد و سوم کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذو الجلال
والاکرام یعنی آنچه بر روی زمین است فانی میشود و در معرض فناست و باقی میماند وجه پروردگار تو که صاحب بزرگواری
و کرامت است اکثر گفته اند که وجه خدا ذات مقدس او است و علی بن ابراهیم گفته است که مراد دین خدا است و حضرت علی
بن الحسین فرمود که مائیم وجه خدا که بسوی خدا روی از جهت ما باید آورد و بسند معتبر از حضرت امام محمد باقر روایت کرده است
در تفسیر قول حق تعالی تبارک اسم ربک ذی الجلال والاکرام یعنی با برکت است نام پروردگار تو که صاحب جلال و اکرام است
حضرت فرمود که مائیم جلال خدا که گرامی داشته است بندگانرا بآنکه اطاعت ما را بر ایشان واجب گردانیده است و مؤلف گوید
که قرآن مجید بلغت عرب نازل شده است و مدار عرب بر مجاز و استعارات است و کلامیکه از استعاره و تشبیه و مجاز خالی باشد

تسبیح و تکبیر و تبلیغ و تمجید اند و رسول خدا و ائمه هدی صلوات الله علیهم نیز برین و تیره سخن میفرموده اند و مدار فصحای عجم نیز برین ست
چنانکه میگویند فلان کس پر ازوی هست نزد مردم و وجه را بر جهت اطلاق میکنند و دست بر نعمت شائع ست که اطلاق میکنند عرب میگویند
فلان شخص را بر فلان یدی هست و بر قدرت اطلاق میکنند فلان مرد دستی بهمرسانیده است پس ائمه را علیهم السلام وجه الله اند
یعنی ایشانرا گرامی داشته ست چنانکه رو گرامی ترین اعضا ست و ایضا هرکه بجانب کسی میرود از جهت روی او میرود و هرکه خواهد راه بخدا
و قرب او را باید بسوی ایشان بیاید و ایضا ایشان جهته اند که خدا امر کرده است مردم را که بآن جهت بروند و همه چیز هالک و باطل ست
مگر دین ایشان و طریقه ایشان و عین بمعنی دیده و بمعنی برگزیده و بمعنی جاسوس و بمعنی برگزیده همه چیز آمده است و ایشان عین خدا اند یعنی ناظر و گواه اند بر مردم
و همچنانکه آدمی بدیده نظر میکند و بر احوال مطلع میشود حق تعالی ایشانرا بر بندگان موکل گردانیده که بر احوال ایشان مطلع باشند و دیده باشند
از جانب خدا ایشان برگزیده خلق اند چنانچه ابن اثیر از علمای عامه نقل کرده است که مردی در طواف نظر میکرد بزنان مسلمانان حضرت امیر
سیلی بر روی او زد او بنزد عمر آمد و شکایت کرد عمر گفت بحق زده است ترا عینی از عیون خدا ابن اثیر گفته است یعنی مخصوصی از مخصوصان
خدا و ایضا ایشان علیهم السلام ید الله اند یعنی نعمت و رحمت الهی از برای بندگان خدا یا مظهر قدرت خدا اند و جنب الله باعتبار آنکه
جانبی از خدا اند که خدا امر کرده است خلق را که بجانب ایشان بروند یا مقرب ترین خلق اند نزد حق تعالی یا آنکه هرکه قرب الهی را خواهد
باید که قرب ایشان و اطاعت ایشانرا اختیار کند و کفعمی از حضرت امام محمد باقر روایت کرده است که معنی جنب الله آنست که هیچکس
نزدیکتر نیست بسوی خدا از پیغمبر او و هیچکس مقرب تر نیست بسوی پیغمبر خدا از وصی او پس او در قرب بمنزله کسی ست که در پهلوی
کسی باشد همچنانکه فرموده است یا حسرتی علی ما فرطت فی جنب الله یعنی در ولایت و شان خدا و فرموده که ائمه علیهم السلام
را باب الله میگویند زیرا که حق تعالی بسبب تقدس ذات اقدس او از خلق پنهان گردیده و پیغمبر خود و اوصیا بعد از پیغمبر خود را
برای خلق ظاهر گردانیده و علم خود را بایشان تفویض کرده است که هرچه مردم را بآن احتیاج باشد در معرفت خدا و احکام
و امر و نواهی او را از ایشان اخذ کنند پس ایشان بمنزله درگاه خدا و دربان او شدند چون حضرت رسول جمیع علوم و حکمتها را با میر المومنین علیه السلام تعلیم کرد
فرمود که من مدینه و شهرستان علمم و علی درگاه آنست و واجب گردانید خدا بر خلق که تذلل و انقیاد و استکانت کنند برای علی با آنکه فرمود
در قصه بنی اسرائیل که داخل درگاه شوید از روی سجود و خشوع و تعظیم و بگوئید که حطه کن گناهان ما را تا بیامرزیم گناهان شما را و بزودی ثواب
خواهیم داد نیکوکاران را و حضرت رسول فرمود که اهلبیت من بمنزله باب بنی اسرائیل اند درین امت پس درین آیت اشاره شده است
به تعظیم و تذلل نزد ایشان و فرمود که مراد بمحسنان و نیکوکاران آنهااند که شک نمیکنند در فضیلت آن درگاه و علو قدر آن و در جای دیگر
حق تعالی فرموده وأتوا البيوت من أبوابها یعنی بیائید بسوی خانه ها از درهای آنها و درها ائمه اند علیهم السلام که خانه های علم اند و معدنهای
حکمت اند و ایشان اند ابواب خدا و وسیله های مردم بسوی خدا و دعوت کنندگان مردم بسوی بهشت و راه نمایان بسوی بهشت تا روز
قیامت فصل ششم در اینکه ائمه علیهم السلام و شیعیان ایشان محل رحمت الهی اند و آنکه ایشان اند حزب الله و بقیة الله و محل علوم انبیا
و آیات درین مضامین بسیار است اول ولو شاء ربک لجعل الناس امة واحدة ولا یزالون مختلفین الا من رحم ربک
و لذلک خلقهم یعنی اگر میخواست پروردگار تو هر آئینه میگردانید مردم را امت واحده یعنی بر یک دین و یک مذهب و
پیوسته ایشان خواهند بود در دین مختلف مگر آنکه رحم کند پروردگار تو و از برای این آفرید ایشانرا و بدانکه خلاف ست که اسم اشاره در

در لذلک راجع ست باختلاف یعنی ایشانرا برای اختلاف آفریده و یا برحم یعنی ایشانرا برای رحم کردن آفریده و قول اخیر انسب ست بمذهب امامیه و سائر عدلیه و احادیث معتبره نیز بر این دلالت دارد چنانچه علی بن ابراهیم از حضرت باقر روایت کرده است که یعنی پیوسته ایشان مختلف خواهند بود در دین مگر آنکه را رحم کند پروردگار تو یعنی آل محمد و شیعیان و اتباع ایشان ولذلک خلقهم یعنی ائمه و شیعیانرا از اهل رحمت خلق کرده است که در دین اختلاف نمیکنند و عیاشی روایت کرده است که مرویست از حضرت امام زین العابدین از تفسیر این آیه سوال کرد حضرت فرمود که آنها که اختلاف میکنند مراد آنها اند که مخالف مایند از این امت و همه ایشان بایکدیگر اختلاف کرده اند در دین و آنها که خدا بر ایشان رحم کرده است دوستان ما اند از مومنان و خدا ایشانرا از طینت ما خلق کرده است مگر نشنیده قول ابراهیم را رب اجعل هذا البلد آمنا و ارزق اهله من الثمرات من آمن منهم بالله والیوم الآخر یعنی پروردگارا بگردان این را یعنی مکه را شهری محل ایمنی و روزی ده اهلش را از میوه ها هر که ایمان بیاورد از ایشان بخدا و روز قیامت حضرت فرمود که مراد او ما ایم و دوستان و شیعیان وصی او قال ومن کفر فامتعه قلیلا ثم اضطره الی عذاب النار و حق تعالی فرمود که هر که کافر شد پس او را تمتع میگردانم اندکی در دنیا پس مضطر میگردانم او را بسوی عذاب جهنم حضرت فرمود که مراد بکافران کسی ست که انکار وصی حضرت ابراهیم کرده و متابعت وصی او نکرده است او و بخدا سوگند که حال این امت نیز چنین ست یعنی آنها که متابعت پیغمبر خود کردند نجات می یابند و داخل مومنان اند و آنها که متابعت وصی او نکردند کافران اند و چند روزی ببرکت آنحضرت از نعمتهای دنیا بهره میبرند و بازگشت ایشان در آخرت بسوی آتش است و در توحید از حضرت صادق روایت کرده است در تفسیر و کذلک خلقهم یعنی خلق کرد ایشانرا برای آنکه بکنند کاری که آن مستوجب رحمت خدا گردند پس ایشانرا رحم کند و دوم ان یوم الفصل میقاتهم اجمعین یوم لا یغنی مولی عن مولی شیئا ولا هم ینصرون الا من رحم الله یعنی بدرستیکه روز فصل یعنی قیامت که نیک و بد از هم جدا میشوند وعده گاه کافرانست همه روزی که کفایت نمیکند دوستی از دوستی هیچ چیز را و نه ایشان یاری [illegible] میشوند مگر کسیکه رحم کند خدا او را و کلینی و ابن ماهیار روایت کرده اند از زید بن شحام که گفت در سفری در خدمت حضرت صادق بودم در شب جمعه فرمود که قرآن بخوان که امشب شب قرآن ست خواندم تا باین آیه رسیدم فرمود که شیعیان اند که دوست ایشان و امام ایشان نفعی بایشان میتوانند رسانید و آنکه خدا استثنا کرده است مگر کسیکه رحم کند او را مائیم و شفاعت ما بشیعیان میرسد و ولایت ما بایشان نفع میرساند و ابن ماهیار بسند دیگر از آنحضرت روایت کرده است که مائیم اهل رحمت خدا سوم بقیة الله خیر لکم ان کنتم مومنین یعنی حضرت شعیب با قوم خود گفت که بقیه که خدا در میان شما گذاشته است بهتر است از برای شما اگر هستید مومنان و مفسران را در بقیه اقوال بسیار هست بعضی گفته اند در بها حلال ست از ترک تراز و وزو می کیل منده ی باقی میماند یا باقی گذاشتن خدا نعمت خود را برای شما یا ثواب باقی آخرت و در احادیث بسیار از ائمه اطهار علیهم السلام منقول ست که مراد انبیا و اوصیا علیهم السلام اند که حق تعالی ایشانرا در زمین گذاشته است برای هدایت خلق یا اوصیای پیغمبران اند که حق تعالی بعد از فوت پیغمبران در میان امت گذاشته است و عمده ایشان حضرت صاحب الامر ست چنانچه کلینی بسند معتبر روایت کرده است که چون هشام عبد الملک حضرت امام محمد باقر را بشام برد چون بدر خانه هشام رسید آن ملعون باصحاب خود گفت از بنی امیه و غیر ایشان که چون من ساکت شوم از سخن گفتن با او هر یک از شما او را سرزنش و ملامت کنید پس امر کرد آنحضرت را داخل کردند چون حضرت داخل شد اشاره کرد بسوی جمیع اهل مجلس و بر همه یک مرتبه سلام کرد و نشست پس خشم آن ملعون بر آنحضرت

زیاده شد که براو بخصوص سلام خلافت نکرد و بی رخصت در مجلس او نشست و شروع کرد بمذمت و تعییر آن حضرت و در میان سخنان بسیار گفت ای محمد بن علی پیوسته مردی از شما شق عصای مسلمانان میکند یعنی جمعیت ایشانرا پراگنده میکند و مردم را بسوی خود میخوانند و دعوای امامت میکنند از روی سفاهت و بی خردی و کمی علم و آنچه لائق خودش بود گفت پس چون ساکت شد هر یک ازان ملاعین آنچه خواستند گفتند چون همه ساکت شدند حضرت برخاست و گفت ایها الناس چه خیال کرده اید و این چه راه ضلالت ست که می پوئید شیطان شما را بکجا میبرد و بسبب ما خدا هدایت کرد اول شما را و بدولت ما ختم خواهد کرد آخر شما را و اگر از برای شما پادشاهی کمی بزودی کمی میسر شده است مارا پادشاهی عظیم خواهد بود در آخرت و بعد از دولت ما دولتی نخواهد بود زیرا که مائیم اهل عاقبت نیکو چنانچه حق تعالی میفرماید والعاقبة للمتقین یعنی عاقبت از برای پرهیزگارانست پس آن ملعون امر کرد که آنحضرت را بزندان بردند و اندک وقتی جمیع اهل زندان محبت و ولایت آنحضرت را اختیار کردند پس زندانبان نزد هشام آمد و گفت من می ترسم که اگر چند روز دیگر این مرد درین شهر باشد اهل شام همه معتقد او گردند و نگذارند که تو برین مسند بنشینی پس آن ملعون امر کرد که آنحضرت و اصحابش را بتعجیل ببرند بسوی مدینه و نامه کرد که در عرض راه مردم بازار برای ایشان بیرون نیایند و چیزی بایشان نفروشند و نگذارند که کسی خوردنی و آشامیدنی بایشان بدهد و ایشانرا سه روز بتعجیل آوردند و خوردنی و آشامیدنی بایشان ندادند تا بشهر مدین که شهر شعیب ست رسیدند و اهل مدین نیز دروازه را بر روی ایشان بستند و چیزی برای ایشان بیرون نیاوردند و اصحاب آنحضرت از گرسنگی و تشنگی بیطاقت شدند هر چند آنکه مبالغه کردند اهل آن شهر در نگشودند حضرت چون آن حالت را مشاهده فرمود بر کوه بلندی که بر آن شهر مشرف بود بالا رفت و بآواز بلند ندا کرد چنانکه آن شهر بلرزید و فرمود که ای اهل شهریکه ظالم و ستمگارانند اهل آن منم بقیة خدا حق تعالی از برای پیغمبر شما در قرآن ذکر کرده است بقیة الله خیر لکم ان کنتم مومنین وما انا علیکم بحفیظ مرد پیری در آن شهر بود چون این ندا را شنید نزد قوم خود آمد و گفت بخدا سوگند که این همان دعوت پیغمبر شما ست شعیب اگر بازار برای او بیرون نبرید حقتعالی بزودی شما را بعذاب خود میگیرد از بالای سر شما و از زیر پای شما این مرتبه شما باور کنید سخن مرا و اطاعت من بکنید و بعد ازین بکنید که من ناصح و خیر خواهم از برای شما پس منادی کردند و بازارها و آذوقه بسیار بیرون آوردند چون این خبر بهشام لعین رسید فرستاد و آن مرد پیر را آوردند و کسی ندانست که چه بر سر او آمد و این حدیث با معجزات بسیار و قصهٔ طولانی بعد ازین در احوال آنحضرت خواهد آمد ان شاء الله و ایضاً ان شاء الله در احوال ولادت حضرت امام رضا خواهد آمد چون آنحضرت متولد شد حضرت امام موسی او را در بر گرفت و اذان و اقامت در گوشهایش گفت و کامش را بآب فرات برداشت پس تسلیم او بآنحضرت داد و گفت بگیر این بقیهٔ خدا است در زمین و ایضاً بسند معتبر از احمد بن اسحاق منقول ست که حضرت امام حسن عسکری روزی بیرون آمد و طفلی بر دوش او بود مانند ماه شب چهارده در جثه طفل سه ساله و فرمود که این فرزند من ست همنام حضرت رسول ست پس آن طفل بزبان عربی فصیح گفت منم بقیهٔ خدا در زمین خدا و انتقام کشنده از دشمنان خدا و ایضاً از حضرت امام محمد باقر منقول ست که چون حضرت صاحب الامر ظاهر شود اول سخنی که میگوید این آیه را میخواند بقیة الله خیر لکم ان کنتم مومنین پس میگوید منم بقیهٔ خدا و حجت خدا و خلیفهٔ خدا بر شما و هر که بر آن حضرت سلام کند خواهد گفت السلام علیک یا بقیة الله فی ارضه و ابن شهر آشوب روایت کرده است که حضرت صادق فرمود که مائیم کعبهٔ خدا و مائیم قبله و مائیم بقیهٔ خدا و در کافی بسند معتبر روایت کرده است که شخصی از حضرت صادق پرسید که آیا وقتیکه سلام بر حضرت قائم کنند او را امیر المومنین میگویند فرمود که نه این اسم

که خدا حضرت امیر را بآن مسمی ساخته و پیش از و کسی باین نام مسمی نشده و بعد از و کسی این نام را بر خود نمیگذارد و مگر کافری و بر او لعنت
فدای تو شوم پس چگونه بر او سلام میکنند فرمود که میگویند السلام علیک یا بقیة الله پس حضرت این آیه را خواند چهارم در تفسیر قول الله تعالی و من یتول الله و رسوله
والذین امنوا فان حزب الله هم الغالبون یعنی کسیکه ولی خود قرار دهد خدا و رسول او را و آنها که ایمان آورده اند یعنی ائمه معصومین علیهم السلام را
بقرینه آیه سابقه که باتفاق در شان امیرالمؤمنین است پس بدرستیکه حزب خدا یعنی لشکر خدا غالبان اند و حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود که مراد از آنها که
ایمان آورده اند ماییم که امین خدا ائیم از اوصیای پیغمبر در هر عصرے و از جابر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که رسول خدا صلی الله
علیه و آله در روز قیامت چنگ زده است بنور پروردگار خود و ما چنگ زده ایم بنور پیغمبر خود و شیعیان ما چنگ زده اند بنور ما شیعیان حزب خدا اند
و حزب خدا غالبان اند و ما بنور خدا بند شده ایم شیعیان در روز قیامت بدین ما متمسک اند و حق تعالی در جای دیگر فرموده است
در وصف منافقان اولئک حزب الشیطان الا ان حزب الشیطان هم الخاسرون علی بن ابراهیم گفته است یعنی ایشان لشکر یا
یاوران شیطان اند و بدرستیکه یاوران شیطان ایشان زیانکاران اند پس در وصف مومنان فرموده است اولئک حزب الله
الا ان حزب الله هم المفلحون یعنی این جماعت لشکرهای خدا اند و بدرستیکه لشکرهای خدا ایشان اند رستگاران و دشمنان
ایشان حزب شیطان اند علی بن ابراهیم و نیز حافظ ابو نعیم از محدثان عامه روایت کرده است از حضرت امیرالمؤمنین که سلمان گفت من
هر وقتیکه نزد رسول می آمدم دست می زد بر دوش من و میگفت این گروه پیش از جمله رستگاران اند یعنی علی و شیعیان که در تشیع تابع سلمان شده اند
یا عجمانی که محبت و موالات اهلبیت اختیار خواهند کرد و این ظاهر تر است پنجم قل ارایتم ما تدعون من دون الله ارونی ماذا خلقوا
من الارض ام لهم شرک فی السموات ائتونی بکتاب من قبل هذا او اثارة من علم ان کنتم صادقین یعنی بگو یا محمد بمشرکان
بت پرست خبر دهید مرا از آنچه میخوانید آنها را بغیر خدا بنمائید بمن که چه چیز آفریده اند در زمین یا ایشان را شرکتی هست در آفریدن و تدبیر آسمانها
بیاورید برای من کتابی را از پیش از این یا اثاره یعنی بقیه از علم اگر هستید راستگویان مفسران گفته اند که اثاره از علم بقیه علوم است که نقل کنند
از گذشتگان در کلینی و صفار و دیگران روایت کرده اند از امام محمد باقر علیه السلام که مراد بکتاب توریت و انجیل است و اثاره علم علوم پیغمبران است
و از حضرت صادق علیه السلام منقول است که کتاب جفر و مصحف فاطمه علیهما السلام داخل اثاره علم است **فصل چهل و یکم** در بیان آیاتیکه
در محبت ملائکه نسبت بایشان و شیعیان ایشان نازل شده حق تعالی میفرماید الذین یحملون العرش و من حوله یسبحون بحمد ربهم
و یؤمنون به و یستغفرون للذین امنوا ربنا وسعت کل شیء رحمة و علما فاغفر للذین تابوا و اتبعوا سبیلک وقهم
عذاب الجحیم ربنا و ادخلهم جنات عدن التی وعدتهم و من صلح من آبائهم و ازواجهم و ذریاتهم انک انت العزیز الحکیم وقهم
السیئات و من تق السیئات یومئذ فقد رحمته و ذلک هو الفوز العظیم ان الذین کفروا ینادون لمقت الله اکبر من مقتکم انفسکم اذ تدعون الی الایمان
یعنی آنها که بر میدارند عرش را و آنها که بر دور عرش اند تنزیه و تسبیح میگویند پروردگار خود را بحمد او مشغول اند و ایمان دارند باو و طلب
آمرزش میکنند برای آنها که ایمان آورده اند میگویند پروردگارا فرا گرفته هر چیز را رحمت و علم تو پس بیامرز آنها را که توبه کرده اند و
پیروی نموده اند راه ترا و نگاهدار ایشان را از عذاب جهنم ای پروردگار ما و داخل گردان ایشان را در بهشتهای جاوید که وعده کرده ای ایشان را و
هر که شایسته است و زنان ایشان و فرزندان ایشان بدرستیکه توئی غالب و دانا نگاهدار ایشان را از سیئات یعنی بدیها و هر که را نگاهداری
از بدیها در آن روز پس تحقیق که رحم کرده بر او و آنست فیروزی بزرگ بدرستیکه آنها که کافر شده اند ندا کرده میشوند یعنی در روز قیامت که هر آینه

غضب و خشم خدا بر شما عظیم‌تر است از خشمی که بر خود وارد میکنید چون خوانده میشدید بسوی ایمان پس کفر میورزیدید و بکلینی بسند معتبر از ابو بصیر روایت
کرده است که حضرت صادق علیه السلام فرمود که خدا را ملکی چند هست که میریزند گناهان را از پشت شیعیان ما چنانکه باد برگ درختان را
در فصل خزان میریزد چنانکه حق تعالی میفرماید و یستغفرون للذین آمنوا بخدا سوگند که غیر شما را اراده نکرده است و استغفار ایشان از برای
شما است و در عیون از حضرت امام رضا روایت کرده است که فرمود بدرستیکه ملائکه خدمتگاران شیعیان ما اند پس حضرت این آیه را خواند
و فرمود که مراد بمؤمنان درین آیه آنها اند که ایمان بولایت ما آورده اند و علی بن ابراهیم بسند معتبر روایت کرده است که از حضرت
صادق پرسیدند که ملائکه بیشتر اند یا فرزندان آدم حضرت فرمود بحق آن خداوندیکه جانم در قبضهٔ قدرت اوست که البته ملائکه در آسمانها بیشتر اند از عدد ذره‌های
خاک در زمین و در آسمان موضع قدمی نیست مگر آنکه در آن ملکی هست که خدا را تسبیح و تقدیس میکنند و در زمین هیچ درختی و کلوخی نیست مگر آنکه در آن ملکی هست که
موکل است بآن و هر روز عمل آنرا بخدا عرض میکنند با آنکه خدا داناتر است بآن عمل از و و احدی از ملائکه نیست مگر آنکه هر روز تقرب میجوید بسوی خدا باظهار ولایت ما
اهلبیت و طلب آمرزش میکنند از برای دوستان و شیعیان ما و لعنت میکنند بر دشمنان ما و از خدا سوال میکنند که بر ایشان بفرستد عذاب از آسمان
عذاب شدیدی و ایضاً روایت کرده است از حضرت باقر در تفسیر قول حق تعالی و کذلک حقت کلمة ربک علی الذین کفروا انهم
اصحاب النار یعنی و همچنین لازم شده است حکم پروردگار تو بر آنها که کافر شدند بدرستیکه ایشان اصحاب آتش جهنم اند حضرت فرمود
که یعنی بنی امیه و قول حق تعالی الذین یحملون العرش مراد رسول خدا و اوصیای بعد از وست که حامل عرش علم حق تعالی اند
و من حوله مراد ملائکه اند که تسبیح و تنزیه و حمد میکنند خدا را و طلب آمرزش میکنند از برای آنها که ایمان آورده اند یعنی شیعیان آل محمد
فاغفر للذین تابوا یعنی پس بیامرز آنها را که توبه کرده اند از ولایت و محبت ابوبکر و عمر و جمیع بنی امیه و اتبعوا سبیلک یعنی و متابعت
کرده اند ولی خدا امیر المؤمنین را و من صلح من آبائهم تا آخر آیه یعنی هر که شایسته صالح است از پدران و فرزندان و زنان ایشان حضرت فرمود
که صالح ایشان آنست که ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام را اختیار کرده اند و اقرار بامامت او و فرزندانش نموده اند وقهم السیئات
و من تق السیئات یومئذ فقد رحمته یعنی هر که از برای ولایت آنها نگاهداری در دنیا پس البته محل رحمت تو خواهد بود در قیامت
و این است فوز عظیم برای کسیکه از ولایت و محبت دشمنان آل محمد صلوات الله علیهم نجات یابد پس فرمود ان الذین کفروا
یعنی بنی امیه اذ تدعون الی الایمان فتکفرون مراد بایمان ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام است و ابن ماهیار مجموع این مضامین را
با اختصار از جابر جعفی از امام محمد باقر روایت کرده است و ایضاً از حضرت امیر المؤمنین روایت کرده است که فرمود که فضیلت من
بر رسول خدا نازل شده در ضمن این آیه الذین یحملون العرش تا آخر آیه زیرا که در وقتیکه این آیه نازل شد غیر از من کسی بآنحضرت ایمان
نیاورده بود و ایضاً از حضرت باقر روایت کرده است که ملائکه در مدت هفت سال و چند ماه استغفار نمیکردند مگر از برای رسول خدا
و از برای من در حق ما نازل شد این آیات و در آنوقت مومنی غیر از ما نبود و ایضاً از طریق مخالفان روایت کرده است که ملائکه سالها
صلوات بر علی و پیغمبر میفرستادند زیرا که بغیر از آنحضرت کسی ایمان نیاورده بود و دیگری نماز نمیکرد و ایضاً بسند معتبر از حضرت صادق روایت
کرده است که سبیل خدا درین آیه علی بن ابیطالب است و الذین آمنوا شیعیان آنحضرت اند **فصل چهل و دوم** در بیان اینکه آیات
و مر الطیه و یسر و عسر در شان ائمه علیهم السلام و شیعیان ایشان است و آیات بسیار است اول والعصر ان الانسان لفی خسر یعنی بحق عصر
سوگند یاد میکنیم که بدرستیکه انسان در زیان کاری است و در کمال الدین روایت کرده که مراد بعصر عصر خروج صاحب الامر علیه السلام است چنانچه

بعد از این خواهد آمد بعضی گفته اند مراد بعصر آخر روز است و بعضی گفته اند عصر حضرت رسول است الا الذین آمنوا و عملوا الصالحات
مگر آنها که ایمان آوردند و کردند کارهای شایسته و تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر و وصیت نمودند یکدیگر را بحق و وصیت نمودند
یکدیگر را بصبر و علی ابن ابراهیم روایت کرده است که حضرت صادق ع این سوره را چنین خواندند والعصر ان الانسان لفی خسر و انه فیه من الدهر
الا الذین آمنوا و عملوا الصالحات و ائتمروا بالتقوی و ائتمروا بالصبر یعنی بحق عصر که آدمی هر آینه در زیان کاری است و بدرستیکه او در
زیان کاری است تا آخر عمر مگر آنها که ایمان آوردند و اعمال شایسته کردند و قبول کردند پرهیزگاری را و قبول کردند امر بصبر و شکیبائی را و در
کتاب احتجاج از حضرت باقر ع روایت کرده است که حضرت رسول ص در خطبهٔ غدیر فرمود که بخدا سوگند که سورهٔ والعصر در شأن امیر المؤمنین ع
نازل شده و در کمال الدین روایت کرده است از حضرت صادق ع که مراد بعصر عصر خروج حضرت قائم ع است ان الانسان لفی خسر
مراد دشمنان ماست که در زیان کاری اند الا الذین آمنوا یعنی آنها که ایمان آورده اند بآیات ما و عملوا الصالحات یعنی
مواسات با برادران مؤمن کرده اند در مال خود و تواصوا بالحق یعنی وصیت کرده اند یکدیگر را بحق بامامت یعنی ولایت ائمهٔ
حق و تواصوا بالصبر یعنی وصیت کرده اند بصبر در فتنه های زمان غیبت حضرت قائم ع و بر دین حق ثابت مانده اند و علی
بن ابراهیم و ابن ماهیار و دیگران بسندهای معتبر از آنحضرت روایت کرده اند که حق تعالی استثنا کرد برگزیده های خود را از خلق
فرمود که همه در زیان کاری اند مگر آنها که ایمان آوردند بولایت امیر المؤمنین ع و فرائض خدا را بعمل آوردند و وصیت کردند فرزندان
و بازماندگان خود را بولایت و صبر کردند بر مشقتها که بایشان میرسد از جهت اختیار دین حق سوم یا ایها الذین آمنوا
اصبروا و صابروا و رابطوا و اتقوا الله لعلکم تفلحون یعنی ای کسانیکه ایمان آورده اید صبر کنید و شکیبائی ورزید و آمادهٔ دشمن
باشید و بپرهیزید از عذاب خدا شاید رستگار گردید اکثر مفسران گفته اند یعنی صبر کنید بر دین خود و ثابت قدم باشید در جنگ
کافران و در کمین دشمنان باشید که در سرحدها بر سر مسلمانان نیایند و بسندهای معتبر از ابن بابویه و دیگران از حضرت صادق ع روایت
کرده اند که یعنی صبر کنید بر مصیبتها و شکیبائی نمائید در تقیه از مخالفان و جدا مشوید از امامی که پیشوای شماست و عیاشی از آنحضرت
روایت کرده است که یعنی صبر کنید بر ترک معاصی و مصابره کنید بر مشقت طاعات و مرابطه کنید در راه خدا که در میان خود و خلق
قرار داده است و هر که در کمین دولت ما باشد و انتظار آن کشد چنانست که در حمایت حضرت رسول جهاد کرده است و پرهیزگاری
خدا آنست که امر کنند مردم را به نیکیها و نهی کنند از بدیها و کدام منکر بدتر است از ظلمی که این امت بر ما کردند و ما را شهید کردند و ایضا
بسند دیگر از آنحضرت روایت کرده است که یعنی صبر کنید بر ادای فرائض و شکیبائی ورزید در مصیبتها و خود را بدارید بر متابعت ائمه
علیهم السلام و ایضا از یعقوب سراج روایت کرده است که بحضرت صادق ع عرض کردم که آیا زمین باقی میماند بدون عالمی
از شما که مردم پناه برند بسوی او و دین خود را از او اخذ کنند فرمود که نه اگر زمین بدون امام باشد عبادت خدا در آن نخواهد شد
ای یعقوب خالی نمیباشد زمین از عالمی از ما که امامت او بر مردم ظاهر باشد و مردم حلال و حرام خود را از او اخذ کنند و این معنی از
کتاب خدا ظاهر و هویدا است پس حضرت این آیه را خواند و فرمود که یعنی صبر کنید بر دین خود و صبر کنید بر آزار دشمنان خود که با شما
مخالف اند در دین و خود را با امام خود بچسبانید و از خدا بپرهیزید در آنچه شما را بآن امر کرده است و بر شما واجب گردانیده است
و بسند دیگر فرمود که صبر کنید بر آزارها که در راه محبت ما بکشید و با امام خود موافقت کنید و در تقیه از دشمنان او و از امام خود جدا نشوید

و بروایت دیگر از حضرت باقرؑ روایت کرده است که یعنی صبر کنید بر ترک معاصی و مصابره کنید بر تقیه از دشمنان دین و مرابطه نمائید
بر ائمه علیهم السلام و بپرهیزید از مخالفت پروردگار خود شاید رستگار شوید و نعمانی و کلینی و دیگران روایت کرده اند که عبدالله بن
عباس شخصی را فرستاد نزد حضرت امام زین العابدینؑ که از تفسیر این آیه سوال کند حضرت در غضب شد و فرمود میخواستم آن
کسی که ترا فرستاده است که از من سوال کنی خود این آیه را از من پرسد و من باو میگفتم در شان کی نازل شده است این آیه
پس فرمود این آیه در شان فرزندان او و ما نازل شده است و آن مرابطه که ما بآن مامور شده ایم هنوز وقتش نشده است
و از نسل ما کسی هست که باین مامور خواهد شد و در صلب او ودیعه هست که برای آتش جهنم خلق شده اند و بزودی ظاهر خواهند شد
و گروه بسیاری را فوج فوج از دین خدا بدر خواهند کرد و زود باشد که زمین را رنگین کنند از خون جوجه از جوجه های آل محمدؐ که
پیش از وقت از آشیانهای خود پرواز کنند و طلب کنند امری را که بآن نتوانند رسید و مومنان در آن زمانها انتظار ظهور قائم
آل محمدؐ برند و صبر کنند بر جور مخالفان تا خدا حکم کند میان ایشان و او بهترین حکم کنندگانست و کلینی از حضرت صادقؑ
روایت کرده است که حق تعالی چون خلق کرد ارواح طیبه پیغمبرش و وصی او و دختر او فاطمه و فرزندانش حسن و حسین و سائر
ائمه را صلوات الله علیهم و خلق کرد ارواح شیعیان ایشان را از همه پیمان گرفت که صبر کنند و تقیه بعمل آورند و از متابعت ائمه
علیهم السلام دست بر ندارند و از مخالفت بپرهیزند سوم اولئك يؤتون اجرهم مرتين بما صبروا ويدرؤن بالحسنة السيئة
ومما رزقناهم ينفقون واذا سمعوا اللغو اعرضوا عنه وقالوا لنا اعمالنا ولكم اعمالكم سلام عليكم لا نبتغي الجاهلين
یعنی این جماعت داده میشوند مزد خود را دو مرتبه بسبب آنکه صبر کردند و دفع میکنند بخوبی بدی را و از آنچه روزی کردیم
ما ایشان را در راه خدا انفاق میکنند و چون بشنوند سخن لغو را اعراض مینمایند از آن و گویند ما راست کردهای ما و شما راست کردهای
شما سلام بر شما باد متعرض نمی شویم بیخردان را اکثر مفسران گفته اند که این آیه در شان آنها نازل شده است که ایمان آوردند و بودند
از اهل کتاب مانند سلمانؓ و اصحاب او و علی بن ابراهیم روایت کرده است که در شان ائمه علیهم السلام نازل شده است
که صبر کردند بر جور مخالفان و دفع میکردند بدی کسی را که نسبت بایشان بدی میکرد به نیکوئیهای خود و اعراض مینمودند از دروغ
و لهو و غنا و کلینی از حضرت صادقؑ روایت کرده است که مراد صبر بر تقیه است و مراد سیئه فاش کردن اسرار ائمهؑ و ترک
تقیه است چهارم وجعلنا بعضكم لبعض فتنة اتصبرون وكان ربك بصيرا یعنی گردانیدیم بعضی از شما را از برای بعضی آزمایش
آیا صبر میکنید و بود پروردگار تو بینا و دانا و ابن ماهیار از حضرت موسی بن جعفرؑ روایت کرده است که جمع کرد حضرت رسولؐ
حضرت امیر المومنینؑ و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام را و در برابر ایشان نشست و فرمود که ای اهل من و اهل خدا بدرستیکه
حق تعالی شما را سلام میرساند و اینک جبرئیل نزد شما در این خانه حاضر است و میگوید که خداوند عزیز جلیل میفرماید که من بعضی
از دشمنان شما را از برای شما فتنه گردانیده ام پس شما چه میگوئید گفتند صبر میکنیم یا رسول اللهؐ از برای امر خدا بر آنچه نازل میشود
از برای ما تا برسیم نزد او و ثواب جزیل او را دریابیم بتحقیق شنیده ایم که خدا صابران را وعده نیکو داده است پس حضرت رسولؐ
باواز بلند گریست که هر که در بیرون خانه بود شنید پس این آیه نازل شد وكان ربك بصيرا یعنی خدا میداند که ایشان
راضی میشوند باین فتنه و صبر خواهند کرد پنجم ولقد ارسلنا موسى باياتنا ان اخرج قومك من الظلمات الى النور

وذکرهم بایام الله ان فی ذلک لآیات لکل صبار شکور یعنی بتحقیق فرستادیم موسی را با آیتهای خود که بیرون آور قوم خود را از تاریکیهای کفر و جهالت بسوی نور ایمان و علم و بیاد آور ایشانرا روزهای خدا بدرستیکه درین آیتها و علامتها هست برای هر بسیار صبر کننده و بسیار شکر کننده و اکثر مفسران گفته اند که روزهای خدا ایام عذابهای آنهاست که بر کافران گذشته فرستاده است و عیاشی از حضرت صادق روایت کرده است که مراد بایام خدا نعمتهای اوست و ابن بابویه از حضرت صادق روایت کرده است که ایام خدا روز ظهور حضرت قائم است و روز رجعت ائمه علیهم السلام و بعضی از دوستان و دشمنان ایشان بدنیا و روز قیامت و علی بن ابراهیم روایت کرده است که روز ظهور قائم است و روز مرگ و روز قیامت و ابن ماهیار از حضرت باقر روایت کرده است که صبار آنهایند که صبر میکنند بر آنچه بر ایشان وارد میشود از جانب خدا از شدت و بلا و نعمت و رضا و صبر میکنند بر هر آزاری که از دشمنان میکشند بسبب محبت ما و شکر میکنند حق تعالی را بر نعمت ولایت ما اهلبیت که خدا بایشان عطا کرده است ششم واصبر علی ما یقولون واهجرهم هجراً جمیلاً وذرنی والمکذبین اولی النعمة ومهلهم قلیلاً یعنی خطاب کرد حق تعالی بحضرت رسول که صبر کن بر آنچه میگویند کافران و منافقان وجدائی کن از ایشان جدائی کردنی نیکو و واگذار مرا با تکذیب کنندگان صاحبان نعمت و مهلت ده ایشانرا اندک زمانی ابن ماهیار روایت کرده است که صبر کن یا محمد بر تکذیبی که ترا میکنند بدرستیکه من انتقام خواهم کشید بزودی که از تو بهمرسد و او قائم ماست که مسلط خواهم کرد او را بر خونهای ظالمان و کلینی از حضرت کاظم روایت کرده است که یعنی صبر کن بر آنچه منافقان در حق تو میگویند که دوری کن از ایشان دوری کردنی نیکو و بگذار مرا با آنها که تکذیب تو میکنند در نصب کردن وصی تو علی و بسند معتبر از آنحضرت روایت کرده است که حق تعالی درین آیه امر کرده است پیغمبر خود را بصبر تا آنکه نسبتهای بسیار بد باو دادند و بامر الهی صبر کرد و در احتجاج از حضرت امیر المؤمنین روایت کرده است که حضرت رسول پیوسته با منافقان صحابه مدارا میکرد و تالیف قلب ایشان مینمود و نزدیک خود میطلبید و در جانب راست خود ایشانرا مینشانید تا آنکه ایشان را امر کرد در دور کردن ایشان و فرمود واهجرهم هجراً جمیلاً

فصل چهل و سوم

در بیان آیاتیست که در مظلومیت ائمه علیهم السلام نازل شده است و آنها بسیار است اول الم احسب الناس ان یترکوا ان یقولوا آمنا وهم لا یفتنون ولقد فتنا الذین من قبلهم فلیعلمن الله الذین صدقوا ولیعلمن الکاذبین ام حسب الذین یعملون السیئات ان یسبقونا ساء ما یحکمون یعنی آیا پنداشتند مردمان که ایشانرا وامیگذاریم که میگفتند که ایمان آوردیم و ایشان امتحان کرده نمیشوند و بتحقیق که امتحان کردیم آنها را که بودند پیش از ایشان پس هر آئینه بداند خدا آنها را که راست گفتند و هر آئینه بداند البته دروغ گویان آیا می پندارند آنها که میکنند اعمال بد را از دست ما بدر میروند و ما ایشانرا عذاب نخواهیم کرد بد حکمی است که میکنند ایشان و از حضرت امیر المؤمنین و امام جعفر صادق منقول است که ایشان فلیعلمن هر دو را بیای افعال میخوانند بضم یا و کسر لام و در احادیث وارد شده است که این دو آیه در باب فتنه بعد از حضرت رسول نازل شد که غصب خلافت از حضرت امیر المؤمنین کردند که اگر آنها که در غدیر خم با امیر المؤمنین بیعت کرده بودند تابع دنیا شدند و بیعت را شکستند و مومن و منافق از هم جدا شدند چنانچه شیخ مفید رحمه الله در ارشاد روایت کرده است که چون منافقان صحابه با ابوبکر بن ابی قحافه بیعت کردند مردی آمد بخدمت امیر المؤمنین و آنحضرت بیلی در دست داشت و قبر مطهر حضرت رسول را درست میکرد و گفت همه با ابوبکر بیعت کردند و انصار چون اختلاف در میان ایشان بهم رسید

مخذول شدند و جماعت طلقا که منافق بودند و بزودی ایمان آورده بودند وصیت را غنیمت شمردند و زود با ابوبکر بیعت کردند
که مبادا خلافت بشما برسد چون این سخن را تمام کرد حضرت سر بیل را بزمین گذاشت و این آیات را خواند تا ساء ما یحکمون و ابن ماهیار
از حضرت امام حسین روایت کرده است که چون آیه کریمه الم احسب الناس نازل شد حضرت امیر سوال کرد که یا رسول الله این چه فتنه
که حق تعالی فرموده است که ام است حضرت فرمود که یا علی توئی که مردم را بامامت تو حق تعالی ابتلاء و امتحان کرده است و تو
در بنیاب خصمی خواهی کرد با آنها که غصب خلافت تو کنند و بامامت تو قائل نشوند پس مهیا گردان حجت خود را برای خصومت
و ایضاً بسند معتبر از حضرت صادق ع روایت کرده است که حضرت رسول شبی در مسجد ماند چون نزدیک صبح شد حضرت امیرالمومنین
داخل مسجد شد پس حضرت رسول او را ندا کرد یا علی گفت لبیک فرمود بیا بسوی من چون نزدیک شد حضرت فرمود یا علی تمام
این شب را که دیدی در اینجا بسر آوردم و هزار حاجت خود را از خدا سوال کردم و همه را بر آورد و مثل آنها را نیز از برای تو سوال
کردم و باز همه را عطا کرد و دو سوال کردم از برای تو که همه امت را مجتمع گرداند بر امامت تو که همه اقرار کنند بخلافت تو و ترا متابعت
کنند قبول نکرد و این آیات را فرستاد الم احسب الناس تا آخر آیات و ایضاً از سدی روایت کرده است که الذین صدقوا
علی علیه السلام و اصحاب او ست و لیعلمن الکاذبین دشمنان او اند که در دعوی ایمان دروغ گو بودند دوم و قل
الحق من ربکم فمن شاء فلیؤمن و من شاء فلیکفر انا اعتدنا للظالمین نارا احاط بهم سرادقها یعنی و بگو ای محمد
که حق از پروردگار شما است پس هر که خواهد ایمان بیاورد و کسیکه خواهد که کافر شود بدرستیکه آماده کرده ایم برای ظالمان
آتشی را که احاطه کرده است بایشان سراپرده های آن آتش کلینی و علی بن ابراهیم و عیاشی روایت کرده اند بسندهای معتبر
از حضرت باقر و صادق علیهما السلام که مراد بحق ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام است و مراد بظالمان ستمگاران بر آل محمد اند
و آیه چنین نازل شده است انا اعتدنا للظالمین آل محمد حقهم نارا یعنی ما مهیا کرده ایم برای ستمگاران که غصب حق آل محمد
کرده اند جهنم را و ابن ماهیار از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که آیه چنین نازل شده است قل الحق من ربکم فی ولایة
علی تا آنجا که انا اعتدنا للظالمین آل محمد حقهم نارا و معنی همانست که گذشت سوم اذن للذین یقاتلون
بانهم ظلموا و ان الله علی نصرهم لقدیر الذین اخرجوا من دیارهم بغیر حق الا ان یقولوا ربنا الله یعنی رخصت داده شد برای آنها که
بایشان قتال میکنند کافران که ایشان نیز قتال کنند بسبب آنکه ستم کردند کافران بر ایشان و بدرستیکه خدا بر یاری ایشان البته
قادر است آنها که بیرون کرده شدند از دیار و خانهای خود بناحق و تقصیری نداشتند بغیر آنکه گفتند پروردگار ما خدا است و
علی بن ابراهیم گفته است که این آیات در شان حضرت امیرالمومنین علیه السلام و جعفر طیار و حمزه نازل شده بود و بعد از آن در حق
حضرت امام حسین علیه السلام جاریست و الذین اخرجوا من دیارهم بغیر حق در شان حضرت امام حسین نازل شد که یزید پلید بطلب
آنحضرت فرستاد که او را بگیرند بشام برند پس از ترس ایشان از مدینه گریخت بجانب کوفه و در کربلا شهید شد و بسند حسن کالصحیح از
حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که فرمود سنیان میگویند آیه اول در شان حضرت رسول صلی الله علیه و آله است
در وقتیکه کافران قریش او را از مکه بیرون کردند فرمود چنان نیست که ایشان میگویند بلکه مراد حضرت صاحب الامر صلوات الله علیه است
در وقتیکه خروج کند از برای طلب خون حضرت امام حسین علیه السلام و خواهد گفت ما ائیم اولیای آنحضرت و طلب خون او میکنیم

و ابن شهرآشوب از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که الذین اخرجوا من دیارهم در شان ما نازل شده است و ابن
ماهیار از حضرت کاظم علیه السلام روایت کرده است که این آیات در شان ماست و بسند دیگر از حضرت باقر علیه السلام روایت
کرده است که این آیات در شان حسن و حسین علیهما السلام نازل شده اند و ایضاً از آنحضرت روایت کرده است که در شان حضرت
قائم علیه السلام و اصحاب او نازل شده است و در مجمع البیان از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که در شان
مهاجرین نازل شد و جاری شد بر جمیع آل محمد صلوات الله علیهم که ایشانرا از دیار خود بدر کردند و پیوسته از ایشان در تقیه و
خوف بودند چهارم و اذ قلنا ادخلوا هذه القریة فکلوا منها حیث شئتم رغدا وادخلوا الباب سجدا و قولوا حطة نغفر لکم
خطایاکم و سنزید المحسنین فبدل الذین ظلموا رجزا من السماء بما کانوا یفسقون یعنی یاد آورید هنگامی
را که گفتیم داخل شوید این شهر را یعنی بیت المقدس یا اریحا پس بخورید از نعمتهای آن قریه هرچه خواهید بفراوانی و داخل شوید
درگاه آن شهر را سجده کنندگان با خضوع و بگوئید بیامرز ما را تا بیامرزیم از برای شما گناهان شما را و بتحقیق که زیاد کنیم ثواب کردار
نیکوکاران را پس بدل کردند آنانکه ستم کردند بر خود گفتار را بغیر آنچه گفته شده بود با ایشان پس فرستادیم بر آن گروهی که ستم کردند عذابی
از آسمان بسبب نافرمانبرداری ایشان مشهور میان مفسران آنست که این آیه در شان بنی اسرائیل است و اکثر ایشان در وقت
داخل شدن طلب آمرزش نکردند و بعضی از نعمتهای دنیا طلبیدند پس طاعون بر ایشان نازل شد که در یکساعت بیست
و چهار هزار کس از ایشان مردند و در احادیث اهل بیت علیهم السلام بروایت کلینی و دیگران وارد شده است که این آیات در شان
اهلبیت علیهم السلام است و آیه چنین است فبدل الذین ظلموا آل محمد حقهم قولا غیر الذی قیل لهم فانزلنا علی الذین ظلموا
آل محمد حقهم رجزا من السماء یعنی بدل کردند کسانیکه ستم کردند بر آل محمد صلوات الله علیهم و حق ایشانرا غصب کردند گفتار
بغیر آنچه با ایشان گفته بودند پس فرستادیم بر آنها که ظلم بر ایشان کردند و حق ایشانرا بردند عذابی از آسمان حقیر گوید که توجیه ترجمه
این تاویل بدو نحو ممکن است اول آنکه چون حق تعالی قصص امم سابقه را در قرآن مجید برای تنبیه و تهدید و بشارت این امت فرستاده است
و احادیث بسیار وارد شده که هیچ امری در بنی اسرائیل نبوده مگر آنکه نظیرش در این امت هست و ایضاً اخبار بسیار وارد شده است که مثل
اهلبیت من در این امت مثل باب حطه است در بنی اسرائیل یعنی همچنانکه آنها مامور شدند که داخل باب بشوند و سجود و خشوع نمایند هر که کرد نجات
یافت و هر که نکرد عذاب بر او نازل شد همچنین ولایت اهلبیت من در این امت چنین است هر که اختیار کند ولایت ایشانرا و انقیاد و تعظیم
ایشان بکند نجات می یابد و هر که نکند عذاب بر او نازل میگردد و عذاب آن امت هلاک ظاهری بوده و در این امت هلاکت بضلالت
و جهالت و حرمان از سعادت است با آنچه از قتل و نهب و اختلاف میان امت از انواع بلاها که بسبب مخالفت اهلبیت علیهم السلام
بآنها مبتلا گردیدند دوم آنکه از بنی اسرائیل نیز ممکن است که مکلف بولایت اهلبیت علیهم السلام گردیده باشند چنانکه در تفسیر حضرت امام
حسن عسکری علیه السلام منقول است در تفسیر این آیه که حق تعالی ولایت محمد و علی و سائر اهلبیت علیهم السلام از بنی اسرائیل گرفت
بعد از آنکه از صحرای تیه نجات یافتند حق تعالی امر کرد ایشانرا که داخل دروازه اریحا که از بلاد شام بود بشوند چون بدروازه شهر
رسیدند دیدند که مثال محمد و علی صلوات الله علیهما بر بالای دروازه منصوب است دروازه در نهایت وسعت و رفعت بود پس
حق تعالی امر کرد ایشانرا که چون داخل دروازه میشوید خم شوید برای تعظیم آن دو بزرگوار و بیعت ایشانرا که از شما گرفته ام بخود تازه کنید

و بگوئید ندا و ندا سجده و تو اطاعت کردیم بمثال محمد و علی صلوات الله علیهما را و ولایت ایشانرا که تجدید کردیم برای آنست که بپوشی
گناهان ما را و محو کنی سیئات ما را تا ما گناهان گذشته شما را بیامرزیم و هر که گناهی نداشته باشد و بر ولایت ایشان ثابت باشد ثواب او را
زیاده میگردانیم پس اکثر ایشان اطاعت نکردند و گفتند ما را ریشخند میکنند در درگاه باین فضیلت چرا خم شویم و آن جمعی را که ندیده ایم چرا
تعظیم کنیم پس پشت خود را بسوی دروازه کردند و بآن نحو داخل شدند و بجای حطة حنطة سمرا گفتند یعنی گندم سرخ با کسب کرده برای
ما بهتر است از آنچه ایشان ما را بآن تکلیف میکنند پس حق تعالی از آسمان آنچه مقرر شده بود بر ایشان فرستاد و در کمتر از یک روز صد
و بیست هزار کس از ایشان بطاعون مردند و آنها جمعی بودند که حق تعالی میدانست که ایمان نخواهند آورد و از نسل ایشان مومنی بهم نخواهد رسید
تمام شد حدیث و بنابراین دو آیه هیچ تکلیفی در کار نیست سوم و اذ قلنا للملائکة اسجدوا لآدم فسجدوا الا ابلیس ابی
واستکبر وکان من الکافرین یعنی یاد آور آن وقتی را که گفتیم ملائکه را که سجده کنید از برای آدم پس سجده کردند مگر شیطان ابا کرد و تکبر نمود
و بود از جمله کافران کلینی بسند معتبر از موسی بن جعفر علیهما السلام روایت کرده است که چون حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم
در خواب دید که ابوبکر و عمر و بنی امیه بر منبرش بالا میروند بسیار براو دشوار آمد که بعد از و غصب کنند حق وصی او را پس حق تعالی این آیه را
برای تسلی آنحضرت فرستاد و وحی کرد بسوی او که یا محمد من امر کردم و اطاعت من نکردند پس جزع مکن هرگاه اطاعت تو نکنند
در حق تو و وصی تو چهارم ان الذین کفروا و ظلموا لم یکن الله لیغفر لهم ولا لیهدیهم طریقا الا طریق جهنم خالدین فیها ابدا
وکان ذلک علی الله یسیرا یا ایها الناس قد جائکم الرسول بالحق من ربکم فامنوا خیرا لکم وان تکفروا فان لله ما فی السموات
والارض وکان الله علیما حکیما یعنی بدرستیکه آنانکه کافر شدند و ستم کردند نخواهد بود آنکه خدا بیامرزد ایشانرا و نه آنکه برساند ایشانرا براهی
مگر راه جهنم جاوید خواهند بود در جهنم همیشه و هست این بر خدا آسان ای گروه آدمیان بتحقیق که آمده است شما را رسولی براستی از پروردگار
پس بگروید که بهتر است از برای شما و اگر کافر شوید پس بدرستیکه از خداست هر چه در آسمانها و زمین است و هست خدا دانا و حکیم کلینی از
حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که آیه چنین نازل شده ان الذین ظلموا آل محمد حقهم یعنی بدرستیکه آنها که ستم
کرده اند بر آل محمد صلوات الله علیهم و حق ایشان گرفته اند و آیه دیگر چنین است یا ایها الناس قد جائکم الرسول بالحق من ربکم فی ولایة
علی فامنوا خیرا لکم وان تکفروا بولایة علی یعنی آمده است پیغمبر بسوی شما براستی از جانب پروردگار شما
در ولایت علی علیه السلام پس بگروید و ایمان بیاورید بولایت علی علیه السلام که بهتر است از برای شما و اگر کافر شوید بولایت علی
علیه السلام خدا بی نیاز است از شما آنچه در آسمان و زمین است همه از وست ششم و ننزل من القرآن ما هو شفاء و رحمة للمومنین
ولا یزید الظالمین الا خسارا یعنی فرو می فرستیم از قرآن آنچه او شفائی و رحمتی است برای مومنان و نمی افزاید ستمگاران را مگر زیان کاری
ابن ماهیار بچندین سند از حضرت باقر و صادق روایت کرده است که مراد از ظالمان آنها اند که ستم بر آل محمد کرده اند و آیه چنین نازل
شده است ولا یزید ظالمی آل محمد حقهم الا خسارا هفتم وما ظلمونا ولکن کانوا انفسهم یظلمون یعنی و ستم نکردند بر ما
ولیکن بودند که بر نفسهای خود ستم میکردند کلینی و دیگران از حضرت باقر و کاظم روایت کرده اند که حق تعالی عزیزتر و منیع تر است از آنکه کسی
تو ستم کند که براو ظلم کرده است بلکه خدا ما را بخود مخلوط گردانیده و ظلم ما را ظلم خود شمرده یعنی بر امامتها و حجتهای من ستم نکرده اند و آن آزارها
که بایشان رسانیده اند ولیکن بر خود ستم کرده اند که خود را مستحق عذاب ابدی گردانیده اند هشتم احشروا الذین ظلموا وازواجهم

علی بن ابراہیم گفته است یعنی جمع کنید آنانرا که ستم کردند بر آل محمد و اشباه و اعوان ایشانرا انهم و ما اتاکم الرسول فخذوه و ما نهاکم عنه فانتهوا و اتقوا الله ان الله شدید العقاب یعنی انچه داده است شمارا پیغمبر یعنی امر بآن کرده است پس بگیرید آنرا و انچه منع کند شمارا از ان پس ترک کنید و بپرهیزید از عذاب خدا بدرستیکه خدا شدید است عقوبت او و ابن ماهیار از حضرت امیر المومنین روایت کرده است که یعنی بپرهیزید از خدا در ظلم آل محمد بدرستیکه خدا سخت است عقاب او از برای کسیکه بر ایشان ستم کند و قد خاب من حمل ظلما ابن ماهیار از حضرت صادق روایت کرده است که یعنی ناامید است از رحمت خدا کسیکه متحمل شود ستمی را بر آل محمد یا زوجهم و لمن انتصر بعد ظلمه فاولئك ما علیهم من سبیل یعنی البته از برای کسیکه انتقام بکشد بعد از ستمی که بر او واقع شده باشد پس بر ایشان نیست راهی بعتاب و عذاب ابن ماهیار از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است که این آیه در شان حضرت قائم است که چون ظاهر شود انتقام خواهد کشید از بنی امیه و از آنها که تکذیب ائمه کرده اند و از آنها که عداوت ایشان داشته اند

احوال جناب مصنف طاب ثراه

سندی از ترجمهٔ جناب مصنف طاب ثراه برای تزئین کتاب نقل از کتاب نجوم السماء فی تراجم العلماء مصنفهٔ فاضل المعی تحریر لوذعی جناب مولوی مرزا محمد علی صاحب زیب رقم می پذیرد

(هکذا عبارته) العالم الربانی مولانا محمد باقر بن محمد تقی المجلسی الاصفهانی معروف باخوند مجلسی ست چنانکه لقب جدش بود وے از اکابر علمای محدثین و ثقات فقها مجتهدین محمدین ثلثه متاخرین ست در مدارج اجتهاد و مراتب احتیاط و کمالات علوم و ورع و تقوی و عظمت و جلالت قدر میان سائر اهل زمان خود در عجم بلکه در عرب تفوق و امتیاز داشت تصنیف کتاب و رسائل از تالیفات اوست در صدور نیکه پست و پنج مجلد بحار الانوار را یک کتاب شمارند و مجلدات ثلثه حیات القلوب را یک کتاب گیرند اکثر کتب انتخاب که آنرا بذل جهد فرموده بزبان فارسی بعبارت واضحه برای انتفاع عامهٔ مومنین ترجمه فرموده الحق چنین فیض عام در هیچ عصرے از هیچ عالمی بظهور نرسیده چنانکه شیخ یوسف بحرانی در لؤلؤة البحرین بعد وصف آنجناب میفرماید که هیچ کس در زمانش و قبل از و و بعد از و قرین و عدیل او در ترویج دین و احیای سنت سید المرسلین تصنیف و تالیف در امر و نهی و قمع معتدین و مخالفین و دفع اهل بدع و معاندین سیما از فرقهٔ صوفیه یافته نشد و هم در دار السلطنت اصفهان شیخ الاسلام بود و ریاست دینی و دنیوی و امامت جمعه و جماعت در آنجا داشت و او ستکه احادیث اهلبیت رسالت صلوات الله علیهم را جمع نموده رواج داد و در میان مردم خصوصاً بلاد عجم منتشر ساخت و از برای فهم ایشان انواع احادیث را از عربی بفارسی ترجمه نموده علاوه آنکه تصلب و اهتمام تمام در امر بمعروف و نهی عن المنکر داشت و دست کرم بر هر کسیکه سوی او می آمد مبسوط داشت چون در زمان غیبت امام عصر علیه الصلوة و السلام هر که مجتهد عادل و جامع الشرائط باشد نائب آنحضرت ست و سلاطین صفویه حمایت

شرع شریف بسیار داشتند لهذا هر پادشاهی را مجتهد معظم آن زمان نائب خود کرده بر تخت سلطنت می‌نشانید و آن پادشاه خود را
نائب و پیشرو او میشمرد و از آنجا سلطان حسین صفوی را مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه بر سریر سلطنت اجلاس فرمود و مملکت و سلطنت
سلطان حسین با مزید خمول او و قلت تدبیرش در امور ملکیه بیمن وجود ملای موصوف محروس و محفوظ بود و چون آنجناب رحلت
فرمود نقصان در اطراف مملکتش راه یافت و اعتساف اهل بلاد شروع شد و همان سال بلدهٔ قندهار را از دست تصرف او
انتزاع نمودند و پیوسته روز بروز ملک او خراب و در معرض زوال بود و ولادت با سعادت آخوند در سال یکهزار و سی و هفت (۱۰۳۷ھ) هجری است
احمد بن محمد حسینی اصفهانی که از تلامذهٔ آخوند مرحوم است در ذیل فهرست ابواب کتاب نظم اللآلی که مشتمل بر فتاوای آخوند مجلسی است
گفته که وفات او در بیست و هفتم ماه رمضان سنه یکهزار و یکصد و یازده هجری است چنانچه تاریخی که برای آن مرحوم بطریق تعمیه
گفته اند شعر این است تاریخ وفات

ماه رمضان چو بیست و هفتش کم شد	تاریخ وفات عالم عالم شد (۱۱۱۱ھ)

و در کلام مولانا ازهری که مشتمل بر تاریخ وفات او است یافته شد که آن مرحوم در دههٔ آخر ماه رمضان سنه ۱۱۱۱ھ از دنیا رفت
و این ابیات است که در ان اشعار بذکر معدودی از تصانیفش هم شده

صرف او بحار انوار است	گر عین الحیات داده نشان	روضه اش شد بهار حیات قلوب	از جلاء العیون ببین تو عیان
اعتقادات او سند زاد معاد	تو بحق الیقین یقین میدان	آیت رحمت الهی بود	رفت و مردم شدند سرگردان
گوییا تا تقی ز عالم غیب	داده بودش بشارت از یزدان	که درین ماه میرود به بهشت	زد دو دستها و فلک پیر و جوان
زان سبب گشت ختم تفسیرش	آیه کل من علیها فان	چون شب قدر آن عظیم القدر	شد نهان عشر آخر رمضان
	ازهری گفت سال تاریخش	باقر علم شد روان بجنان (۱۱۱۱ھ)	

خاتمة الطبع

الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام علی خیر خلقه محمد و آله اجمعین۔ اما بعد مخفی و محتجب مباد که درین ایام میمنت انجام کتاب
فیض انتساب ناشر اخبار و آثار ائمهٔ اطیاب مرغوب قلوب اعنی جلد ثالث حیات القلوب مشتمل بر حجج واضحه و دلائل ساطعه و براهین
قاطعه از احادیث صحیحهٔ نبویه و نصوص قرآنیه بر امامت ائمهٔ معصومین صلوات الله علیهم اجمعین از مصنفات خاتم المجتهدین شیخ الاسلام
و المسلمین عالم ربانی مولانا آخوند محمد باقر بن محمد تقی المجلسی الاصفهانی بار دوم بوفور خواهش مومنین شیعه کثرهم الله
فی البریه بتصحیح محتاج مغفرت رب قوی سید عنایت علی بارهوی باهتمام تمام در مطبع منشی نول کشور واقع لکهنو
بماه ذیقعده سنه ۱۳۰۰ھ مطابق ماه ستمبر سنه ۱۸۸۳ع رونق انطباع یافت
جهان آفرین مقبول و پسندیدهٔ اهل عالم گرداند بمنه و کرمه